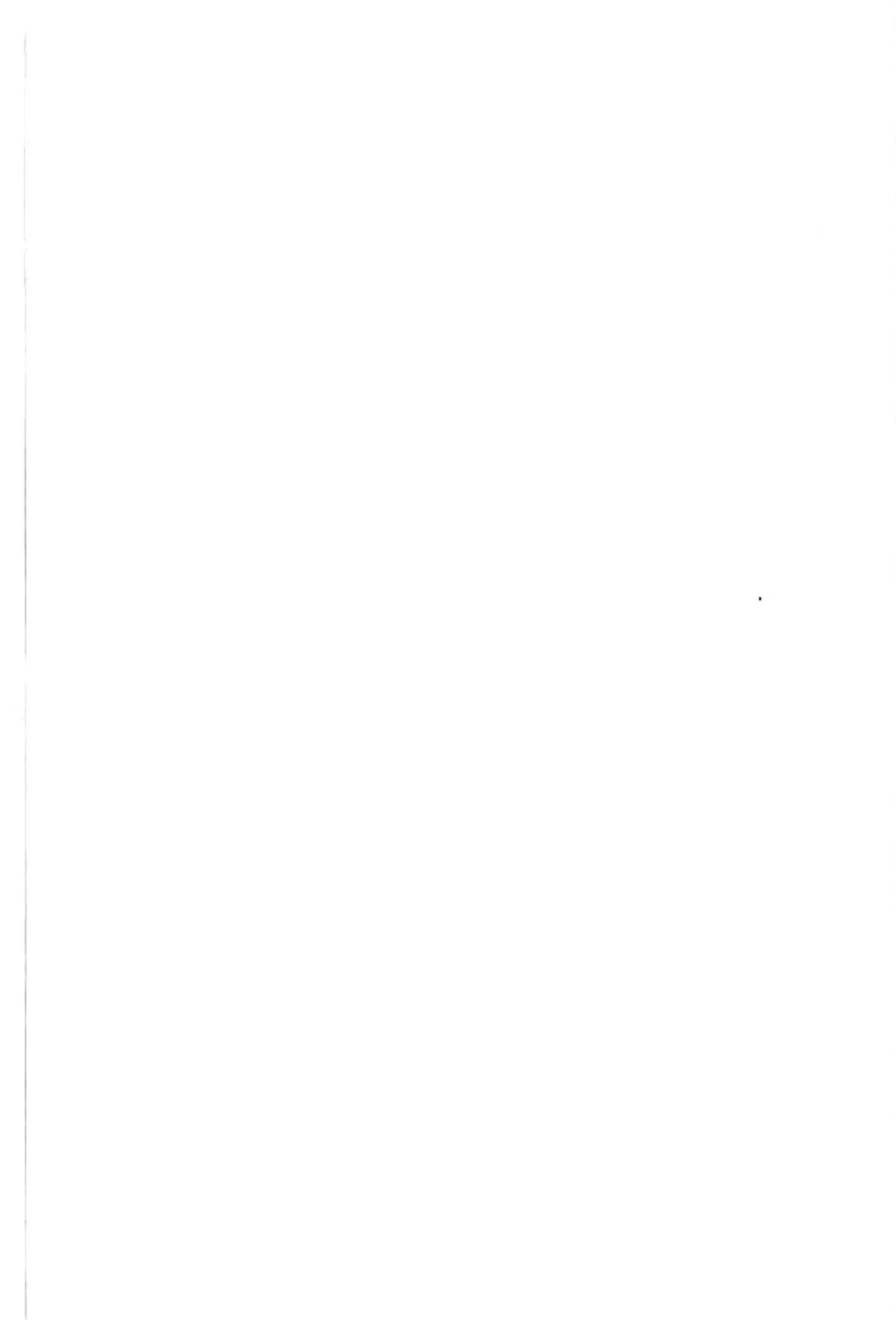

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4/94

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÝ TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

4

TŘETÍ (TŘICÁTÝ PÁTÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu Vojenské rozhledy vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu Vojenské rozhledy

PARTNERSTVÍ PRO MÍR

K některým jeho aspektům

Doba, která uplynula od přijetí tohoto programu na vrcholné schůzce NATO 10.-11. ledna 1994 v Bruselu, nám umožňuje přenést se od jednostranného, ať již euforického nebo na druhé straně poněkud frustrovaného pohledu k realitě.

Tento vcelku stručný program je výsledkem velmi pečlivého rozboru politické i bezpečnostní situace v Evropě a lze o něm říci, že je uměním možného. Více totiž současná situace a její předpokládaný vývoj v dohledné budoucnosti neumožňuje.

Priorita zde patří zásadním politickým hlediskům, jejichž rámec je daleko širší, než jsou představy a tužby malé středoevropské země. Tuto skutečnost si mnozí komentátoři u nás dosti dobře neuvědomili. Přitom evropská dimenze tohoto rámce byla rozšířena ještě o dimenzi transatlantickou.

Zde je nutno přejít od obecného ke konkrétnímu. Evropa je v současné době množinou států, které se od sebe výrazně liší velikostí, geostrategickou polohou, výkonností ekonomiky, tradicemi, kulturou i mentalitou obyvatelstva. Řada z nich je přitom ve stadiu hlubokých politických a ekonomických přeměn. Tato situace přináší s sebou dvě rozdílnosti - rozdílnost zájmů a hlavně rozdílnost intenzity vlivu na další dění v Evropě. Jinými slovy z hlediska mezinárodně-právního jsou všechny státy rovnoprávné, z praktického hlediska však nejsou rovné.

Přesto však lze zařadit evropské státy z hlediska bezpečnosti do čtyř kategorií.

* *První z nich tvoří 14 evropských států NATO*, které se vyznačují fungujícím demokratickým systémem a jejichž bezpečnost je zajištěna zárukami, vyplývajícími z členství v paktu.

* *Do druhé kategorie patří klasické neutrální státy*, především Švýcarsko, Rakousko, Švédsko, Finsko, jejichž demokratický systém je nesporný, nepoživají však bezpečnostních záruk, bez nichž se v minulosti vcelku obešly.

* *Třetí kategorií tvoří postkomunistické státy*, nazývané též „novými demokratiemi“, které se nemohou vykázat ani pevně zakotveným demokratickým systémem, který je v nich v různém stadiu vývoje, ani bezpečnostními zárukami, procházejí však obdobím plným rizik. Jelikož nejsou schopny zajistit si plnou bezpečnost vlastními silami a prostředky, usilují o získání mezinárodně-právních záruk.

* Konečně *do čtvrté kategorie patří Rusko*, které prochází rovněž obdobím přeměn a rizik, o svoji bezpečnost je však schopno postarat se samo. Je státem, rozkládajícím se na dvou kontinentech, s velkým počtem obyvatelstva, značnými

přírodními zdroji a s druhým největším počtem jaderných zbraní na světě. U Ruska nutno perspektivně počítat i s tím, že pokud jeho rozpad nebude dále pokračovat, dojde zde i k určitému vzestupu národního sebevědomí, usilujícímu o překonání celospolečenského úpadku. Zde je ovšem i nebezpečí vzednutí vlny šovinismu a imperiálních ambicí.

Podíváme-li se na tento obraz Evropy očima globální politiky Spojených států, dojdeme nutně k závěru, že právě Rusko je jejich největší starostí. Opakuje se zde do značné míry, avšak za jiných podmínek, situace po ukončení 2. světové války, kdy Spojené státy usilovaly o to, aby pomohly Evropě ekonomicky a tím ji učinily méně náchylnou k levicovému radikalismu („Marshallův plán“) a aby si z největšího nepřítele - Německa - udělaly postupně přitele, což se i podařilo.

Nyní jde tedy o to, udělat totéž vůči Rusku. Pro americkou politiku je všestranně výhodnější mít Rusko v rodině evropských států a zajistit tak i svůj vliv, než jej mít mimo. Znamenalo by to vytvořit novou bipolaritu, i když v jiném poměru sil, než byla předchozí, se všemi důsledky z toho vyplývajícími, jako je nové rozdělení Evropy, nové zbrojení, jaderná hrozba a všeobecná nejistota, nehledě na další výdaje s tím spojené.

Z tohoto hlediska nutno chápat i podporu v oblasti ekonomické a politické, která je poskytována reformním kruhům. Z toho také vyplývá poznatek, že specifická váha Ruska je v politice USA vyšší než ostatních evropských postkomunistických států.

Vychází z toho i politická část programu Partnerství pro mír. Je nabídnut všem státům, členům Severoatlantické konsultační rady a ostatním členským státům Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Zde je zjevné úsilí o jeho celoevropské pojetí s cílem dosáhnout v budoucnosti celoevropského bezpečnostního systému. Takový systém není možný bez zásady komplexnosti. V této souvislosti si nelze představit, že evropský bezpečnostní systém by končil někde na východních hranicích Polska, Slovenska a Maďarska. To by byl právě jen určitý symptom nebezpečné bipolarity.

Nelze zapomenout ani na transatlantickou dimenzi evropské bezpečnosti, kterou skýtá americká přítomnost v Evropě a její vliv na situaci. Minulost ukázala, že Evropané již dvakrát v tomto století nebyli schopni sami vyřešit své problémy. Nakonec to vždy rozhodly USA. Vezmeme-li pak v úvahu výše zmíněnou variabilitu zájmů a vlivu evropských států a jejich rozpory, nelze vyloučit opětné otřesy starého kontinentu. Proto nutno pokládat americkou přítomnost za stabilizující prvek v případě, že některý evropský stát by zneužil svého vlivu k rozvinutí svých mocenských ambicí.

Politická část programu Partnerství pro mír dává jeho účastníkům právo konzultace s NATO v případě ohrožení jejich integrity, politické nezávislosti a bezpečnosti. Neposkytuje mu však bezpečnostní záruky ani okamžitou pomoc v případě ohrožení. Směřuje však k otevřenosti v oblasti vojenských rozpočtů a k zajištění demokratické kontroly ozbrojených sil, která je ve všech demokraciích realizována parlamentní cestou.

Poměrně bohatý je program v oblasti vojenské. Lze jej ovšem charakterizovat jako program malých kroků, směřujících k postupnému ujednání názorů

a kompatibilitě ozbrojených sil. Jednotlivé detaily a body tohoto programu byly dostatečně frekventovány v našich sdělovacích prostředcích a není nutno je vypočítávat, spíše je třeba upozornit na to, co v komentářích není obsaženo, případně některé aspekty blíže vysvětlit.

Předně je celý program nazván Partnerstvím pro mír, tedy nikoliv pro válku. Nejde tedy ještě o stadium vojenského spojení, ani o společné strategicko-operativní plánování pro případ ozbrojeného konfliktu. Z toho rovněž vyplývá, že z něj nelze vyvodit právo dosud nečlenských států podílet se na práci Výboru pro plánování obrany a už vůbec ve Výboru pro jaderné plánování NATO.

V oblasti vojenské spolupráce půjde tedy zásadně o společnou přípravu na dvoustranném základě ve prospěch případného zasazení vojenských jednotek v operacích na udržení míru pod patronací OSN.

Zde je nutno zdůraznit, že pro NATO neexistuje žádný mezinárodně-právní podklad pro samostatnou iniciativní vojenskou činnost mimo území členských států a severního Atlantiku. Zásahy ve prospěch mírových operací jsou realizovatelné pouze podle rozhodnutí generálního tajemníka OSN na základě doporučení Rady bezpečnosti a na žádost států v postižené oblasti - vše v intencích příslušných ustanovení Charty OSN.

Proto nepůjde ve vojenské oblasti Partnerství pro mír o společná cvičení velkých svazů nebo svazků, na která byla laická i odborná veřejnost v naší zemi zvyklá za dob Varšavské smlouvy a která znamenala vyvedení celých divizí a rámcově i polních a leteckých armád. Půjde o cvičení malých jednotek na stupni četa - rota maximálně prapor, které mohou být pojaty jako stavební kameny případných vyšších jednotek a dále o cvičení malých jednotek vojskového letectva. Jejich cílem bude postupné zvyšování kompatibility jednotek především v oblasti metod výcviku, taktiky, velení, řízení a logistiky, vše za podmínky jazykové přípravy a školení velitelského sboru, včetně plánování, přípravy a vyhodnocení uvedených cvičení. Řídící štáby ve vzájemné součinnosti s příslušnými orgány štábu ozbrojených sil NATO.

Zásadně budou muset být jednotky připraveny na specifické úkoly v rámci mírových operací OSN, které zpravidla pozůstávají z:

- oddělení sporných nebo bojujících stran,
- strážní služby,
- pozorování a hodnocení situace,
- ochrany vlastních objektů,
- poskytování humanitární pomoci a ochrany civilnímu obyvatelstvu postižené oblasti,
- pomoci při živelných pohromách.

Jen výjimečně by mohlo jít o konkrétní bojové akce pozemních sil, a to především v případě obrany proti napadení.

Za zamyšlení stojí i finanční problematika projektu. Všechny akce, prováděné vlastními jednotkami, si financuje příslušný partnerský stát z vlastních prostředků. To se týká i styčné skupiny důstojníků, vysílané do štábu ozbrojených sil NATO v Evropě. Zásada úspornosti vyžaduje, aby jen toto poslední opatření bylo

z finančního hlediska akcí navíc. U společných cvičení a jiných akcí je účelné vycházet z toho, aby se kryly s běžně plánovanou přípravou ozbrojených sil v rámci rozpočtu.

Uspornost není jen požadavkem chudých států střední a východní Evropy. Řídí se jí i vojenská organizace NATO. Je známo, že parlamenty všech států Aliance vyvíjejí silný tlak na snížení vojenských rozpočtů a že toho i dosáhly s poukazem na rozpad Varšavské smlouvy a nemožnost nenadálého útoku hromadných pozemních sil a letectva, jakož i výrazné změny vojenského potenciálu Ruska. Snížování rozpočtů na obranu je zvláště markantní v USA, Spojeném království a Německu, jakož i v menších evropských státech NATO. K tomu přistupuje i obtížné období dlouholeté hospodářské recese, která v mnoha aspektech přechází v krizi. V konkrétních ukazatelích se projevují úspory ve snížení počtu vojsk v Evropě, kde například na území Německa zůstane pouze 100 000 amerických, 15 000 francouzských a 35 000 britských vojáků a Bundeswehr, který měl dosáhnout v závěru roku 1994 stavu 370 000 mužů, bude snížen dodatečně o dalších 20 000. Dále dochází ke stahování amerického letectva a taktických jaderných zbraní.

Přitom nelze očekávat, že NATO bude financovat všechny součinnostní akce, jako tomu bylo doposud. Již v Partnerství pro mír se projevuje požadavek na konkrétní podíl nových partnerů, což je i začátek cesty ke skutečnému spojení, v němž se od každého účastníka vyžaduje přiměřený příspěvek. V tomto smyslu je systém postupných kroků do značné míry výhodný, protože transformující se ekonomiky „nových demokracií“ by požadavky, vyplývající z plného členství, plnily patrně jen se značnými obtížemi.

Míra a úspěšnost rozvoje programu Partnerství pro mír závisí na individuálním přístupu každého státu, jemuž byl nabídnut. Nastává období uzavírání dvoustranných smluv. Na jedné straně to vyžaduje odpovědný a promyšlený přístup každého účastníka na bázi reality a vlastních možností s chladnou rozvahou a bez emocí, na druhé straně i celkový přehled o vztahu a činnosti ostatních účastníků. Teprve spojení obou těchto pohledů vytvoří skutečný podklad pro hodnocení účinnosti celého projektu ve směru celoevropského pojetí bezpečnostní problematiky.

Je zde ovšem i další aspekt uvedeného projektu, a to přítomnost ozbrojených sil NATO ať již v jakémkoliv rozsahu a složení, na našem území. Naše veřejnost je po zkušenosti z minulosti na tento aspekt značně citlivá. Z tohoto hlediska by bylo třeba:

- aby Poslanecká sněmovna ČR zaujala k problému jasné stanovisko v duchu Ústavy ČR a
- dosáhnout toho, aby přiměřeným a rozumným způsobem bylo sdělovacími prostředky veřejnosti vysvětleno, že nejde o nějakou masivní a dlouhodobou přítomnost cizích vojsk, ale o dočasnou účast na jednorázových akcích s omezenými cíli a krátkou dobou trvání.

I tak však zůstane ještě jedna citlivá otázka. Jde o případnou účast německých jednotek. Bylo by v každém případě lepší, aby se společných akcí ze strany NATO

zúčastnily jednotky jiných států než Německa alespoň do doby, pokud nezmizí reminiscence minulosti.

Celkové hodnocení projektu Partnerství pro mír již vlastně politici různých stupňů vyslovili, když prohlásili, že jde o první krok správným směrem, tj. směrem k získání bezpečnostních záruk s vlastním podílem na společné obraně. Nelze však zapomínat na to, že **projekt je směřován tak, aby bylo dosaženo celoevropské bezpečnosti, a nejen dílčí bezpečnosti jednotlivých vybraných států**, a že bezpečnostní politika NATO je zaměřena daleko velkoryseji, než jsou představy či zájmy České republiky.

Z tohoto hlediska nemůže obstát ani tvrzení, které se stalo již jakousi šablonou našich bezpečnostních úvah a které trvá na geostrategické důležitosti území České republiky. Z širšího hlediska je totiž naše republika jen součástí stře-doevropského geostrategického prostoru a její hlavní bezpečnostní riziko spočívá v tom, že by se za určitých okolností mohla stát součástí „nárazníkového pásma“. To by však znamenalo návrat do situace, kterou si jistě nikdo nepřeje.

STÁTNÍ (NÁRODNÍ) ZÁJMY V OBLASTI BEZPEČNOSTI

Mezinárodní systém končícího desetiletí 20. století prochází třetí velkou změnou. Tato změna je důsledkem ukončené studené války. Předcházející nebezpečná stabilita, vycházející z rovnováhy vojenských sil po rozdrčení fašismu ve II. světové válce a následného horečného zbrojení v bipolárně soupeřícím světě jaderného věku, se v důsledku porážky a rozpadu socialistického tábora ve studené válce zhroutila.

Lidstvo světa žije a rozvíjí se v atmosféře nabitě vážnými ekonomickými, sociálními otázkami a stresy vyvolanými vědeckotechnickým rozvojem zasahujícím ekosystém planety, prohlubujícími se globálními problémy jež by mohly vyústit v konflikt a přerůst až v konflikt jaderný. Tak lidstvo stojí před nebývalými úkoly bez jejichž společného řešení je jeho budoucnost problematická.

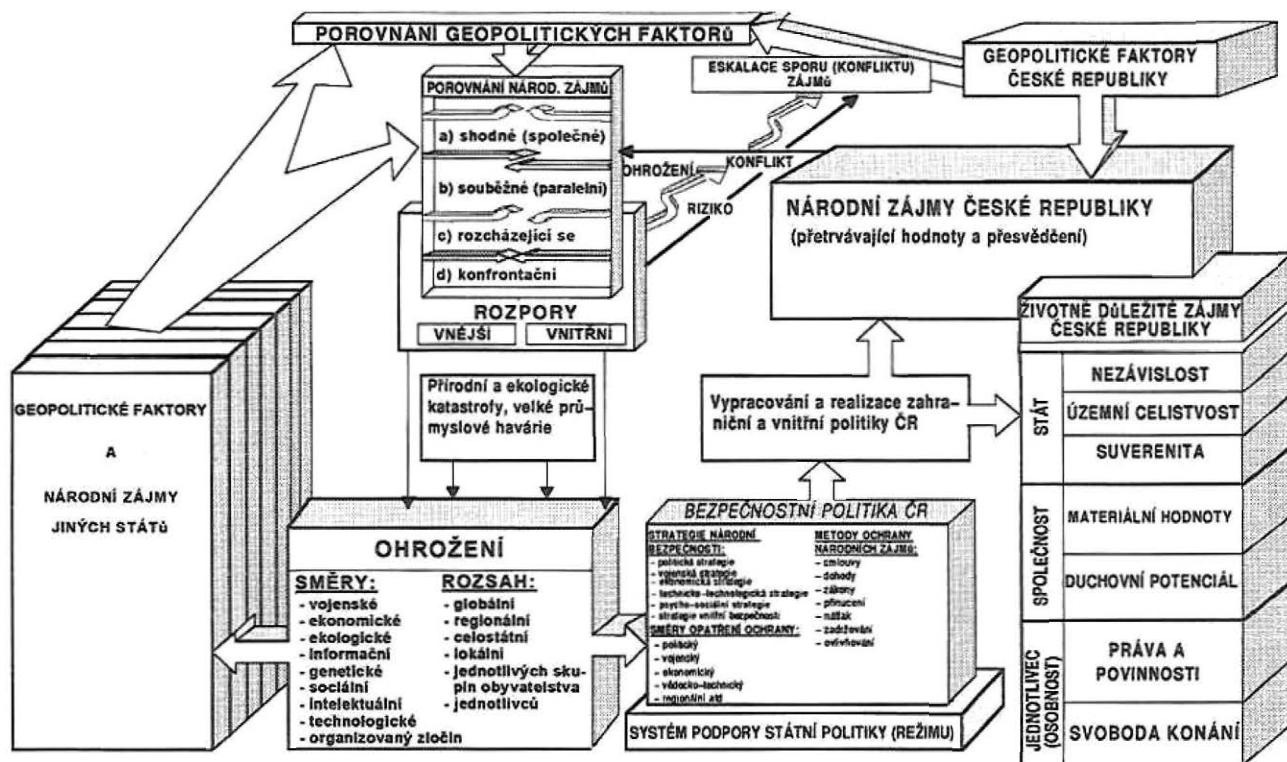
Každý národ, každá země, má svůj život, své zákony a svůj řád, své naděje a omyly, své ideály. Prosazuje státní (národní) zájmy, což je soubor potřeb, který stát (národ) považuje za důležité pro svou existenci a rozvoj.

V mezinárodním společenství existují státy (národy) velké, střední a malé, s různým stupněm rozvoje, ekonomické prosperity, spolupráce a vzájemné závislosti. Mezi nimi zákonitě vznikají střety zájmů, rozpory, mnohdy bují podezřivost i nepřátelství a nevraživost. V dějinách se dosud tyto problémy řešily silou. Prudká střetnutí těchto zájmů na mezinárodním kolbišti vedla k ozbrojeným konfliktům a válkám. Proto dějiny lidstva jsou do značné míry dějinami válek. Současný jaderný věk však vylučuje Clausewitzovu tezi, že válka je pokračováním politiky jinými prostředky i přesto, že někteří současní vojenští teoretici ji chápou ve smyslu „válka je mezním nástrojem politiky“, nástrojem využitelným i přechodně. Současná válka by lidstvo zavedla do jaderné propasti, z níž není východisko. Tak by se před lidstvem otevřel scénář jeho katastrofy. Strukturu a vzájemné vztahy základních geopolitických faktorů a elementů národní bezpečnosti České republiky vyjadřuje obr. 1.

Pro 3. tisíciletí je nezbytné uznání priority přežití lidstva na základě priority všelidských hodnot. Dnes, tváří v tvář jadernému nebezpečí národy a státy světa, s nejrozmantější úrovní svého rozvoje, mohou a musejí vzájemně spolupracovat, pro mírový světový civilizační rozvoj v zájmu řešení všelidských globálních úkolů života na naší planetě Zemi.

Budoucnost patří principům sociální spravedlnosti, svobody, všestranného rozvoje osobnosti a lidské odpovědnosti za sebe sama i druhé. S tím bezprostředně souvisí nutnost respektovat zájmy všech členů světového spole-

STRUKTURA A VZÁJEMNÉ VZTAHY **ZÁKLADNÍCH GEOPOLITICKÝCH FAKTORŮ A ELEMENTŮ NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI ČR**

Obr. 1

čerství. **Realistická zahraniční politika vychází z potřeby brát v úvahu vlastní státní (národní) zájmy a respektovat zájmy ostatních států.**

K tomu je však nutné, pro řešení střetu zájmů mezi národy, státy, etnickými, náboženskými a jinými skupinami, kdy nenastane konsensus v rámci jednání, mít v mezinárodních vztazích pojistku, sílu, která by byla schopna řešit v rámci OSN na základě mezinárodního právního řádu rozpory a konflikty.

S rozpadem bipolárního uspořádání světa jedinou fungující mezinárodní vojenskou silou zůstává NATO, které garantuje vzájemnou bezpečnost koaličních partnerů a má schopnost zabezpečit na základě požadavku OSN udržení, případně prosazení míru v určitých oblastech či regionech.

Branně bezpečnostní politika ČR (grand strategie)

Branně bezpečnostní politiku ČR (grand strategii) tvoří souhrn opatření realizovaných ve dvou rovinách, vnitřní (vnitrostátní) a mezinárodní. Představuje variantní, trvale přizpůsobovaný plán koordinovaného uplatnění všech nástrojů státní moci, zejména politických, diplomatických, ekonomických a vojenských k zabezpečení vlastní strategické obrany a postupu naplňování státních zájmů.

■ Strategie

Strategie představuje způsob plánování a řízení složité činnosti k dosažení vytyčeného cíle. V psychologickém smyslu tento pojem vyjadřuje obecný způsob, postup nebo metodu, kterou daný subjekt, osoba nebo skupina řeší problémy, činí svá rozhodnutí, volí určitou linii postupu na cestě k cíli.

■ Strategie obrany státu

Strategie obrany státu je umění a věda o vytváření a používání politické, ekonomické, technické, psychologické a vojenské síly státu k prosazení jeho zájmů. Je to proces, který definuje vztah mezi účelem a prostředky, záměrem a možnostmi, cíli a zdroji.

Politické nástroje strategie ovlivňují vlády (diplomacie, mezinárodní právo, mezinárodní organizace), veřejné mínění (komunikace, propaganda, desinformace, vědecká kulturní politika) a vojenskou moc (politika kontroly zbrojení a bezpečnostně politická stabilita);

Ekonomické základy a nástroje strategie vysvětlují ekonomickou zatížitelnost národního hospodářství obrannými výdaji, podle rizika ohrožení, vývoz výzbroje a jeho možnosti i rizika, ekonomickou zranitelnost republiky politickými, ekonomickými a vojenskými krizemi ve světě, ekonomické zajištění strategické obrany republiky a ekonomická opatření pro ovlivňování cizích vlád);

Technika a strategie vysvětluje v návaznosti na technickou úroveň výzbroje a její využitelnost vývoj strategie obrany, bezpečnostně politický význam špičkových technologií, transfér technologií jako strategický nástroj, jakož i systémově-analytické nástroje strategického plánování;

Vojenské prostředky strategie řeší vojenskou stabilitu a politickou dimenzi vojenské moci, vývoj vojenského potenciálu možných protivníků a jejich strategie, vývoj evropských bezpečnostních struktur a jejich strategické koncepce a zbrojení z eticko-morálního hlediska;

Psychologicko-sociální nástroje strategie ovlivňují odhodlání obyvatelstva státu k její obraně.

Je zřejmé, že NATO jako aliance založená na bipolárním pojetí světa, která přežila zánik tradičního nepřitele, bude překonávat krizi vlastní identity a určovat si nové cíle a jím přizpůsobovat i svou organizační strukturu. Pro včasnou, přiměřenou a pružnou reakci se budou zřejmě vyvíjet příslušné mezinárodní vojenské struktury a procedury v ozbrojených silách, které umožní rychlé vytváření bojové síly k rozhodnému použití ozbrojených sil a ukončení konfliktu s minimálními ztrátami.

Rozvoj poznání a zejména technický pokrok značně rozšířil možnosti řešení sociálních (tj. společenských, mezilidských, mezinárodních) dilemat, zvětšil počet možností zabezpečení obrany státu a v mnoha směrech stírá rozdíl mezi válkou a mírem. Na přelomu tisíciletí lze očekávat, že bude kulminovat i vojensko-technický pokrok, který ve svých důsledcích přinese změny do oblasti strategie obrany státu, operačního umění a taktiky, ale i do metod řízení a velení. Zvětší se hloubka operací, zvýší se informovanost o situaci a stavu v prostoru operace, vzrostou ničivé účinky zbraní co do mohutnosti a přesnosti, vzroste rozptýlení vojsk, působení integrovaných technologií, rychlost koncentrace úsilí ke zvýšení efektivity bojové činnosti, úloha maskování na všech úrovních se současným posílením schopností všech prostředků a forem průzkumu.

Státním zájmem České republiky je navrácení do rodiny západoevropských států, včetně začlenění do jejich klíčových institucí jako je Severoatlantická aliance (NATO) ap.

Aliance postupně nachází rámec, v němž bude možné dále posilovat vztahy s nečlenskými zeměmi, aniž by bezprostředně musela řešit dilema přijetí nových členů. Jedna z předností nové americké koncepce Partnerství pro mír spočívá v tom, že předpokládá přirozenou diferenciaci uchazečských zemí a spočívá na jejich schopnosti vstupovat do stále pevnějších vazeb s Aliancí a dodržovat závazky přijaté v tomto rámci. Je to proces vzájemného sblížování a budování vzájemné důvěry na obou stranách. Opírá se o intenzivní dvoustranný institucionální kontakt, spolupráci v oblasti výcviku, mírových operací, propojení vojenského obranného plánování, stálou reprezentaci politických a vojenských představitelů.

Cílem projektu je aktivní rolí Aliance posílit celoevropskou stabilitu a postupně rozšiřovat prostor demokracie a bezpečnosti tak, aby se NATO stalo páteří bezpečnostní architektury kontinentu. Naše zapojení do procesu a vymezení účinné dělby práce, komplementarity mezi NATO, KBSE a ZEU je nutným předpokladem, ale i státním (národním) zájmem. K tomu je důležité aby naše země byla aktivní součástí západoevropského společenství a lidé se ztotožnili s hodnotami na nichž stojí západoevropská civilizace. Součástí vyvíjecího se procesu je vytváření společnosti vycházející ze svobody jednotlivce a jeho odpovědnosti,

společnosti s výkonnou ekonomikou založenou na soukromém vlastnictví a sociálním partnerství.

Jedním z důležitých prvků Partnerství pro mír by mělo být naše vědomí, že **za vlastní svobodu a za bezpečnost státu jsme odpovědní především my sami**. Alianční svazek může být pouze doplňkem bezpečnosti stavěné na vlastním odhodlání a připravenosti se bránit.

S tím souvisí i ochota postavit se za svobodu i ve vztahu k jiným. Historie mnohonásobně ukázala, že **mír v Evropě je nedělitelný**, a že je i naší věcí, je-li ohrožena svoboda druhých. I to jsou důležité státní (národní) zájmy České republiky.

Z výše uvedeného je zřejmé, že naše státní (národní) zájmy jsou orientované na zajištění rozvoje a bezpečnosti v rámci fungujících struktur Evropy a světa jejichž páteří je v rámci projektu Partnerství pro mír NATO.

Z toho vyplývá, že v rámci branně bezpečnostní politiky a strategie obrany ČR bude třeba vyjasnit:

- ◆ které prvky a v jaké formě budeme chtít v tomto partnerství akcentovat,
- ◆ jak jsme připraveni ke společným cvičením a výhledově i společným mírovým operacím,
- ◆ jak budeme postupovat v budování institucionálních kontaktů a vazeb s NATO po civilní i vojenské oblasti.

Závěry z této části je možné vysvětlit **obr. 2**, který zobrazuje mezinárodní a vnitrostátní kontinuum hájení národních zájmů. Ty jsou vyjádřeny **grand strategií** a rozpracovány v jednotlivých dokumentech s hierarchickou posloupností tvořící ucelený systém vzájemně propojených opatření reagujících na podněty z vnějšího okolí v oblastech:

- přístupu ke společenskému a surovinovému bohatství,
- spolupráce v politických, ekonomických a sociálních systémech,
- podílu na kulturně vědeckotechnické úrovni, ekologii a mezinárodních garancích,
- spolupráci ve vojenské oblasti.

■ Vojenská strategie obrany

Vojenská strategie obrany je jedna ze součástí strategie obrany státu a je chápána jako umění a věda o využití ozbrojených sil státu k zajištění státní politiky při použití nebo hrozbě použití sil. Rozpracovává požadavky na jejich všestranné zabezpečení. Teorie vojenské strategie zkoumá takové otázky, jako podmínky a charakter ozbrojeného konfliktu a možné budoucí války, problémy přípravy země a ozbrojených sil na válku, cíle kterých musí být dosaženo v ozbrojeném střetnutí v reálném čase, požadované síly a prostředky, logistické a materiální zabezpečení. Vymezuje strategické směry, cíle a prostory pro operace samostatných operačních stupňů. Vytýčuje východiska operačnímu plánování a operačnímu umění v daném prostoru, strategickém směru.

Obr. 2

■ Operační umění

Operační umění je umění a věda o využití schopností samostatných bojových celků v ozbrojeném konfliktu (válce) v zájmu úspěšného dosažení stanovených strategických cílů sladěnými nebo i jednotlivými operacemi.

■ Strategická obrana ČR

Strategická obrana je nepřetržitě připravované a řízené použití všech sil a prostředků obrany ČR nebo jen vyčleněné části obranných zdrojů a možností ČR k uhájení jejich státních zájmů v souladu s přísně obrannou strategií obrany, byla-li by ČR za nejrůznějších okolností vtažena do válečného konfliktu nebo jí válka byla vnucena.

Zobecňuje zkušenosti z dosud vedených ozbrojených bojů ve válkách, vývoje techniky a technologií, které všem operacím prováděným vojsky vtiskují charakter odpovídající danému stupni poznání a rozvoje vojenské vědy.

Strategická obrana ČR vychází z cílů politiky, jež odráží státní zájmy. V době míru (mírového života) je cílem státní politiky na mezinárodní scéně hájit státní zájmy ČR. V případě eskalace vznikajících rozporů vedoucích ke krizi a ohrožením je cílem politiky zastavení, odvrácení krize. Přeroste-li krize v konflikt nebo válku, pak cílem politiky je obrana státních zájmů vojenskými prostředky, obnovení suverenity, územní celistvosti a nezávislosti ČR tak, jak stanovuje zákon ČNR č. 15 z 21. 12. 1992 o AČR. Strategická obrana ČR plní funkce:

- preventivní a bezpečnostní zvláště v době míru,
- obrannou, ochrannou a záchrannou v době konfliktu a války.

* * *

V článku jsem se pokusil nastínit rozmanitost a složitost problematiky národních zájmů v oblasti bezpečnosti a strategické obrany České republiky z pohledu projektu Partnersví pro mír, ale i objasnění pojmů.

VLIV SOUČASNÉ SITUACE NA BEZPEČNOSTNÍ POLITIKU STÁTU

Současný stav bezpečnostní situace v Evropě (např. válka v bývalé Jugoslávii, retardační snahy neokomunistických struktur, politický extremismus, nacionalismus) svými negativními tendencemi ovlivňuje orgány státní výkonné moci, které svou normotvornou a řídicí činností zajišťují bezpečnost obrany státu. Bezpečnostní situace neovlivňuje pouze exekutivu, ale i zákonodárné orgány, které musí neustále sledovat účinnost a perspektivnost zákonů v oblasti obrany.

Bezpečnostní situace se v důsledku svého nepříznivého vývoje výrazněji odrazí v rozhodujících oblastech bezpečnostní politiky státu. K těmto aktuálním otázkám chci vyjádřit své názory, i když v řadě případů budou mít polemický charakter.

Přitom budu vycházet z dosud platných právních norem. Především ze zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR ve smyslu pozdějších úprav (úplné znění č. 69/1993 Sb.), v němž se ministerstvu obrany (MO) mj. ukládá: koordinuje činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně. MO je ústředním orgánem státní správy zejména pro zabezpečení obrany České republiky a jako orgán pro zabezpečení obrany se **podílí na zpracování návrhu vojenské obranné politiky státu.**

Vojenská i jiná opatření, která mají za cíl ochránit stát před jakoukoliv hrozbou a zajišťovat jeho bezpečnost, se řídí ustanoveními zákona. Právní normy v tomto ohledu vytvářejí podmínky konsenzu na úrovni všech ústředních orgánů státní správy, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu. Z věcného hlediska potom rozsah a obsah přijímaných opatření v oblasti zabezpečení obrany odpovídá vedle domácí a zahraniční politické situace i charakteru současné bezpečnostní situace.

Bezpečnostní politika

Hned z úvodu je evidentní, že koncepci bezpečnostní politiky v kontextu vojenské obranné politiky státu, na jejíž tvorbě se MO též podílí, nelze vidět jinak než v komplexní formě. Pravděpodobně ji nebude možné posuzovat odděleně od bezpečnostně politických podmínek, vnitřní a zahraniční politiky a hodnotit bez celkové závislosti na systému národní bezpečnosti České republiky. Také nelze pominout občanskou dimenzi bezpečnostní politiky, tj. úkol zajistit co nejlepší mezinárodněprávní podmínky pro život a prosperitu jeho občanů.

Bezpečnostní politika v systému národní bezpečnosti státu není jen vojenskou politikou, ale nabyla na nové dimenzi, která v rámci systému národní bezpečnosti je jedním z hlavních pilířů státní politiky s cílem udržet svrchovanost a jednotu státu, zabezpečit dokonale fungující demokracii a plnění závazků podle mezinárodního práva.

Koncepce bezpečnostní politiky vycházející z principů národní bezpečnosti by měla podle mého názoru garantovat naprostou spolehlivost, která odpovídá hodnotám, jež nezvyšují napětí v mezinárodních vztazích. Měla by eliminovat hrozby, předcházet vzniku rizik a odstraňovat příčiny ohrožení a možných krizí. Význam a uplatnění bezpečnostní politiky státu přímo volá po zdůraznění její maximálně možné perspektivnosti, kde pouze pružná reakce na probíhající změny nebude vždy dostatečně efektivní.

Pro případ nutnosti se tímto způsobem vytvoří nezbytné podmínky k vojenské obraně země, zachování její svrchovanosti a odvrácení případné agrese. Tyto komplexní úkoly na sebe může bezpečnostní politika státu vzít pouze za předpokladu rychlé a pružné odezvy na všechny změny, které zcela překvapivě a neočekávaně začínají ovládat bezpečnostní prostředí.

Politické prostředí bipolárně rozdělené Evropy na Východ a Západ s ideologickým kontextem vojenské konfrontace v období studené války bylo překonáno. V podmínkách multilaterálních vztahů se změnilo i bezpečnostní prostředí, ve kterém současná bezpečnostní situace odráží nové události. Zpravidla zahrnují zcela odlišné příčiny svého vzniku, mají jiný obsah, nabývají na nové dimenzi. Proto se domnívám, že vyžadují naprosto nový tvůrčí přístup při jejich hodnocení a vyvozování závěrů, zvláště s ohledem na země střední a východní Evropy.

Rozměr problémů zabývajících se bezpečnostní politikou mají většinou demokratické státy prakticky zcela zřetelně vymezen. Věcné otázky bezpečnostní politiky jsou v těchto zemích zpravidla vyjádřeny vydáním takových závažných dokumentů, jako jsou například Strategie obrany, Koncepce obrany, Vojenské doktríny, Bílé knihy obrany apod. V těchto materiálech se základní otázky bezpečnostní politiky mohou přizpůsobovat měnící se situaci a revidovat v pravidelných (i dlouhodobějších) intervalech. V této souvislosti stojí za připomenutí příklad, uvedený ve Vojenských rozhledech č. 2/1994.

Znovu stojí za to zmínit, jakou má váhu problém bezpečnostní politiky ve vyspělých demokratických státech. Například bezpečnostní politika ve Francii je pojímána jako jisté tabu, věc, jež integruje celonárodní zájmy a slouží celé společnosti bez rozdílu politické a ideologické orientace. Ve Francii již dlouhodobě platí zásada, že bezpečnostní politika státu se řídí doktrínou, jež vyžaduje celonárodní konsenzus. Proto se na její přípravě podílejí političtí činitelé, civilní a vojenští odborníci. Vyházejí ze stanovení národních zájmů pro delší časovou perspektivu, z analýzy mezinárodněpolitické situace a z prognózy jejího dalšího vývoje.

Při koncipování vojenské doktríny i při jejím naplňování mají prioritu politické přístupy před přístupy vojenskotechnokratickými. Dále mají prioritu dlouhodobé zájmy bezpečnosti Francie před zájmy stran, které zvítězily v posledních volbách. Doktrína má proto platnost nejen pro období působení jedné vládní koalice, nýbrž

podstatně delší. (Tolik z článku Kontinuita v bezpečnostní politice, autor Jean Chenier, Mezinárodní politika č. 5/93, Praha 1993, str. 8.)

Domnívám se, že tímto způsobem přijímaná opatření v rámci bezpečnostní politiky napomáhají včas odhalovat a upozorňovat na zárodky vznikajících rizik, případných ohrožení a krizí s tím, že je identifikují a současně brání jejich možné eskalaci. Preventivní opatření eliminující složité bezpečnostní situace pochopitelně napomáhají zpětně chránit stát a zajišťují jeho bezpečnost. Bezpečnostní politika svou podstatou řešených problémů má ve státě podle mého mínění dvojedinou úlohu - preventivní (ochrannou) a reflexivní.

Z uvedených poznatků je možné bezpečnostní politiku státu chápat jako **součást obecné vnitřní a zahraniční politiky, státní politiky svrchovaného demokratického státu, jež transformuje narůstající bezpečnostní problémy z vnitřního a mezinárodního společenského prostředí do rozhodujících otázek bezpečnosti v rámci systému národní bezpečnosti.** Bezpečnostní politika státu by proto podle mého mínění mohla najít svůj výraz v základních rysech dokumentu, jako například Strategie národní bezpečnosti České republiky (případně jiného základního dokumentu s celospolečenským významem) a požadavcích, které z toho vyplývají pro vojenskou výstavbu ozbrojených sil, ozbrojených sborů, záchranné a havarijní služby, programování národního hospodářství a usměrňování činností právnických osob důležitých pro celkovou přípravu státu k obraně.

Současná bezpečnostní situace

Při koncipování bezpečnostních otázek je účelné vycházet z rozboru současné bezpečnostní situace a její možné perspektivy. Její analýza a předpokládaný budoucí vývoj slouží jako základní východisko odrážející nejdůležitější úkoly obrany většiny zemí, včetně našich sousedů. Je proto zcela logické, že rozhodnutí o bezpečnostní politice státu se přizpůsobují vedle aktuální vnitřní bezpečnostní situace i jejímu ekvivalentu z bližšího i vzdálenějšího okolí.

Cílem následujícího pokusu o rozbor a nástin možné perspektivy bezpečnostní situace není předložit podrobnou analýzu a prognózu. Není to ani možné z hlediska rychlého zastarávání faktů. Jde ale o zpracování podkladů k objasnění zcela nových jevů působících v problematice bezpečnostní politiky.

Současný stav v mezinárodních vztazích je charakterizován různorodostí zájmů jednotlivých subjektů mezinárodního práva v Evropě a rychlým sledem událostí nejrůznějšího charakteru. Jejich souvislosti nezřídka přecházejí z politické roviny k nepřátelství, jakož i k ozbrojenému násilí s cílem podřídit vlastním zájmům a ve svůj prospěch jiný subjekt.

Odrzem vojenskopolitických změn, k nimž nepřetržitě dochází, je v některých případech národní a národnostní nesnášenlivost, která zřejmě bude přetrvávat i v dalším období. V tomto ohledu zejména v Evropě dochází v posledních několika letech k výrazným změnám, jež dále graduji. Jejich průvodními znaky jsou etnické, náboženské aj. nepokoje, které zdůrazňují rozdílnosti historického vývoje, kultury, životní úrovně a lidských práv jako inspirace etnické nesnášenlivosti. Představují

jednu z nejvážnějších vojenských hrozeb v Evropě. Inspirací k nim slouží aktivování historických nacionálních a územních sporů.

Ukončení studené války předpokládalo nové období míru, bezpečnosti a ekonomicky prosperujícího rozvoje. Prakticky však přetrvávají hrozby, nebezpečí, nestabilita, nejistota, krize a z toho vyplývající bezpečnostní rizika. Bezpečnostní hrozby nejen přetrvávají, ale vytvářejí se i nové. Vyhrotila se vojenskopolitická situace v jihovýchodní Evropě (mnohých regionech východní Evropy), kde krize přerostly do stavu války.

Východní soused Slovensko usiluje o překonání krize, kterou vyvolaly nesnáze s maďarskými národnostními menšinami.

Německo po sjednocení nabývá v Evropě nejvýznamnější pozici hospodářskou, politickou, vojenskou aj. V této zemi zaznamenal nevidaný vzestup politický extremismus. Podle zveřejněné statistiky extrémisté v roce 1992 spáchali téměř 3700 politicky motivovaných násilných činů, což znamená v porovnání s rokem 1991 nárůst o 55 %. Počet lidských obětí se v roce 1992 ve srovnání s předloňskem ztrojnásobil. Při akcích neonacistů zahynulo 17 lidí.

Pro Českou republiku má svou váhu problém sudetských Němců, který při necitlivém přístupu hlavně z německé strany, jako silnější, by mohl vést ke zhoršení vztahů s nepředvídatelnými následky. Představitelé sudetských Němců zatím pouze kritizují jejich „opomíjení“ v politice České republiky. Veřejné projevy nespokojenosti v tomto směru jsou stále evidentnější.

Německo v současné době stupňuje snahy o zamezení nelegálního přístěhovalectví, avšak i přes přijímaná přísná legislativní opatření masová migrace obyvatelstva zejména z Balkánu a jiných krizových oblastí východní Evropy na Západ pokračuje.

Protiklad integrujícího se Německa, dezintegrované Rusko, prodělává hlubokou hospodářskou, sociální, politickou krizi. Zvyšuje se tam pravděpodobnost vzniku nových regionálních (lokálních) konfliktů.

V některých regionech Asie, Afriky a Latinské Ameriky se nedaří eliminovat populační vývoj, který ohrožuje ekonomickou rovnováhu a vede k sociálním důsledkům - hladu a epidemiím.

Na západní polokouli se nepodařilo úspěšně skoncovat s nelegální sítí obchodu s drogami. Zhoršuje se tam stav životního prostředí, zaostává hospodářství, prohlubuje dlouhotrvající ekonomická recese, zvětšuje zadluženost.

V celosvětovém měřítku se oslabuje národní stát jako zdroj identity. V mnoha částech světa začalo náboženství vyplňovat tuto mezeru. Religiozita projevující se ve formě hnutí, nazývaných „fundamentalistickými“, je v různých regionech destabilizující silou. Taková hnutí se začínají vyjevovat v západním křesťanství, judaismu, buddhismu a hinduismu, jakož i v islámu.

Přechod k nekontrolovatelné nestabilitě je podporován z celosvětového úhlu pohledu konjunkturnou pohybu zbraní, který je v podstatě neregulovatelný. S rozkládající se ekonomikou bývalého východního bloku upouští některé východní regiony od původních záměrů konverze zbrojního průmyslu. Rozšiřují se dodávky zbraní i do tzv. zakázaných oblastí. Přes přijímaná opatření jde předávání zbraní prakticky obtížně ovlivnit. Některé státy v krizových oblastech jsou dnes schopny vyrábět

moderní konvenční zbraně přinejmenším na základě licencí. Objevují se zde nové, tzv. zbrojní státy.

Některé země, které se z kulturních a mocenských důvodů nechtějí nebo nemohou připojit k Západu, s ním soutěží rozvojem své vlastní ekonomické, vojenské a politické moci. Činí tak podporou svého vnitřního rozvoje a spoluprací s dalšími zeměmi. Nejvýraznější formou této spolupráce je konfuciánsko-islámské spojení, které vyslovilo výzvu západním zájmům, hodnotám a moci.

Situace se zkomplikovala i tím, že se zvětšil počet států vlastníci jaderné prostředky. Zbraně hromadného ničení mají v některých případech nedostatečnou ochranu před eventuálním zneužitím. S jadernými zbraněmi se manipuluje, jsou artiklem obchodu, jsou zbraněmi, které umožňují hrozit, demoralizovat i vydírat. Nové země (zejména islámské) vyvíjejí snahu o jejich získání. Některé země třetího světa se pokoušejí získat přístup k družicovým navigačním systémům, jejichž pomocí by mohly přesněji zaměřovat rakety. Ve zvýšené míře nakupují i civilní kosmickou techniku, kterou pak používají k vojenským účelům. Rovněž jiné druhy zbraní hromadného ničení lze přiřadit k strategicky významným arzenálu.

Stav války je dnes realitou v různých regionech. V roce 1993 bylo celkem zaznamenáno v celosvětovém měřítku 53 konfliktů. Za nejnebezpečnější lze označit území bývalého Sovětského svazu, jihovýchodní Evropu, Blízký východ, jihovýchodní Asii - Indii, Pákistán, severní Koreu, Kambodžu, severní Afriku, Jihoafrickou republiku, Angolu, Mosambik. V těchto zemích je ve zbraní přibližně 11 milionů vojáků, kteří mají k dispozici 150 000 tanků a OT, 20 000 bojových letounů a vrtulníků a 3000 válečných lodí, včetně ponorek a další válečný materiál.

Podle zveřejněných údajů v odborném tisku zahynulo v krizových oblastech následkem válečných konfliktů v Evropě v období od r. 1990 podle regionů a zemí (Ázerbájdžán, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko a Severní Irsko) již řádově statisíce lidí. Na Blízkém a Středním východě (Irán, Irák, Izrael/Palestina, Tádžikistán, Turecko) asi 18 500 osob (bez údajů války Irán/Irák). V Asii (Afghánistán, Bangladéš, Indie, Indie/Pákistán, Indonésie, Kambodža, Laos, Barma, Filipíny, Srí Lanka) 1 122 300 až 1 170 300. V Africe (Angola, Libérie, Mosambik, Rwanda, Somálsko, JAR, Súdán, Čad) 292 500 až 296 500 osob. Ve Střední a Jižní Americe (Guatemala, Kolumbie a Peru) 744 000 osob. (Výběr některých údajů z Notfallvorsorge und Zivilverteidigung 3/1993.)

Současná bezpečnostní situace se komplikuje tím, že **dřívější osvědčené nástroje na podporu míru**, jako například mezinárodní odzbrojovací, obranné dohody, obranné rozpočty a obranná politika, ztrácejí na aktuálnosti. Ukazuje se totiž, že tyto prostředky k zachování míru **vyžadují konsenzus, který se velmi nesnadně prosazuje v podmínkách, pro které jsou charakteristické multi-laterální mezinárodní vztahy.**

Pro stabilizaci bezpečnostní situace se ukazuje důležitým faktem ekonomická situace. Stále zřetelněji je vidět, že bez prosperujícího hospodářství nebude pravděpodobně možné zajistit bezproblémový demokratický vývoj některých postkomunistických zemí. Současný stav ekonomik zaostalých států nevytváří zmíněné předpoklady a nejsou tudíž vytvořeny základní předpoklady perspektivní-

ho demokratického mírového vývoje těchto zemí. Ekonomika je naopak příčinou jejich vnější a zejména vnitřní nestability.

Z reálné bezpečnostní situace si lze vyvodit, že obsahuje některé nové tendence, jejichž konkrétní formy a intenzitu jsme s největší pravděpodobností nepředpokládali. Nyní se ovšem staly skutečností. Nelze je podceňovat. Ve světě vznikají další krizové oblasti, kruté, krvavé, vražedné a nemilosrdné konflikty neustále pokračují. V celosvětové dimenzi neexistuje účinný obranný vojenský (ani politický) mechanismus pro účinné řešení rozporů a už vůbec nejsou nástroje, které jsou s to nepříznivému vývoji zabránit. Navíc vlivem nových kvalitnějších věcných podmínek přinášejí dnešní konflikty řadu nových jevů souvisejících s uplatněním sil a prostředků, forem jejich využití v rámci moderních způsobů ničení protivníka. I tyto fenomény bude nutné promítnout do systému národní bezpečnosti státu a absorbovat je bezpečnostní politikou.

Osobně vnímám tyto skutečnosti současného i budoucího neuspokojivého stavu bezpečnostní situace jako dynamické prvky, které zřejmě ovlivní účinnější řešení celého systému národní bezpečnosti, zejména z něj vyplývajících úkolů důležitých pro obranu státu. Půjde o přijímání nezbytných opatření v rámci fungování systému národní bezpečnosti, pro nějž stát zřizuje ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné a havarijní služby, programuje národní hospodářství a organizuje přípravu občanů.

Bezpečnostní politika České republiky

Zevrubné posouzení současného stavu bezpečnostní situace přineslo řadu nových postřehů, které mají vliv na různé otázky související s problematikou bezpečnostní politiky. Na podkladě závěrečného shrnutí současného stavu bezpečnostní situace a jejího vlivu na oblast bezpečnostní politiky je zřejmě důležité, že **Česká republika nestojí stranou současného vojenskopolitického procesu, který v bezpečnostní sféře nabízí některé nové podněty pro rozhodování o bezpečnostní politice.** Její modelové řešení má odpovídat současnému vývoji vojenskopolitických vnitřních i vnějších vztahů s prioritou reakce zahraniční politiky státu na možné neočekávané vojenskopolitické události. Model bezpečnostní politiky České republiky by na základě toho mohl vypadat asi takto:

Schopnost rychlé pružné reakce na široké spektrum možných neočekávaných vojenskopolitických událostí, které se mohou promítnout přímo, či zprostředkovaně do podmínek České republiky, vyžaduje udržovat odpovídající kvantitu i kvalitu ozbrojených sil, zvláště Armádu ČR: její zpravodajství, pružné řízení a velení, vysoký stupeň pohyblivosti a vhodné logistické schopnosti včetně dopravních kapacit a logistických zásob, dostatečných pro autonomní vedení efektivní bojové činnosti.

Modelové řešení předpokládá uplatnění nejnutnějšího počtu sil a prostředků ozbrojených sil. V dalším podle ekonomických možností státu jejich zdokonalování na úroveň potřebnou pro dosažení kompatibility a interoperability s ozbrojenými silami armád NATO. Za zdroj efektivnosti ozbrojených sil považuje využívání poznatků vědy, její materializaci v inovačních procesech a využívání vysokých

technologií. Podpora v tomto směru ze strany reálné bezpečnostní politiky státu je nevyhnutelně potřebná.

Úkoly, které z uvedeného modelu vyplývají pro bezpečnostní politiku, svědčí o zodpovědném přístupu k zajištění bezpečnosti země. Ze zkušeností zemí, které již zmíněný model v praxi uplatňují, se ukazuje, že snadněji se v tomto ohledu přijímají rozhodnutí o bezpečnostní politice ve státech s demokratickou orientací. Zřejmě proto, že v nich o veřejné politice (jejíž součástí je i obranná politika) rozhoduje většina, a to zákonodárnou cestou, a navíc je vojenská složka podřízena občanské. Podřízenost ozbrojených sil parlamentní kontrole, která je v demokratických státech běžná, pomáhá zaručit, že rozhodnutí o bezpečnostní politice, která jsou bezvýhradně nutná, nebudou na úkor základních demokratických hodnot. Včlenění vojáka do občanské společnosti se všemi jeho právy a povinnostmi, se jeví v tomto případě též snazší.

Přesto, že je nemožné v rozsahu jednoho článku popsat celý okruh souvisejících problémů bezpečnostní politiky v současné bezpečnostní situaci, je již z prvního povrchního pohledu patrné, že bezpečnostní politika státu bude mít v nastávajícím období stále větší význam a širší uplatnění při budování systému národní bezpečnosti České republiky.

Z předcházející části rozboru bezpečnostní situace totiž vyplývá, že zdrojem napětí ve světě jsou zpravidla společenské projevy, které překračují míru snášenlivosti mezi těmi subjekty, které nesdílají všeobecně proklamovanou kontinuitu demokracie a obrany. Analýza bezpečnostní situace evidentně potvrzuje, že krizové situace, popřípadě konflikty se vyhrocují v regionech, zemích a všude tam, kde standardní hodnoty demokracie jsou potlačovány. Takové subjekty (regiony, státy, skupiny států) nejsou s to čelit nevidaným výzvám po ukončení bipolárního rozdělení. A přesto, že situace nabízí nové příležitosti pro mír a bezpečnost, problematika vztahu míru, rizik a ohrožení se v důsledku nedemokratického přístupu k těmto otázkám stává v některých oblastech světa stále složitější. Často vznikají hrozby a krize vrcholící ozbrojeným konfliktem, který se stává jediným, „účinným“ prostředkem řešení nahromaděných problémů.

Ovšem již z úvodních pasáží vyplynulo, že cílem bezpečnostní politiky je naopak hrozbám, krizím a ozbrojeným konfliktům čelit všemi dostupnými politickými (mírovými) prostředky, kterými stát disponuje pro zachování míru. Tyto prostředky budou i nadále zahrnovat politické i vojenské aspekty. V podmínkách České republiky v politické oblasti jde o úsilí dávající přednost dialogu s ostatními státy a aktivní hledání kooperativního přístupu k evropské bezpečnosti včetně oblasti kontroly zbrojení a odzbrojení i udržování vlastní vojenské schopnosti umožňující předcházet ohrožení odstrašováním a zabezpečit řízení krizí malé intenzity i efektivní obranu. Toho docílíme za předpokladu, že bezpečnostní politika v pravém smyslu slova bude sledovat širší okruh cílů směřujících k předcházení krizí.

Z vojenského hlediska to je v první řadě odstrašovat eventuálního protivníka od zamýšlené agrese. Za druhé demonstrovat odhodlání k ozbrojené obraně státu. A za třetí, v případě možné agrese odrazit případného agresora a vytvořit podmínky pro zachování nezávislosti, svrchovanosti, suverenity a integrity země. Řízení rozdílných výzev, kterým musí Česká republika čelit v současnosti

i budoucnosti, vyžadují obecný přístup k bezpečnosti, ve kterém je bezpečnostní politika založena na třech shora uvedených vzájemně se propojujících prvcích: dialogu, součinnosti a udržování obranné schopnosti.

Plánování, programování a rozpočtování výdajů na obranu

Tyto záměry odrážejí rozhodující úkoly obrany vyplývající z modelu bezpečnostní politiky. Jeho cílem je především optimální cestou dosáhnout efektivní obrany, při zachování vyváženého vztahu mezi úkoly ozbrojených sil a ekonomickými možnostmi vynakládaných prostředků. Přes řadu přijímaných opatření v tomto směru vždy docházelo, opětovně dochází a zřejmě bude k jistým rozporům docházet i přesto, že demokratické státy uplatňují efektivní systémy plánování, programování a rozpočtování. Přecenění i podcenění některého z hledisek tohoto řídicího systému může mít pro kontinuitu bezpečnostní politiky nepříznivé následky. Bezpečnostní politika sehrává prospěšnou úlohu v tom, že koordinuje rozličné zájmy zainteresovaných stran vcházejících do systému a upozorňuje na eventuální problémy.

Takové otázky mají význam, pokud jde o nedostatečné zdroje, které se na obranu vyčleňují. Současný stav ekonomiky doprovázený celosvětovou hospodářskou recesí, je charakteristický tím, že prostředků nazbyt nemají ani ekonomicky nejvyspělejší a hospodářsky nejstabilnější země světa. Proto je nutné důsledně uvádět do souladu zdroje s potřebami obrany v rámci systému plánování, programování a rozpočtování, který se v podmínkách vyspělých zemí s demokratickou orientací již dlouhodobě osvědčuje. Zejména v těch státech, které mají vyspělou ekonomiku. A přesto, že v celosvětovém měřítku dochází k poklesu hospodářského rozvoje, je vidět, že demokratické státy obranu nepodceňují.

V tomto ohledu vojenské rozpočty mají vliv na všechny součásti související s obranou. Případné nižší zdroje na obranu mohou být (za určitých podmínek) potenciálním zdrojem ohrožení státu. Na základě toho se rozpočty (nejen v armádách NATO) snižují velmi důmyslně a promyšleně.

Opětovně se v tomto ohledu nabízí nezbytnost přihlídnout k současné bezpečnostní situaci. Vyplývá z ní také, že **ještě nenastala doba, v níž se politické cíle určují jednoznačně bez zřetele vojenských**. Oblast bezpečnosti by proto neměla ztratit na intenzitě v důsledku nižších zdrojů. Bezpečnostní politika musí mít k tomu účelu vytvořeny garance, které to nepřipustí. Slouží jí vědecky podložené koncepce rozvoje armády s podstatným přehodnocováním všech ukazatelů zabezpečování obrany státu. Koncepce rozvoje Armády ČR do roku 1996 a Koncepce zavedení systému plánování, programování a rozpočtování do podmínek rezortu ministerstva obrany, jsou přesvědčivým důkazem, že v podmínkách Armády ČR dochází v tomto směru k pozitivnímu posunu.

Vyplývá z nich mj., že cíle a úkoly obrany vyžadují prosazovat v rámci bezpečnostní politiky vědecké poznatky na všech úrovních plánování i na úrovni zabezpečení vynaložených prostředků. To vyplývá i z úkolů zajištění obrany státu, především vytváření, upevňování a zdokonalování věcných podmínek obrany státu, potřebného technického vyzbrojení armády, určení perspektiv nejnужnějšího

rozvoje zbraní a bojové techniky, logistiky, mobilizačních možností, přípravy logistických zásob apod. To všechno je třeba uplatnit při zdůvodňování kvalitativních a kvantitativních požadavků na zabezpečení obrany s ohledem na současnou bezpečnostní situaci.

Krizové situace

Pro Českou republiku za nejpravděpodobnější variantu, která by mohla zapříčinit eventuální krizi, popřípadě její vstup do války, lze považovat lokální (regionální), prostorově ohraničený ozbrojený konflikt s omezenými cíli. Jedním z hlavních rizik je případ, kdyby došlo v Evropě k vytvoření nové bipolarity ať již na jakýchkoliv základech nebo parametrech. **Vyhnutí se takové nové bipolaritě je také hlavním důvodem nové iniciativy NATO Partnerství pro mír.** Příčinou krizové situace a následujícího válečného konfliktu by mohlo být zpochybnění existujících státních hranic, nacionální extremismus, nebo prosazování sféry vlivu ozbrojenou silou ze strany jiného státu.

Požadavky bezpečnosti a rizika, kterým musí Česká republika v důsledku toho čelit, mají na rozdíl od minulosti zcela rozdílný charakter. Rizika pro bezpečnost České republiky již nevyplynávají především ze zahájení konfliktu velké intenzity s minimální varovací dobou, nebo zamýšlené vnější agrese proti území republiky, ale jako důsledek nepřekonaných historických a jiných souvislostí s politickým kontextem, jakož i ekonomických a sociálních potíží, včetně etnických nepřátelství, nacionalismu, ideologické a náboženské nevraživosti, územních, ekonomických, ekologických a jiných sporů a projevů nesnášenlivosti.

Způsobená napětí vojenskými hrozbami mohou vést k nepřátelstvím, popřípadě krizím a hrozbám pro stabilitu České republiky. Neexistují zatím přiměřené mechanismy, které spolehlivě zaručí urovnání eventuální krize na základě bezpečnostních koaličních záruk, či jiného mechanismu evropské bezpečnosti. Americký projekt Partnerství pro mír je mnohostranný v oblasti spolupráce. Avšak pro svoji skutečnou samostatnou existenci nemá Česká republika jedinou přesně vymezenou koaliční bezpečnostní záruku. To je rizikem svým charakterem mnohoaspektovým a mnohorozměrovým, které překrývá další prognózní rizika, jež nelze v žádném případě vyloučit a tudíž podceňovat. Mohou vznikat nejrůznějšími způsoby, v nejrozmanitější situaci, což znesnadňuje předcházení naznačeným krizím a řízení krizí v podmínkách České republiky.

Připomenuté diferencované příčiny vzniku krizí, lokálních (regionálních) konfliktů přinášejí stále nové podněty pro rozhodování v bezpečnostní politice a ovlivňují řadu souvisejících jevů. Vezmeme například skutečnost, že se v posledním období krize a zejména lokální (i regionální) konflikty s neobyčejnou rychlostí rozšiřují do nových lokalit. Ukazuje se, že odolávat nepřítivnému vývoji krizí a přerůstání v ozbrojené konflikty je nesnadné.

Negativní vývoj by bylo pravděpodobně možné usměrnit obnovením procesu odzbrojení z období 70. a 80. let, kdy se příkladně přijímaly a aktivně i iniciativně plnily závazky vyplývající z Charty OSN, Závěrečného aktu KBSE v Helsinkách, Závěrečného dokumentu vídeňské následné schůzky, Dokumentu stockholmské

konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a o odzbrojení v Evropě, vídeňské smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě a pařížské schůzky nejvyšších představitelů KBSE, jakož i ostatních smluv.

Není potřebné v této souvislosti zvlášť zdůrazňovat geopolitickou úlohu České republiky z pohledu nových strategických úvah NATO. *Česká republika je součástí středoevropského geostrategického prostoru, který je významný jako celek, nikoliv jako jednotlivé části.*

Na rozdíl od nedávné minulosti by se dnešní přijímaná systémová opatření ve sféře bezpečnostní politiky (odpovídající důležitosti jejího postavení ve společnosti) měla pružněji přizpůsobovat negativním tendencím bezpečnostní situace - v mírovém stavu, krizové situaci a stavu ohrožení - v rámci celého komplexu národní bezpečnosti České republiky.

▲ **V míru** přijímaná opatření sledují bezpečnostní rizika, hodnotí hrozby a připravují se politická, právní, diplomatická, hospodářská, bezpečnostní, vojenská a jiná opatření zaměřená ke zvládnutí možných krizových situací.

▲ **Krizová situace** může mít nemilitární nebo militární charakter, ale její vyřešení obvykle vyžaduje účast ozbrojených sil, zejména armády ve formě podpůrné asistence nebo omezeného zasazení, účast ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranné a havarijní služby. To vyžaduje, aby Armáda ČR měla schopnost dávkované a včasné odezvy na takové okolnosti, schopnost odstrašovat akce ohrožující bezpečnost. Podle konkrétní situace řeší stavy, při kterých je bezprostředně ohrožena svrchovanost a jednota státu, demokracie, veřejný pořádek, zdraví a životy občanů, majetek a kulturní statky nebo životní prostředí.

▲ **Ohrožení státu** je nejsložitější situací. Jde o kritický stav ohrožující existenci a přežití státu, kdy (jak už jsem zmínil v předchozím) válka zůstává jediným prostředkem zachování suverenity a územní celistvosti státu. Ozbrojené síly České republiky, jejichž základním posláním je chránit mír, musí být v tomto ojedinělém případě pojistkou proti potenciálním rizikům, a to na minimální úrovni nezbytné pro předcházení válce a v případě agrese pro obnovení míru v rámci kolektivní nebo i autonomní sebeobrany.

Akcenty těchto atributů mají odůvodnění zejména v budoucnosti. Ovšem již dnes souvisejí s kompatibilitou a interoperabilitou progresivních vojenských technologií, účinných systémů velení a řízení, přesných zbraňových systémů, které se vyznačují větší využitelností v nových způsobech ničení protivníka. Postupné změny je nutné dávat do souvislosti s hodnocením bezpečnostní situace.

A nejsou to pouze důsledky stále složitější bezpečnostní situace, která ovšem k vyvození tohoto závěru též přispěla. Jde také o zásadní přeměny související s přípravou a vedením současné i budoucí bojové činnosti v zcela nových podmínkách.

Krize, které eskalovaly, jako například válka v Perském zálivu a další dnešní lokální (regionální) konflikty na území bývalé Jugoslávie, bývalého Sovětského svazu, v Africe apod. ukazují, že pro řízení krizí, konfliktů má mimořádný význam takové ničení protivníka, k němuž lze přiřadit dezorganizaci protivníkovy zápolí,

především jeho politického a řídicího systému, systému výroby, dopravy, spoju a rovněž působení na morální stav vojsk a obyvatelstva. Tyto metody (v důsledku vyspělých technologií zbraňových systémů) mění charakter ozbrojeného konfliktu.

Progresivní využívání sil a prostředků umožňuje vedle toho současně jejich zasazení k jinému účelu, který nutně nesouvisí s bojovou činností. Řízení krizí si vynutilo organizovanou pomoc obyvatelstvu vojsky s humanitárním posláním, v nichž spočívá i nový význam a poslání bezpečnostní politiky. Síly a prostředky soudobých armád tak přispívají k řešení různých složitých situací. Podle potřeby a možností se podílejí na operacích zaměřených k **předcházení ozbrojeným konfliktům a udržení míru.**

Větší úloha pravděpodobně připadne vojenským pozorovatelům. Vysílají se s nejrůznějšími úkoly a posláním v rámci kontrolních operací. Hledání nových cest k uplatnění sil a prostředků vyžaduje stále širší okruh problémů vznikající na základě vyhodnocené bezpečnostní situace.

Důsledky současné bezpečnostní situace vyžadují, aby se síly a prostředky ve stále větším měřítku angažovaly ve zdravotnické pomoci, při epidemiích - tzv. humanitárních operacích. Na základě charakteru krizí by ve větším rozsahu měly poskytovat pomoc při opravě komunikačních sítí, železnic, řešení ekologických problémů, odstraňování následků přírodních katastrof, zajištění přepravy potravin a dalšího nezbytného materiálu k přežití obyvatelstva, evakuace obyvatelstva apod.

V rámci amerického projektu Partnerství pro mír jde výhradně o operace na podporu míru, v rámci Ochraných sil OSN a ne o přímé vstupy do ozbrojených konfliktů nebo o spojenectví ve smyslu mezinárodně-právním. V rámci Partnerství úkoly zřejmě porostou při kontrole, přípravě a realizaci takových opatření, jako jsou blokády, embargo a zajišťování dalších sankcí. Účinně se mohou využívat k zabránění rozšiřování ozbrojených konfliktů na další území.

Bezpečnostní politika státu musí též zahrnovat významnou úlohu ozbrojených sil, zejména armády při eliminaci nekontrolovatelné migrace obyvatelstva a případném nasazení k uzavření státních hranic.

Neobvyklé situace pro nasazení sil a prostředků mají řadu různých příčin. Hlavní z nich však vidím v tom, že s novými celosvětovými mnohostrannými politickými vztahy nezmizely všechny dřívější latentní problémy, které jsou jejich příčinou. V plném rozsahu nelze najednou vyřešit vše, co se v sociální, politické, ekonomické, etnické, náboženské, národnostní, historické aj. problematice za dlouhá léta neřešených problémů v různých regionech naskládalo. Ve střední a východní Evropě se vedle toho ještě projevují problémy související s přechodem na tržním hospodářství a s tím spojeným ekonomickým propadem.

Variantní rozšiřování možností použití sil a prostředků a jejich připravenost k zásahu na území státu a spoluúčast při rozsáhlých nevojenských krizových situacích posunuje sféru vlivu bezpečnostní politiky do roviny tzv. nevojenských ohrožení. I oblast nevojenských ohrožení není jen vnitrostátní záležitostí, ale má v mnoha aspektech i mezinárodní vazby, které si vynucují i mezinárodní součinnost. Z hlediska státních hodnot a zájmů České republiky mohou mít nemilitární charakter zejména tyto krizové situace: ekologické katastrofy, migrace osob

velkého rozsahu, mezinárodní terorismus, sabotáže, organizovaná zločinnost, pobuřování a násilné incidenty proti ústavnímu zřízení, kolaps dodávek strategických surovin.

Lze namítnout, že řešení některých z uvedených úkolů přináležejí do kompetence jiných než vojenských orgánů, organizací a institucí, za tímto účelem konstituovaných. Jsou i názory, že se zachází za rámec bezpečnostní politiky. Avšak z vývojových trendů bezpečnostní situace (v první části článku) vyplývá, že zvláště zkracování intervalů vzniku krizových situací, jejich převládající živelný postup a plošné rozšiřování na nová teritoria, nekontrolovatelná eskalace do ozbrojených konfliktů, zřejmě vyžadují zcela nové pojetí základních atributů bezpečnostní politiky států.

Jiný pohled na bezpečnostní politiku je též možno spatřovat zejména v důsledku projevů ekologické nestability. Ekologická nerovnováha v celosvětovém i regionálním měřítku může zapříčinit vážné katastrofy kdykoliv a v kterémkoliv regionu. Odstraňování následků po přírodních živelních pohromách bude zřejmě důležitou službou států obyvatelstvu, kterou budou pravděpodobně poskytovat ozbrojené složky.

Žijeme v době, která v důsledku dynamického vývoje bezpečnostní situace předpokládá kriticky přehodnotit překonané hodnoty bezpečnostní politiky České republiky. V závislosti na nepředvídatelnosti vývoje bezpečnostní situace bude účelné posoudit některé perspektivní otázky související se zpracováním návrhů pro posílení obranyschopnosti země. Nejde v žádném případě jen o úkoly Armády ČR nebo ozbrojených sil. Jde o úkol celostátního a celospolečenského charakteru. Důležité jsou okolnosti, které tuto potřebu vyvolávají. Vedle zhoršující se bezpečnostní situace, jsou to i nové podněty pro širší uplatnění ozbrojených sil a prostředků. Je to i perspektiva, kterou vytyčuje projekt Partnerství pro mír. Jednoznačně je však třeba říci, že přes veškeré úsilí nebude ČR schopna zajistit svoji bezpečnost v případě výrazně nepříznivé situace sama, a proto bude usilovat o bezpečnostní záruky cestou integrace do mezinárodních bezpečnostních struktur. V systému národní bezpečnosti České republiky to vyžaduje trvale sledovat a vyhodnocovat vývoj bezpečnostní situace s rychlou a pružnou odezvou. Takový postup umožní včas reagovat na změny, k nimž dochází v politické oblasti, a přizpůsobovat je rozhodujícím potřebám zajištění bezpečnosti země.

POTŘEBUJE ARMÁDA ROZVÍJET VLASTNÍ VĚDECKOU ČINNOST?

Obrana všech ekonomicky vyspělých států je založena na využití nejnovějších vědeckých poznatků a vyspělých technologií zejména pro minimalizaci nároků obrany na lidské a materiální zdroje. Nejvyspělejší státy si kladou za cíl udržovat se na čele přední fronty světové vědy a technologií. Vytvářením průlomových technologií usilují o dosažení převahy v této oblasti, vyloučení možnosti vlastního technologického překvapení a přípravu technologického překvapení potenciálního protivníka.

Toto úsilí je odezvou na potřebu využívat moderní technologie pro zvýšení bojové síly a bojové efektivity vojsk s cílem čelit technologicky vyspělému nebo početnějšímu nepříteli. Přední analytici vyspělých demokracií se shodují v názoru, že současná bezpečnostní situace vyžaduje, aby státy měly po předvídatelnou budoucí dobu pro zabezpečení své obrany i životaschopnou výzkumnou a vývojovou základnu.

Pro menší stát, jakým je ČR, to znamená usilovat o optimální využití všech národních zdrojů. Řešení lze spatřovat v rozvoji spolupráce výzkumné a vývojové základny rezortu MO, akademických a vzdělávacích institucí, výzkumných institucí státních a privatizovaných průmyslových organizací k dosahování technologické úrovně, která státu umožní rozvíjet, osvojovat si a udržovat vojenské schopnosti potřebné pro zajištění bezpečnosti a obrany státu.

Přitom je třeba vidět, že ani integrované národní zdroje nejsou pro tento cíl dostatečné, je nezbytná i spolupráce se světovou vědeckou komunitou.

Vědecká činnost ve prospěch výstavby armády k zajištění bezpečnosti a obrany státu se v minulosti (v poměrně značném rozsahu ve finančním vyjádření) opírala o využití civilních pracovišť výzkumné a vývojové základny státu.

Snaha po proporcionální účelové finanční podpoře výzkumu jednotlivých vědních oblastí však nevedla a nemohla vést k trvalému udržování a zdokonalování způsobilosti a schopnosti dřívějšího státu v technologických oblastech podstatných pro uspokojování potřeb obrany.

Většinou šlo o rozvíjení tradičních výzkumů po liniích vědních oblastí s různou úrovní tvůrčí činnosti a charakterem výstupu, s malým ohledem na nové a prioritní potřeby obrany státu a výstavby armády.

Tradičně dobré výsledky byly dosahovány spoluprací s civilními pracovišti v oblasti lékařských věd a přírodních a technických věd. Touto formou byly zajišťovány v potřebném rozsahu i výzkumy problematiky ochrany obyvatelstva a podnikové sféry státu. Kromě speciálního vojenského využití byla značná část výsledků využita v celospolečenském zájmu.

Přes pozitivní trend společného využívání výzkumné a vývojové základny (dále jen VVZ - zahrnující i vysoké školy) státu jak pro sociální a hospodářský rozvoj státu, tak jeho obranu nepodařilo se v důsledku absence vhodných řídicích a velitelskou sférou uznávaných systémových, legislativních, koordinačních, soutěžních, výběrových, hodnotících a kontrolních mechanismů a především v důsledku omezování účelového financování založit systematickou efektivní a programovou spolupráci s civilními akademickými, výzkumnými a hospodářskými institucemi.

Přes rozmanité formy koordinační činnosti se nepodařilo v armádě překonat bariéry kompetencí, působností a stanovených odpovědností řídicích a velitelských orgánů MO a GŠ odpovědných za jednotlivé vědní oblasti, obory či vědní úseky ke sladění vědeckého a výzkumného úsilí v přípravě poznatkové základny obrany schopnosti státu a reakci na budoucí výzvy technologické soutěže, ale i využití vyskytujících se příležitostí pro zvládnutí nových jevů a procesů či verifikaci výzkumných směrů.

Je proto nepochybné, že **transformační procesy v AČR se musí dotknout i její oblasti vědecké činnosti**. Ta sice může dnes být nazírána jako méně aktuální problém současnosti, nicméně budoucnost vyspělé moderní armády si bez ní nelze představit.

Efektivních výsledků vědecké činnosti přispívajících k výstavbě armády, zdokonalení řídicích procesů a velení nelze, vzhledem k jejím specifikám systematické, promyšlené a tvořivé činnosti, dosáhnout v krátkých časových intervalech, zvláště za situace, kdy bude potřeba vycházet ze zcela nové poznatkové základny, ze zásadně jiných organizačních struktur a z dynamicky utvářených cílů vědecké činnosti zajišťujících formulaci strategických cílů a inovace koncepce výstavby AČR i jejich vědeckou podporu k zajištění efektivní realizace.

To vyžaduje s dostatečným předstihem zpracovat koncepci vědecké činnosti v rezortu MO při respektování základních záměrů vytváření nové Armády ČR. Příprava této koncepce se stala předmětem jednání 8. kolegia MO ČR v závěru roku 1993. Probíhající diskuse k předložené stručné Informaci o zámyslu rozvoje vědecké činnosti ukázala vážný, v minulosti neregistrovatelný zájem z velení armády a parlamentu o oblast vědecké činnosti a vývoje technologií v rezortu MO.

Diskuse přinesla i nové pohledy na postup přípravy obsahu jednání kolegia v případě zásadních rezortních dokumentů. Doporučila jejich postupné projednávání. Nejprve se věnovat předběžné analýze předmětné oblasti zájmu, vymezení klíčových problémů, přístupu k jejich řešení a návrhu struktury koncepčního dokumentu. Teprve po projednání závěrů a návrhů této „přípravné fáze“ v kolegiu MO přistoupit k vypracování přesné vymezeného dokumentu respektujícího požadavky členů kolegia.

Tímto kolegiem byl dán impuls k překonání rozpaků z absence státní vědní politiky stanovené vládou, která byla pokládána za nevyhnutelný předpoklad kon-

cepčních prací oblasti vědecké činnosti rezortu MO a překonalo bariéry působnosti složek MO a GŠ AČR samostatně rozvíjejících oblast vědecké činnosti a vývoje technologií. **Bylo rozhodnuto** metodou postupného projednávání **vypracovat společnou koncepci oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií rezortu MO**. K řešení úkolu byla zpracována myšlenková východiska, která globálně ukazují komplexní úlohu a perspektivní poslání vědecké činnosti a vývoje technologií při zajišťování bezpečnosti státu a naplňování funkcí armády.

Jde o potenciální možnosti vědecké činnosti při **objektivní analýze bezpečnostní situace a trendů vývoje, předvídání, vnímání a hodnocení rizik, krizových situací a ohrožení** ale i **rozpoznání potřeb reakcí a stanovení strategických cílů minimalizace nejistot, výzev a možných ohrožení**.

Budoucnost však přináší nejen nové výzvy, ale i příležitosti. A právě **poznání budoucích příležitostí a jejich interpretaci uplatnění k zajištění strategických cílů bezpečnosti státu** a vytvoření potřebných vojenských schopností **umožňuje jak vědecká činnost tak i navazující vývoj technologií**.

Tím vědecká činnost přináší myšlenky, které spolu s výsledky vývoje technologií jsou základním činitelem udržování poznatkové a technologické základny. Napomáhá vylučovat možná technologická překvapení a zajišťovat technologické inovace, zabezpečovat včasnou reakci v případě naléhavé potřeby nebo krize. Podporuje uživatele při využívání nově vznikajících technologií a zavádění nových poznatků a systémů do praxe. Budoucí vojenské schopnosti státu budou výsledkem dnešních investic do vědecké činnosti a vývoje technologií. AČR jako moderní armáda demokratického státu, k zajištění svého poslání na úrovni doby, musí mít možnost přístupu ke špičkovým vědeckým poznatkům a technologiím.

To potvrzuje **nezbytnost vlastní oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií v AČR**. Její rozsah, využívání vnitrostátní spolupráce a spolupráce se zahraničím však vyplývá z analýz potřeb AČR, možností zdrojů a efektů jejich uspokojení. Schematické znázornění uvedeného procesu uvádí **obrázek**.

V rámci předběžné analýzy byly potřeby podpory AČR vědeckou činností a vývojem technologií modelovány na hlavních funkcích armády a hodnocen současný stav jejich zabezpečení.

Jako neuspokojivá vychází komplexní podpora strategického řízení rezortu, tj. předvídání vývoje ve světě, identifikace nejistot, rizik a potenciálních ohrožení, strategická hodnocení ve světovém měřítku, analýza cílů a politiky státu, dostupných vědeckých a technologických možností a stavu armády.

Zcela chybí vědecká podpora stanovení strategických cílů výstavby armády vycházející z modelování a rozborů možných krizí, úhroz a napadení, návrhu vojenských reakcí a z toho vyplývajících požadavků na vojenské schopnosti. Přitom je nutné přihlídnout k možnostem praktického využití vědeckých a technologických možností či dosaženého stavu vojenských schopností.

V omezeném rozsahu je oblast vědecké činnosti a vývoje technologií podporována koncepcí výstavby a přípravy armády zahrnující operační cíle, přípravu a použití vojsk, síly i prostředky, výzbroj a výstroj, programy a projekty její realizace či naplnění opírající se o **modely bojové činnosti, metody hodnotové analýzy**

a inženýrství, metody a poznatky operačního umění i taktiky, logistiky, vojenské techniky a výzbroje.

S převažujícím vlivem specialistů složek MO a GŠ AČR jsou zabezpečovány plány a projekty výstavby a přípravy armády, realizace programů a projektů v rámci vojenské akvizice. Je nezbytné, aby v tomto procesu se projevil dostatečný vliv oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií, zejména pro potřeby zvládnutí optimálního vyvažování disponibilních zdrojů a vojenských požadavků. Vědecká činnost musí přispívat k formulaci zdůvodněných a perspektivních programů a projektů i požadavků na technologie pro dodavatele, usměrňování národní technologické základny ve prospěch obrany, k odpovědné realizaci kontraktů, zakázek a nákupů od vnějších dodavatelů.

S rozdílným podílem oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií je zabezpečováno správní řízení rezortu MO, velení vojskům, provádění výcviku, zabezpečování provozu a života vojsk specializovanou odbornou podporou řídicích, velitelských a štábních orgánů při tvorbě směrnic, rozkazů a nařízení, předpisů a správních procedur, ověřování nových zásad bojové činnosti, norem provozu, zásad života vojsk, zásobování, odhalování příčin mimořádných událostí atd.

Předběžná analýza struktury vědecké a technologické podpory základních funkcí armády ukazuje na účelnost soustavných analytických a informačních prací hodnocení vývoje mezinárodní bezpečnosti, trendů a možností vědy a technologií, stavu armády, syntetických prací a invenčních návrhů vojenských schopností ČR, operačního a bojového použití ozbrojených sil, analyticko-syntetických prací přípravy programů a projektů rozvoje AČR a ověřování a řešení problémů druhů vojsk a služeb. Potvrzuje se nezbytnost, aby zdroje vědecké a technologické podpory byly voleny především s ohledem na pevnost vazeb s funkcemi armády a nákladovost.

Východiska koncepce oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií je nutno vidět i v úvahách o předpokládaných podmínkách našeho budoucího přičlenění do NATO. Již nyní dává aktivní účast v projektu Partnerství pro mír šanci i pro ČR v evolučním procesu rozšiřování NATO.

Při realizování možnosti přidružení nebo vstupu ČR do NATO bude brána v úvahu řada komplexních i dílčích aspektů, z nichž nejdůležitější budou nejen aspekty politické, ekonomické a vojenské, ale i vědecko-technické.

Při sledování čistě vědecko-technických aspektů bude žádoucí při formování oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií rezortu MO uvažovat následující okolnosti a podmínky:

▲ Armáda ČR by se měla stát efektivní složkou ozbrojených sil NATO. Znamenalo by to dosáhnout vysokou bojovou efektivnost ozbrojených sil, podílet se na rozvoji vědy a techniky, účastnit se vědecko-technické spolupráce a společných programů výzkumu, vývoje, zkušebnictví a hodnocení i společných projektů zbrojní výroby.

▲ Stavem vědeckého poznání, znalostí a technologií, používaných v AČR a průmyslu obrany ČR dosáhnout úroveň, která je srovnatelná s úrovní předních

států světa a tím vytvořit předpoklady pro zapojení ČR do mezinárodní dělby práce ve vědě, výzkumu, vývoji, výrobě a zbrojním obchodu a pro sdílení výhod mezinárodní spolupráce, výhod kolektivní obrany a přístupu na mezinárodní trhy.

▲ Systém vojenského vzdělávání, rozvoje vědy a techniky, vojenského výcviku, logistiky, vojenské akvizice a infrastruktury by bylo nutné přebudovat pro potřebnou integraci.

▲ Při vývoji technologií respektovat požadavky odpovídající dohodám NATO o standardizaci (STANAG), vojenským normám NATO (MILSTD) a osvědčení o jakosti (QA).

▲ Ke snížení dovozní náročnosti rozvíjet mezinárodní vědeckou spolupráci, sledovatelským výzkumem, využíváním vědeckých informací, transferem technologií, výrobní kooperací vytvářet předpoklady, aby se udržovala a případně i zvyšovala schopnost pokrývat část potřeb obrany ČR vlastním výzkumem a výrobou a aby zbrojní vývoz umožňoval krýt část nákladů na obranu.

▲ Podporou badatelského výzkumu a rozvojem strategického základního výzkumu vytvářet předpoklady pro možnost vzniku průlomových technologií v několika málo slibných oborech. Prodejem intelektuálního vlastnictví a výrobně technologických znalostí (know-how) získat dostatečné zdroje pro dovoz ostatní výzbroje.

▲ Rozvojem základního a aplikovaného výzkumu, vývoje, zkušebnictví a hodnocení a osvojováním vysokých technologií vytvářet předpoklady pro uspokojování potřeb obrany ČR vlastní výrobou v oblastech, kde je to ekonomicky efektivní.

▲ Při dovozech ze zahraničí, uzavíráním licenčních smluv a kompenzačních obchodů zajišťovat spravedlivý podíl výzkumných, vývojových a výrobních organizací ČR v předvýrobních etapách, při výrobě a obchodování na mezinárodních trzích.

V oblasti financování vyzbrojování za přispění systému plánování, programování a rozpočtování (PPR) vycházet z metodiky, klasifikace, definic a procedur NATO v rámci výboru pro spolupráci. K tomu je nutno disponovat perspektivním plánem obrany, klouzavým pětiletým plánem obrany, rozpočtovým výhledem, programy a projekty a vlastním rozpočtem (příděly a výdaje). Postupné zavádění systému PPR v ACR zahájilo jednání 4. kolegia MO ČR z července 1993 a zřízení Rady pro plánování a řízení zdrojů rezortu MO k 1. 1. 1994.

Všechna tato východiska ukazují primární problémy vypracování zámyslu dalšího rozvoje vědecké činnosti a vývoje technologií v rezortu MO spočívající v novém celkovém vymezení potřeb vědecké a technologické podpory základních funkcí armády a k nim vytvoření systému, který by je efektivně zabezpečoval ať už na rezortní, národní či mezinárodní úrovni. Provedená analýza současného stavu VVZ dokládá nedostatečnost zajišťování potřeb vědecké a výzkumné podpory spočívající především v nepřiměřené struktuře zaměření a poslání nynějších pracovišť z hlediska této podpory.

Z toho vyplývá, že postup vypracování záměrů dalšího rozvoje vědecké činnosti a vývoje technologií v rezortu MO by měl vycházet především z vymezení potřeb vědecké a technologické podpory pro rezort MO.

Rozhodnutí o rozsahu vytvoření vlastní organizační základny vědecké činnosti a vývoje technologií, využívání a ovlivňování národní oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií a mezinárodní spolupráce by mělo vycházet z řady analýz a hodnocení.

Především z podrobné analýzy potřeb obsahu, rozsahu a termínů jednotlivých kategorií výstupů vědecké činnosti a vývoje technologií vyžadovaných základními funkcemi armády, včetně stupně přínosnosti pro jejich plnění. (Nezbytným předpokladem účelnosti takové analýzy je úplnost souboru základních funkcí armády podmiňujících efektivní zabezpečení jejího poslání a úkolů vojenské politiky státu.)

Dále z analýz dostupnosti těchto výstupů v armádě, ve státě a v zahraničí z hlediska kvality a úplnosti obsahu, nákladů a včasnosti jejich získání.

Srovnávacími analýzami vymezit dostupné výstupy včetně podmínek jejich získání a výstupy touto cestou nedostupné.

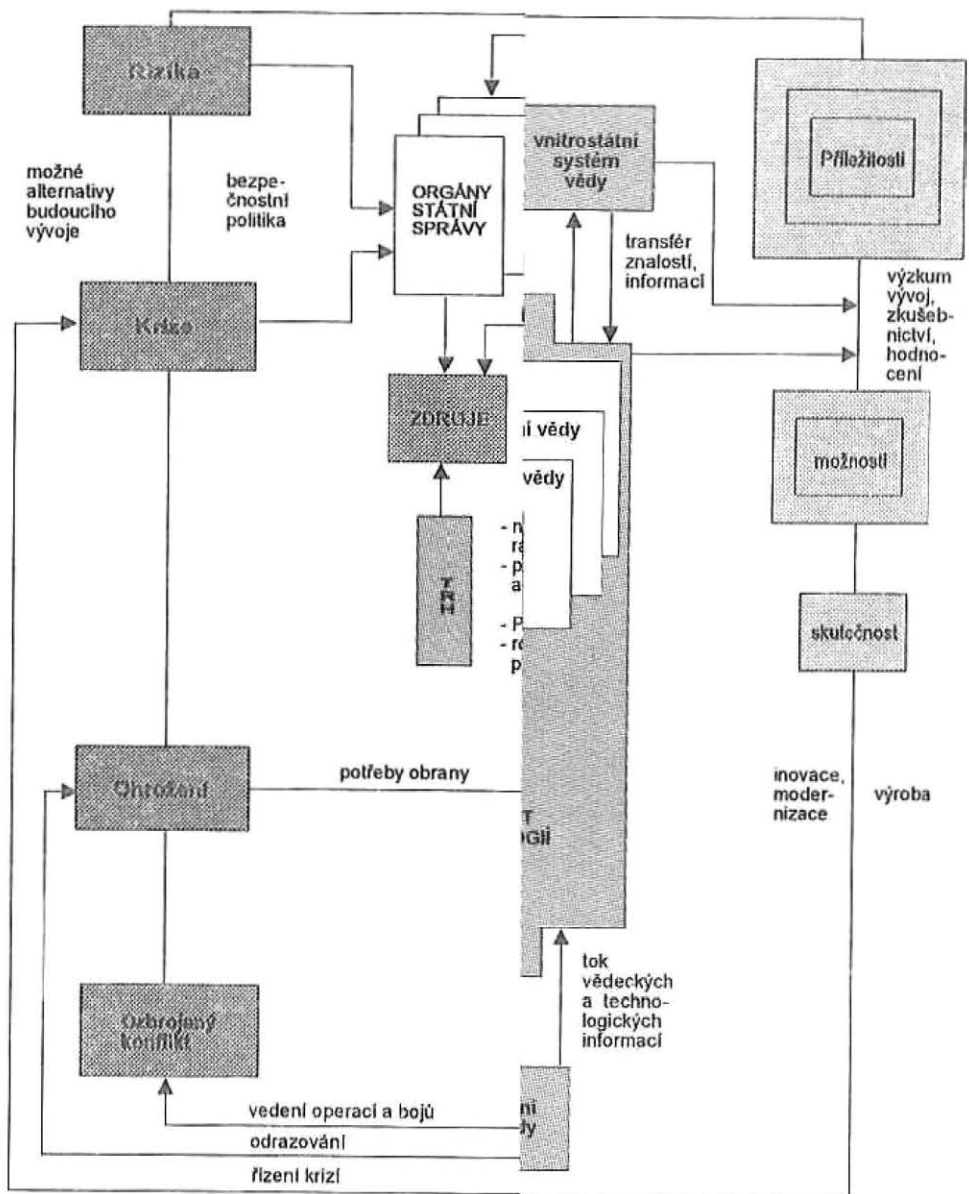
Na modelech organizace vědecké činnosti a vývoje technologií zpřístupňující nedostupné výstupy vypracovat varianty jejich zabezpečení.

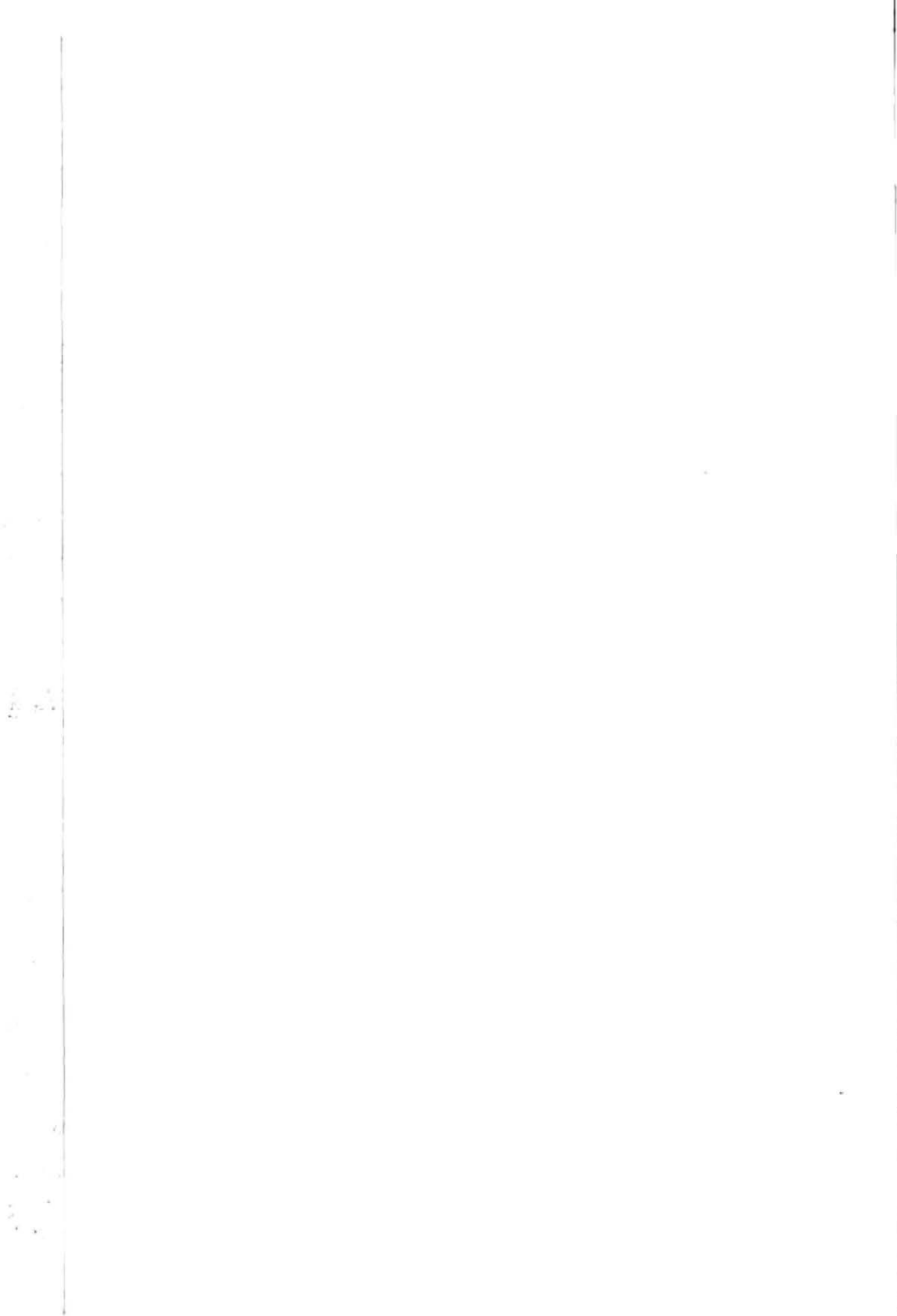
Dle priorit výstupů a disponibilních zdrojů vyhodnotit varianty zabezpečení požadovaných výstupů vědecké činnosti a vývoje technologií (např. restrukturalizace stávající nebo zřízení nové vlastní organizace VVZ, vytvoření zvláštního prvku v řídicí, velitelské nebo štábní struktuře, sdružení prostředků s jinými rezorty na vytvoření společného pracoviště, atd.). Po vymezení objektů požadovaných výstupů vědecké činnosti a vývoje technologií navrhnout u vlastních objektů nástroje a systém řízení, u vnějších, nástroje uplatnění vlastních požadavků.

Nezanedbatelná není ani volba variant opatření organizačního zabezpečení takové analýzy. Zřejmě se bez širšího týmu specialistů znalých řízení oblasti vědecké činnosti a oblasti vývoje technologií v armádě, procesů, procedur a metod řízení a velení v armádě, z odborníků na organizační struktury, hodnotové inženýrství, ekonomiku obrany, legislativu, informatiku a představitelů komunity oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií neobejde.

Připravený návrh osnovy koncepce dalšího rozvoje vědecké činnosti a vývoje technologií v rezortu MO vychází z předpokladu respektovat specifickou oblast, ale nahlížet na vědeckou činnost a vývoj technologií jako na jeden systém podporující transformaci AČR v moderní armádu vyspělého demokratického státu a optimalizovat uspokojování potřeb bezpečnosti a obrany státu v pevné vazbě na zavedený systém plánování, programování a rozpočtování (PPR).

Schemaťnologii

Osnova je členěna do 7 částí a 5 příloh s předpokladem jejich následujícího obsahu:

I. Cíle vypracování zámyslu dalšího rozvoje vědecké činnosti a vývoje technologií, použité metody a postupy prací, nedořešené problémy a omezující předpoklady.

II. Základní premisy, od kterých by se měl v obecném smyslu odvíjet další rozvoj oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií v rezortu MO.

III. Základní závěry z analýzy současného stavu vědecké činnosti a vývoje technologií rezortu MO. Stav pracovišť výzkumné a vývojové základny rezortu MO, dosahované výsledky a jejich uplatnění v praxi.

IV. Zhodnocení efektivnosti pracovišť VVZ rezortu MO, zejména v rovinách profesní výkonnosti, ekonomické přínosnosti a podpory spolehlivého zajištění obrany státu.

V. Perspektivní požadavky na oblast vědecké činnosti a vývoje technologií, stanovení jejich strategických cílů, struktury a charakteristiky vědeckých a technologických potřeb rezortu MO a jejich přínosů pro plnění jeho základních funkcí. Obsahové zaměření rezortní oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií, požadavky na obsahové zaměření národní oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií a na zapojení do mezinárodní spolupráce. Analýza potřeb zdrojů zabezpečení požadavků vědecké činnosti a vývoje technologií i jako standardů pro systém plánování, programování a rozpočtování, při zajišťování vědecké a technologické podpory programů a projektů a formulace vlastních vědeckých programů.

VI. Cílový model oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií rezortu MO s konkrétní představou realizovatelnosti vytyčených cílů (hlavní funkce oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií, organizační struktury oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií, struktura systému řízení oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií a matice režimu činnosti, nástroje řízení oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií, informační systém oblasti, finanční a ekonomické zabezpečení, včetně kritérií efektivnosti oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií).

VII. Návrh souboru opatření (krátkodobých i dlouhodobých) k realizování návrhu nového systému vědecké činnosti a vývoje technologií rezortu MO.

V přílohách se navrhuje charakterizovat oblasti rozvoje vědecké činnosti a vývoje technologií států vyspělých demokracií, NATO a ČR, znázornit nové organizační struktury oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií rezortu MO, definovat režim činnosti systému oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií rezortu MO a stanovit harmonogram postupu vytváření tohoto systému.

* * *

Je pochopitelné, že vypracování účelné, objektivní a prospěšné koncepce rozvoje oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií je závislé na aktivní účasti a přispění všech složek MO a GŠ AČR a pracovišť VVZ rezortu Ministerstva obrany ČR. Informace poskytnutá tímto článkem by měla umožnit orientaci odborníků uvedených složek a pracovišť, kteří se budou iniciativně nebo po služební linii podílet na tvorbě koncepce rozvoje oblasti vědecké činnosti a vývoje technologií.

* * *

SYSTÉM OBRANY STÁTU

K problematice jeho výzkumu

Česká republika prochází obdobím metamorfózy do podoby demokratického právního státu. Jsou hledány správné odpovědi na způsoby zajištění jeho základních vnějších i vnitřních funkcí. Mezi ně náleží obrana. Je atributem státu. Bez ní není možné pojem „stát“ používat. Je jeho neodmyslitelnou součástí.

To je **východní premisa pro teorii a praxi vojenského umění**, pro nalezení jeho významného okolního prostředí a pro jeho systémový rozvoj v konkrétních podmínkách České republiky. Je zřejmé, že problematika zabezpečení obrany má nadrezortní, státní a mezinárodní rozměr.

Vojenské činnosti (v mírovém stavu, v krizových situacích, ve stavu ohrožení, ve válečném stavu a ve stavu zpětného přechodu k míru) by teoreticky měly následovat po formulování základních vstupů z úrovně státu a společnosti. Vrcholové orgány státu však musí vyřešit i jiné otázky, které mají vyšší prioritu. Proto je logická aktivita a iniciativa rezortu obrany k vytvoření odpovídajících podnětů pro vládu a Parlament. Současně je nezbytné orientovat praktická vnitrozrezortní opatření, která uskutečňují transformaci armády a připravují nové zásady jejího použití na **obecně platné a systémově uspořádané poznatky o obraně státu**.

Koncepčnímu rozhodování na rezortní úrovni by mělo napomoci nalezení obecné teorie o obraně státu. Její následná aplikace do všech úrovní opatření (strategická, koncepční, praktická) a do života armády by měla zaručovat systémové, vědecky podložené a optimalizované kroky. K zajištění takového postupu je nezbytné rozvíjet odpovídající výzkum.

Pojem „systém obrany státu“

Na počátku výzkumu byl předmět řešení obrazně řečeno „černou skříňkou“. Proběhla etapa hledání sémanticky správného pojmenování objektu výzkumu. Pocitově bylo zřejmé, že pro rezort obrany a vytvoření teorie vojenského umění (vojenská strategie, operační umění, taktika) je v centru zájmu soubor všech skutečností, které jsou spojeny s existencí armády a které ji ovlivňují.

Byl přijat názor, že je nezbytné zkoumat otázky politické, vnitřní i mezinárodní, problémy vojenské, ekonomické a hospodářské, materiální, technické, geografické, vliv lidského faktoru, demografických charakteristik, vzdělanostní úrovně a systému vzdělávání, psychologických a morálních faktorů, zdraví a sportu, mechanismů řízení, makrostruktur, vlivy vědy a technického rozvoje, informací a informatizace, kulturní úrovně, vycvičenosti, mobilizační infrastruktury, stavebně

ubytovacích kapacit, vztahů k regionálním orgánům a místním samosprávám atd. Všechny problémy, stavy, vztahy i vazby existují nezávisle na našich přáních, částečně jsou pokryty legislativou. Souhrnný pojem, který by popsal zkoumanou problematiku musel zahrnovat vyjádření strategické úrovně zajištění obrany státu.

V postupných krocích, založených na poznání, analýzách a prognózách dílčích částí, které „černou skříňku“ naplňují, se přes „komplexní systém obrany“, „obraný systém státu“ ap. dospělo k ustálenému pojmenování „**systém obrany státu**“. Důvody této volby jsou následující:

- ◆ **systém** proto, že jde o velké množství prvků, které jsou ve vzájemných vztazích;
- ◆ **obrana** proto, že hlavním smyslem je bránit nějaký definovaný stav;
- ◆ **stát** proto, že určuje rozměr a úroveň obrany.

Smysl výzkumu systému obrany státu

Na systém obrany státu můžeme nahlížet z různých pohledů, a to podle účelu, ke kterému zkoumání vede. **Reálně existující systém však je jen jeden.** Obsahuje všechny činnosti, všechny organizační prvky, které tyto činnosti uskutečňují, všechny stavy, vztahy a technologické procesy. Jakákoliv skutečnost, která má vztah k obraně státu musí být do systému začlenitelná. Z uvedeného hlediska jde o systém uzavřený s takovou vnitřní volností, aby umožnil začlenění i nepředvídatelných prvků a vztahů. Je nutné změnit způsob obrany státu proti různým formám ohrožení již proto, že jsou odlišné vnější i vnitřní podmínky. Nejde o současnou, ale o budoucí obranu státu. Její fungování je navrhováno při současném stavu znalostí pro existenci v jiném, jen odhadnutelném prostředí.

Výzkum takto pojatého systému vede, s využitím vhodně volených metod, k postupnému nalezení jeho teorie (správná teorie je objektivní), k poznání a formulování zákonů, zákonitostí, principů, kategorií a podobně. **Smyslem výzkumu není jen cesta k poznání systému obrany státu, ale především ke stanovení postupů pro jeho přetvoření a fungování v budoucnosti.** Jde tedy o aplikaci poznané teorie do prognostické a programátorské činnosti (ve smyslu plánování a uskutečňování změn).

Z teorie systémů a teorie relativity platí, že jakýkoliv systém je podsystémem většího systému a jakýkoliv prvek tohoto systému je potenciálním systémem. To znamená, že řešení změn armády (společenský požadavek) následuje v návaznosti na změny nadřazeného systému. A jak už je to ve společenských systémech běžné, vzhledem k možným časovým prodávám jsou uskutečňovány změny paralelně v nadsystému i systému, včetně zpětného ovlivňování.

Jestliže uvažujeme, že účelem výzkumu systému obrany státu je mimo jiné navrhování nových struktur a jejich úprava, **pak jsou pro pojetí systému rozhodující činnosti.** Na rozdíl od organizačních prvků mají dlouhodobější platnost a charakteristiky, které lze lépe systemizovat a zobecňovat. Činnosti musí být zachovány, ale organizace, které je vykonávají se mohou měnit.

Podrobíme-li pojem systém obrany státu sémantické analýze, pak hlavní činnost, na které je sousloví postaveno, představuje obrana. Podle Slovníku spisovné češtiny, ACADEMIA, Praha 1978 **obrana je činnost nebo opatření k odvrácení útoku a ochraně před ním.** Jádrem je tedy vlastní obranná činnost státu, tzn. v době uskutečněného útoku nebo bezprostředního ohrožení existence a funkčnosti státu.

Proč jsou tyto otázky tak podrobně rozebírány a diskutovány? Je to proto, že jsou v praxi stavěny jiné priority. Bývá zpochybňována logika výstavby systému obrany státu od krizových stavů ke stavům mírovým. Je zpochybňována reálnost ohrožení a útoků, proti nimž by bylo nezbytné se bránit. Je přehlíženo, že tyto postupy jsou protisměrné k sémantice a logice pojmů. Má-li být vytvořen skutečně účelný systém obrany státu, musí respektovat obecné zákonitosti logiky. Má-li mu být porozuměno, musí vycházet ze zákonitostí sémantiky a jednoznačnosti pojmů. Shrnutí do stručného závěru: Modelování reakce systému obrany státu (činnosti, struktury,...) na mezní krizové stavy by mělo logicky předcházet mírovému stavu. Mírové činnosti a struktury by měly být z nich odvozeny.

V současné době můžeme konstatovat, že systém obrany státu ještě nemá souhrnnou teorii. Jsou vytypovány jen některé zákonitosti a zobecněny empirické poznatky. To ve svém důsledku znamená, že přijímaná praktická opatření jsou více podložena intuicí, než objektivními vědeckými podklady a zdůvodněními. Rezortní výzkum je orientován zejména na problematiku vojenského umění.

V čem tedy tkví smysl výzkumu systému obrany státu? V nalezení teorie celého systému a jeho částí. Takto stručně formulovaný závěr však vyžaduje určité objasnění. Pojem teorie znamená opak praxe, vyjadřuje myšlenkovou podstatu reality, představuje zobecněné poznání, které umožní vysvětlení a předvídání konkrétních problémů v systému obrany státu. Teorie je logickou konstrukcí, s jejíž pomocí se ze základních principů vyvozují důsledky nebo nové pojmy, výroky, poznatky, zákonitosti a zákony (ve smyslu filozofickém nikoliv legislativním). Teorie na rozdíl od hypotézy, která označuje neproěřené a předpokládané poznání, představuje soubor závěrů, vyplývajících z předpokladů, které byly ověřeny pozorováním, experimentem, modelem, zkušeností.

Výzkum ve prospěch rozvoje vědních disciplin jako vojenská strategie, operační umění, taktika, ale i vojenská ekonomika, vojenská pedagogika, vojenská psychologie a ostatní obory z poznání systému obrany státu vychází. Jeho teorie je východiskem, ale i zdůvodněním struktury a existence vojenských věd. Je to proto, že tento reálný systém zahrnuje všechny problémy dotýkající se obrany státu. Takže i pro ujasnění orientace a rozvoje vojenských věd má tento výzkum smysl.

Současný stav výzkumu systému obrany státu

Šíře problematiky systému obrany státu dokumentuje, že jde o složitý interdisciplinární úkol, ve kterém je nezbytné využívat znalostí, poznatků, metod a přístupů rozličných vědních disciplin. Koordinace řešení takového výzkumu je složitá. Jednotlivé vědní disciplíny docházejí k partiálním poznatkům, které je nezbytné na základě konkrétních kritérií syntetizovat a zahrnout do výsledného řešení.

Systematickým výzkumem problematiky se v období let 1991 až 1993 zabýval Institut pro strategická studia. Na cestě k rozvoji poznání byly vytvořeny materiály, z nichž pro ilustraci uvádím:

„Strategie obrany ČSFR a perspektiva rozvoje čs. armády“, která obsahuje analytickou a prognostickou část včetně závěrů i návrhů opatření a 11 příloh. Tato výzkumná zpráva odpovídá době zpracování (březen 1992), tj. federálním podmínkám.

Jednotlivé dílčí úkoly byly dále rozvíjeny a řešeny, souhrnný syntetický materiál doznal průběžných změn v souladu se změnami požadavků na řešení. Postupně byly vypracovány úkoly:

- Rozvoj systému obrany a armády ČSFR do roku 2000,
- Rozvoj systému obrany a armády ČSFR po roce 2000,
- Systém obrany státu a transformace čs. armády (v důsledku přípravy dělení armády), až po vypracování druhé etapy úkolu:

„Systém obrany státu a armáda ČR“, včetně zpráv 9-ti dílčích úkolů, reagujících na rozpad federace.

24. února 1993 se uskutečnila pod záštitou NGŠ - MNO ČR vědecká konference na téma: **„Systém obrany státu a model Armády České republiky“**. Vybrané příspěvky byly publikovány ve Vojenských rozhledech č. 3/1993. Jednání se účastnili představitelé rezortu obrany a dalších rezortů, které se na systému obrany státu podílejí.

Souběžně se poznáváním systému obrany státu a přípravou transformace rezortu obrany zabývaly jednotlivé složky a orgány ministerstva a generálního štábu (zejména koncepční skupina a operační správa GŠ). Na základě jejich činnosti byla v roce 1993 schválena **„Koncepce výstavby Armády České republiky do roku 1996“**, o které byla odborná veřejnost informována ve Vojenských rozhledech č. 7/1993. Dále byla a je vypracována řada návazných dokumentů, které řeší budoucí činnosti a struktury vojenské oblasti.

V roce 1994 řeší z pověření ministra zahraničních věcí ČR Ústav mezinárodních vztahů projekt **„Bezpečnostní politika ČR“**, na jehož zpracování se podílí i rezorty obrany a vnitra.

Ministr obrany byl pověřen vládou ČR vypracováním **návrhu zásad ústavního zákona o národní bezpečnosti České republiky**.

Tyto informace v sobě zahrnují formální výsledky a eskalaci procesů. Dokumentují potřebu výzkumu systému obrany státu. Neukazují však na míru skutečného poznání, jehož bylo dosaženo. Jestliže cílem výzkumu bude vytvoření teorie systému obrany státu a její praktické využití pro prognózování budoucích stavů, včetně návrhů na dílčí řešení problémů, pak se nacházíme v počáteční etapě složité cesty.

Do současné doby byly navrženy základní prvky systému, zpracovány návrhy ke konkrétnímu řešení otázek struktur, vztahů, vhodných postupů, rozpracovány některé rozvojové programy, navrženy mechanismy při tvorbě rozhodujících dokumentů, které umožní řízení systému atd.

V současné době je hledána cesta k exaktizaci poznatků formou vhodných matematických modelů, které umožní zkoumání systému v simulovaných situacích a současně napomohou vyhledávání kritických míst, jejich včasnou predikci a přípravu řešení. Na tomto místě je nezbytné upozornit, že nejde o modely boje, ale o **modely napomáhající strategickému rozhodování** ve prospěch výstavby a řízení na úrovni systému obrany státu a na úrovni armády.

Dále jsou zdokonalovány metody a metodologie souhrnného a pravidelného vyhodnocování informací o trendech v jednotlivých oblastech ve světě, v Evropě, v České republice a způsoby jejich syntézy do souhrnných hodnocení.

V uplynulých třech letech byl a nadále je vyvíjen značný tlak společnosti na přijímání konkrétních opatření, která změní armádu. K zásadním změnám skutečně dochází. Výzkum problematiky byl zahájen, ale nemohl okamžitě produkovat potřebnou teorii, protože ta je jeho výsledkem. **Pro úspěšný rozvoj výzkumu a jeho zavedení do praxe je nezbytné:**

- ▲ **Nalézt, vytvořit, připravit a směřovat kolektivy řešitelů.**
- ▲ **Vyspecifikovat problémy k řešení, stanovit obsahovou orientaci výzkumu.**
- ▲ **Nalézt a ověřit vhodné metody a metodologie řešení.**
- ▲ **Všeestranně výzkum zabezpečit, se zvláštním důrazem na vědeckoinformační zabezpečení a zajištění toku reálných informací a dat o objektu výzkumu.**
- ▲ **Trvale informačně, expertizně a poradensky podporovat strukturálně a personálně se měnící Ministerstvo obrany a Generální štáb.**
- ▲ **Zasvěcovat do úrovně poznání problematiky představitele jiných rezortů, parlamentu, potenciální spolupracovníky v civilní sféře i občanskou veřejnost.**
- ▲ **Podílet se na zpracování podkladů pro rozhodující legislativní, vládní, bezpečnostní a vnitřní rezortní dokumenty, ve kterých je nezbytné teoretické poznatky uplatňovat.**
- ▲ **Cílevědomě prezentovat výsledky výzkumu a názory v odborném a veřejném tisku i sdělovacích prostředcích.**
- ▲ **Mít trvale na zřeteli dodržování zákona o ochraně státního a hospodářského tajemství.**

Základní obsahová orientace interdisciplinárního výzkumu systému obrany státu je následující:

- Politické podmínky a potřeby obrany (zahraniční a vnitřní).
- Ekonomické a hospodářské podmínky a potřeby obrany.
- Vojenské podmínky a potřeby obrany.
- Materiální a technické podmínky a potřeby obrany.
- Lidské (vojenské a nevojenské) podmínky a potřeby obrany.
- Sociálně politické a psychologické problémy obrany.
- Organizace a řízení systému obrany státu.

- Mobilizační infrastruktura a geografické podmínky a potřeby obrany.
- Vzdělávací a výcvikové podmínky a potřeby obrany.
- Vědecké, výzkumné a informační podmínky a potřeby obrany.
- Profesionalizace v systému obrany státu.
- Legislativní a normativní podmínky a potřeby obrany.

Ve všech obsahových částech je nezbytné provádět analýzy a prognózy, formulovat cíle a opatření k jejich uskutečnění. Nejsložitější je **syntéza dílčích poznatků do souhrnného a vzájemně sladěného výsledku**, který by měl vyústit do **formulování strategie a koncepcí**. Samostatným problémem je řízení výzkumu, výchozí a příprava tvůrčích pracovníků, kteří se budou schopni zapojit do týmové činnosti.

Poznámka ke vztahu teoretiků a praktiků

Při úvahách o tom, jak napomoci výzkumu a vytvoření rozumného systému obrany státu včetně odpovídající armády, vystupují vedle obsahových stránek do popředí i otázky vztahu teoretiků a praktiků.

To, co je řešeno v teoretické oblasti, je vyvoláno potřebami praxe. Jsme ve stavu, **kdy rozhodnutí musí být přijímána. Jsou plně v odpovědnosti představitelů praxe (praktiků)** a závislá na jejich přístupu k všestrannému zabezpečení podkladů pro rozhodovací proces a způsobů promyšlení variant důsledků svých rozhodnutí.

Historie lidské společnosti ve své moudrosti dospěla k dělbě práce a vedle těch, kdož rozhodují, osamostatnila skupiny lidí, jejichž posláním je hledání teorií, vědecky podložené předvídání budoucnosti a konstruování možných variant budoucích stavů a postupů k jejich dosažení. **Teoretici nemají rozhodovací pravomoci** pro uskutečňování změn. Mají povinnost objektivně analyzovat předmět výzkumu a navrhnout teorie, které zdůvodní varianty řešení změn dosažitelných, obohatí poznání a zabezpečí transfer poznatků k praktikům.

To ale neznamená, že by praktici, v tomto pojetí lidé se společensky delegovanou rozhodovací pravomocí, nemohli být i teoretiky. I praktici samozřejmě nacházejí nové poznatky, ale orientují je v závislém prostředí k dosažení cílů. Nejsou tedy ve svém poznání tak svobodní a nezávislí, jak by měli být teoretici. Nemají již čas na důsledný rozvoj teorií a používání vědeckých metod. Musí svou kapacitu věnovat organizování toku informací, vstřebávání poznatků vymyšlených jinými, jejich hodnocení a přípravě příkazů pro řízené subjekty. Musí především naplňovat svou společensky svěřenou roli „uskutečňovatelů praxe“. Jinými slovy řečeno, ve svém denním režimu by si měli uvědomovat, kdy jejich činnosti naplňují roli praktika (s rozhodovací pravomocí) a kdy teoretika (s poznávací povinností).

Na druhé straně teoretici by si neměli zaměňovat svou roli s praktiky. Nemají a neměli by mít ambice na přijímání rozhodnutí příslušející praktikům, což jim je kompenzováno svobodou bádání a kouzlem získávání nových poznatků, odhalování zákonitostí a odbornou prestiží.

Obě skupiny osob mají společný předmět zájmu. Snaží se o definování hlavních ukazatelů budoucnosti, o odhalení toho, co by mělo a co nemělo být.

Problematika obranné funkce státu je natolik závažná, že nepřipouští přijímání krátkodobě vyhovujících řešení v důsledku nevyjasněných vztahů mezi teoretiky a praxí. Současná rozhodnutí ovlivní tvář armády na přelomu tisíciletí a znamenají stavbu základů, které po dlouhou dobu nebudou měněny. Historické zkušenosti ukazují, že náročných cílů je možné dosáhnout jedině vhodnou kombinací vědeckých metod a praktických opatření.

Teoretici by neměli přehlížet, že orgány a osoby mimo výzkumnou oblast nemusí zajímat technologické postupy, které vedly ke vzniku a formulaci mnohdy složitých teorií. Praxe zajímají výsledky, které jsou převedeny do srozumitelné řeči, zajímají je závěry, které mohou využít v rozhodovacím procesu. Má-li být toto rozhodování správné a objektivní, měla by být s předstihem uskutečňována výzkumná podpora všech významných rozhodnutí.

Objektivně tedy existují dvě skupiny pracovníků: první představuje praxi a skutečná rozhodnutí o systému obrany státu a armádě, druhá myšlenkové zpracování řešeného problému vědeckými metodami. **Pro řešení složitých úkolů dneška je nezbytná jejich symbióza a pochopení, že jiný postup k dosažení rozumných řešení nevede.**

Záměrem bylo ukázat na složitost a novost otázek spojených s výzkumem systému obrany státu. Ukázat na dynamičnost procesu v současných podmínkách a nezbytnost výzkumné podpory praktických snažení. Výzkum by měl s předstihem řešit budoucí úkoly praxe a systematicky napomáhat poznávání základních prvků, zákonů a zákonitostí, které fungují v praktickém životě a odhalovat postupy, které umožní uskutečňování racionálních změn.

Cesta k tomuto poznání byla v rezortu obrany nastoupena, výzkum se však nachází v počáteční etapě, jejíž rozvoj by teprve měl přinést tolik potřebné výsledky. Způsob jejich uplatnění je závislý na kvalitě vztahů mezi teoretiky a praxí, na podmínkách, které si sami můžeme vytvářet. Výzkum systému obrany státu není vlastní pouze rezortu obrany, měl by být uskutečňován péčí státních, nadrezortních institucí. V současné etapě je však nezbytné, aby armáda pro ujasnění vlastního místa ve struktuře systému a vzhledem k tomu, že má v této oblasti nejpřípravěnější odborníky, uskutečnila první kroky.

Má-li Česká republika v budoucnosti zachovat svůj státní kredit, mezinárodní postavení, suverenitu a vážnost, měla by kvalitně a hodnověrně plnit svou obrannou funkci. Má-li toho být dosaženo při ekonomicky svízelné situaci, je potřeba hledat optimální řešení. Nalezení těchto řešení bez vědeckých metod je iluzí. Proto je v zájmu státu, ale i v zájmu armády, aby se těmto strategicky významným otázkám profesionálně věnovali odborníci - teoretici - ve své výzkumné činnosti.

ZPLNOMOCNĚNĚC OZBROJENÝCH SIL SRN

v kosodélníku politických sil

(Pokračování z minulého čísla)

Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN je zasazen v kontrolní a zprostředkovací funkci mezi Spolkovým sněm a armádu. Tak zcela logicky existuje mezi zplnomocněncem a spolkovým ministrem obrany *kosodélník politických sil a tlaků*, jehož silové pole je určováno všeobecně parlamentním vládním systémem a parlamentní kontrolou a v jednotlivostech čl. 45b GG ZoW.

■ Parlamentní vytváření vlády

Parlamentní vládní systém znamená, že vláda je vytvářena parlamentem (viz obr. 1). Výrazem této skutečnosti je například volba kancléře Spolkovým sněmem. Volbě kancléře předchází koaliční rozhovory o věcných procesuálních otázkách, na jejichž konci stojí složení ministrů. Tím je kancléř vázán ve věci jmenování ministrů politickou vůlí koaličních frakcí. Volba kancléře, který dostává hlasy pouze koaličních frakcí, rozděluje parlament do dvou hlavních politických táborů: *za prvé*, na vládní většinu, která podporuje a brání jí vytvořenou vládu a *za druhé*, parlamentní menšinu, kterážto jako opozice vládu kritizuje, vyvíjí politické alternativy a připravuje se k převzetí vládní odpovědnosti. **Politické dělení už neprobíhá (jako v konstitucionalismu) mezi vládou a parlamentem, ale uvnitř parlamentu. Tím se vláda odděluje společně s parlamentní vládní většinou od opozice.**

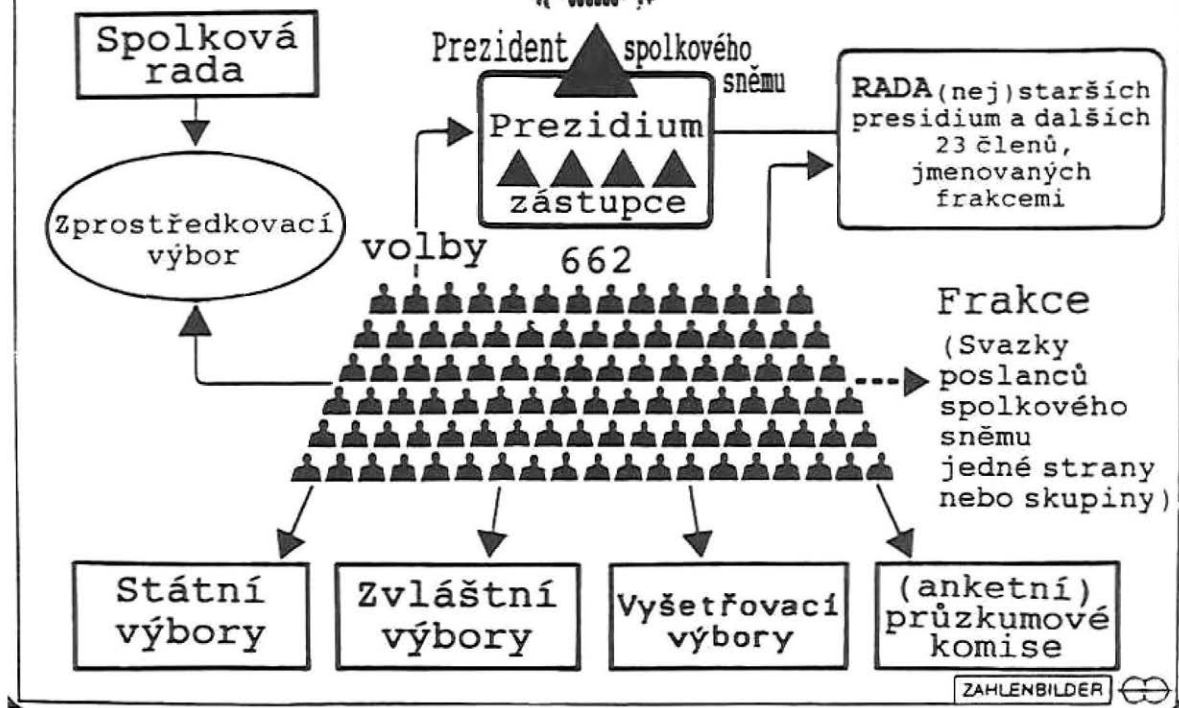
■ Parlamentní kontrola

Pro parlamentní kontrolu má shora uvedené v procesu vytváření vlády podmíněné parlamentní dělení moci závažné důsledky: nehledě na skutečnost, že právně je parlamentní kontrola vlády věcí celého parlamentu - *přesunulo se celé těžiště na opozici*. Tento důležitý posun mezi parlamentem a vládou má z politologického i právního hlediska za následek *hlavní zátěž vládní kontroly*. To tedy znamená, že koaliční frakce by byly těchto parlamentních úkolů oprostěny. To vše však probíhá spíše skrytě v rámci frakcí než veřejně na půdě parlamentu.

■ Kancléřská většina pro zplnomocněnce ozbrojených sil

V těchto politických vztazích je **zplnomocněnec pro ozbrojené síly postaven jako pomocný orgán parlamentní kontroly**. Je volen Spolkovým sněmem

Organizace německého spolkového sněmu

Obr. 1

kancleřskou většinou. Tento většinový požadavek byl v legislativním a politickém procesu v roce 1957 předmětem tvrdých kontroverzí mezi vládní většinou a opozicí. Ukazovalo se totiž, že by nebylo možno snadno dosáhnout potřebné 2/3 většiny ke zvolení zplnomocněnce pro ozbrojené síly SRN ve Spolkovém sněmu ani široké parlamentní základny důvěry s vyloučením opozice.

■ Parlamentní původ zplnomocněnce pro ozbrojené síly SRN

S výjimkou prvního zplnomocněnce byli všichni držitelé tohoto úřadu dříve členy Spolkového sněmu, kde politicky patřili ke koaličnímu táboru. Nemělo by se stát, že dřívější poslanecký mandát je „legitimací“ a „zárukou“ pro volitelnost do funkce zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu. Skutečností ovšem je, že přece však hrozí nebezpečí tohoto vývoje jako jakéhosi „sociálního zabezpečení“ zasloužilému stárnoucímu příslušníku parlamentu. Faktem zůstává, že za poslední čtyři volební období byla pro čtyři poslance tato funkce vyvrcholením jejich dlouholeté politické kariéry ve Spolkovém sněmu. Zde je ovšem také nezbytné poukázat na to, že úřad zplnomocněnce pro ozbrojené síly SRN ve Spolkovém sněmu na základě své specifické struktury a poslání není považován za politicky dostatečně atraktivní. Rovněž inkompatibilita úřadu s mandátem Spolkového sněmu, separace od frakce jako pramene veškeré parlamentní existence, a to po dlouhém období pěti let, vede k určitému politickému ústraní.

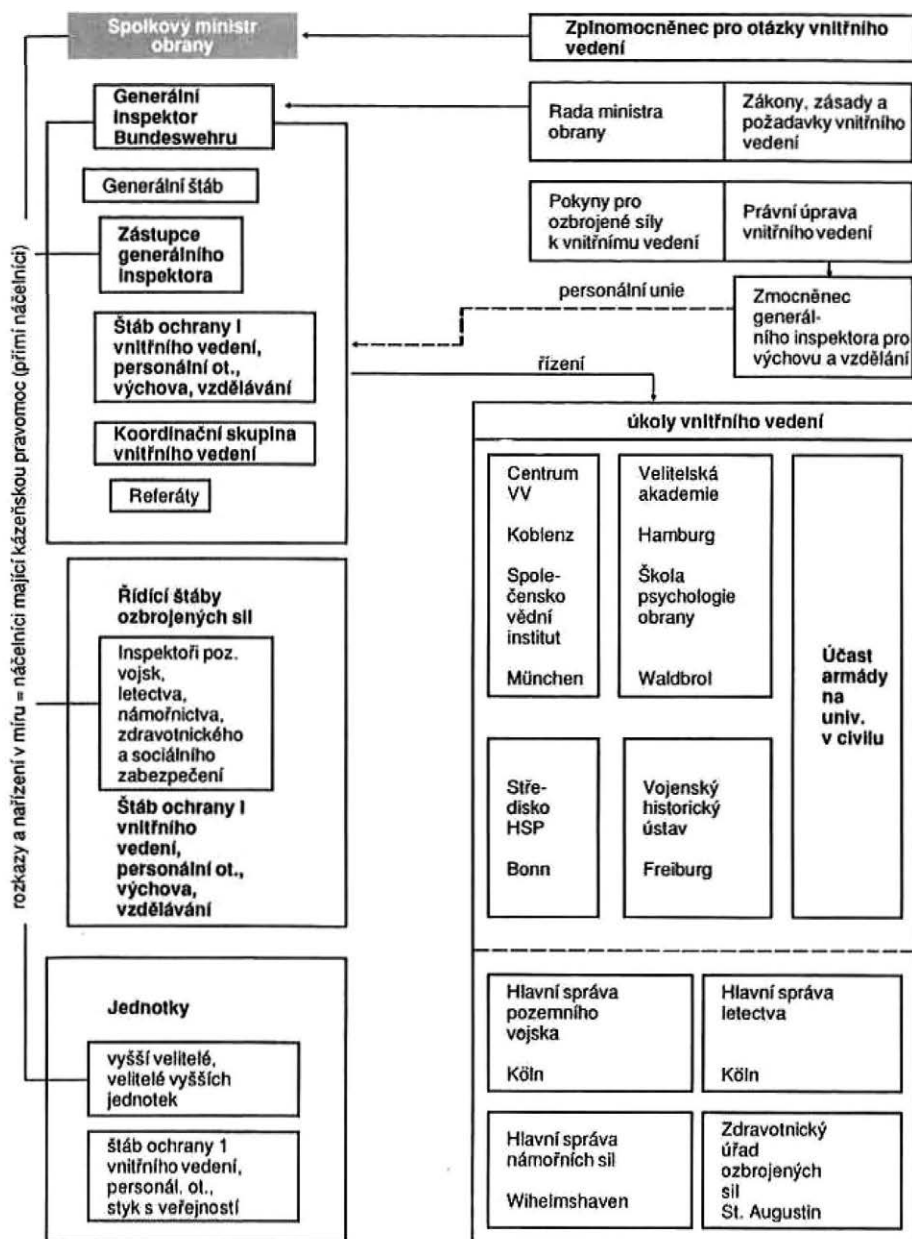
■ Zplnomocněnec a spolkový ministr obrany

Požadavek kancleřské většiny pro volbu zplnomocněnce má za následek, že spolkový ministr obrany a zplnomocněnec pro ozbrojené síly SRN ve Spolkovém sněmu (alespoň v okamžiku volby) přísluší ke stejnému táboru vládní koalice. Současné však mezi oběma existuje a přetrvává politický a ústavně-právní **stav napětí**. Tento je charakterizován a předurčen poli parlamentní kontroly: zde stojí kontrolovaný a naproti němu kontrolor. Tento napjatý vztah ovlivňuje nejen politologickou, ale také ústavní praxi. Zplnomocněnec má být „majoritním asistentem“. Svou parlamentní funkci totiž vykonává pro Spolkový sněm. Přitom ta spočívá ve většinovém požadavku volby zplnomocněnce, jeho úkolech a při jejich plnění se objevuje jedna z těžkostí celého tohoto úřadu. Orientace zplnomocněnce na parlamentní většinu, které „vděčí“ za svůj úřad, a na opozici, vůči které stojí v zásadní politické kontroverzi, vede k jakémusi frakčně politickému kosodélníku sil, jehož siločáry jsou charakterizovány opoziční kontrolou vlády. Spolu s tím nelze říci, že by zplnomocněnec byl nástrojem opozice a jakýmsi menšinovým asistentem.

■ Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN: záležitost celého Spolkového sněmu

Po třiatřicetileté praxi lze tvrdit, že pomocný orgán parlamentní kontroly **zachovává rovnováhu** mezi oběma politickými tábory parlamentu. Tím splnil naděje, které byly s vytvářením této funkce parlamentní kontroly spojovány v celém Spolkovém sněmu. Nezpochybnitelným indikátorem pro to jsou především pozi-

Orgány vnitřního vedení a kontroly

Obr. 2

ktivní ocenění ročních zpráv zplnomocněnce pro ozbrojené síly SRN ve Spolkovém sněmu. Důležitá v tomto směru jsou pochopitelně stanoviska obranného výboru a souhlasná stanoviska opozice k předkládaným zprávám. Politicky zde spočívá důvod v tom, že nejméně do konce 9. volebního období (nyní je období 12.) nebyly základní otázky německé bezpečnostní a obranné politiky předmětem sporu mezi jednotlivými stranami a frakcemi. Příčinou je mimo jiné skutečnost, že **převažuje názor na nezbytnost obrany země a z toho plynoucí nutnost zřízení a zachování německých ozbrojených sil**. Touto bezpečnostní a obrannou politikou všech politických stran a frakcí bez výjimky se ve Spolkovém sněmu vytváří potřebný konsenzus pro práci branného výboru Spolkového sněmu.

■ Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu jako nástroj kontroly armády

Objektem parlamentní kontroly čl. 45b GG je vojenská obrana země. **Vojenský zplnomocněnec je nástrojem parlamentu ke kontrole armády**. Působí společně se Spolkovým sněmem vůči všem institucím ve vládě a státní správě, zabývajícími se státními otázkami vojenské obrany země. Hlavním adresátem kontroly je spolkové ministerstvo obrany a sféra jeho působnosti. Toto pole působnosti sestává z *ozbrojených sil* (čl. 87a GG), *správy Bundeswehru*, (čl. 87b GG), *vojenského duchovního zabezpečení* (čl. 140 GG), stejně jako *právní ochrany, včetně vojenského soudnictví* (čl. 96, odst. 3 GG). Pokud nejsou zřejmé zákonné výhrady - jako například soudní nezávislost anebo u vojenského duchovního zabezpečení specifického církevního poslání - nachází všude vojenská kontrola, resp. parlamentní kontrola činnosti armády své opodstatnění a místo. Logicky sem samozřejmě spadá také správa Bundeswehru a celková její činnost, jakož i záležitosti sociální péče o vojáky a zaměstnance vojenské správy a řada dalších otázek souvisejících se životem armády. Lze říci, že obecně se vztahuje rozsah parlamentní kontroly prostřednictvím činnosti zplnomocněnce ozbrojených sil SRN *neformálně na veškerou oblast činnosti spolkového ministerstva obrany a materiální zabezpečení obrany země*.

■ Kompetenční otázky

Nezávisle na abstraktní příslušnosti zplnomocněnce vytvořil zákonodárce oba předpoklady pro jeho činnost. V žádném případě nemá zplnomocněnec k dispozici nástroj vojenské kontroly samoúčelně - „pro vlastní kontrolní činnost“. Mnohem více energie musí být věnováno k nápravě stavu věcí, které jsou předmětem kritiky. Klíč k takovému dodržování postupu spočívá v § 1 ZoW, kde se hovoří: *zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu provádí kontrolní činnost na základě parlamentních pokynů za účelem „přezkoumání určitých kroků“* (odst. 2), přičemž tato činnost je vymezena v souladu s povinnostmi zplnomocněnce na základě jeho vlastního rozhodnutí při „*porušení základních práv vojáků nebo zásad vnitřního vedení*“ (odst. 3, tamtéž). Tak dochází ke vzájemnému křížení kontrolní činnosti zplnomocněnce a obranného výboru Spolkového sněmu v oblasti vojenské činnosti. Obsahem této parlamentní kontroly je především kontrola těch, kteří se

zabývají vedením lidí a rovněž se zaměřuje na to, jakým způsobem probíhá vztah „nadřízený-podřízený“. Tak se nabízí jakýsi geometrický obrazec dvou koncentrických oblastí zákonné parlamentní kontroly související s činností armády a tak důležitou otázkou, jakou je *obrana země*.

■ **Vlastní oblast kontroly zplnomocněnce ozbrojených sil SRN:**
ochrana základních lidských práv vojáků a zásad vnitřního vedení

Zákon umísťuje oblast základních práv vojáků a zásad vnitřního vedení jako rozhodující oblast kontroly, kterou provádí zplnomocněnec pro ozbrojené síly SRN. Zplnomocněnec přitom má právo stanovovat sám, co považuje v daném okamžiku pro kontrolu za mimořádně důležité. Vzhledem ke zvláštnímu, z historického hlediska danému kontextu významu ochrany základních práv vojáků v nových ozbrojených silách SRN je toto právo podtrženo v čl. 45b GG. Právě díky tomuto opatření nemohou vznikat žádné další následky. Došlo tak k setřetí hranic (třecích ploch) mezi ústavně-právně zakotvenou ochranou základních práv vojáků a „zákonem zmíněnou ochranou vnitřního vedení“.

■ **Oblast kontroly - vázaná pokyny**

Mimo této v § 1, odst. 3, ZoW originální oblasti kontroly zplnomocněnce pro ozbrojené síly může být zplnomocněnec činný v rámci parlamentní kontroly prováděné parlamentem podle § 1, odst. 2, ZoW k tzv. „přezkumu určitých kroků“, a to pouze na základě pokynů Spolkového sněmu anebo jeho obranného výboru. Tím je určen „sujet“ a „subsumace“ zahájení přezkumného řízení zplnomocněncem ozbrojených sil SRN: buď **parlamentním pokynem** anebo **na základě vlastního rozhodnutí**.

V politologických sporech nebyl tento záměr a podřazení kontrolní činnosti zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu vždy jasně viděn. Spatřovaly se často určité diferenciace mezi zákonnými předpoklady pro činnost zplnomocněnce (čl. 45b GG, a § 1, odst. 2 a 3 ZoW) a oběma shora uvedenými předpoklady pro naplňování jeho činnosti jako orgánu parlamentní kontroly. V argumentaci se často objevovala oblast příslušnosti zplnomocněnce: zabírat se se základními právy vojáků a zásadami vnitřního vedení, a nebyla spatřována identita mezi vojenskou kontrolou prováděnou Spolkovým sněmem a parlamentní kontrolou prováděnou a příslušející zplnomocněnci ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu.

■ **Vnitřní vedení: Koncepce a kontrola**

Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu zaujímá v této veřejné diskusi o pojem a uskutečnění vnitřního vedení zvláštní místo, které vyplývá:

1. z jeho zákonné kompetence,
2. z jeho postavení mezi Spolkovým sněmem, armádou a společností.

Pro zplnomocněnce ozbrojených sil představuje vnitřní vedení dvojedinný aspekt koncepce a kontroly. Oba aspekty se navzájem podmiňují, přičemž první stanovuje rozsah druhého. Přitom koncepce vnitřního vedení odpovídá na otázku po skutkové konkretizaci a současně kontrole jednotlivých podání, které zplnomocněnci přicházejí. Podobnost těchto postupů, které zplnomocněnec v otázce vnitřního vedení přijímá, se blíží trestně právnímu pohledu jejich obsahu: výsledkem jsou sankce. Současně však srovnání těchto postupů ve smyslu trestním pokulhává, protože vnitřní vedení se nevyčerpává v regulaci vztahů ve „forum externum“, ale obsahuje i aspekty duševního postoje a vědomí ve „forum internum“. K tomu přináležejí strukturální a organizační rámcové podmínky vedení ve vnitřní oblasti ozbrojených sil a v jejich vnějších vztazích ke státu a společnosti (viz obr. 2).

Ve dvou nástrojích zplnomocněnce ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu je zřetelný dvojedinný aspekt vnitřního vedení a koncepce kontroly: v ročních zprávách a závěrech, jimiž končí přezkumné řízení jednotlivých záležitostí. Toto přezkumné řízení slouží především právní nápravě v jednotlivých případech. Hodnotí podstatu z faktických a právních pohledů s cílem určit, zda bylo porušení základních práv vojáků nebo zásad vnitřního vedení opravdu realizováno a takto také posuzováno. Tato přednost subsumace vede ke konkretizaci zásad vnitřního vedení na jednotlivý případ.

■ Konstantní a variabilní symboly

Existují zásady vnitřního vedení, které dávají upotřebitelná měřítka pro dělení na dovolená a nedovolená konání. Sem patří zásady, které jsou normativně zakotveny především ve vojenském zákonodárství. Současně na rozdíl od zákonného práva neexistuje žádný pevný „zákon“ zásad vnitřního vedení; to by odporovalo flexibilitě daných záležitostí. Vnitřní vedení se rovněž vztahuje k jednotlivým případům; jeho zásady (VV) se rozvíjejí často podle konkrétní situace. V existenci stávajících, rozvíjejících se zásad vnitřního vedení spočívá stálé dilema. Tím jsou také odůvodněny hranice právní subsumace a pro zplnomocněnce ozbrojených sil se otevírá možnost zdůraznit ve svých závěrech své pojetí existujících a vytvářejících se zásad VV. Když se to podaří, jsou jeho závěry malými kaménky v mozaice vnitřního vedení.

■ Přínos ročních zpráv

Většími kaménky v této mozaice jsou **roční zprávy**. Nejsou samy o sobě čistými zprávami o činnosti zplnomocněnce a jeho spolupracovníků za jeden rok se zvláštním přihlédnutím k příjmům a jejich zpracování. **Obsahují i programové a koncepční příspěvky k vnitřnímu vedení** celkově a k početným jednotlivým bodům této reformní ideje armády. Pro tyto příspěvky jsou dva prameny:

- a) vyhodnocení podání a jejich zpracování podle věcných hledisek,
- b) silně teoreticky orientovaný vědecký vklad.

Zařazení a zvážení jednotlivých podání podle věcných hledisek, které je také podepřeno kvantitativními kritérii, představuje dalekosáhlou výpověď; kterou zplnomocněnec na tomto úseku své činnosti předkládá Spolkovému sněmu.

■ Vnitřní vedení - vysvědčením zplnomocnění

Konkrétní legitimací k takovému postupu je § 1, odst. 3, ZoW, který odkazuje zásady vnitřního vedení do originární kontroly zplnomocnění. Kontrola zásad VV předpokládá právo spolupůsobit na jejich vytváření. Nutnost toho vyplývá také ze silněji vázaného procesu vzniku zásad vnitřního vedení nad konkrétní situací.

Ve své činnosti sice převzal zplnomocněnec ozbrojených sil ve Spolkovém sněmu jednotlivé aspekty z parlamentní, ministerské i vojenské oblasti, jejichž konkrétní seznam anebo katalog však neexistuje. **Jediným zcela konkrétním a hmatatelným výsledkem (měřítkem) pro dosaženou úroveň VV jsou roční zprávy zplnomocněnce ozbrojených sil ve Spolkovém sněmu.** Jsou současně ukázkou propojení vojenské teorie a praxe.

Ve všech případech podporuje zplnomocněnec požadavky vojáků a tím se kvalifikuje jako jejich zástupce vůči parlamentu a vládě, ale zároveň se stále více a více musí potýkat s jedním problémem, totiž petičním-stěžovacím právem vojáků, kteří tohoto svého práva často zneužívají.

■ První kompetenční konflikty

Kompetenční konflikty se objevily vlastně ihned - mezi zplnomocněncem ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu, spolkovým ministrem obrany a obranným výborem SSN. Zplnomocněnci bylo od samého počátku upíráno právo vyslovovat se k sociální a administrativní oblasti činnosti německých ozbrojených sil a také je kritizovat.

Za všech okolností a zejména v míru armáda podléhá primátu politiky. Jako instituce státu se logicky podřizuje politickému vedení parlamentu a vlády. Zákony, které tuto oblast postihují, jsou výsledkem politických kompromisů k používání rozkazovací a nařizovací pravomoci, přičemž se také řídí podle spolkového kancléře a záměrů spolkové vlády. To vše automaticky postihuje armádu, která není a ani nemůže být oddělena od politických implikací. A právě zplnomocněnec slouží jako nástroj (instrument) k rozhodování vlády a parlamentu při ovlivňování dalšího vývoje v ozbrojených silách Spolkové republiky Německo.

Seznam použitých zkratk a termínů:

GG	- Základní zákon, ústava SRN
OV	- Obranný výbor
SMO	- spolkový ministr obrany
SSN	- Spolkový sněm, parlament
VV	- vnitřní vedení
WehrB	- zplnomocněnec ozbrojených sil SRN ve Spolkovém sněmu
ZoW	- Zákon o zplnomocnění ozbrojených sil SRN

* * *

Příště: *Parlamentní zplnomocněnec ozbrojených sil SRN a Spolkový sněm*

Podplukovník gšt. Ing. Richard J a n d e r k a

PŘÍKRYTÍ STÁTNÍ HRANICE

V současné době, kdy se v armádě rozpracovávají zásady operačního umění na základě nově vzniklých podmínek, je třeba řešit problematiku **přikrytí státní hranice** (PSH).

PSH lze chápat jako pojem vojensko-politický a z hlediska vojenského - strategickooperační. V jeho obsahu jsou zahrnuta opatření prováděná vojsky Armády České republiky v součinnosti s dalšími ozbrojenými silami a státními resorty.

Tak jako každá oblast vojenského umění má svůj historický vývoj, také PSH, jako relativně samostatná součást obrany státu, postupně vznikalo, vyvíjelo se a měnilo svůj obsah i formu. Je zřejmé, že vznik pojmu PSH velmi úzce souvisí se vznikem jednotlivých států a především s přesným vymezením jejich hranic. První náznaky organizace a provádění PSH je možné najít již v dávné minulosti. I když nelze hovořit o PSH v dnešním smyslu, projevovaly se snahy zabránit protivníkovi v nenadálém napadení vlastního státu, „uzavřít hranice“, zabránit pronikání nepřátelských sil přes hranice apod. Jako příklad z dávnější historie je možné uvést Chody Čechách.

Dnešnímu pojetí se však PSH začíná přibližovat až ve válkách 19. a především 20. století. Rozbor zkušeností z těchto válek ukazuje, že jejich průběh byl značně ovlivněn rychlým provedením mobilizace a operačním rozvinutím sil s cílem využít překvapení a dosáhnout zničení protivníka již v průběhu prvních střetnutí. U protistojící strany vyvolávaly tyto tendence snahu zabránit překvapivému napadení protivníkem, umožnit nerušené rozvíjení vlastních ozbrojených sil a zaujetí operační sestavy vojsky. Tyto úkoly měly zabezpečit a splnit síly a prostředky určené k PSH. V některých případech se dokonce projevil i tendence k aktivní bojové činnosti vojsk PSH. Např. v Německu v roce 1914, aby mohla být provedena nerušená všeobecná mobilizace, byla vojska vyčleněná pro PSH předsunuta ještě před zahájením války k belgické hranici s úkolem - v den zahájení mobilizace zahájit bojovou činnost a na území Belgie ovládnout výhodné čáry a objekty pro rozvinutí hlavních sil.

V období mezi světovými válkami se problematika PSH dále rozvíjela. Jako příklad možného řešení lze uvést i způsob PSH (podle tehdejšího názvu „zajištění hranic“) plánovaný a prováděný v ČSR v letech 1936-1938. Při mobilizování armády ČSR byl vytvářen první sled (tzv. mobilizační útvary „A“), který byl určen k zajištění hranic a druhý sled (tzv. mobilizační útvary „B“), které sloužily k formování „manévrovací“ armády. Jednotky prvního sledu byly seskupovány do „hraničních

oblastí, které měly obsadit státní hranici a vytvářet „hraniční pásmo“. K ochraně a střežení postupně dokončovaných objektů opevnění na státní hranici před diverzní činností henleinovců byly vytvářeny nejprve tzv. **strážní oddíly**, organizované z pohraničních vojenských posádek. Později bylo nutné k uvedeným úkolům vytvořit samostatné jednotky, které se nazývaly **strážní prapory**, které měly být spojeny do **pluků zajištění lehkých opevnění**. Úkolem těchto zvláštních jednotek dislokovaných již v míru v pásmu opevnění, bylo vytvořit v případě ozbrojeného napadení ve svěřeném úseku nejnutnější bojové osádky důležitých objektů do té doby, než přijdou další posily, vytvářené zálohami z blízkého okolí. Takovým způsobem byly v této době prováděny přípravy k plnění některých obdobných úkolů jako má i v současné době PSH.

Druhá světová válka potvrdila rostoucí význam počátečního období války pro její průběh i výsledek. Státy, které byly napadeny Německem, zpravidla v tomto období odrážely agresi vedením obranných operací silami vojsk prvního strategického sledu. Pod jeho **přikrytím** pokračovala všeobecná mobilizace, soustředování vojsk druhého strategického sledu i rychlá realizace plánu vojenskoekonomické mobilizace. Z uvedení je zřejmé, že chápání PSH v této době bylo značně široké a zahrnovalo i vedení obranných operací prvním strategickým sledem v počátečním období války. Začínají se zde objevovat dva základní pojmy celé problematiky:

- ▲ **operační přikrytí** zahrnující přípravu i vedení obranných operací (armádními sbory i vševojskovými armádami),
- ▲ **přikrytí státní hranice** chápáné jako zaujetí obrany určenými silami a prostředky na státní hranici ještě před zahájením války a končící zaujetím operační sestavy vojsky.

Období po 2. světové válce bylo v problematice PSH charakteristické využíváním zkušeností z války a také jejich rozvíjením. V armádách bývalé Varšavské smlouvy, a tedy i v ČSLA názorům na způsoby zahájení války odpovídaly i názory na cíle „operačního přikrytí“ a zejména na vedení počáteční bojové činnosti vycílenými vojsky. Operační přikrytí bylo považováno za součást útočných operací a „pásmo přikrytí“ bylo tvořeno v některých případech jako součást výchozího prostoru, nebo bylo vymezeno vpředu státní hranicí a jeho zadní hranice byla totožná s předním okrajem výchozího prostoru pro tyto útočné operace.

Postupný vývoj doktrinárních principů a názorů vedl, zejména od poloviny 80. let, v armádách Varšavské smlouvy k přijetí hlavní formy odrážení agrese - strategické obranné operace na kontinentálním válčišti. Tato skutečnost změnila i názory na cíle, úkoly, způsoby vedení bojové činnosti i místo „operačního přikrytí“ a „PSH“ v rámci obranné operace armády nebo frontu. Problematika PSH nebyla prakticky uvedena v tehdejších operačních předpisech a jeho zásady nebyly ani v žádném jiném normativním dokumentu zakotveny. I když pro ČSLA mělo PSH a vedení války na jejím počátku klíčový význam, bylo teoreticky jen málo rozpracováno, zejména vzhledem k různým variantám ohrožení státu. Naopak v praktickém řešení tohoto úkolu byla vykonána řada opatření k efektivnímu vynaložení prostředků a dosažení stanovených cílů. Teoretickému rozpracování bránila i přísná utajenost těchto opatření. Situace, kdy se tak důležitý úkol, jakým PSH je, podstatným způsobem

teoreticky neřeší, by se neměla opakovat, zejména při zpracování nového operačního předpisu.

Ze stručně uvedeného historického vývoje PSH je zřejmé, že v současné době jsou velice podnětné zkušenosti z předmnichovské republiky. V mnohých směrech jsou přínosnější než příslušné zkušenosti z období po 2. světové válce v bývalé ČSLA v rámci Varšavské smlouvy. Je třeba ovšem vzít v úvahu zcela jinou mezinárodní i politickou situaci a rovněž organizační struktury AČR.

Jak částečně vyplývá z uvedeného historického vývoje, PSH v uplynulých dvaceti letech, přibližně do roku 1990, bylo chápáno jako zaujetí obrany v zabezpečovacím pásmu a na prvním (hlavním) pásmu obrany vyčleněnými silami divizí prvního sledu a dalšími silami i prostředky v součinnosti s tehdejší pohraniční stráží. V dalších třech letech se názory na PSH dále vyvíjely a v současné době je pohled na ně širší a mnohostrannější, než tomu bylo v minulosti. Tato skutečnost je podmíněna zejména větší variantností rizik a z nich vyplývajících ohrožení České republiky.

PSH zahrnuje především opatření směřující k **obraně státní hranice**. Tato opatření mohou být prováděna v přhraničním pásmu v rámci celého státu nebo častěji jen v určených prostorech. Rozsah i charakter činnosti vojsk a dalších sil a prostředků bude odpovídat stanoveným cílům PSH. Zpravidla to nebudou jednorázová opatření, ale předpokládá se jejich postupný nárůst. Hlavním vykonavatelem včetně jejich celkového řízení bude Armáda České republiky v součinnosti s dalšími silami a prostředky ozbrojených sil a státními rezorty.

Vzhledem k předpokladu vzniku nevojenských variant ohrožení státu, vyvstává potřeba zabezpečení neprostupnosti státní hranice, zostření režimu na ní - tedy **potřeba ochrany státní hranice**. V tomto případě však nelze hovořit o PSH. Na rozdíl od předcházejícího případu, úkoly ochrany státní hranice budou plněny a řízeny silami a prostředky zejména Ministerstva vnitra v součinnosti s Armádou České republiky.

PSH a ochrana státní hranice mohou mít vzájemné vztahy a souvislosti v následujících variantách:

- na počátku vzniku ohrožení státu je prováděna ochrana státní hranice, která po eskalaci napětí přejde do PSH,
- naopak, při uklidnění napětí může PSH přejít k ochraně státní hranice,
- na některých úsecích státní hranice (proti případnému protivníkovi) bude prováděno PSH a na jiných, méně ohrožených směrech, ochrana státní hranice.

Z uvedeného vyplývá, že problematika PSH a ochrany státní hranice spolu úzce souvisí a jejich úkoly je třeba řešit ve vzájemné souvislosti.

PSH v současném pojetí lze definovat jako: „**Souhrn opatření prováděných vojsky Armády České republiky v součinnosti s dalšími silami a prostředky ozbrojených sil i státních rezortů, určených k zabezpečení obrany státní hranice v míru i za války**“.

Základním cílem PSH je vytvořit podmínky pro nerušenou činnost vojsk armády, dalších sil a prostředků ozbrojených sil, orgánů státní správy, ekonomiky i obyvatelstva v hloubce území státu za jakékoliv situace při vzniku **vojenského ohrožení**.

Z tohoto základního cíle vyplývají další dílčí a postupné cíle, které jsou rozdílné při různých variantách ohrožení státu. Budou to zejména:

- odradit protivníka od porušování státní hranice, případně od zahájení ozbrojeného konfliktu vůbec,
- vyloučit překvapení při zahájení útoku protivníkem (zabránit nenadálému napadení),
- zabezpečit nerušené rozvinutí hlavních sil armády a případně zaujetí operační sestavy k provedení obranné operace,
- získávat čas pro činnost vojsk v hloubce státního území,
- případně další dílčí cíle.

Uvedeným cílům musí odpovídat vlastní **obsah PSH**, který tvoří úkoly plněné vyčleněnými silami a prostředky, tedy jejich činnost. Může to být zejména:

- * zplánování PSH a provádění některých předběžných opatření a činností (rekognoskace, ženijní práce apod.),
- * mobilizační rozvinutí sil a prostředků určených k PSH a jejich všestranné zabezpečení a příprava,
- * přesun a zaujetí obrany na státní hranici vyčleněnými silami a prostředky, dokončení ženijního budování obrany,
- * zabránění pronikání průzkumných orgánů a diverzních skupin protivníka přes státní hranici,
- * vedení průzkumu bez narušení státní hranice, odhalování bezprostředních příprav k zahájení útoku protivníkem,
- * odrážení a zastavení předsunutých odřadů protivníka,
- * vedení obranného boje s hlavními silami protivníka, způsobování mu ztrát a zpomalování jeho postupu,
- * odhalování zámyslu protivníka, směrů jeho vedlejších úderů.

Plnění úkolů PSH bude ovlivňovat řada faktorů, které mohou působit jak v období přípravy, tak i v jeho samotném průběhu. Je zřejmé, že jejich důležitost a míra vlivu na PSH bude rozdílná. Některé budou ovlivňovat PSH jako celek a po celou dobu jeho provádění a mohou se tedy označit jako **faktory obecné, hlavní**. Jiné budou působit jen dílčím způsobem a mít vliv na PSH omezený časově, prostorově apod.

K obecným (hlavním) lze zařadit tyto faktory:

- možná bezpečnostní rizika a z nich vyplývající varianty ohrožení České republiky,
- možnosti protivníka při vojenském ohrožení České republiky v počátečním období konfliktu a jeho zámysl činnosti,
- zámysl obrany České republiky a použití armády,
- síly a prostředky, které lze použít v PSH a jejich možnosti,

- vojenskogeografické podmínky v příhraničním prostoru, kde bude PSH uskutečňováno.

Uvedené faktory ovlivňují PSH jednak při jeho přípravě a hlavně při jeho vlastním provedení.

Definování a klasifikace jednotlivých **bezpečnostních rizik a variant ohrožení** má velký význam pro stanovení cílů, způsobů i úkolů PSH, případně při nevojenských ohroženích - ochrany státní hranice. Důležité je zejména vyhodnotit počáteční fáze vojenských ohrožení, kdy se budou prakticky realizovat opatření PSH.

Vzhledem k tomu, že není vyloučen vznik žádné z variant vojenského ohrožení české republiky, je třeba brát v úvahu **možnosti případného protivníka** k vytvoření těchto ohrožení. Rovněž u tohoto faktoru je nutné zkoumat jeho působení na počátku konfliktu, případně již v míru. Je zřejmé, že bezpečnostní vojenské ohrožení státu bude s velkou pravděpodobností vycházet z blízkosti naší státní hranice. Vzhledem k tomu, že v současné době nemůžeme označit za potenciálního protivníka žádný sousední, ani jiný evropský stát, je nutné provádět hodnocení jejich ozbrojených sil z obecných, nepolitických hledisek. Pro toto hodnocení je třeba stanovit kriteria, která mohou být:

- početní stavy a organizační struktura ozbrojených sil v míru i za války,
- výzbroj, vybavení technikou a její kvalita,
- stupeň vycvičenosti vojsk a jejich připravenost,
- možné způsoby zahájení konfliktu a vedení bojové činnosti,
- úroveň všestranného zabezpečení,
- morální stav vojsk.

Některá kriteria, především početní stavy i výzbroj jsou omezena mezinárodními dohodami o snížení počtu ozbrojených sil v Evropě. Všechna jsou ovlivněna vojenskou doktrínou (vojenskou strategickou koncepcí) příslušného státu, jeho zahraniční i vnitřní politikou a ekonomickou situací, které se však mohou za krizové situace zásadně změnit.

Zámysl obrany České republiky a použití armády bude rovněž významným způsobem ovlivňovat způsoby i existenci PSH, které bude vlastně jeho součástí. Tento zámysl musí být adekvátní především variantám možného vojenského ohrožení státu. Tyto dva faktory spolu úzce souvisí a navzájem se také ovlivňují.

K plnění úkolů v PSH mohou být použity **síly a prostředky** vyčleňované z:

- ♦ Armády České republiky,
- ♦ dalších složek ozbrojených sil České republiky (policie atd.) a orgánů státní správy.

Podíl jednotlivých složek a orgánů bude rozdílný podle variant a způsobů PSH. Při PSH a tedy při vojenském ohrožení státu budou hlavní úkoly plnit síly a prostředky vyčleňované z armády, která bude také řídicí složkou. Další síly a prostředky mohou plnit pomocné úkoly v podřízenosti armády. Při ochraně státní hranice tomu bude naopak.

V případě konfliktu s případným protivníkem, dojde k prvním střetnutím s jeho pozemními silami v příhraničním prostoru. **Vojenskogeografické podmínky** toho-

to prostoru, zejména na vnitřní straně státní hranice, podstatným způsobem ovlivní přípravu i vedení prvních obranných operací k odražení útoku protivníka. Tyto podmínky, zejména přechody přes státní hranici, komunikační tahy a přírodní překážky budou mít významný vliv na přípravu a zejména provádění PSH. Podle svého charakteru mohou buď usnadňovat, nebo také ztěžovat plnění jeho úkolů.

Díličí faktory ovlivňující PSH mohou působit jak v jeho prospěch, tak proti němu. Mohou to být zejména:

- národnostní složení a vztah obyvatelstva k České republice v příhraničním pásmu,
- počasí a roční doba,
- radiační a chemická situace,
- epidemiologická situace, případně některé další faktory.

Uvedené faktory jak obecné, tak díličí, mají velký význam pro celou problematiku PSH. Jedině jejich správným pochopením a zejména poznáním jejich vlivů lze organizovat PSH na kvalitní úrovni.

* * *

PSH ani v současné době neztrácí svůj význam. Tak jako celé operační umění, tak i tato problematika vyžaduje v současných podmínkách nové přístupy i další teoretické rozpracování. Závěry z této teorie by se měly také odrazit i v novém předpise pro velitele a štáby operačního stupně Armády České republiky.

Podplukovník doc. Ing. Josef Š i l l e r, CSc.

PERIPETIE PROTIVZDUŠNÉ OBRANY

V minulém roce jsem se na stránkách Vojenských rozhledů, v článku QUO VADIS PVO? (Vojenské rozhledy č. 4/93, str. 54-58), zamýšlel nad jedním z aspektů koncipování naší protivzdušné obrany (PVO). Článek vyvolal určitou diskusi, a to i na stránkách Vojenských rozhledů (č. 7/93, str. 118-119 a č. 10/93, str. 70-74), což je stále ještě dosti vzácný jev. Dnes má otázka „kam směřuje PVO“ již jinou polohu. Od r. 1991 prošla určitou cestu, jejímž výsledkem je současný stav,

kteří je výchozím pro další období. Nedomnívám se, že by uplynulé tři roky představovaly „světlu stránku“ historie PVO. Celý problém je poněkud širší, nejde pouze o preferování stacionárních systémů PVO, kritizované ve shora uvedeném článku.

Pokus o integraci sil a prostředků PVO skončil neúspěšně. Naše armáda má vůbec problémy s jakoukoli integrací a pro letectvo i PVO je to zcela typické. Letectvo samo o sobě je ve všech armádách značně individualistické a alergické na každou integrační tendenci. PVO nezůstalo v tomto příliš pozadu, jedním z výsledků snah o jeho integraci je personální a technický úpadek mobilní části vojska PVO. V důsledku vytvořených podmínek odešlo, zpravidla mimo řady armády, velké množství odborníků na mobilní prostředky. Lidí, kteří dříve zastávali vysoké funkce na stupních útvar, svazek a svaz, kteří měli bohaté zkušenosti z bojových střelb, cvičení a z použití mobilních prostředků v různých podmínkách. Zrušeny byly všechny radiotechnické jednotky a prostředky bývalého vojska PVO pozemního vojska, došlo ke zrušení protiletadlové raketové brigády vyzbrojené mobilním kompletem KRUG, a protiletadlového raketového pluku KUB. Nejmodernější mobilní komplet OSA ve výzbroji Armády ČR, byl před likvidací zachráněn až zásluhou velení pozemního vojska a nakonec byl pozemnímu vojsku vrácen. Přitom, podle rozkazu MO k vytvoření integrovaného systému PVO k 1. 1. 1992, neměl být tento prostředek blízkého dosahu do integrované PVO vůbec zařazen. Bylo sneseno mnoho argumentů zdůvodňujících jeho význam v sestavě integrovaného systému, aby se jej zhruba po dvou letech začalo velení vojska PVO zbavovat. Jednou z námitek proti kritice omezování mobilních prostředků (Voj. rozhledy č. 7/93) je „tendenční snižování mobility stacionárních prostředků“. Pochopitelně se všim lze nějak pohnout. Pro ilustraci - stacionární komplexy S-75 a S-125 mohou být svinuty, přesunuty na vzdálenost 10 km a zase rozvinuty do bojové sestavy za více jak 6,5 hodiny při velmi dobře vycvičených obsluhách. Pro srovnání, jednotky KUB zvládnou stejný manévř zhruba za 30 minut a jednotky OSA za 12 minut, přičemž v jejich případě je tento čas irelevantní, neboť mohou vést bojovou činnost i za přesunu. To je celá „tendenčnost“.

S ohledem na transformaci armády byla redukce stavů personálu a technických prostředků PVO nezbytná. Způsob, jak byla provedena, lze ovšem jen stěží označit za vyvážený. Zachován byl například protiletadlový raketový pluk v prostoru Ostravy, vyzbrojený stacionárním komplexem. Jeho bojová sestava byla vytvořena již hodně dávno v dobách studené války pro přehrazení náletového směru Norimberk - Praha - Ostrava, který byl tehdy považován za nejdůležitější. Dnes je tento směr samozřejmě neaktuální, a tak je nutné při každém štábním cvičení s tímto plukem složitě manévřovat. Na mapě je to jednoduché, ale v praxi by se jednalo o velmi složitou záležitost.

V myšlení řady odborníků na PVO je ještě stále zřetelně zakořeněno období, kdy jsme se připravovali na konflikt vysoké intenzity, navíc v koaličních podmínkách. Velkou částí odborníků vojska PVO, se svými středními a těžkými radiotechnickými a protiletadlovými raketovými systémy, je chován prezírávým postojem k vojsku PVO pozemního vojska, vyzbrojeného lehkými protiletadlovými dělostřeleckými a raketovými komplety blízkého dosahu. Se značným despektem je pohlíženo na tyto prostředky. Přitom, jak ukazují zkušenosti ze zahraničí, není k těmto postojům

žádný významnější důvod, nepočítáme-li důvody subjektivní. Také naše současné matematické modely činnosti a ohodnocování efektivnosti systémů PVO preferují „velké“ systémy protivzdušné obrany a poskytují výsledky, které nekorespondují s poznatky z lokálních válek. Dovolím si tedy uvést určitá fakta o protivzdušné obraně ve významnějších lokálních válkách 80. a 90. let. Domnívám se, že právě poznatky vojenské historie by měly být hlavním zdrojem informací pro tvorbu koncepcí nejen protivzdušné obrany. Alespoň v moderních armádách tomu tak je, neboť ostatní metody poskytují zpravidla pouze výsledky hypotetického charakteru. Uvedu závěry z použití leteckých sil a prostředků PVO v době izraelské invaze do Libanonu v r. 1982, ve válce mezi Irákem a Íránem, ve Falklandském konfliktu a z období sovětské invaze do Afghánistánu. Stručně se zmíním o některých poznatcích z války v Perském zálivu. Většina uváděných údajů je čerpána z obsáhlé publikace amerických autorů [1].

Každý z uvedených konfliktů zahrnoval boj mezi vzdušnými silami a pozemními i námořními prostředky protivzdušné obrany. V každém z těchto konfliktů bylo dosaženo různých výsledků, ale lze z nich vysledovat určité obecné skutečnosti. Je vhodné připomenout, že ještě v r. 1973 musely izraelské pozemní síly vytvořit mezery v hlavním pásmu postavení egyptských protiletadlových raketových kompletů, neboť překonávání a umlčování PVO nebylo v té době dostatečně efektivní. Již za necelých 10 let, v r. 1982, provedl Izrael nejúspěšnější operaci umlčení PVO v moderní historii ozbrojených konfliktů, v operaci „Mír Galileji“. Přelom 70. a 80. let představuje změnu ve vztahu leteckých sil a prostředků PVO. V Afghánistánu se sověti museli zabývat relativně minoritní hrozbou ze strany protiletadlových kanónů (PLK) a přenosných protiletadlových raket. Ve válce Irák - Írán nebyla ani jedna strana schopna účinně využít svých početných středních a těžkých protiletadlových řízených střel. Jejich letouny musely naopak věnovat značnou pozornost PLK a přenosným protiletadlovým raketovým kompletům protivníka. Ve válce o Falklandy vybojovaly Británie a Argentina první bitvu v historii mezi leteckými silami a moderními námořními systémy PVO blízkého dosahu. Každý případ ilustruje jak delikátní rovnováha může existovat mezi dominancí buď letecké síly, nebo pozemních a námořních systémů PVO.

Poznatky z použití protiletadlových řízených střel

Protiletadlové raketové komplety malého (do 25 km), středního (do 100 km) a dalekého (nad 100 km) dosahu byly v konfliktech 80. a 90. let mnohem méně účinnější než předpokládala většina odborníků na počátku tohoto období. Například Irák a Írán dosáhly velmi chabých výsledků se svými komplety HAWK, S-75 VOLCHOV (SA-2), S-125 NĚVA (SA-3), KUB (SA-6) a ROLAND. Egypt a Sýrie dosáhly značného úspěchu v r. 1973, ale Sýrie v r. 1982 v podstatě všechny svoje těžší komplety PVO ztratila. Příčin je pravděpodobně několik. Částečně tkví v technologii, protože používané komplety nebyly nejmodernější. Nebyly též aplikovány řídicí systémy na bázi C3I pro maximální využití protiletadlových kompletů. Další skupina příčin spočívá i v lidském faktoru, kdy obsluhy, snad vyjma falklandského konfliktu, postrádaly potřebný výcvik.

Mnohem úspěšnější byly lehké a relativně málo výkonné protiletadlové komplety (PLRK) jako STRELA S-2M (SA-7), Blowpipe, Rapír a Stinger. Často byly efektivně použity proti moderním letounům pilotovaným zkušenými a dobře vycvičenými piloty. Sovětští, izraelští, britští a v Izraeli vycvičení argentinští piloti byli nuceni intenzivně čelit těmto prostředkům a v řadě případů nebyli úspěšní. Na počátku 80. let to byli pouze izraelci, kteří prokázali schopnost používat proti tepelně naváděným protiletadlovým střelám světlic a manévru, k dosažení vysokého stupně operační imunity v útočné operaci.

V r. 1985 dodala CIA mudžáhídům do Afghánistánu asi 300 britských přenosných PLRK typu BLOWPIPE řízených rádiovými povely. Řízení střely po jejím odpálení klade na operátora značné nároky, na rozdíl o střel typu „odpal a zapomeň“, proto jejich používání mudžáhídy nebylo příliš úspěšné i když vedlo sovětská vojska k opatrnějšímu používání leteckých sil. Později bylo rozhodnuto dodat afghánským povstalcům moderní přenosné PLRK Stinger. U.S. Army vyžaduje pro výcvik v používání těchto střel 136 hodin. Pro mudžáhídy byla doba výcviku zkrácena zejména o technickou část. Prvního úspěchu bylo Stinger dosaženo 26. 9. 1985, kdy poblíž Džalalabádu byly sestřeleny tři vrtulníky Mi-24. Rozmístění těchto PLRK téměř okamžitě změnilo situaci. Uvádí se, že jejich účinnost není vyšší jak 10 %. Přesto ztráty sovětských vrtulníků a letounů dosahovaly ve druhé polovině r. 1986 a v první polovině r. 1987 v průměru 1,2 až 1,4 letounu denně. Sověti byli donuceni podstatně zvýšit rychlost svých letounů a omezit jejich dobu setrvání nad cílem. Taktické letouny byly nuceny zvýšit výšku letu za útoku z 600 - 1200 m na okolo 3000 m. Hlavními cíli pro střely STINGER byly vrtulníky, jejichž ztráty tvořily přibližně 80 % z 1500 až 2000 leteckých ztrát SSSR v Afghánistánu.

Sověti velmi rychle analyzovali situaci a zejména po odchodu z Afghánistánu v r. 1989, podstatně zdokonalili opatření proti protiletadlovým střelám blízkého dosahu.

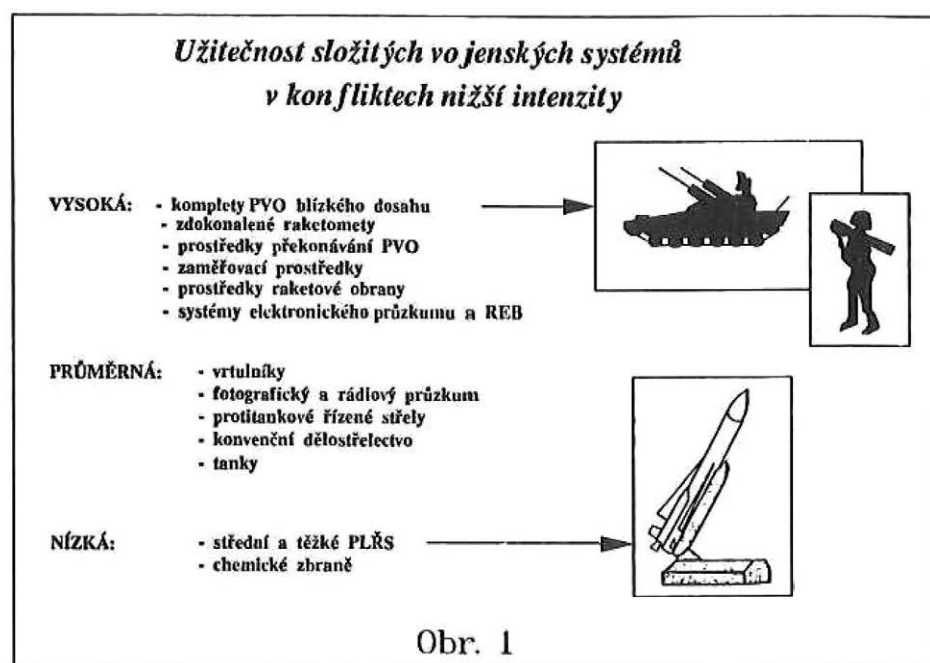
Určitých úspěchů dosáhly i vysoce mobilní PLRK blízkého dosahu jako je Roland (ve válce o Falklandy) a OSA (SA-8). Ta měla svoji „premiéru“ 24. 7. 1982 v Libanonu v údolí Bekáa, kde zničila izraelský letoun Phantom.

Poznatky z použití protiletadlového dělostřelectva

Ve výše uvedených konfliktech se různé varianty protiletadlových kanónů velmi dobře osvědčily. Přesnějších čísel o výsledcích jejich bojové činnosti je málo, ale je velmi pravděpodobné, že okolo poloviny letounů a vrtulníků zničených střelbou ze země, bylo ve sledovaných konfliktech zničeno palbou protiletadlových kanónů nebo kulometů, používaných nejčastěji způsobem palebné clony případně prostorové palby. Je skutečností, že zde dominovala kombinace velkého počtu levných protiletadlových kanónů s komplety přenosných protiletadlových raket třídy S-2M (SA-7), což vedlo ke snížení efektivnosti nízkolétajících prostředků. Ve válce o Falklandy použila Argentina k protivzdušné obraně letecké základny Condor jednotku ve složení 2xS-2M (SA-7) a 8 x protiletadlový dvojkánón 20 mm Rheinmetal-Oerlikon s radiolokátory ELTA izraelské výroby. Tato jednotka sestřelila 4. 5. 1982 jeden letoun HARRIER a odrazila útok ostatních. Dne 28. 5. 1982 byl

zasažen další britský letoun. Úsilí zničit radiolokátory ELTA námořními děly nebylo úspěšné, protože argentinská strana s nimi důsledně manévrovala.

Koncem května 1982 začaly leteckou základnu dobývat britské pozemní síly a palba PLK jim přitom činila značné problémy. To znovu ukazuje jak významné je používání rychlopalných PLK ve dvojúčelové roli, kdy jejich sekundárním posláním je boj proti pozemním cílům. Pozoruhodná byla v tomto například efektivita protiletadlového čtyřkanónu ZSU-23-4 v horském terénu Afghánistánu. Podobných výsledků bylo dosaženo i v bojích v městském prostředí při rychlé a účinné neutralizaci center odporu uvnitř zastavěného prostoru.

Na obr. 1 je ukázána míra užitečnosti složitějších zbraňových a průzkumných systémů, tak jak byla analyzována podle [1] v konfliktech zejména 80. a 90. let. Role jednotlivých kategorií prostředků protivzdušné obrany je zde zřejmá. Vysoké hodnocení prostředků protiraketové obrany je dáno především zkušenostmi z války o Falklandy, kde britské síly musely čelit úderům protiletadlových střel s plochou dráhou letu typu EXOCET argentinského letectva. K jejich ničení byly použity zejména rychlopalné PLK s přesným systémem řízení palby a PLRK blízkého dosahu typu SEA WOLF.

Poznatky z Perského zálivu

Válka v Perském zálivu patří do jiné kategorie jak výše uváděné konflikty. Jednálo se o válku vyšší intenzity, s masovým nasazením osob a techniky, včetně vyspělé technologie (Hi-Tech systémů) ze strany spojeneckých vojsk. Pokud se týká irácké protivzdušné obrany, její velké, centrálně řízené systémy byly umlčeny hned na počátku války a těžiště boje s letouny spojenců zůstalo opět na protiletadlových dělostřeleckých a raketových kompletech blízkého dosahu. Celková efektivnost irácké PVO byla samozřejmě velmi nízká, ale dílčích úspěchů bylo dosaženo například při PVO letišť protiletadlovými dělostřeleckými komplety ZSU-23-4, anebo komplety OSA v boji s řízenými střelami s plochou dráhou letu.

Protivzdušná obrana spojenců měla situaci značně usnadněnou neboť jejím jediným protivníkem byly irácké střely SCUD v prostředí bez jakéhokoli radioelektronického rušení. Zde se dobrým způsobem zhostily úkolu jednotky vyzbrojené nejmodernějším západním systémem PATRIOT.

V souvislosti s Irákem je vhodné připomenout ještě jednu událost. Dne 26. 6. 1993, z pátku na sobotu, provedly USA úder proti středisku irácké zpravodajské služby v Bagdádu jako „trest“ za přípravu atentátu na bývalého prezidenta G. Bushe. Z lodí v Perském zálivu a v Rudém moři bylo odpáleno celkem 23 řízených střel s plochou dráhou letu TOMAHAWK. Čtyři z nich byly iráckou PVO sestřeleny a dopadly několik desítek kilometrů od Bagdádu. Další tři střely nezasáhly přesně cíl a je pravděpodobné, že byly odchýleny ze směru po zásahu PVO: Z celé akce lze učinit dva závěry.

Z pohledu irácké PVO je možné akci hodnotit jako určitý úspěch, neboť systém PVO adekvátně a rychle reagoval přesto, že úder byl neočekávaný a byl proveden v noci. Účinnost irácké PVO dosáhla téměř 30 % (4 cíle sestřeleny a 3 poškozeny z 23 cílů), což je na dnešní dobu a vzhledem k charakteru použitých prostředků vzdušného napadení, vysoká hodnota.

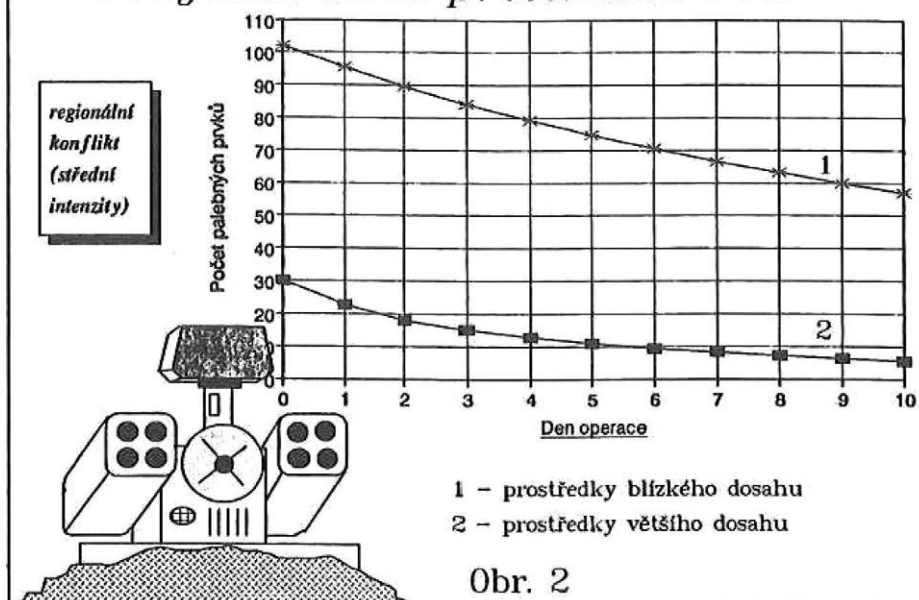
Na druhé straně je zřejmé, že současná PVO není schopna žádný objekt ubránit, pokud je na něj soustředěn hromadný úder moderními prostředky vzdušného napadení.

Výsledky činnosti prostředků PVO v lokálních válkách posledních zhruba dvaceti let nezůstaly bez vlivu na západní armády. Do jejich výzbroje jsou zařazovány lehké, vysoce mobilní komplety PVO: V současnosti mají přednost relativně levnější systémy, například hybridní komplet AVENGER, před výkonnějšími, ale podstatně dražšími prostředky, jakým je například ADATS.

Význam těžších PLRK je též snižován jejich poměrně vysokou zranitelností a tudíž malou životností v konfliktu. Na obr. 2 vidíme prognózu ztrát prostředků PVO v jednotlivých dnech konfliktu, získanou matematickým modelováním. I zde je patrné, že nedlouho po začátku ozbrojené fáze konfliktu začínají v systému PVO dominovat agilní a mobilní PLK a PLRK blízkého dosahu, jejichž umlčení nebo zničení je mnohem obtížnější.

Prognóza ztrát prostředků PVO

Obr. 2

Je možné, že se situace opět změní zavedením nových moderních a výkonných PLRK zejména malého a středního dosahu, jako jsou PATRIOT, S-300V (SA-12A) nebo TOR (SA-15), a automatizovaných systémů řízení kategorie C3I (C4I). Jedná se ovšem o velmi nákladné prostředky a je otázkou, zda si je bude moci malý stát vůbec někdy dovolit.

Poznatky z lokálních válek ukazují pro malé státy a jejich armády určitou cestu v oblasti rozvoje PVO. Protivzdušná obrana není jedinou oblastí pro níž je významné pečlivě analyzovat zkušenosti lokálních konfliktů a zejména se potom získanými výsledky řídit. V Armádě ČR tomu tak zdaleka ještě není.

Použitá literatura:

- [1] CORDESMAN A. N. - WAGNER A. R.: The Lessons of Modern War. 1. vyd. Westview Press USA 1990-1991, 3 sv.

TYPOLOGIE VOJENSKÝCH ČINNOSTÍ

Rozvoj prostředků vedení války a změny vojenskopolitických podmínek zavádějí do vojenského umění celou řadu nových prvků. V této souvislosti vystupuje potřeba zvážit a upřesnit některé současné pohledy koncepce a směry. Týká se to rovněž sféry našeho chápání a vnímavosti. Ustálené pochopení jevů mění svůj význam, objevují se stále nové a nové jevy, které je nutno pojmenovat. Právě těmito problémy se zabývá článek polského vojenského odborníka prof. Stanislava Kozieje, který se zároveň pokouší nastínit typologii základních kategorií vojenského umění.

Nepochybně nejvšeobecnější kategorií teorie vojenského umění je válka. V klasickém pojetí (podle C. Clausewitze) je válka aktem politickým, dalším pokračováním politických poměrů vedených s pomocí prostředků násilí s cílem donutit protivníka k danému jednání. Bezprostředním cílem vojenských činností je ozbrojení protivníka, čili přivedení jeho ozbrojených sil do stavu, ve kterém už nebude moci vést další válku.¹ F. Skibinski navrhuje doplnění této definice a dodává, že válka má charakter krvavé ozbrojené války, vedené organizovanými silami. V tomto případě pod pojmem válka rozumíme pouze ty politické konflikty, kde jsou oboustranně použity ozbrojené síly.²

„Mír“ a „válka“

Klasické označení pojmu válka má stejný význam jako protiklad míru, jako jeden ze dvou vzájemně se vylučujících stavů a poměrů, nejméně mezi dvěma politickými subjekty, a jako takový stav těchto podmínek, ve kterých politické cíle subjektů jsou v rozporu, a tyto usilují o jejich dosažení cestou ozbrojeného násilí směřujícího k fyzickému (biologickému) oslabení nebo zničení protivníka. Z tohoto hlediska je potom ozbrojený boj konečnou (i když ne postačující) podmínkou, aby bylo možné hovořit o jevu nazývaném válka.

Dříve ovšem takovéto kritérium stačilo k tomu, aby odpovídalo dvojímu rozdělení politické reality, kterému zase odpovídalo dvojí pojetí: „mír“ a „válka“. Tento pojmový přepych má základ svého vzniku v průmyslové revoluci přes - jak hovoří A. Toffler - druhou civilizační vlnu³, jejímž výsledkem byl rychlý ekonomický růst podmíněn mezinárodní dělbou práce (mezinárodní specializací, synchronizací, kooperací apod.). Způsobilo to silnou vzájemnou závislost zemí v různých oblastech, především ekonomických. Tato spojení mají systémový charakter a jsou natolik silná a stálá pro každý politický organizmus, že nyní jde opravdu o to vnutit protivníkovi politickou vůli bez konečné účasti vojenského činitele; rozporné politické cíle

mohou být konfrontovány bez podílu vojenské síly. V mnohých situacích se může konečným nástrojem stát pouze „neozbrojené násilí“.

Neozbrojený konflikt

V této souvislosti dvě tradiční situace politických vztahů (mír - válka) neodpovídají nové situaci. Pojmy „mír“ a „válka“ nepostačují k zobrazení politické skutečnosti, která je mnohem složitější. Na hranici války míru se objevil nový jev, nový druh politických vztahů. Jestliže tyto vztahy (politiky) jsou charakterizovány pomocí dvou složek, tj. cílů a způsobů nebo prostředků k jejich dosažení, pak lze válku charakterizovat jako takový stav politických vztahů (politické činnosti), v němž cíle jednotlivých stran mají konfrontační charakter a lze je dosáhnout ozbrojenými prostředky (za podpory neozbrojených prostředků), mír, tj. takový stav politických prostředků, při němž cíle mají nekonfrontační charakter a dosahuje se jich neozbrojenými prostředky.

Na tomto základě je střední hraniční situace charakterizována tím, že má cíle typické pro válku (konfrontační) a prostředky - typické pro mír (neozbrojené). Lze to tedy nazvat **neozbrojeným konfliktem**.

Širší pojetí vojenské činnosti

Bližší objasnění vyžaduje pojem válka. Jestliže ho abstrahujeme do chápání jako jevu politického, psychologického, morálního apod. lze ho pak - z praxeologického hlediska - vysvětlit jako velký systém činností, které vzhledem k jejich cílům nazýváme **vojenskými činnostmi**. Ještě nedávno byla vojenská činnost chápána výlučně jako činnost ozbrojených sil v době války. Takto ji např. chápal C. Clausewitz a také skoro všichni vojenští teoretici. V **Malé vojenské encyklopedii** je vojenská činnost vysvětlena jako „bitvy, války, operace a akce proti sobě stojících ozbrojených sil“.⁴ V Lexikonu vojenské vědy se pojem vojenská činnost rovněž zužuje výlučně na činnost ozbrojených sil, přičemž na jednom místě se ztotožňují pojmy „vojenská činnost“ a „ozbrojená válka“⁵, jinde se zase ozbrojená válka vysvětluje jako souhrn „předsevzetí realizovaných v době vojenských činností ozbrojenými silami za použití zbraní“⁶.

Obdobně je vojenská činnost vysvětlována v ruském (respektive sovětském) vojenském umění, přičemž je poukazováno na to, lze tento termín se používá obvykle vzhledem k činnosti ve strategickém měřítku, a odlišuje se od měřítka taktického, kde se spíše hovoří o bojové činnosti⁷.

Takového chápání vojenské činnosti neodpovídá současným podmínkám. Jestliže byla válka v minulosti skutečně vedena výlučně ozbrojenými silami, pak bylo v této souvislosti možné vojenskou činnost vysvětlovat jako použití a činnost ozbrojených sil, ale ve 20. století takovéto pojetí již nelze přijmout. Ostatně stále více se *podtrhuje role neozbrojených prostředků násilí k dosažení cílů války*.

Z širšího pohledu je nutno přiznat, že vojenská činnost není pouze použití ozbrojených sil, nýbrž veškerá činnost vedená v době války k dosažení jejich cílů. Takto chápanému pojetí vojenské činnosti odpovídá německý termín **Kriegführung**

(vedení války), vysvětlováný jako použití sil a prostředků ozbrojené války a použití politických, ekonomických, ideologických a psychologických forem války proti sobě stojících stran v průběhu války⁸; je také totožný s anglickým termínem **Warfare**⁹.

Vojenskou činnost lze tedy rozdělit na ozbrojenou a neozbrojenou.

- **Ozbrojená vojenská činnost** je takovým druhem vojenské činnosti, jejímž základem jsou ozbrojené síly; je to veškerá činnost a jednání vojsk v době války.
- **Neozbrojená vojenská činnost** je z hlediska přijímaných a uskutečňovaných záměrů antagonistických politických sil proti sobě stojících sil v průběhu války za pomoci jiných než vojenských prostředků. Neozbrojené prostředky a způsoby dosažení vojenských cílů se mohou v budoucnosti ukázat mnohem víc obecnější a účinnější než v minulosti. Ekonomické, diplomatické, ideologické, ekologické, vědecko-technické a jiné vojenské činnosti tohoto typu mohou nejen podporovat ozbrojenou činnost, nýbrž ve vymezených situacích rozhodovat o výsledku války.

Taktická, operační a strategická typologie

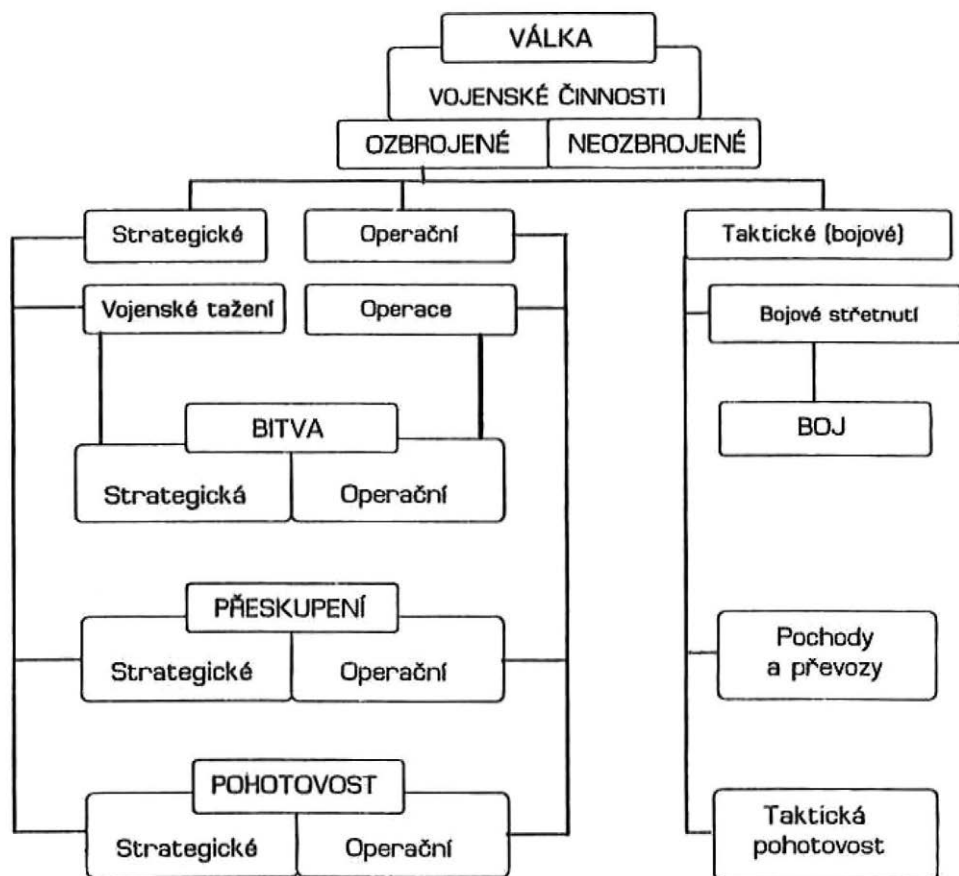
Ozbrojená vojenská činnost odpovídá třem oblastem vojenského umění a lze ji rozdělit na působení taktické, operační a strategické (viz obr. 1). Východním bodem v následné typologii může být skutečnost, že voják na válečném poli buď bojuje nebo pochoduje, nebo bdí či odpočívá. Tato nejjednodušší chování vojáků se odrážejí v pojmových kategoriích na všech úrovních vojenského umění.

Podobné kategorie rozlišoval již Machiavelli: **Pochody, bití nepřítelů, uspořádání tábora - to jsou tři hlavní činnosti v době války**¹⁰. Analogické klasifikace uznával i rakouský generál R. Montecuccoli, který rozlišoval operace, pochody a ležení, čili rozmístění vojsk k odpočinku¹¹.

V souladu s tímto pojetím členíme všeobecně vojenskou činnost na: **ozbrojenou válku, ozbrojenou pohotovost a přemísťování vojsk**.

- **Ozbrojená válka** je bezprostřední střetnutí seskupení vojsk, vzájemné destrukční působení s pomocí bojových prostředků a především fyzické ničení a psychologické zneškodnění protivníka jako překážky na cestě k dosaženému cíli.
- **Ozbrojená pohotovost** je novou pojmovou kategorií, dosud ve vojenském umění nespecifikovanou. Zahrnuje takovou činnost vojsk v době ohrožení a války, která zajišťuje neustálou pohotovost k válce a nepřímo takto působí na potenciálního nebo reálného protivníka, brání mu a odrazuje ho od plánované činnosti. Jestliže ozbrojená válka je reálné střetnutí s protivníkem, pak ozbrojená pohotovost je střetnutím potenciálním
- **Přemísťování vojsk** je postupná změna prostoru (rajonů) a rozmístění (stanovišť, postavení).

Základní kategorie vojenského umění

Obr. 1

Výše uvedené kategorie mají svůj konkrétní odraz na všech úrovních vojenského umění - v taktice, operačním umění i strategii. V taktice je nejvšeobecnější kategorií taktická činnost nebo bojová činnost (oba pojmy se mohou používat). Znamenají veškerou činnost jednotek, útvarů a taktických svazků na válečném poli.

Tyto činnosti odpovídají všem třem všeobecným kategoriím, tj. ozbrojená válka, ozbrojená pohotovost a přemístění vojsk, které lze rozdělit na tři základní druhy: **bojové střetnutí, taktická pohotovost, pochody a převozy (přeprava).**

Taktické kategorie

▲ *Bojové střetnutí (walka)* je ozbrojené střetnutí s protivníkem v taktickém měřítku. Je vlastně nutné v tomto případě hovořit o *taktické válce*, na rozdíl od všeobecnějšího pojetí ozbrojené války jako kategorie praxeologie. A také jako terminologická konvence, která se bezprostředně váže na pojetí války v taktickém měřítku, bylo již dříve ve vojenském umění všeobecně přijato a nevzbuzuje větších výhrad.

Jedině F. Skibinski navrhuje, aby bojové střetnutí bylo předkládáno jako kategorie operační¹².

Výlučně tam, kde by mohly vznikat pochybnosti, zda jde o válku ozbrojenou v obecném smyslu, nebo o střetnutí na taktické úrovni, se ukáže jako vhodné použít přesnějších termínů „*ozbrojená válka*“ nebo „*taktická válka*“.

Bojové střetnutí zahrnuje víceméně boj hlavních sil a taktických (bojových) činností na nižší úrovni - vzájemně spjatých pokud jde o cíl, místo a čas.

Boj je hlavní součástí bojového střetnutí. Je to intenzivní střetnutí hlavních sil, soustředěných v čase a prostoru, proti sobě stojících stran v taktickém měřítku.

▲ *Taktická pohotovost* - je rozmístění vojsk v posádkách a pobyt v místech soustředění nebo stanovištích a nebo předem připravených obranných místech (bodech, objektech) při zachování odpovídajícího stupně bojové pohotovosti a připravenosti.

▲ *Pochody a přeprava* - je to přemístění vojsk za pásmo bezprostředního střetnutí s protivníkem na vlastních nebo dostupných dopravních prostředcích.

Operační kategorie

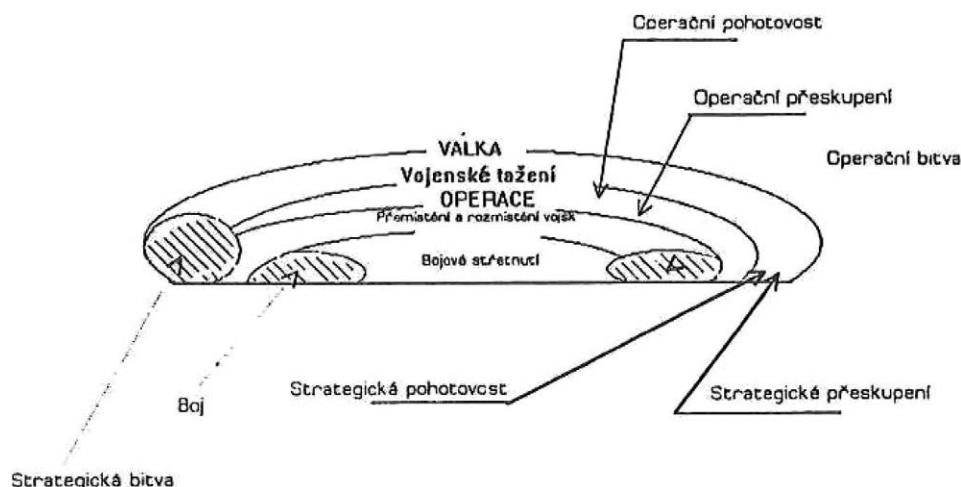
V **operačním umění** se setkáváme v podstatě s obdobnými kategoriemi, přičemž taktickým (bojovým) činnostem odpovídají operační činnosti, bojovému střetnutí - operace, boji - bitva, taktické pohotovosti - operační pohotovost, pochody a přeprava - přeskupení (viz obr. 2).

Nejvšeobecnější kategorií je **operační činnost**. Je to veškerá činnost operačních a takticko-operačních svazků (armádních sborů, operační skupiny, armády) v době války. Zahrnují operace, v nich bitvy, operační pohotovost a operační přeskupení vojsk.

■ **Operace** je ozbrojené střetnutí s protivníkem v operačním měřítku. Je určena souborem bitev a operačních i taktických (bojových) činností na nižší úrovni - vzájemně spjatých, pokud jde o cíl, místo a čas. Vzhledem k velikosti zúčastněných sil se jedná o operace armádní, sborové nebo operačních skupin. Někdy na samostatném směru nebo v průběhu operace může operaci uskutečnit taktický svazek. Operace může zahrnovat jednu nebo několik bitev.

■ **Bitva** - je základní součástí operace (stejně jako je boj základní součástí bojového střetnutí na taktickém stupni) a jedná se o střetnutí hlavních sil proti sobě stojících operačních nebo takticko-operačních svazků.

POMĚR MEZI ZÁKLADNÍMI KATEGORIEMI VOJENSKÉHO UMĚNÍ

Obr. 2

■ **Operační pohotovost** zahrnuje různorodou činnost, jejímž cílem je zvyšování, udržování a vytváření připravenosti a bojové pohotovosti; je to mimo jiné takový stav a činnost, jakou je udržování stálé bojové pohotovosti v místě stálé dislokace, dosahování vyšších stupňů bojové pohotovosti a mobilizačního rozvinutí, pobyt v místech soustředění (výchozích, vytváření bojové pohotovosti apod.) v době vojenských činností, operační obrana na pasivních směrech.

■ **Operační přeskupení** je změna dosavadního místa soustředění nebo rozmístění operačního svazku. Řečeno nejvšeobecněji, lze rozlišit přeskupení uskutečněné v hranicích již zaujatého prostoru (například přeskupení sil na pasivních směrech na místa hlavního soustředění) a přeskupení na jiné směry, do jiného prostoru (například na čáru zahájení boje v průběhu útočné operace). Zvláštním druhem přeskupení je **operační rozvinutí** čili rozmístění v první operaci.

Strategické kategorie

Nejvšeobecnější kategorií ve strategii je strategická činnost. Jde o veškerou činnost a zachování celistvosti ozbrojených sil, strategických seskupení a někdy také operačních seskupení v průběhu války.

Při objasňování typologie strategických činností vidíme, že celá řada strategických pojmů má verbální vymezení obdobně jako operační kategorie. Proto se setkáváme s takovými dvojicemi pojmu jako **strategická bitva a operační bitva**,

strategické rozvinutí a operační rozvinutí apod. Tento pojmový dualismus má historické kořeny: rodící se operační umění jednoduše přebíralo mnoho strategických pojmů a zdá se, že má rovněž dodatečné příčiny v současných polských podmínkách. Akceptujeme-li tento přístup, pak jako konečný stanovíme pojem „strategická operace“.

V celém pojmovém systému vojenského umění je „strategická operace“ jednou z nejvíce kontroverzních kategorií. Upozorňoval na to mezi jinými i F. Skibinski, který poznamenal, že potvrzení tohoto pojmu logicky vyvolává nutnost uznat fakt, že pokud existuje strategická operace, pak jsou i další. Tyto další nebo jiné, nestrategické operace bychom měli nazývat „operačními operacemi“, což je terminologicky nesmysl (nemohou přece být strategické operace a operace). Obrana tohoto pojmu profesorem K. Nozkem¹³ se nedotýká jádra sporu v němž jde pouze o název a logiku, a ne o podstatu jevu. Jde o to, aby činnost ozbrojených sil nebyla nazvána operací, protože tento jev má větší rozměr než pouze operační. Právě proto se jako odůvodnitelné zdá zařazení pojmu operace výlučně do operačního umění a ozbrojený zápas na strategické úrovni vymezovat názvem **vojenská tažení**. F. Skibinski navrhuje následnou definici: „**Vojenským tažením nazýváme cyklus vojenských činností směřujících k dosažení stanoveného strategického cíle a uskutečňovaných buď v ohraničeném časovém období, nebo ve stanoveném samostatném okruhu vojenských činností**“¹⁴.

Historicky řečeno, vojenské tažení je nepochybně strategickou kategorií, i když různě definovanou. Zpravidla označovalo určitou část nebo také etapu války s výrazně odlišným strategickým cílem. V poválečném období byla osvětlována jako souhrn strategických operací¹⁵.

Můžeme se ale setkat i s dalšími názory na pojmy vojenské tažení a strategické operace.

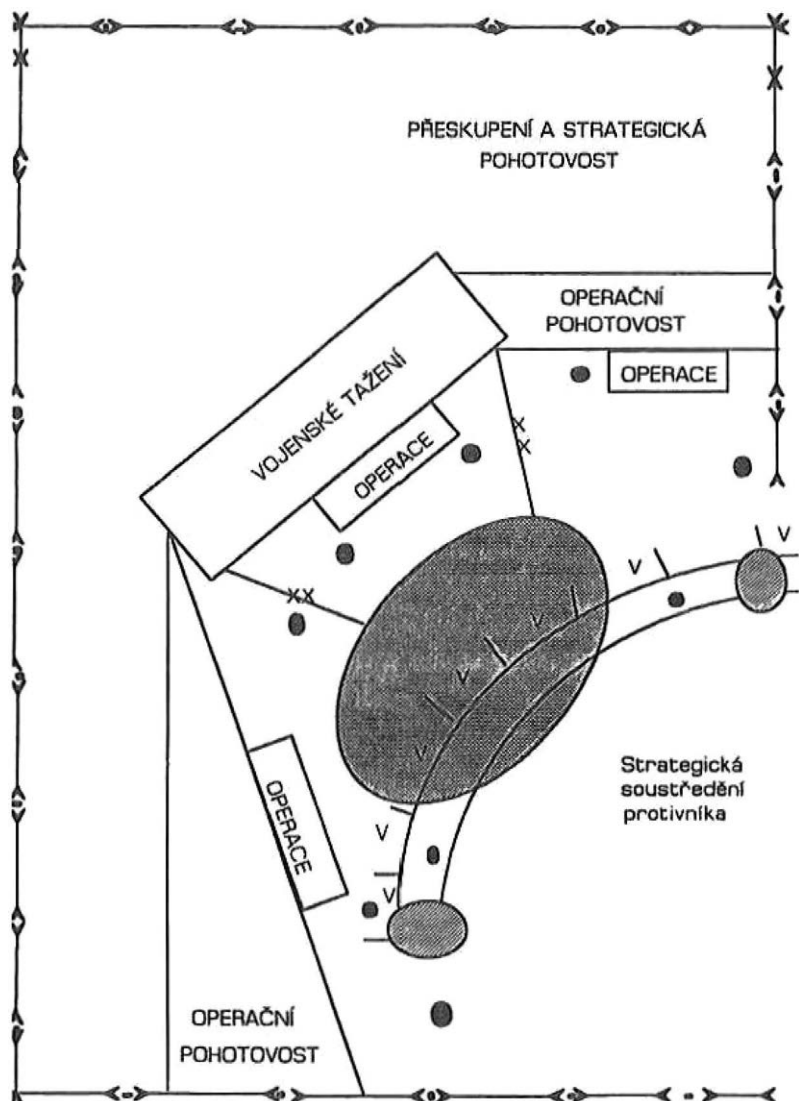
Podle Lexikonu vojenské vědy se pojem vojenské tažení nahrazuje pojmem: strategická operace na podkladě vojenských činností více odpovídající charakterem současné války¹⁶. Znamená to, že lze považovat vojenská tažení a strategické operace za totožné kategorie.

Za pozornost stojí, že v americké doktríně je vojenské tažení počítáno ke kategoriím operačního umění-jako soubor bitev a válek spojených společným záměrem pro dosažení národního strategického cíle v průběhu války. Je nutné připomenout, že americké vojenské umění se samozřejmě také zabývá problematikou ozbrojených činností v době války a existuje v něm pojem operační vojenské tažení¹⁷.

Válka v Perském zálivu byla v podstatě **vojenským tažením spojeneckých zbraní**, uskutečněným jediným operačním velením v tehdejší válce¹⁸.

V našich podmínkách je v průběhu války nepochybně kategorií strategie a vojenské tažení - jako ozbrojená činnost v tomto smyslu - nemá takovýto rozměr. Válka může obsahovat jedno nebo několik vojenských tažení. Lze ji odlišit v systému ozbrojených vojenských činností na základě různých kritérií, například době vedení (zimní, letní apod.) rozlohy (území) nebo strategického směru (přímořská, východní apod.) a charakteru činnosti (obránná, útočná) (viz **obr. 3**).

VARIANTA OZBROJENÝCH VOJENSKÝCH ČINNOSTÍ

LEGENDA :

- Strategická bitva

- Operační bitvy

- boje

V

- bojové střetnutí

Obr. 3

● **Vojenské tažení** je složeno z operací a operačních přeskupení a činnosti v operační pohotovosti. Může zahrnovat jednu bitvu nebo několik strategických bitev.

● **Strategická bitva** je koncentrovaným bezprostředním střetnutím, v čase a prostoru, hlavních sil strategických seskupení protistojících stran (zemí).

● **Strategická pohotovost** je realizována ve strategickém rozměru daného celku nebo části ozbrojených sil analogicky s danou operační pohotovostí. Základní činnosti operační pohotovosti jsou konány v době, která předchází vzniku války, ale i v jejím počátečním období, tzn. dosahování vyšších stupňů bojové pohotovosti a mobilizačního rozvinutí je nazýváno přechodem ozbrojených sil z mírového stavu na válečný. Přechod znamená operační rozvinutí, které se skládá z rozvinutí strategických ozbrojených sil.

● **Strategické přeskupení** znamená veškeré přesuny vojsk na strategické úrovni. Zvláštní případ strategického přeskupení tvoří strategické rozvinutí ozbrojených sil, tj. přijetí (začlenění) strategického seskupení do prvního vojenského tažení.

● Nejdůležitějším druhem ozbrojených vojenských činností je **ozbrojená válka**; na jednotlivých stupních vojenského umění to budou vojenská tažení a strategické bitvy, operace a operační bitvy, bojová střetnutí a boje. Zastavme se nad jejich další typologií.

V první řadě je potřebné rozlišit pravidelnou činnost (bojová střetnutí, operace, vojenská tažení) a nepravidelnou činnost. Jde tedy o:

▲ **Pravidelné činnosti**, tj. střetnutí sevržených formací „v poli“ při klasickém rozdělení válečného pole na pásma střetu a zázemí.

▲ **Nepravidelné činnosti**, to je především ozbrojený odpor nejen ozbrojených sil - na území okupovaném protivníkem. Nepravidelné činnosti mohou mít taktický, operační a strategický rozměr. Všeobecně se bude jednat o partyzánskou činnost, přičemž v dnešních evropských podmínkách půjde o „městské“ a ne „lesní“ partyzány. Zpracování současné teorie nepravidelných činností, přechod k této činnosti a jejich vedení operačními vojsky a vojsky teritoriální obrany, je jedním z hlavních úkolů vojenské vědy. Nepochybně bude v tomto směru využit bohatý koncepční přínos polského vojenského umění 19. století (zvláště práce Mieroslawskiego, Chrzanowskiego a Bema).

Cíle a charakter bojových činností

Hlavním a určujícím bodem při stanovení druhu ozbrojené války je její cíl. V pravidelných činnostech je cíl charakterizován jako by třemi prvky. Jeden se vztahuje k vlastním vojskům - nepřipustit porážku, druhý se vztahuje k protivníkovi - zničit ho nebo zlikvidovat jeho převahu, a třetí se vztahuje k terénu (prostoru). Cíl vztahující se k vlastní armádě (nenechat se porazit), je požadavkem, který si stano-

vuje každý účastník ozbrojené války. *Zvítězit a přežít* - takto v podstatě vymezuje Sokrates hlavní ideu ozbrojeného úsilí¹⁹.

Jestliže navíc cílem války jsou i další činitele: zničit protivníka na jeho území a obsadit ho - pak se jedná o útok. Jestliže je cíl založen na zničení protivníka nebo likvidaci jeho převahy na území, kde má svá vojska, ale bez obsazení území - taková činnost má charakter manévru. Jestliže je cíl založen na likvidaci převahy protivníka nebo jeho zničení na území obsazeném vlastními silami - jedná se o obranu. Pokud se jedná o minimální cíl - nenechat se porazit (bez snahy zničit protivníka a udržet vlastní území), pak se jedná o ústup (odchod).

Vzhledem k cíli a charakteru ozbrojených činností rozlišujeme vojenské tažení, operace a války obranné nebo útočné. Rovněž bitvy (strategické, operační) a boje mohou být obranné i útočné. Proto hovoříme, že obrana i útočná činnost (obrana i útok) jsou dva základní druhy ozbrojené války (války taktické, operace, vojenské tažení). V taktice, operačním umění vystupují rovněž další druhy činností, takové jako manévr (taktický, operační, odchod a ústup). Ústup (odchod) může mít úroveň strategickou.

O druhu války, operaci nebo vojenském tažení rozhoduje charakter prováděných činností hlavními silami (většinou sil) seskupení. Jestliže například hlavní síly daného operačního svazku (seskupení) se brání, pak jeho operace nazveme obrannými, jestliže útočí - útočnými. V té době může část sil provádět jinou činnost. Například součástí obranné operace mohou být útočné nebo ústupové činnosti nižšího řádu.

* * *

Celkově lze říci že:

- válka může být složena ze strategické pohotovosti, přeskupení vojsk na různé úrovni a z jednoho nebo několika vojenských tažení. V menších válkách se vojenská tažení celkově nestanovují. Válka je složena pouze z operací a bitev.

- vojenské tažení se skládá z jedné nebo několika operací nebo strategické bitvy, operační pohotovosti a operačních přeskupení,

- operace je složena z jedné nebo několika bitev a taktické pohotovosti, bojových střetnutí a přemístění vojsk na taktické úrovni,

- bojové střetnutí (walka) je složeno z bojů a jiných druhů bojové činnosti na taktické úrovni (viz **obr. 2 a 3**).

Obdobný přístup ke klasifikaci ozbrojených válek zahrnují Úvahy o operačním umění B. Chochy²⁰. Podle něho strategické úrovni odpovídají takové činnosti, jako je válka, vojenské tažení a bitvy; úrovni operační - operace a bojové střetnutí; úrovni taktické - boj²¹.

Připomeňme si ještě také americkou typologii, ve které se operačnímu stupni přiřazuje vojenské tažení a hlavní operace, na stupeň taktický - bitva a boj²².

Tento rozdílný přístup jednotlivých vojenských teoretiků na Západě i Východě ke klasifikaci ukazuje na naléhavou potřebu diskuse k základním pojmům vojenského umění a jejich klasifikace i u nás, v Armádě ČR.

Použitá literatura:

- ¹ C. Clausewitz: O válce. T. I, Warszawa 1958, s. 15, 16, 31, 32, 36.
- ² F. Skibinski: Úvahy o vojenském umění, Warszawa 1973, s. 29
- ³ A. Toffler: Třetí vlna, Warszawa 1986, s. 47-150.
- ⁴ Malá vojenská encyklopedie, T. I, Warszawa 1967, s. 354
- ⁵ Lexikon vojenské vědy, Warszawa 1979, s. 104.
- ⁶ Tamtéž, s. 474.
- ⁷ Vojennyj encyklopedičeskij slovar, Moskva 1984, s. 146.
- ⁸ Militärlexikon, Berlín 1971, s. 202.
- ⁹ Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English 1974, Oxford, s. 965
- ¹⁰ W. Sawkin: Základní zásady taktiky a operačního umění, Warszawa 1972, s. 16.
- ¹¹ R. Savuškin: K voprosu o voznikovenii a razvitii operacij, Vojenno-istoričeskij žurnal 5/1979.
- ¹² F. Skibinski: Úvahy o vojenském umění, Warszawa 1973, s. 97.
- ¹³ Zdokonalování vojenské strategie, taktiky a operačního umění v obranném systému Polské republiky, MNO Warszawa 1991, s. 25-26.
- ¹⁴ F. Skibinski: Úvahy o vojenském umění, s. 145
- ¹⁵ Malá vojenská encyklopedie, díl II., Warszawa 1970, s. 14;
Sovětskaja voennaja encyklopedia, díl IV., Moskva 1977, s. 55;
Slovar voennyh terminov, Moskva 1988, s. 123.
- ¹⁶ Lexikon vojenské vědy, Warszawa 1979, s. 157.
- ¹⁷ R. M. Toguchi, J. Houpe: The Battle of Convergence in Four Dimensions, Military Review č. 10/1992.
- ¹⁸ P. F. Herrly: Joint Warfare: The American Way of War, Military Review č. 2/1992.
- ¹⁹ A. Boucher: Věčné zákony války, Warszawa 1924.
- ²⁰ B. Chocha: Úvahy o vojenském umění, Warszawa 1984, s. 17-18.
- ²¹ F. Skibinski: Úvahy o vojenském umění, s. 97.
- ²² R. Leonard: The Art of Maneuver, Novato 1991, s. 6.

Z polského časopisu Myśl Wojskowa 4/1993 přeložil plk. Dr. P. Majer

Plukovník doc. Ing. Stanislav S c h o r m , CSc.

VZDĚLÁVÁNÍ DŮSTOJNÍKŮ V DEMOKRATICKÝCH STÁTECH

(Závěry analýzy)

Analýza vychází ze znalosti vojenských vzdělávacích systémů 11 evropských zemí a 43 vojenských škol a institucí tak, jak jsem je měl možnost poznat osobně v rámci studia na základě stipendia NATO „Současnost a budoucnost vojenského školství v Evropských demokraciích (včetně východních demokracií)“ v akademickém roce 1992/1993. Údaje jsou prezentovány pro tyto země: Belgie, Holandsko, Velká Británie, Francie, Španělsko, Itálie, SRN, Maďarsko a Polsko. Týkají se především škol zabezpečujících přípravu důstojníků pozemního vojska.

Aby se bylo možné při prezentaci výsledků analýzy odvolávat na příklady, které ji dokumentují, je v závěru článku uveden úplný seznam škol a institucí, které byly studovány, v řazení podle jednotlivých zemí.

Obečné vlastnosti a tendence vzdělávacích systémů

Studium škol, jejich analýza a zvláště osobní poznání jejich skutečné funkce umožňuje identifikovat některé obecné vlastnosti a tendence vzdělávacích systémů, kterých jsou součástí.

1. *V demokratických zemích existují svébytné a značně odlišné systémy přípravy důstojníků.* Organizační a obsahová různorodost, s níž se u nich setkáváme, je produktem jejich dlouhého historického vývoje, který je nedílnou součástí vývoje jednotlivých armád. Jak zdůraznili účastníci workshopu NACC v Bukurešti v říjnu 1993, který se zabýval vzděláváním důstojníků, nepůjde a nemůže jít ani v budoucnosti o nějakou unifikaci či ujednocování těchto systémů. Půjde spíše o to, aby vzdělávání mělo shodné cíle a možná postupně i obsah. Státy NATO vidí tyto shodné cíle jako prosazování společné obranné politiky Aliance, její uvědomělé chápání jako spojení vzájemné myšlenkové spřízněnosti a odpovědnosti a respektování demokratických principů vzdělávání a výcviku vojáků.

2. *Pohled na evropskou realitu v oblasti vojenského vzdělávání v současné bezpečnostní situaci v Evropě a ve světě ukazuje, že na pozadí nepochybné redukce ozbrojených sil a jejich strukturálních přeměn bude redukce vzdělávacích*

systemů podstatně menší a obezřetnější. Diskuse s mnoha pracovníky škol, poznání konkrétní atmosféry ve školách, apod. vede k závěru, že *vzdělávací systém bude tím, který bude dlouho udržován v „bojové pohotovosti“, tj. ve stavu, aby byl kdykoli připraven pracovat s plnou kapacitou.* Odpovědi velitelů škol na přímo položené otázky většinou deklarovaly budoucí stav jako částečné snížení počtu studentů. V konkrétních číslech pak, týkajících se redukce personálu, odhaduje ji např. Velitelská akademie Bundeswehru na poloviční ve srovnání s procentuální redukcí armády SRN. To vše neznámá, že vzdělávací systémy nebudou racionalizovány. Snížení počtu výcvikových středisek holandských pozemních sil takřka o třetinu, snížení počtu důstojnických škol v Polsku jejich integraci však nezakládá zánik školních kapacit, spíše hledání cest k jejich lepšímu využití.

3. Přes různorodost existujících vzdělávacích systémů nelze nevidět, že můžeme vysledovat dva základní modely přípravy důstojníka:

- model s krátkou vstupní přípravou, sledující formování základních vlastností důstojníka (SRN: důstojnická škola 0,5 roku, Británie: důstojnická škola 1 rok), s následným poskytnutím poměrně vysoké úrovně vzdělání (SRN: univerzity Bundeswehru, Británie: Královská vojenská vědecká škola, ale i Štábní škola, usilující o universitní úroveň);
- model s dlouhou vstupní přípravou, zahrnující poskytnutí poměrně vysoké úrovně vzdělání (Belgie: 4 - 5 let, Holandsko, 4,25 - 5 let, Francie: 4 roky, Španělsko: 5 let, Itálie: 4 - 5 let, Polsko: 4 - 5 let). V tomto modelu však často dochází k „oddělení“ vojenské přípravy důstojníka a přípravy akademické (Francie: 1. rok ryze vojenská příprava, Holandsko: vojenské a akademické moduly přípravy). Oddělení jakoby signalizovalo poznání o nutnosti intenzifikovat formování důstojníka jako vojáka a tuto výraznou etapu nenechat rozplynout v zesilujícím akademismu.

4. Současné se evidentně prosazují některé tendence. Mezi nejvýznamnější z nich patří:

- *posilování akademické části vzdělání*, vzrůst jeho objemu a změna jeho obsahu. Dá se říci, že evropský průměr spěje postupně k objemu této části mezi 3 - 4 roky (u modelů s pouhou vstupní přípravou zabírá až 80 % doby, universita Bundeswehru trvá 3,5 roku, apod.). Tato tendence má také své zjevné příčiny, jimiž je nutnost poskytnout důstojníkovi akademické vzdělání jako prostředek rozvoje jeho myšlení a osobnosti, zvýšit atraktivitu vojenského povolání a zvětšit společenskou mobilitu pracovní síly důstojníka. Aby byla tato mobilita průkazná, objevuje se zjevné úsilí o civilně uznávanou vysokoškolskou graduaci důstojníka (SRN, Belgie, Holandsko, Británie). Z obsahových změn jsou nejvýznamnější posilování personálního managementu (leadership), informatiky a jazykové přípravy. Závěrem poznamenejme, že sociologický výzkum mezi více než 200 studenty důstojnických škol v celé Evropě ukázal, že možnost získání vyššího než středoškolského vzdělání je dnes výrazným leitmotivem jejich zájmu o službu v armádě;

- *posilování vševojskového pojetí přípravy štábních důstojníků, resp. vyšších důstojníků.* Dokladem této tendence je nejen poslední reforma na Vojenské škole v Paříži, ale i celkové pojetí přípravy na štábních školách vůbec. (Británie: důstojníci jiných druhů vojsk na Štábní škole, SRN: důsledná integrace přípravy na Velitelské akademii Bundeswehru, Holandsko: spojení štábních škol, pozemních vojsk, námořnictva a letectva v Institutu obranných studií, Belgie – Královský vysoký institut obrany jako jediná štábní škola, atd.). Tato tendence se projevuje i v organizačním uspořádání škol, v integraci druhů zbraní do výukových sekcí či oddělení jednotlivých druhů vojsk;
- *internacionalizace kurzů,* která je zejména ve velkých zemích s koloniální minulostí (Británie, Francie) dlouhodobě součástí systému, ale nově se prosazuje i tam, kde je zřetelné úsilí o propagaci státu a armády a zviditelnění se (SRN). Jako důvod se většinou udává spolupráce, pomoc, alianční princip, apod., ale v pozadí vždy vystupuje snaha o získání informací o situaci ve spolupracujících zemích či přímo vytváření „lobby“ v jejich ozbrojených silách. Neměli bychom zapomínat, že však jde vždy o proces oboustranný jak pokud jde o informační tok, tak pokud jde o kontakty. Tato tendence má své místo i v Polsku, které nikterak nerezignovalo na přítomnost svých důstojníků v Rusku.

Výrazné rysy současných moderních vzdělávacích systémů

Konkrétní projevy obecných vlastností a tendencí zákonitě ústí do zjevných výrazných rysů současných moderních vojenských vzdělávacích systémů v demokratických státech.

1. Výrazným rysem, s nímž se setká každý, kdo navštíví vojenskou vzdělávací instituci ve stabilizovaných demokraciích, je její *hluboká tradice* často sahající až do středověku. Jejím projevem jsou nejen školní muzea, ale i zažitá rituály přijímání kadetů a vyžazování absolventů, a někdy i celkové chování příslušníků školy. Jednotlivé „promoce“ jsou pečlivě zaznamenávány, pojmenovávány, jako např. ve Vojenské škole Saint-Cyr, a toho je využíváno k dalšímu prohloubení výchovy na tradicích. Problém využití tradic řeší i Bundeswehr a španělská armáda, oba v oblasti tradic jako dědicové slavné i neslavné minulosti.

2. Nejdůležitějším rysem je nepochybně *existence škol druhů zbraní.* Tyto školy jsou místem specializované přípravy důstojníků, často i poddůstojníků (Francie, Belgie), ale i vojáků základní služby (Holandsko). Tvoří nejvýznamnější integrační prvek vzdělávání různých kategorií vojáků i pokud jde o délku úvazku (Belgie, Británie, Francie). Zároveň jsou prostředkem ekonomizace výcviku, neboť zde soustředěné technické pomůcky (trenažéry a simulátory) a vojenská technika, resp. i dislokace blízko výcvikových prostorů z nich vytváří ideální centra specializované přípravy. Připomeňme, že ve škole druhu zbraně je důstojník vycvičen ve své specializaci po základní důstojnické přípravě (většina zemí) nebo dokonce před její akademickou částí (Švédsko), či během ní (Holandsko), že se sem často vrací k docvičení (po univerzitě Bundeswehru, po kurzu na Královském vysokém insti-

tutu obrany v Belgii, apod.), či na kratší kurzy a doškolení (většina zemí). Nejdále dovedlo jejich využití Holandsko, které je učinilo součástí výcviku vojáků základní služby. Existence škol druhů zbraně výrazně popírá charakteristický rys bývalého sovětského modelu přípravy, pro který bylo typické spojování a prolínání výchovy důstojníka, rozvíjení vzdělanostního potenciálu a přípravy na konkrétní funkci. Jejich životaschopnost do značné míry naznačuje, že tendence k „dělání mnoha věcí současně“ při přípravě vojáka a důstojníka nemusí být ani účelná ani ekonomická.

3. Dalším významným rysem je současný *důraz, kladený na jazykovou přípravu*. Znalost angličtiny se dlouhodobě považuje u důstojníka za samozřejmou v Holandsku a Švédsku. Ve Francii, kde tradičně nebyla angličtina v oblibě, se považuje její studium v základní přípravě na Vojenské škole Saint-Cyr za samozřejmost a rozšíření jejího studia na Vojenské škole v Paříži se stalo jedním z programových cílů reformy jedné z částí této školy. V SRN je podmínkou pro přijetí do kurzu generálního štábu na Velitelské akademii Bundeswehru absolvování několikaměsíčního kurzu angličtiny v jazykové škole Bundeswehru v Hürthu. Polsko zavedlo před štábním kurzem na Akademii národní obrany půlroční jazykovou přípravu v angličtině nebo jiném jazyce (francouzština, němčina, ruština), část výuky je pak vedena v těchto jazycích. V Belgii, kde je dvojjazyčnost předpokladem pro službu (francouzština, vlámsština), se vytváří stále víc prostoru i pro angličtinu a komunikace ve vojenském prostředí v tomto jazyce je bez problémů. **Jazyková příprava v armádě není nikde považována za soukromou věc důstojníka** a ve většině zemí existuje armádní jazyková škola (Francie, SRN, Británie).

4. Prostředkem zefektivňování výcviku a vzdělávání *jsou jako samozřejmost používané trenažery a simulátory*. V Holandsku je zavádění trenažerů středem úsilí Velitelství pro výcvik královských pozemních vojsk v Utrechtu. Trenažery řízené počítači mají školy druhů zbraní v Belgii (řízení palby dělostřelectva) a ve Francii (Aplikační škola materiálního zabezpečení pozemních vojsk využívá počítačové řízených trenažerů pro přípravu opravářů vojenské techniky). Rovněž v SRN je trenažerová technika soustředěna ve výcvikových střediscích. Simulační techniku pro výcvik štábů aplikuje široce Británie (Štábní škola), SRN (Velitelství akademie Bundeswehru) a Francie (pro Vojenskou školu zakoupila a instalovala americký systém GENIE v hodnotě 7 mil. FRF). Ve Španělsku existuje počítačové podporovaný systém pro přípravu na úrovni praporu v Akademii pěchoty, atd. I když tyto systémy mají v NATO daleko k unifikaci, jsou natolik flexibilní, že mohou sloužit i pro provádění štábních cvičení národně smíšených skupin, které se vytvářejí na školách v rámci mezinárodní výměny a uvažuje se o jejich nasazení při provádění těchto cvičení „na dálku“ s použitím satelitní komunikace mezi školami.

5. V demokratických státech se prosadil *zcela jiný model výběru a mobility učitelů vojenských škol* než jaký známe dosud v AČR. Na školách jsou učitelé jak vojáci, tak civilní lektori, a to dokonce na tak vojenské škole, jako je Královská vojenská akademie v Británii. Podobná situace je v SRN, kde na Velitelské akademii Bundeswehru jsou obě kategorie učitelů, na universitách Bundeswehru dokonce

pak jen civilní učitelé. V Belgii jsou na Královské vojenské škole vedoucími kateder civilní profesori, apod. Zatímco civilní učitelé jsou většinou stálí, je postavení učitelů - vojáků odlišné. Je podřízeno principu neustálého sdílení aktuálních zkušeností vojsk se systémem přípravy důstojníků. Na tomto základě se **v intervalu 2 - 4 let mění učitelé na vojenských školách, přicházejí od vojsk či z MO a odcházejí** tam. Tento stav je ovšem usnadněn personální politikou v armádě a zejména systémem odměňování, který je většinou založen na hodnosti, nikoli na funkci. Nešetří se při zabezpečení velení u studentů základních důstojnických kurzů. Veliteli jsou zpravidla mladí kapitáni, kteří působí především svým osobním příkladem. Takovýto způsob výchovy byl doveden do nejvyšší dokonalosti na Královské vojenské akademii v Británii. I zde je zjevné, že tuto funkci vykonávají jen po určitou dobu.

Demokratické principy vzdělávání a výcviku

Úsilí AČR o vytvoření systému vzdělávání důstojníka armády demokratické společnosti nutně vyvolává otázku, v čem dnes principálně spočívá demokratičnost vojenských vzdělávacích systémů.

1. Lze mít za to, že je vhodné uvést první princip sloganem přivezeným z USA: „*Americký voják má právo na to, aby byl dokonale vycvičen.*“ Tato myšlenka pregnančně definuje odpovědnost demokratické společnosti vůči vojákovi, neboť uznává, že spočívá především v tom, dát mu v eventuelním konfliktu prostřednictvím vycvičenosti maximální šanci na přežití. Je nepochybné, že celá věc má i druhou stránku, a tou je ochota vojáka podrobit se náročnému výcviku. Vypěstovat ji ve vojákovi je věcí velitele. Vymezit mantinely pro tlak velitele je věcí legislativy. Nesmíme zapomenout i na vytváření materiálních podmínek pro zabezpečení výcviku, což je věcí vlády a parlamentu, kteří rozhodují o krytí nákladů.

2. V demokratických státech je *povolání důstojníka dostupné každému, kdo chce a je schopen ho vykonávat*. Nejsou aplikována žádná sociální ani náročná omezení, ta jsou považována za irelevantní v moderní armádě, což se otevřeně deklaruje (např. Británie), resp. klesá význam elitního přístupu k poskytování vojenského vzdělání (zejména ve Francii při přesunu Vojenské školy ze Saint-Cyr do Coetquidanu po 2. světové válce). Přesto tyto země nejsou bez nových problémů, které spočívají v aplikaci povinné vojenské služby na nově vznikající minority imigrantů, není všude dořešena přístupnost vojenského povolání pro ženy (např. v Británii a Holandsku je to běžné, ve Francii to vzbudilo velký rozruch, v Itálii to nepřichází v úvahu, apod.)

3. Rozhodně jedním z nejvýznamnějších demokratických principů, jehož váha se stále posiluje s tendencí stát se všeobecným, je to, že *armáda poskytuje kariérmu důstojníkovi vzdělání na vysokoškolské úrovni jako standard*. To plně odpovídá liberálnímu chápání vojenského povolání a postavení důstojníka ve společnosti. Důstojník jako občan s vysokoškolským vzděláním má v tomto pojetí takřka kdykoli možnost zaměnit své vojenské povolání za civilní bez újmy na životní úrovni. V minulosti to mělo význam z hlediska všeobecné úrovně připravenosti

důstojníka na jeho úkoly, dnes v období redukce ozbrojených sil jde i o faktor, který ji usnadňuje. V tomto smyslu je významný příklad SRN. University Bundeswehru se staly výrazným příspěvkem k demokratizaci vojenského školství v období likvidace pozůstatků totalitního myšlení v Německu po 2. světové válce. Jde nepochybně o nákladnou investici do vzdělání důstojníka, a to tím spíše, že díky ní, či v důsledku ní, více než 50 % důstojníků Bundeswehru odchází do civilního povolání po skončení základního závazku 12 let. Avšak tato investice není považována za ztracenou. Tito lidé jsou páteří kvalitních záloh a tvoří permanentní obrannou lobby ve společnosti.

4. Příspěvkem k demokratickému charakteru vojenských vzdělávacích systémů se stále více stává jejich *prolínání s civilními vzdělávacími systémy*. Za konkrétní projevy lze považovat:

- nárůst počtu civilních učitelů na vojenských školách, či jejich současné působení na civilní a vojenské škole (Belgie, Polsko). Některé oblasti přípravy (sociologie, politologie, management, jazyková příprava) bývají plně civilní (Velitelská akademie Bundeswehru), či na technické škole vedou technické katedry civilní profesori (Belgie). Za vrchol v daném ohledu lze považovat plně civilní charakter universit Bundeswehru;
- studium civilních studentů na vojenských školách, zejména technického zaměření (Královská vojenská vědecká škola v Británii), které zvyšuje úroveň školy a usnadňuje další rekrutaci specialistů.

5. V demokratických zemích se *rozšiřuje participace studentů vojenských škol na organizaci vnitřního života škol i na formování obsahu vzdělávání*. Jako příklady lze uvést podíl studentů na organizaci vnitřního života v Holandsku či ve Francii (důstojnické školy) či na formování obsahu studia na Velitelské akademii Bundeswehru v SRN. V tomto smyslu aplikace vysokoškolského zákona v ČR je částečným způsobem, který nás pozvedá na tamní úroveň. V demokratických zemích jde totiž ne o pasivní vnitřní parlamentarismus, ale o participaci, která má výchovný dopad a zefektivňuje přípravu.

6. Minulé období je v demokratických armádách charakterizováno jako období *důsledného prosazování managementu lidských zdrojů* v životě armád na všech úrovních. Pro techniku odpovědného jednání s lidmi zde vžitý název leadership obsahuje spojení účty k člověku s náročností na plnění povinností, uplatnění metody participačního velení a řízení, apod. Těmto technikám se učí studenti vojenských škol na všech stupních vzdělávání, a to vždy adekvátně příslušnému stupni (družstvo - četa - štáb). Výuka je praktická a v činnosti velitelů a učitelů založená na osobním příkladu. Porovnáme-li tyto přístupy s minulou praxí u nás, jde o deideologizované vedení lidí akcentující lidská práva.

7. V demokratické společnosti je *atributem armády její komunikace se společností*. Jak bylo zdůrazněno na workshopu NACC v říjnu 1993 k problematice výchovy důstojníků, je jejich schopnost komunikovat s veřejností jednou z jejich nezbytných vlastností, bez níž se v praxi nemohou obejít. Důstojníci jsou proto cvičeni v komunikaci s veřejností, tj. s médii, s místní samosprávou, apod. od

počátku své kariéry ve školách a později ve speciálních kurzech tak, aby byli schopni komunikovat na úrovni své funkce a postavení. **Schopností komunikovat s veřejností se také důstojník armády vyspělé země výrazně liší od důstojníka AČR.** Pro přípravu na komunikaci byla vyvinuta řada účinných technik.

8. V praxi vojenských vzdělávacích institucí demokratických zemí nelze opomenout *fenomen jejich identifikace s místy, městy a regiony*, v nichž působí. V takovémto prostředí způsobuje likvidace škody nemalý odpor místní samosprávy, protože škola je zdrojem pracovních příležitostí, pro odborníky a podnikatele zdrojem zisku a zvyšuje celkově význam místa, v němž existuje. To ovšem předpokládá znát techniky komunikace s veřejností a aktivně je používat. V této souvislosti je vhodné uvést zajímavý příklad. V praxi Velitelské akademie Bundeswehru se ustálilo tzv. zahajování kalendářního roku, které je příležitostí k setkání příslušníků školy, představitelů obchodu, průmyslu a místní samosprávy a vojáků na odpočinku, kteří na škole působili. Na takovémto setkání nemá hlavní slovo velitel školy, ale starosta Hamburku, kde je škola umístěna.

9. Dalším rysem vzdělávacích systémů demokratických zemí, o němž je nezbytné se zmínit, je *mezinárodní spolupráce jako demokratický prvek uvnitř Aliance*, ale i jako příspěvek demokratických zemí k prosazení demokratického chápání role armády v zemích mimo ně, zvláště v zemích rozvojových a v poslední době i v bývalých zemích sovětského bloku. Lze vysledovat několik úrovní spolupráce.

Jsou to:

- studium zahraničních studentů na vojenských školách, přičemž v některých zemích a kurzech jejich počet dosahuje až 40 % (Francie). Součástí přípravy těchto studentů jsou vždy studijní cesty po dané zemi, tak, jak jsou aplikovány např. v SRN či ve Francii;
- společná velitelskoštabní cvičení jednotlivých škol, resp. účast studentů na těchto cvičeních ve strukturách NATO či u vojsk, rozmístěných v SRN;
- studijní cesty studentů nejvyšších vojenských škol, cílem jsou evropské regiony či země, struktury NATO či světové regiony. Tato praxe je uplatňována především v Británii (Královská škola obranných studií) a v Itálii, ale i ve Španělsku a jinde.

10. V demokratických společnostech je vyvíjeno velké úsilí o *získání porozumění veřejnosti pro potřeby obrany země*. Významnou roli zde hrají speciální kurzy obranné problematiky, organizované na vojenských školách pro státní úředníky, příslušníky vedení politických stran, zájmových organizací (odborníky, církev, apod.), a to jak na celostátní, tak na regionální úrovni. Příkladem účelného a komplexního řešení je zde Francie a Švédsko. Lze vysledovat i plody takového úsilí. Je to většinou jasně formulovaná obranná politika země, kvalifikovaný přístup novinářů a komentátorů k obranné problematice a celkový společenský konsensus v otázkách obrany.

Zahraniční zkušenosti a tvorba výcvikového a vzdělávacího systému AČR

Z toho, co bylo řečeno, je možné vyvodit některá východiska, která by měla být z hlediska zahraničních zkušeností respektována při tvorbě vzdělávacího systému AČR tak, aby byl moderní a kompatibilní se vzdělávacími systémy evropských států. Lze mít za to, že jde především o následující:

1. Je nutno odpovědně rozhodnout o tom, *kdy a jak formovat v budoucím důstojníkovi jeho základní vlastnosti, potřebné pro kariéru*. Cesty jsou v podstatě dvě, a to buď na počátku kariéry v koncentrovaném kurzu, nebo dlouhodobým působením po celou dobu dlouhého kurzu základní přípravy. Praxe evropských demokracií ukázala, že spějí k 1. možnosti, naše zkušenosti z minulosti ukázaly, že aplikace 2. možnosti nebyla plně úspěšná. V této souvislosti se vedou úvahy o přednostech jednotlivých přístupů, přičemž jednoznačně vítězí první z nich, a to proto, že:

- důstojník se formuje v období, kdy nejcitlivěji vnímá, je mladší, a tedy tvárnější,
- pevné návyky, získané na počátku kariéry, jsou dobrým základem pro pozdější náročné studium,
- často aplikovaným oddělením důstojnické přípravy od studia praxí (SRN, Británie) vzniká prostor pro definitivní rozhodnutí důstojníka o vojenské kariéře.

2. Rozhodným způsobem je nezbytné trvat na tom, *aby kariérní důstojník dostal co nejvyšší (univerzitní) vzdělání*. Důvody pro to byly shromážděny v předchozím a nezbývá, než je zopakovat:

- je to výraz demokratičnosti přístupu k důstojníkovi - občanovi v liberální společnosti,
- jde o výrazný motivační prvek v období míru, kdy „oblíba“ armády tradičně klesá,
- je to kategorický imperativ pro moderní armádu, vybavenou složitou technikou a tvořící složitý materiálně lidský organizmus.

3. Je třeba se zamyslet nad možným významem škol druhů zbraně v AČR. Jejich přednosti, spočívající v ekonomizaci a zefektivnění výcviku, byly vysvětleny. Zde je vhodné připomenout ještě následující:

- přijmeme-li princip maximální úrovně vzdělání, neexistence škol druhů zbraně bude jeho úroveň snižovat požadavkem na přípravu na konkrétní funkci, kterážto je vždy věcí rutiny, a tedy nižší úrovně;
- je vhodné analyzovat význam těchto škol jako prvků integrujících speciální výcvik důstojníků praporčíků, a hlavně vojáků základní služby. Provádění speciálního výcviku u útvarů a jednotek je při délce vojenské základní služby 1 rok a více nástupních termínech neefektivní a vede k tomu, že většina jednotek je trvale neschopných;
- tyto školy jsou důležitým prvkem formování příslušnosti ke zbraní, která je vedle příslušnosti k pluku jedním z nejdůležitějších motivačních nemateriálních aspektů během služby v deideologizovaných armádách demokratických států.

4. Poznatky ze studia výcvikových a vzdělávacích systémů demokratických armád ukazují jako v zrcadle, co jsme až trestuhodně zanedbali v uplynulých čtyřech letech a *co je potřeba aplikovat urychleně v oblasti výcviku a vzdělávání v AČR*. Je to:

- obsahově posílit přípravu k vedení lidí výukou příslušných technik s využitím zkušeností nejlepších západních škol (v základním vzdělávání, např. britská Královská vojenská akademie, ve vyšším vzdělávání např. Velitelská akademie Bundeswehru);
- do praxe všech škol urychleně zavést přípravu pro komunikaci s civilní veřejností, a to od nejnižších po nejvyšší úroveň, pro důstojníky u útvarů organizovat kurzy komunikace na školách i mimo ně, v AČR celkově zlepšit komunikaci s veřejností na nižších úrovních;
- co nejrychleji vypracovat a uvést v život nový systém jazykové přípravy v armádě,
- vážně a důsledně se začít zabývat otázkami přípravy příslušníků státní administrativy, členů vedení politických stran a zájmových organizací v kurzech, zabývajících se obrannou problematikou;
- posílit kompetitivnost systému vojenského vzdělávání, a to stanovováním pořadí absolventů jednotlivých kurzů a jeho praktickým využitím při přijímání personálních opatření, kteréžto zahrnout do personální legislativy. Zavést zkoušky pro získání hodnosti majora.

5. Za opatření, která by měla být aplikována ve vzdálenějším časovém horizontu, lze považovat:

- zavést podstatně jiný systém rekrutace a výběru kadetů, opřený o důsledné prověření předpokladů pro vedení lidí;
- přehodnotit výběr učitelů pro vojenské školy tak, aby jejich cirkulace mezi školami, vojsky a štáby, zejména u učitelů, připravujících pro štábní práci a vyšší velitelské funkce, zajistila neustálou aktualizaci jejich znalostí o životě u vojsk a o problematice činnosti vyšších štábů, eventuálně MO;
- pro velení studentům, procházejícím základní důstojnickou přípravou, vybírat všestranně schopné mladé důstojníky, nejlépe v hodnosti kapitána, ustanovovat je do funkcí velitelů čet studentů tak, aby mohl být aplikován systém přípravy k vedení lidí cestou modelu osobního příkladu;
- zpracovat program zavádění a využití trenažerů a simulátorů v AČR, vybavit vojenské školy simulačními systémy pro úroveň prapor a brigáda;
- důsledně se zabývat problematikou významu tradic v životě útvarů a škol, nalezením jejich národních a demokratických kořenů vymazat zbytky jejich ideologizace.

Přehled škol, které byly analyzovány

Jednotlivé školy a instituce jsou klasifikovány, tzn. je uvedeno:

- D – důstojnická škola (základní škola pro přípravu kariérního důstojníka),
- V – vysoká škola, universita (vojenská škola vysokoškolského charakteru s gradací většinou kompatibilní s civilním školstvím),

- Š – (velitelsko) štábní škola (škola pro přípravu vyšších velitelů a štábních důstojníků),
- Z – škola druhu zbraně, resp. výcvikové středisko (specializační škola pro přípravu odborníků velitelského či technického zaměření pro daný druh zbraně, často nejen pro důstojníky, ale i pro praporčíky a dokonce i vojáky základní služby),
- I – institut obranných studií (nejvyšší stupeň vzdělání, nejčastěji i pro civilní osoby či specialisty, může plnit současně úlohu štábní školy, zejména v malých zemích).

Některé školy přitom splňují evidentně i více klasifikačních hledisek.

Analýza byla doplněna poznatky ze sociologického výzkumu, provedeného v akademickém roce 1992/93 na cca 8 štábních školách u 153 respondentů a na cca 11 důstojnických školách či školách druhu zbraně u 256 respondentů. Uvedené školy jsou označovány hvězdičkou.

Současně byly analyzovány názory 10 velitelů škol na budoucnost škol, které řídí. Školy, které byly vzaty takto v úvahu, jsou označeny dvěma hvězdičkami.

BELGIE

1. Královský vysoký institut obrany v Bruselu *	Š, I
2. Královská vojenská škola v Bruselu *, **	D, V
3. Dělostřelecká škola v Braschaatu	Z

ČESKÁ REPUBLIKA

1. Vojenská akademie v Brně, *, **	D, Š, I, V
2. Vojenská vysoká škola pozemního vojska ve Vyškově, *	D, V

FRANCIE

1. Vojenská škola v Paříži	
a) Vysoká válečná škola pozemních sil v Paříži (ESG), **	Š
b) Vysoká vševojsková škola obrany v Paříži (CID)	Š
c) Vysoká vojenská vědecko-technická škola v Paříži (EMSST)	V
d) Institut studií národní obrany v Paříži (IHEDN)	I
2. Štábní škola v Compiègne, *, **	Š
3. Vojenská škola v Saint-Cyr v Coetquidanu, *	D
4. Aplikační škola materiálního zabezpečení pozemních vojsk v Bourges, *	D, Z

HOLANDSKO

1. Institut obranných studií v Ypenburgu, *, **	Š, I
2. Královská vojenská akademie v Bredě, *	D, V
3. Středisko pro výcvik důstojníků v Bredě, *	D
4. Královský námořní institut v den Helder	D, V
5. Královská vojenská letecká škola ve Woensdrechtu	D

6. Výcvikové středisko královského četnictva v Appeldornu	D
7. Velitelství výcviku královských pozemních vojsk
(16 výcvikových středisek) v Utrechtu	Z

ITÁLIE

1. Válečná škola pozemních sil v Civitavecchii	Š
2. Letecký institut ve Florencii	Š
3. Vojenské centrum pro strategická studia v Římě (CEMISS)	I
4. Škola obrany NATO v Římě	I

MAĎARSKO

1. Vojenská akademie M. Zrínyi v Budapešti, *, **	Š, I, V
2. Vojenská technická škola J. Bólyai v Budapešti, *	D, Z
3. Škola pozemních vojsk L. Kossutha v Szentendre	D, Z

POLSKO

1. Akademie národní obrany ve Varšavě, *, **	Š, I, V
2. Vojenská technická akademie ve Varšavě	D, V
3. Důstojnická škola mechanizovaných vojsk ve Vratislavi, *	D

SRN

1. Velitelská akademie Bundeswehru v Hamburku, *, **	Š, I
2. Universita Bundeswehru v Hamburku	V
3. Důstojnická škola pozemních vojsk v Mnichově, *	D

ŠPANĚLSKO

1. Vysoká škola obrany v Madridu	Š, I
2. Akademie pěchoty v Toledu	Z
3. Dělostřelecká akademie v Segovii	Z
4. Centrum studia národní obrany v Madridu (CESEDEN)	I

ŠVÉDSKO

1. Štábní a válečná škola ve Stockholmu	Š, I
2. Vojenská akademie v Karlbergu	D
3. Válečná akademie letectva v Uppsale	D

VELKÁ BRITÁNIE

1. Královská škola obranných studií v Londýně	I
2. Královská vojenská vědecká škola ve Shrivenhamu	V
3. Královská vojenská akademie v Sandhurstu, *, **	D
4. Štábní škola v Camberley, *, **	Š
5. Královská vojenská jazyková škola v Beaconsfieldu	Z

PŘÍPRAVA VELITELŮ A ŠTÁBŮ AČR NA PARTNERSTVÍ PRO MÍR

Přes složitost a nepředvídatelnost dalšího vývoje vojenskopolitické situace v Evropě bude zřejmě základním pilířem architektury evropské bezpečnosti NATO a členství v této alianci je deklarovaným cílem politické reprezentace České republiky. Ke vstupu do NATO nestačí jen „chtít“. Aby to bylo „možné“, je nutno splňovat celou řadu předpokladů, a to je zatím stav značně vzdálený. Protože NATO považuje bezpečnost států střední a východní Evropy za neoddělitelně spjatou se svou vlastní bezpečností, přijalo projekt Partnerství pro mír, který státům střední a východní Evropy nabízí v blízké budoucnosti realizovatelné formy spolupráce jako program přípravy pro integraci.

Podmínkou účasti AČR na vojenském programu Partnerství pro mír je v první řadě personální připravenost a tedy vedle znalosti angličtiny určitá interoperabilita myšlení a jednání účastníků spolupráce, která může (a musí) předcházet žádoucím, leč nákladným interoperabilitě systémů velení a později i výzbroje a logistiky. Zatímco v technické oblasti lze požadované parametry interoperability definovat jednoznačně, stanovení personálních parametrů je podstatně obtížnější, protože kvantifikace intelektuálních schopností je velmi problematická a navíc každý jedinec je „svůj“ a jinak vyhovuje obecným kritériím.

Přístup k problému je ale možný i z jiné strany. Jestliže nejsou stanoveny parametry, které by měly splňovat příslušníci AČR k Partnerství pro mír, lze předpokládat, že by měly být obdobné jako u jejich partnerů z armád NATO. Není ale nutné pokoušet se hledat charakteristické profesní parametry důstojníka NATO, stačí vědět jak jsou formovány ve vojenských školách a hledat přístupy vedoucí k analogickým výsledkům v podmínkách AČR. **Protože cílovým stavem je připravenost AČR jako celku k součinnosti v rámci aliančního velení na operační a operačně-taktické úrovni, bude k tomu nutno postupně připravit všechny vyšší velitele a štáby.** Požadavek přípravy k součinnosti na nižší úrovni je sice časově bližší, ale bude mít omezenější dosah - příprava jednotek pro mírové operace nebo z hlediska metodiky výcviku, ale vždy s nezbytnou koordinací vyšším stupněm.

K významné koncentraci poznatků o přípravě na vyšším stupni došlo v uplynulých třech letech na velitelské a štábní fakultě Vojenské akademie v Brně. Fakultu navštívilo více než dvacet delegací z obdobných zahraničních vojenských škol, nejvyšší vojenští představitelé jednotlivých armád i velení NATO, a tyto návštěvy přinesly celou řadu podnětných poznatků. Po počátečních informativních návštěvách byly navázány dvoustranné styky již na pracovní úrovni - vzájemné přednášky a konzultace učitelů (Polsko, Německo, Holandsko, Maďarsko), studijní

cesty k bližšímu seznámení se systémem přípravy (Belgie, Francie, Itálie, Rakousko, Švýcarsko) a účast na konferencích pořádaných vojenskými akademii (Francie, Maďarsko, Polsko, Rakousko, Švédsko). Z armád NATO se nejvíce rozvinula spolupráce s Velitelskou akademií Bundeswehru, kde vedle přednášek a seminářů probíhají i reciproké studijní cesty kurzu generálního štábu a především je nutno ocenit možnost pravidelné účasti na sborovém štábním cvičení KOREX s počítačovou podporou. Účast na obdobném cvičení byla v roce 1993 umožněna i v Institutu obranných studií v holandském Ypenburgu.

Dokonalé pochopení způsobu přípravy vyšších velitelů a štábů v armádách NATO je proces, který se teprve začal rozvíjet, ale vzhledem k připravované transformaci našeho vojenského školství nelze dále čekat. Právě teď by bylo účelné uplatnit v přípravě velitelů a štábů AČR principy, které jsou předpokladem pro účast v Partnerství pro mír a perspektivní integraci. Základní informací o principech přípravy vyšších velitelů a štábních důstojníků v armádách NATO může dát odpověď na otázky: kde, jak dlouho a jak vůbec?

I přes téměř unifikovanou brigádně-sborovou strukturu armád NATO jsou výrazné rozdíly v přípravě vojáků z povolání, vyplývající z odlišných historických tradic i současných podmínek. Například vstupní příprava poručíka pozemního vojska trvá od necelého roku ve Velké Británii až do pěti let ve Španělsku a v Německu dokonce včetně univerzity Bundeswehru 7 let (ale mezitím 1,5 roku služby u vojsk). Další podstatné rozdíly jsou v akreditaci vysokoškolské úrovně vojenského vzdělání (žádná, částečná, úplná) nebo v absolvování základní služby. **Pro všechny armády NATO je ale bez výjimky charakteristická existence dvou kvalitativně odlišných druhů škol - pro důstojníky všeobecně a pro vyšší velitele a štábní důstojníky.** Úkolem prvního druhu škol je příprava poručíků - velitelů čet, kteří se po určité praxi vracejí do kurzů pro velitele rot a nižší štábní funkce, zpravidla jako podmínka pro povýšení na kapitána. Školy (častěji jedna škola) druhého druhu jsou určeny pro těch přibližně 30 % důstojníků, kteří počínaje hodností majora a funkcí velitele praporu nebo důstojníka štábu brigády, mohou podle schopností a po absolvování odpovídajícího studia nebo kurzu dosáhnout nejvyšších hodností a postavení v armádě. Zatímco školy prvního druhu připravují důstojníky druhů vojsk a služeb odděleně, školy pro vyšší velitele a štábní důstojníky jsou společné pro všechny druhy ozbrojených sil. Zásadní rozdíl je nejen v obsahu, ale také v **pojetí přípravy - v první škole je cílem naučit prakticky jak vést boj a výcvik vojáků, v druhé škole porozumět zákonitostem války a aplikovat je v plánování a řízení bojové činnosti, operací a obrany státu vůbec.**

Délka přípravy vyšších velitelů a štábních důstojníků v jednotlivých armádách NATO se podstatně neliší a vychází většinou z jednoročního kurzu doplňovaného několikaměsíčními (3 - 7 měsíců) kurzy pro jednotlivé stupně velení nebo je integrována do dvou let studia doplňovaného krátkými kurzy (semináři). Nad touto přípravou je ještě **strategický kurz v délce až jednoho roku pro generály a vysoké úředníky obrany, který je většinou zajišťován národní institucí pro „obránná studia“ nebo studiem v NATO Defence College a ve vojenských školách v USA.**

Samotnou přípravu vyšších velitelů a štábních důstojníků v NATO nejlépe přiblíží porovnání se současným stavem na velitelské a štábní fakultě Vojenské akademie.

V roce 1992 byla na této fakultě zahájena příprava v desetiměsíčních kurzech, a to pro stupeň útlar, pro stupeň svazek a pro operační a strategickou úroveň. Tyto kurzy nahradily dřívější dvou až tříleté postgraduální studium a třísemestrovou nástavbu strategickooperační úrovně. Rozdělení a zkrácení přípravy podle principu „potřebné vzdělání v pravý čas“ je obdobné jako v armádách NATO a neliší se zásadně ani skladba a počty hodin hlavních předmětů, které byly ostatně stanoveny se znalostí učebních plánů odpovídajících škol ve Francii a Německu. Bezprostřední seznámení s přípravou ve školách armád NATO a dalších států ale ukázalo, že rozdíly jsou v samotném pojetí přípravy, a to podstatné.

Charakteristickým rysem přípravy ve štábních školách armád NATO je především aktivita. Vztah mezi učitelem a studentem není jednosměrným předáváním hotových poznatků a už v žádném případě takových, které je možno získat samostatných studiem. Základním informačním zdrojem pro samostatné studium je původní literatura a vojenské předpisy; skripta v našem „přežvýkaném“ pojetí neexistují, nejvýše stručné sylaby (teze myšlenkového postupu). Samostatná příprava umožňuje velký podíl seminářů a cvičení, ve kterých podstatná část výměny názorů neprobíhá mezi učitelem a studenty, ale mezi studenty navzájem (ostatně jsou to již zkušení důstojníci). Úloha učitele - koordinátora zaměstnání je náročná, ale společná výměna poznatků nejen vyžaduje, ale současně i zvyšuje jeho úroveň. Aktivita přípravy je významně podporována frekventovaným použitím audiovizuální a počítačové podpory ve výuce. Počítačů v těchto školách není výrazně víc, ale jsou efektivněji využívány, a to především studenty; učitelé nevěnují čas amatérskému programování a používají hotové produkty.

Nejvýrazněji se princip aktivity projevuje ve velitelskoštábních cvičeních, která mají dynamický průběh umožněný velmi úsporným znázorněním situace jednoduchými situačními značkami a často i použitím simulačního modelu boje, který okamžitě vyhodnotí důsledky přijatého rozhodnutí. Počítačová podpora umožňuje, aby velitelskoštábní cvičení probíhalo jako dvoustranná válečná hra a každé řešení bylo originální variantou, ve které cvičící štáby musí pružně reagovat na nepředvídaný vývoj bojové situace a ne detailně naplňovat jedno autorské řešení. V žádném případě to není soutěž o nejkrásnější pomalovanou mapu a na naše štábní důstojníky, navyklé na rutinní zpracovávání předběžných nařízení, rozkazů, podrobných výkazů a hlášení, působí takové cvičení povrchním dojmem. To je ale důsledek odlišného pojetí velení jako specifické formy řízení, o kterém ještě bude zmínka.

Dalším charakteristickým rysem je integrace, a proto v těchto školách nejsou učební skupiny dělostřelců, ženistů, logistiků, atd. (kurzy pro zvýšení speciální odbornosti jsou zásadně ve školách druhů vojsk a služeb), ale pouze pozemního vojska, letectva a námořnictva a na vyšší úrovni přípravy úplná integrace všech druhů ozbrojených sil. Neznamená to ale, že příprava je omezena pouze na to, co je pro všechny účastníky přípravy společné, naopak je věnován velký prostor pro teoretické i praktické seznámení se všemi druhy a složkami ozbrojených sil a jejich vzájemnou součinností. Charakter integrace doplňuje příprava pro součinnost alianční a zpravidla v každé učební skupině je zastoupena některá armáda NATO. Integrace přípravy zajišťuje standardní postup činnosti štábů všech úrovní

a všech složek ozbrojených sil a současně umožňuje pružné a efektivní použití kádrů podle schopností a ne podle fatálního předurčení odborností získanou při vstupu do armády. Nepřehlédnutelný je samozřejmě zásadní vliv integrace na racionalizaci obsahu a organizačních forem přípravy.

Významnou součástí přípravy vyšších velitelů a štábních důstojníků je další prohlubování poznatků a intelektuálních dovedností, které lze obecně charakterizovat jako **management** ve vojenském prostředí. Zatímco v průběhu vstupní přípravy důstojníků jsou rozvíjeny především pedagogické a psychologické aspekty vedení lidí, **ve vyšším stupni jsou to metody řízení složitých systémů a zvláště rozhodovací procesy v neurčitém prostředí války.** V této souvislosti je nutno zdůraznit, že přípravu v oblasti řízení nelze redukovat na aplikaci obecných metod managementu do prostředí štábů, které je metodicky blízké informačním systémům v průmyslu. **Moderní boj s rychle se měnící situací vyžaduje specifický styl řízení,** charakteristický jasnými a jednoznačnými úkoly, jejichž způsob provedení je ponechán do značné míry na podřízeném veliteli. Tento princip, jehož počátky jsou v Moltkeho „Auftragstaktik“, výstižně charakterizoval gen. Patton: „Nikdy podřízeným neřkejte, jak mají plnit úkoly. Povězte jim, co mají dělat a oni vás překvapí svou vynalézavostí.“ Proto je v přípravě velitelů a štábů omezována snaha vydávat rozkazy a nařízení předjímající možný vývoj boje a podvazující volnost rozhodování podřízeného velitele, který má bezprostřední informaci o situaci. **Podmínkou samostatného jednání ve smyslu uloženého úkolu je ovšem velitelský sbor připravený uvažovat podle stejných zásad a s vysokou mírou odpovědnosti.**

Evidentní rozdíl je ale i v přístupu k výuce taktiky a operačního umění, který lze ve štábních školách NATO charakterizovat jako přístup „konkrétně-historický“. **Těžiště přípravy není totiž jen v prezentování obecných taktických a operačních zásad a norem či jejich procvičování na smyšleném námětu, ale do značné míry ve studiu skutečných válečných událostí.** Významné bitvy a operace jsou podrobně analyzovány počínaje 1. světovou válkou až po války a konflikty různé intenzity z nedávné doby. Samozřejmostí je doplňkové studium teoretických i memoárových knih vojevůdců všech dob. Tento přístup byl sice v minulosti také používán na velitelské a štábní fakultě, ale v nové vojenskopolitické situaci ztratilo studium útočných operací Sovětské armády za 2. světové války význam a naopak bude nutno analyzovat zkušenosti z obranných bojů a operací menšího rozsahu. V této souvislosti je nutno zdůraznit ještě jeden důležitý rozdíl. Jestliže historický přístup v sovětském vojenském umění především opodstatňoval rozhodující význam kvantitativní převahy pro dosažení vítězství, **ve školách NATO je analýza zaměřena právě na situace, ve kterých byl poměr sil eliminován jinými faktory (terén, vycvičenost a morálka vojsk) a především schopnostmi velitelského sboru.** Neboli, jak již řekl Napoleon: „Abych vyhrál bitvu, potřebuji několik divizí. K tomu, abych ji ztratil, stačí několik hlupáků.“

Závěrečnou fází studia taktiky a operačního umění ve štábních školách NATO je až několikátýdenní válečná hra s počítačovou podporou i s odpovídajícím rozvínutím technických prostředků velení. Vedle těchto cvičení charakteru společných operací pozemních a vzdušných sil v regionálním (nebo i globálním) válečném

konfliktu jsou procvičovány i operace logistické, v konfliktech nízké intenzity a v situacích nevojenského ohrožení státu.

Nejproblematictější je porovnání přípravy vyšších velitelů a štábních důstojníků z hlediska úrovně vzdělání. Zatímco velitelská a štábní fakulta je podle současné legislativy akademickou institucí dalšího vzdělávání pro důstojníky s vysokoškolským vzděláním univerzitní úrovně, štábní školy NATO mají charakter odborných vyšších škol, kde uchazeči musí mít maturitu a žádného stupně graduace nedosáhnou. Toto srovnání je poněkud zavádějící, protože skutečná úroveň přípravy v těchto školách je dána tím, že většina studentů některého stupně graduace dosáhla již dříve na vojenské nebo civilní vysoké škole a úroveň všech je zajištěna náročnými přijímacími zkouškami (případně vyrovnávacím korespondenčním kurzem). Štábní školy nepředstavují z hlediska úrovně vzdělání další stupeň, ale **paralelní vzdělání zvyšující specificky vojenskou kvalifikaci**, pro kterou je základním předpokladem praxí prokázaná schopnost organizovat a řídit, a to i přes rozdíly ve vzdělanostním zázemí dané i rozdílnými nároky jednotlivých vojenských odborností. K vysokoškolské úrovni přispívá významné zastoupení výuky společenských věd, managementu a cizích jazyků s učiteli, kteří vědeckopedagogickou kvalifikaci získali na civilních univerzitách. Akademická složka přípravy ovlivňuje **významně rozvoj osobnosti** absolventů, kteří počínaje úrovní velitele útvaru vystupují z direktivního vojenského prostředí do občanského prostředí, v kterém musí jednat s veřejnými činiteli i samotnou veřejností jako s rovnoprávními partnery a umět se prosadit i bez formální autority.

Zásadní změny vojenskopolitické situace ještě zvýraznily význam „nemilitární“ dimenze přípravy velitelů, ale mají vliv i na vojenské školství vůbec. **S poklesem nebezpečí válečného konfliktu se snižují stavy ozbrojených sil, ale současně, a to i ve státech NATO, se snižuje povědomí potřeby armády a tedy i její prestiž.** Hledání nové identity vyššího vojenského vzdělání a výslovně jeho místa v národním školství byla věnována konference velitelů deseti evropských vojenských akademií v Budapešti v roce 1992 (až na VA Brno jsou to školy pro vyšší velitele a štábní důstojníky). Z průběhu jednání byly zřejmé tendence těchto škol k akreditaci druhého stupně vysokoškolského vzdělání, samozřejmě kromě Belgie a Německa, kde důstojníci dosáhnou uvedené úrovně, tak jako u nás, již během vstupní přípravy. Tyto tendence jsou motivovány jak současným požadavkem, aby ozbrojené síly byly menší a kvalitnější, tak snahou vytvořit lepší podmínky pro výstup z armády, a to především do civilní státní správy, kde jsou požadavky na vzdělání rigoróznější než v tržním prostředí, které oceňuje především výkon. Odpovídající transformace již probíhá ve Francii, Švédsku a Finsku, připravuje se ve Velké Británii. Pro příklady ale není nutné chodit tak daleko, jak **Akademie národní obrany ve Varšavě, tak Vojenská akademie v Budapešti již zavedly dvouleté studium pro vyšší velitele a štábní důstojníky s diplomem univerzitní úrovně** (důstojnické školy jsou v obou případech na úrovni odborné vyšší školy) a s úplnou integrací pro pozemní vojsko. V Akademii národní obrany je vyřešen i problém současné nedostatečné úrovně jazykových znalostí **šestiměsíčním přípravným kurzem západních jazyků**, jehož úspěšné absolvování je podmínkou vstupu do diplomového studia, kde je část výuky prováděna v cizím jazyku a tedy jazyková

příprava zaměřena obdobně jako ve štábních školách „neanglických“ armád NATO na odborné a především praktické zdokonalení solidního základu. Výuka základních jazykových znalostí „rozprostřená“ během studia na velitelské a štábní fakultě je neefektivní jak z hlediska výsledků, tak průběžných nároků na samostatné studium, kde ubírá čas pro hlavní předměty přípravy.

Je nepochybně celá řada dalších rozdílů, na kterých by bylo možno ilustrovat nároky procesu přibližování AČR k atlantické alianci. Příprava vyšších velitelů a štábních důstojníků je jen jedním problémem, ale má v tomto procesu nezastupitelné místo a pokud budou akceptovány principy osvědčené v armádách NATO, může přispět významně i k transformaci vojenského školství. Jde především o nahrazení dosavadních, převážně vertikálních a tedy neúčelně paralelních postupů přípravy po odbornostech horizontálním principem integrované přípravy od úrovně, kdy se mění kvalitativní požadavky na přípravu. Rozhodující není, zda to bude samostatná škola nebo součást školy, ale jak účelně bude tato příprava na ostatní prvky systému vojenského školství navazovat. Není také právě teď rozhodující, jaký stupeň vysokoškolského vzdělání získá její absolvent, protože to je problém celkové koncepce vojenského a primárně i civilního vzdělávání. O tom, zda se u nás prosadí efektivnější anglosaský systém diverzifikované přípravy nebo převáží tradiční a prozatím více akceptovaný univerzitní systém, není zatím rozhodnuto. Jedno je ale jisté, zatím co trh řídí „neviditelná ruka Adama Smitha“ ve prospěch lepších a levnějších, **ke své obraně si stát buduje jen jednu a tedy bezkonkurenční armádu, jejíž výstavba a použití musí být řízeny direktivně a z toho vyplývá mimořádná úloha a odpovědnost velitelů i odpovídající požadavky na jejich přípravu.** Nelze ale přehlédnout, že základní postoj k přípravě a její výsledky jsou dány i přes ideální organizační uspořádání především **motivací.** Pokud nebude totiž evidentní, že **úspěšné absolvování přípravy** pro vyšší velitele a štábní důstojníky je nezbytnou podmínkou pro povýšení nebo ustanovení do vyšší funkce **a má rozhodující vliv na další kariéru,** potom nebude dostatek uchazečů, z kterých lze opravdu náročně vybírat a výrazný pokrok na cestě k integraci od vojenských struktur NATO v rámci Partnerství pro mír nelze očekávat.

Dvacet čtyři hodin West Pointu

Skutečnost očima českého studenta

Nejstarší a nejprestižnější ze všech amerických vojenských akademií je vzdálena pouze 90 minut od New Yorku, ale je to zcela nový svět - svět bohatý na historii, tradici a estetickou architekturu. Dvanáct tisíc nejlepších Američanů ve věku od 17 do 22 let sem podává každým rokem žádost - ale přijato je jich méně než 10 procent. Ať už se absolvent školy rozhodne, že zůstane v armádě, či zvolí civilní život, diplom z West Pointu (hodnost poručíka pozemních sil USA a bakaláře přírodních věd) pro něho v životě představuje to, co poskytuje v západní Evropě titul; zabezpečí mu vstup do kruhů nejlepších společností. Rozumí se samo sebou, že když jednotlivec absolvuje West Point, nic už ho v životě příliš nevyvede z míry.

UNITED STATES MILITARY ACADEMY
WEST POINT, NEW YORK

* * *

Jen několik dní po svých jedenadvacátých narozeninách odcestoval do USA posluchač třetího ročníku katedry vojenských počítačů Vojenské akademie v Brně podporučík Petr Vohralík. Stal se tak **prvním občanem České republiky, který zahájil studium v této slavné vojenské akademii.** Žádný z deseti dalších zájemců neprošel velmi náročnými fyzickými testy, podmiňujícími přijetí ke studiu. Mezi kritéria přijetí zařadili Američané například již zmiňovaný věk od 17 do 22 let, velmi dobré znalosti z matematiky, dobrou znalost angličtiny a výtečný zdravotní stav.

Náklady na jednoho studujícího činí zhruba 100 000 dolarů (cca 3 mil. Kč), které v případě zahraničních studentů hradí americká strana. Kadeti mají vše hrazeno vládou USA (školení, ubytování, stravu, lékařskou péči), mimo to dostávají američtí kadeti ročně 6500 USD, z čehož si hradí cenu uniforem, knih, osobních počítačů i další výdaje.

West Point má údajně nejlepší zařízení a vybavení na světě. Funguje zde síť několika velkých počítačů, jež tvoří jeden z nejmodernějších systémů, které se na světě provozují. Počítačová síť, sloužící posluchačům na ubytovnách a při výuce

na učebnách a v laboratořích, má více než 1000 terminálů. Kromě toho má každý začátečník k dispozici osobní počítač.

Akademii absolvuje každoročně přibližně 1000 posluchačů. Jejich celkový počet se však má perspektivně snižovat ze současných 4400 na 4000. Úspěšně vojenskou akademii absolvuje přibližně 75 % přijatých posluchačů. Asi 12 % absolventů akademie jsou ženy.

Stejně jako loni bude v letošním roce vybrán jeden zájemce o studium na vojenské akademii ve West Pointu. Co tam nové posluchače čeká?

První rok je neuvěřitelně těžký, protože kadeti musí nejenom zvládnout školní látku a povinné sporty, ale také přísný „program osobního rozvoje“, který je řízen a kontrolován kadety posledního ročníku.

Šestitýdenní základní program výcviku kadetů není zbytečný, je to uvedení do základů vojenského života. Petr Vohralík o tom píše:

Život každého kadeta ve West Pointu začíná 28. června. Od prvních okamžiků po rozloučení s rodiči se vyžaduje přísná disciplína. Noví kadeti (oficiální titul po následujících šest týdnů základního výcviku) jsou seřazeni do nekonečného zástupu, v němž procházejí administrativou, vakcinací, fyzickým přezkoušením a nespočetnými místy „fasování“ nezbytných výstrojních součástí. Stále v pozoru, oči upřené na zátylek toho před sebou, se každý loučí s civilním ošacením a vše, kromě rodinné fotografie a věci osobní hygieny odevzdá, aby to dostal ne dříve než za měsíc. Zakrátko se všichni objeví na nástupišti skrytém před zraky bližních - ve sportovním úboru a černých polobotkách a typickým účesem s vlasy do 0,5 cm. Začíná první lekce pořadového výcviku. Chodit zpřímá, vyrovnat se, obrátit. Oběd servírovaný v rodinném stylu, nikoli však v rodinné atmosféře, je další lekcí disciplíny. Sedět a jíst podle místních norem je skutečný oříšek pro každého. Nicméně na zvládnutí tohoto umění mají noví kadeti celý měsíc. Po obědě další pořadový výcvik, první hlášení (obvykle opakováno do úplného zvládnutí tohoto vojenského rituálu), převléci do nové uniformy, seřadit se a může začít první vojenská přehlídka s přísahou. 1200 nových kadetů pochoduje před zraky svých nejbližších v novotou zářících uniformách, stejně jako tisíce před nimi. Vyrovnané řady budoucích důstojníků americké armády. Je mezi nimi další Eisenhower, Bradley, Pershing, Patton nebo McArthur?

První den ještě zdaleka neskončil, ale mnozí nováčci již začínají pochybovat o správnosti svého životního rozhodnutí. Den ještě neskončil a již začíná rutina první části základního výcviku nových kadetů.

Úklid: Každá součástka z oné hromady na posteli a na zemi má svoje přesně určené místo a způsob uložení. Každodenní prohlídka vyjádří jakési uspokojení až po týdnů probdělých nocí. Největším nepřítelem je však prach, neboť bílá rukavička se nesmí uspinit ani v nejzazším rohu za postelí.

Denní režim: Budíček v 6.00, nástup na rozcvičku (nekonečné kliky a shyby, 2,6 mílový běh), osprchovat se, 6.50 snídaně, 11.45 oběd, 17.30 večeře, 22.00 večerka.

Mezitím přednášky, zkoušky, formování nových součástí, učení se tradicím West Pointu. Ani minuta klidu, únava, křik, pot, vyrovnat, oči vpřed. „Ano“, „Ne“, „nerozumím“, „nemám omluvu“, „pane“, „pane“.

Jídlo: Strava dobrá, zdravá, přesně vyvážená, dostatečná, na stole pro deset (družstvo). Sedět zpříma, oči vpřed, každý chod ohlásit přesnou formou, sousta na tři kousnutí, stále ve střehu, přesná a koordinovaná spolupráce bez jediného prostředku komunikace. Žádná chyba neunikne ostrážnímu zraku velitele družstva, který je zodpovědný za komplexní výcvik svých devíti svěřenců.

První část výcviku se odehrává převážně v areálu školy samotné. Tři týdny fyzicky a psychicky náročného výcviku oficiálně v délce 16 hodin denně, neoficiálně více než 18 hodin denně, znamenají přípravu kadeta pro každodenní život během školního roku. Původně příliš krátkých 45 minut vymezených na jídlo se krátí na dostačujících 25 minut, aniž by se změnila požadavky na „práci“ nových kadetů. Nekonečné nástupy a prohlídky se rovněž zkracují, neboť je stále méně věcí nutno kontrolovat. Spolubydlící na pokojích (2 - 3) jsou sebraní tak, jako by spolu žili už po léta. Jistota a sebevědomění vzrůstá. Noví kadeti jsou připraveni na školní rok.

Druhá část základního výcviku probíhá v poli. Krátce po výměně velitelských kádrů každý obdržel stanový dílec (polovina stanu pro dva), svou M16 A1, sbalí ruksak a všechny ostatní věci uloží do skladu. Desetimílový pochod do stanového tábora je počátkem nového, čtrnáctidenního dobrodružství. Střelba z M16, hod ručním granátem, souhrnné individuální cvičení, základní taktický výcvik, seznámení s ochrannou maskou a kratší pobyt v komoře se slzným plynem bez masky, pochody a radovánky na pláži blízkého jezera, vše uplyne jako voda. Dvanáct mil zpět znamená konec základního výcviku. Necelý týden dělí „nové kadety“ od okamžiku, kdy budou přijaty mezi „kadety“ a stanou se tak součástí tradice West Pointu.

Příchod do West Pointu je velkou událostí. Přivítat zocelené nováčky přijíždějí téměř všechny rodiny s mnoha letáčky a transparenty. Noví kadeti však neobejmou své blízké. Rodiče, sourozenci a přátelé se musejí spokojit s pohledem na vyrovnané řady vojáků v polních uniformách. Nejen rodiny však vítají příchod jednotky. Cíl půldenního pochodu je obklopen 3000 kadety, kteří se vrátili z letního výcviku a dovolené. Celá škola se přišla podívat na ty, kteří ponesou tradici o jeden rok dál. Hudba, křik, nástup, oběd, další nástup a rozdělení do nových jednotek. Poslední velká změna k horšímu.

Den se natahuje. „Velitelů“ přibývá. Nováčci poznávají hořkou chuť toho, co se vznešeně nazývá „first class development system“ (výchova prvního ročníku).

Den se natahuje. Přestože rozvíčka odpadá, vstávat se musí asi v 5.20. Nováčci musejí rozvážet noviny a chystat se na ranní přezkušování z nezbytných denních znalostí (první stránka a sportovní stránka novin, menu na snídani, oběd a večeři)

a znalostí tradic West Pointu. Následuje ohlášení nástupu na snídani a nástup v 6.25, snídani, dopolední zaměstnání, oběd v 11.25, odpolední zaměstnání, povinnosti (roznášky pošty a prádla), večeře v 18.25, studium v 19.30, večerka v 24.00.

Až do konce základního výcviku se práce velitelů West Pointu nikterak významně neodlišuje (z pohledu nováčka) od práce velitelů v naší (české) armádě. „Jediný rozdíl“ je v tom, že výcvik u nás vedou především důstojníci, zatímco ve West Pointu jej vedou kadeti třetího (velitelé družstev) a čtvrtého (velitelé čet až velitel celého pluku a všechny funkce v jednotkách) ročníku. (Na výcvik dohlíží poddůstojníci [NCs]). Všichni tito kadeti plně zodpovídají za práci svých podřízených a pouze velitel pluku se zodpovídá ze své činnosti veliteli pro základní výcvik a náčelníkovi školy.

Nicméně po skončení základního výcviku se každý starší kadet stává vychovatelem a velitelem nováčků. Každý kadet druhého ročníku má přiřazeného kadeta prvního ročníku (nového kadeta) a zodpovídá za jeho rozvoj. Kadeti čtvrtého ročníku pak dostávají funkce důstojníků od stupně rota až po velitele brigády (školních jednotek - 4000 studentů). Praktický dopad této změny na život nováčků je v tom, že najednou každý jeden z nich je pod stálým dohledem přesily nadřízených v poměru 3:1, nadřízených, kteří se teprve učí, co to znamená někoho vést a vychovávat, nadřízených, kteří se právě vymanili z omezené pozice nováčků v minulém roce. Stálý křik, opravování, trestání za něco co se nestalo, rozkazy.

Po proběhlém (a v mnoha případech i hladovém) týdnu stěhování a příprav na školní rok, přichází konečně okamžik, kdy jsou noví kadeti přijati do sboru kadetů. Poprvé pochodují v semknutých jednotkách se svými staršími spolužáky. Čtyři tisíce kadetů v jednom proudu. Nováčci už nejsou „novými kadety“, nýbrž postoupili na první příčku vysokého žebříčku, který vede k první důstojnické hodnosti americké armády. Postoupili na první příčku žebříku, jehož zdolání bude trvat ještě čtyři roky. Na první příčku žebříku, na který je přístup dovolen pouze kadetům. Sen se naplňuje, konečně jsou všichni „těmi“ kadety.

Nový titul však neznamená žádnou úlevu. Naopak, začíná akademický rok. Je polovina srpna, první den ve škole. Už na první hodiny je nutno se připravit. Hned první hodinu se totiž všude kontrolují domácí úkoly a zkouší se. Na West Pointu se učí trochu jinak než jinde. Na každou hodinu je třeba připravit se samostatně. „Vyučovací“ hodiny v délce 50 minut jsou věnovány pouze upřesňování nejasností, procvičování a testování. Na každou hodinu ve škole se předpokládá dvouhodinová domácí příprava. A tato příprava se nedá ošidit, neboť není kdy zameškané dohánět. Už i tak je nutno obětovat větší část volného času o víkendech učení. V případě nejasností je však vždy možno najít pomoc. Vyučující (většinou důstojníci pozemního vojska) jsou připraveni vysvětlit nebo poradit téměř kdykoli, včetně pozdních večerních hodin nebo o víkendech.

Jak vypadá standardní den kadeta I. ročníku? Vstávat asi v 5.20 a plnit ranní povinnosti, mezi něž patří roznos novin, studium denních a tradičních znalostí, přezkušování ze znalostí asi v 5.50, ohlašování nástupu na snídani, nástup na snídani a snídane v 6.25. V 7.15 začíná škola. Oběd je v 11.25 po čtyřech vyučovacích hodinách. Po obědě následuje hodina vymezená pro činnost ohlášenou náčelníkem školy nebo rektorem. Ve 13.35 začínají dvě odpolední vyučovací hodiny. V 16.00 má polovina školy sportovní odpoledne, druhá polovina vojenskou přehlídku (návěst na sobotu). V 17.30 začíná nepovinná večeře. V 18.45 je třeba začít s roznášením pošty a vypraného prádla. Od 19.30 do 23.30 je čas vymezený pouze na studium a ve 24.00 je večerka. Denní režim starších ročníků se odlišuje pouze nepatrně, a to tím, že nemají ranní povinnosti a přezkušování a povinnosti po večeři. Rovněž nemusejí studovat v předepsaném čase, nýbrž se mohou věnovat i jiným aktivitám.

Den za dnem utíká bez významných odlišností. Jen těžko lze najít chvíli oddechu. O sobotách jsou prohlídky pořádku a přehlídky, neděle je obvykle věnována učení. Za celou dobu od poloviny srpna do poloviny prosince mají první ročníky (oficiálně) jen jeden víkend na návštěvu rodičů. Potom až o vánočních svátcích. Den za dnem plyne jako voda, až do zkouškového období ve druhé čtvrtině prosince. Týden věnovaný plsemným zkouškám a testům. Tři hodiny na každý předmět. Prvních šest dní a hurá domů. Čtrnáct dní volna k objektivu s rodinou a nabrání sil.

Tady musím, bohužel, končit. Dál bych psal jen to, co jsem si přečetl nebo co jsem slyšel. Půl roku mám úspěšně za sebou a musím říci, přes všechnu námahu a odříkání se mi tady líbí. Snad jenom tady vám mohu ukázat, co všechno jste schopni dokázat, a co všechno můžete stihnout za těch pouhých 24 hodin denně. Jsem velmi rád, že jsem měl příležitost se sem dostat a nelituji svého rozhodnutí. Je to čest, závazek a hřejivý pocit být součástí tradice této školy.

Kadet Petr Vohralík
West Point
stát New York, USA

S pozdravem

Petr Vohralík

Literatura obsahující další fakta o Vojenské akademii ve West Pointu:

- Vojenské rozhledy 5/92
- Sprinbok (magazín SAA/JAR) 1993
- Monitor ÚVI 1/1994.

MODERNIZACE VÝUKY CIZÍCH JAZYKŮ

Modernizace výuky na vysoké vojenské škole je komplexní proces, který se dotýká všech stránek výchovně vzdělávací činnosti, tzn. stránky obsahové, organizační i metodické. Problém modernizace výuky nelze zúžit pouze na zavádění a používání nejnovějších technických prostředků, protože toto hledisko neodpovídá požadavkům dalších desetiletí. Modernizaci je třeba chápat z hlediska obsahu, organizačních forem, didaktiky a technizace výukového procesu.

Významnou součástí modernizace obsahu je nový výběr učiva, který by měl zajistit, aby na základě osvojení klíčových informací získal člověk takový rozhled, který mu umožní další studium podle svých potřeb v následujících letech případně desetiletích. Modernizace je ve své podstatě procesem trvalé a nikdy nepřestávající adjustace výchovně vzdělávacího procesu výchovně vzdělávacím potřebám společnosti.

Postupující a stále vyšší výchovně vzdělávací potřeby společnosti si doslova vynucují zrychlení modernizačních cyklů ve školství. Modernizace materiálně technické základny je pouze dílčí částí celkové modernizace, která zahrnuje přestavbu cílů, obsahu, metod, materiálních prostředků a forem celého vyučovacího procesu.

V užším slova smyslu je třeba chápat modernizaci výuky jako zavádění didaktické techniky a učebních pomůcek do výchovně vzdělávacího procesu. V každém případě se ale jedná o tendenci sblížovat školní výuku se současným pokrokem ve společnosti. Důraz klademe hlavně na to, aby zavádění nových metod a prostředků výuky sledovalo sociální a vědní pokrok.

Ten s sebou totiž logicky přináší i společenskou potřebu pracovat novým způsobem s informacemi, hledat nové cesty předávání vědomostí, formovat další dovednosti a návyky. V tomto období začíná škola pomalu ztrácet monopol na vzdělání. Největšími konkurenty se stává televize, rozhlas, tisk, síť kulturních, výchovných a vzdělávacích zařízení.

Modernizaci tedy nelze vidět jen v modernizaci učebních pomůcek a technických prostředků, jak se s tímto názorem někdy setkáváme v praxi. Žádný vyučovací stroj ani sebemoderněji vybavená učebna tuto složitou otázku modernizace vyučovacího procesu sama o sobě nevyřeší. Na čem tedy záleží stupeň modernizace výuky? Na učiteli: na jeho celkovém přístupu k posluchačům, k obsahu učiva,

k poznávacímu procesu, k cílům i k sobě. Smyslem modernizace je z e f e k t i v n ě t průběh pedagogického procesu a zlepšit výsledky a nikoliv pouze inovovat materiálně technické vybavení pracoviště.

Zavádění technických výukových zařízení a učebních pomůcek musí být podřízeno především pedagogickým cílům: modernizaci je třeba bezpodmínečně chápat jako nástroj zkvalitnění výchovných a vzdělávacích aktivit. Pedagogický proces musí být pojímán jako celek, kde je nezbytné specifikovat úkoly a cíle v závislosti na úrovni a vyspělosti posluchačů.

Učební pomůcky jsou jedním z problémů modernizace materiálně technické základny a je třeba je chápat jako prostředky v systému učení a vyučování. **Svůj význam nabývají teprve v kontextu zvolených didaktických metod výuky.** Učební pomůcky se v činnosti učitele stávají nástroji moderního přenosu informací, nástroji řízení a regulace učební činnosti posluchačů a nástroji kontroly této činnosti. Záleží pouze na tvůrčím přístupu pedagoga a jeho invenci, jak se dokáže během výchovně vzdělávacího procesu co nejlépe vyrovnat s problémem aktivity a pasivity, obohacování tvořivých činností, řešení otázky osobnosti posluchače a současně nezapomínat ani na sociologické a psychologické souvislosti.

Učitel, nikoliv pomůcka nebo technický prostředek, se stává zprostředkovatelem obrazové, dynamické, zvukové nebo kombinované informace na základě cíle a obsahu vyučovací hodiny. Záleží pouze na něm, jakou zvolí délku, četnost opakování, rychlost nebo statiku projekce, ozvučení, aby zabezpečil zvolenou výukovou strategii. Vždy je třeba si uvědomit, že použití názorných pomůcek nebo technických prostředků je účinné jen tehdy, je-li adekvátní výukové situaci.

Stupeň modernizace organizačních forem a metod práce vystupuje zřetelně do popředí při sledování úspěšnosti základního didaktického rozporu mezi individuální povahou procesu učení a hromadnými formami jeho organizace. Modernost vyučovacích metod je dána především stupněm jejich výchovně vzdělávací účinnosti, tzn. jak přispívají k dosažení výchovných cílů se zdůrazněním požadavku přiměřenosti.

Základem výchovně vzdělávacího procesu je proces učení jako nezastupitelný proces nabývání individuálních zkušeností. Při modernizaci vyučovacího procesu je třeba klást důraz na sociální učení, protože v důsledku někdy neuvážené technizace ve vzdělání vzniká nebezpečí jeho zvýšené redukce. Nelze souhlasit s prosazováním didaktické techniky do vyučovacího procesu za každou cenu: techniku je třeba využít vždy na základě respektování rozhodující úlohy osobnosti učitele.

Nová úloha učitele

Obecně platí, že množství vědomostí a dovedností posluchačů, rozvoj myšlení a osobnosti jsou významně určovány těmi metodickými postupy, které užívá učitel ve své práci.

V literatuře se často setkáváme s tím, že použitím didaktické techniky se učitel zbavuje monotónní a rutinní práce. Touto otázkou se kromě jiných autorů důkladně zabýval V. Kulič. Říká, že *ve většině profesí je termín „rutinní činnost“ chápán jako činnost a aktivita, kterou zkušený pracovník prováděl velmi často a tato činnost*

nevyžaduje příliš mnoho vědomé pozornosti nebo tvořivého úsilí a kterou začíná člověk po nějaké době provádět téměř automaticky. V dobrém smyslu je rutina základem každé profesionální činnosti, např. účelem školení pro obsluhu didaktické činnosti je získat rutinní návyky a dovednosti. Proto Kuliš navrhuje nazývat jako rutinní a monotónní činnosti ty, jejichž zautomatizováním se ušetří energie a čas na netvořivé úkony učitele.

Při nasazování techniky je třeba respektovat osobnost učitele a místo technických prostředků ve výchovně vzdělávacím procesu. Je třeba vzít v úvahu, že u učitele dojde k přesunu různých činností a posílí se jeho řídicí funkce. Technické prostředky mu slouží k řízení výchovně vzdělávacího procesu, a proto je třeba, aby znal dokonale možnosti jejich využívání, manipulace, kompatibilitu a byl schopen i v případě potřeby odstranit jednoduchou závadu. Techniku je třeba uplatňovat takovým způsobem, aby se pedagog mohl uvolnit od těch činností, které za něho mohou různá didaktická média realizovat. Při dobré organizaci, promyšleném přístupu a zvládnutí nových požadavků pak stoupá prestiž učitele v očích posluchačů. Pokud jde o vlastní činnost pedagoga, očekává se, že se její náplň bude stále více přesunovat k výchovným, diagnostickým a regulačně stimulujícím funkcím. To však předpokládá nejen rozsáhlé využívání moderní didaktické techniky ve výchovně vzdělávacím procesu, ale i zvládnutí teorie a praxe s nejnovějšími elektronickými systémy podle požadavků daného předmětu, stupně a druhu školy.

Učitel a jeho slovo, zvláště v cizích jazycích, zůstane i v té nejmoderněji vybavené laboratoři významným faktorem celého vyučovacího procesu. Jeho úloha se ale poněkud mění: **pedagog plní současně funkci režiséra, který podle předem připraveného scénáře řídí výuku tak, aby mluvené slovo bylo vhodně doplňováno obrazovým či zvukovým názorným materiálem.** Obvyčejný stůl se změnil v řídicí panel s možností dálkové ovládat diapojektor, televizi, video, různá mikroprocesorová zařízení nebo počítač. Uzavřený televizní okruh, kamera, monitory zabudované ve stolech nebo sluchátkových boxech posluchačů, zpětný projektor, promítací plátina, čtečky a mnohá další zařízení se stala pro naše posluchače cizích jazyků zcela samozřejmou součástí výchovně vzdělávacího procesu.

Je třeba vytvářet nezbytné předpoklady i pro efektivní sebevzdělávání učitelů, odstraňovat jejich zatěžování činnostmi nesouvisejícími s výchovně vzdělávacím procesem a zabezpečovat potřebné podmínky pro cílevědomou a tvůrčí práci. Nároky na učitele velmi vzrůstají. Musí být odborníky nejen v rámci předmětů své aprobace, ale musí zvládnout teorii a metody vyučování, orientovat se a umět zacházet s didaktickou technikou. Před vlastní výukou připravují učební materiál, pak řídí vyučovací proces, aktivizují, motivují a kontrolují posluchače a přitom neustále vytvářejí vhodnou psychologickou atmosféru ve třídě a přihlížejí k individuálním, sociálním i profesionálním zvláštnostem svých dospělých posluchačů.

Základem náročného výchovně vzdělávacího procesu ve výuce cizích jazyků zůstává osobnost učitele s jeho didaktickými schopnostmi a posluchači s jejich pílí a chutí získávat trvalé vědomosti individuálním studiem. Obsah, metody, organizační prostředky a formy výuky musí být vždy v souladu se soudobými požadavky vědy a techniky úměrně stupni rozvoje společnosti.

Učiteli musí být dána volnost ve volbě metod a přístupů, jak dosáhnout maximálního účinku, jak neustále podporovat zájem posluchačů. K tomu je nutný pedagogický takt, zkušenosti, schopnost poučit se z nezdarů, touha hledat nové cesty, poznat individuality posluchačů a podle toho volit individuální, diferencovaný přístup a metody. Základem všeho je ale dobrý vztah k lidem, citlivý přístup a snaha jim pomoci.

Informační exploze

Problém informovanosti o nových prostředích, jejich ovládnutí, získání, výměna nebo vlastní tvorba softwaru, zkušenosti s ověřováním nových metod a postupů jsou jedním z nejslabších míst v oblasti modernizačního úsilí. Učitel při svém pracovním vyžití již není schopen sám sledovat všechny technické novinky, odborné časopisy, systematicky si vyměňovat zkušenosti, navazovat nové osobní kontakty, publikovat a vytvářet (často i „vyrábět“) vlastními silami programy pro nejrůznější média. Velice často se proto stává, že díky nedokonalému a zcela nevyhovujícímu informačnímu systému vytváří „laik“ někdy to, co „profesionálové“ už dávno i ověřili v praxi. Každý pedagog by měl mít nejenom možnost přístupu ke zdrojům potřebných informací ze svého oboru, ale současně i povinnost se pravidelně zúčastňovat konferencí, seminářů, kongresů, akcí typu workshop a postgraduálních kurzů, aby si neustále doplňoval své znalosti, vědomosti i zkušenosti a získal přehled o orientaci v rámci dalšího profesionálního vzdělávání.

● Určitým řešením by mohl být např. *bulletin* vydávaný *Evropským informačním střediskem pro další vzdělávání učitelů UK v Praze*¹. Toto středisko se od roku 1976 podílí na několika projektech realizovaných v rámci programů UNESCO. Jeden program se týká automatizované dokumentace a výměny informací ve strojem čitelné formě, další je zaměřen na přípravu učitelů k využívání počítačů. Výsledkem prvního projektu je vybudování a udržování evropské databáze INSTEP². Dokumentografická báze je doplněna faktografickým fondem a knihovnou primárních pramenů, která je ze 75 % na mikrofilmu. Rešerše a publikace přehledových analytických studií jsou distribuovány několika stům uživatelů (institucí nebo jednotlivců) ve více než 30 zemích podle jejich zájmů v rámci tematické gesce celoživotní vzdělávání pedagogických a školských pracovníků všech studijních oborů, funkčních kategorií i stupňů a typů vzdělávacích zařízení.

Databáze INSTEP a další služby včetně mezinárodní výměny informací jsou realizovány v UNESCO síti INED³. Koordinátorem této sítě je UNESCO IBE⁴ v Ženevě, který školí informační specialisty a usměrňuje práci na projektu automatizované dokumentace. Kromě toho přispívá Evropské informační středisko pro další vzdělávání učitelů (= EIS - DUV) svou prací výběrem z celosvětových pramenů o dalším vzdělávání učitelů abstrakty v angličtině. Tento výběr je interaktivně dostupný v databázi UNESBIB⁵ v Paříži a výhledově v Dakaru a Bangkoku. EIS-DUV se v letech 1988-1989 zapojilo do vznikající evropské sítě pro výměnu informací o dalším vzdělávání učitelů vysokých škol, jejímž koordinátorem je UNESCO CEPES⁶ v Bukurešti.

● Druhý projekt, zaměřený na přípravu učitelů k využití počítačů, se realizuje od období 1986-87 ve spolupráci s *UNESCO, odborem vysokoškolského vzdělávání a přípravy pedagogických pracovníků* a odborem pedagogických věd, obsahu a metod vzdělávání a programu *CODIESEE*⁷. Při programech vzdělávání učitelů v této oblasti jde o získávání dovedností ve všestranném využití výpočetní techniky nejen jako prostředku nebo pomůcky vyučování, ale také jako nástroje zkoumání a řízení výchovně vzdělávacího procesu a jako prostředku jejich vlastní odborné činnosti. Pozornost projektu UNESCO je zaměřena na **učitele všeobecně vzdělávacích předmětů, především na „počítačové neprofesionály“**, a to jak na jejich předběžnou přípravu a doškolení, tak na inovační a další vzdělávání v obecně uživatelské komunikaci s počítačem, v profesionálně didaktické aplikaci informační techniky i tvůrčím projektování informatizovaného pedagogického procesu.

V červnu 1989 se konal v Praze pracovní seminář EIS-DVU, aby zhodnotil zprávy o výsledcích ověřovací spolupráce a k výměně zkušeností na projektu PLUTO⁸ pomocí sítě EARN⁹. Závěrem byl stanoven cíl:

- dosáhnout optimálního šíření informací, výsledků výzkumu a zkušeností mezi systémy vzdělávání v Evropě
 - vzájemně si zpřístupňovat zdroje příslušných programů a podpůrných materiálů
 - udržovat principy samostatného myšlení ve vzdělávání učitelů pomocí výzkumných a reflektivních procesů na evropské úrovni.
- Seminář předložil UNESCO návrh, aby podporoval iniciativy v oblastech:
- inovace ve využívání komunikační techniky ve vzdělávání učitelů, např. síť PLUTO
 - vzájemné výměny odborníků
 - založit ústřední clearinghouse k všeobecnému informování o existujícím softwaru, jeho pedagogickém hodnocení a všech dostupných aplikacích.

Kromě toho by mělo na základě návrhu semináře UNESCO spolupracovat se skupinami expertů k identifikaci dalších výzkumů a uvážit založení odborných pracovních skupin.

Najdeme další způsoby jak zvýšit efektivnost a přitažlivost výuky cizím jazykům?

K efektivnosti a účinnosti výuky můžeme přispět vhodnou volbou i zpracováním nových učebních fondů na vědeckém základě, tzn. ne jednotlivých učebních materiálů, ale celých vzájemně navazujících komplexů doplněných poznámkami, které se budou účelně využívat. Autor učební pomůcky nebo didaktické náplně by měl vždy vysvětlit metodiku práce, popsat využitelnost v různých partiích učiva, možnost aplikace při rozvíjení poznatků o mezipředmětového charakteru a zobecnit své zkušenosti s používáním ve výuce.

▲ Současné moderní pojetí výuky klade a bude klást stále větší důraz na formativnost, tzn. na vytváření schopností a dovedností získat, zpracovat a tvořivě aplikovat nové informace. Proto je třeba přistoupit novým způsobem k práci

s videozáznamem. Je třeba, aby posluchač pouze pasivně nepřijímal výukové informace, ale jeho poznávací činnosti by měla být audiovizuálním programem řízena: potom bude nucen samostatně získané poznatky zpracovat. Na principu tohoto spojení jsou uloženy **interaktivní videosystémy**, tzn. kombinace videotechniky a počítače. Videotechnika posluchači zpřístupní informaci, motivuje ho k získání dalších poznatků, počítač reguluje přiměřenost tempa a objem nových sdělovaných informací. Zejména pro cizí jazyky skýtají interaktivní videosystémy velké možnosti co se týče variability použití. Výuka bude navíc daleko zajímavější, pestřejší, náročnější i efektivnější, ovšem pouze za předpokladu, že budeme plně respektovat funkční uplatnění tohoto zařízení.

Komplexní program elektronizace v oblasti výchovy a vzdělávání také přináší značné změny v organizačních formách, metodách a prostředcích vyučování a učení. Spojuje přednosti hromadného vyučování s různými formami a stupni vyučování individualizovaného. Využití elektroniky ve výuce cizích jazyků se stává důležitou složkou obsahu cizojazyčného vzdělávání, didaktiky vyučovacího procesu i prostředkem zobecňování zkušeností z praxe.

Jestliže chceme realizovat nové modely výuky a dosáhnout vyššího stupně jazykové připravenosti posluchačů, musíme beze zbytku využít možností, které nám poskytuje současná pedagogika, psychologie a další vědní disciplíny.

▲ **Sugestopedie** je často neprávem označována jako módní systém zvyšování efektivity výuky cizích jazyků. V posledních letech byla uskutečněna řada výzkumů na školách nefilologického směru a zkoumány možnosti spojení principů sugestopedie s programováním na základě poznatků biokybernetiky, psychologie, psychofyziologie, psychoterapie, psychofyziky a pedagogiky. Sugestopedická metoda přistupuje k posluchači jako biosystému a didaktickou techniku a učitele zkoumá jako biokybernetický systém, který může vstoupit s biosystémem (tzn. posluchačem) do režimu vzájemného informačně energetického ovlivňování. Nejobecnějším principem sugestokybernetické metody je optimalizace adaptivní interregulace v procesu informačního vzájemného ovlivňování mezi biosystémem a biokybernetickým informačním prostředím¹⁰. Základní formou realizace metody jsou různé druhy seancí. Prostředky prezentace informace jsou zatím chráněny patenty.

Výsledky experimentální výuky angličtiny, němčiny a francouzštiny na základě sugestopedické metody jsou velmi povzbudivé. Za 10 - 12 dní výuky, tj. 80 - 100 hodin „studenti“ zvládli 3000 - 4000 jednotek pasivní slovní zásoby. Kromě toho byli schopni hovořit na témata denního života a na elementární úrovni zvládli písemné vyjadřování.

▲ Další výzkumy z oblasti **relaxopedie**: zabývaly se efektem zvýšení počtu zapamatovaných jazykových informací ve stavu svalové relaxace. *Studentům - cizincům stačilo pouhých 200 hodin k tomu, aby mohli studovat obor v ruském jazyce.* Experimenty byly prováděny ve spolupráci s katedrami psychiatrie a fyziologie.

Sugestopedie i relaxopedie jsou ty nové směry ve výuce cizích jazyků, které bychom v žádném případě neměli opomíjet. Jsou dokonale slučitelné s principem aktivní komunikativnosti, vedoucím principem současné lingvodidaktiky.

V sugestopedické metodě se neuplatňují formy kontroly a hodnocení, jedním z hlavních způsobů organizace učební komunikace je tzv. hraní rolí. Práce v kurzech je organizována tak, že středem pozornosti je neřečový úkol, tzn. **jazyk by se měl měnit tak jako v reálné komunikaci z cíle v prostředek**. Rozšíření objemu paměti napomáhá psychická relaxace, gesta, mimika učitele, intonace, hudba, světlé barvy...

V podmínkách naší vysoké školy nefilologického zaměření přichází aplikace sugestopedické metody v úvahu pouze jako jedna ze zájmových forem práce. V běžných jazykových cvičeních je její používání nereálné, ale některé prvky můžeme s úspěchem využít. Je to např. příjemná pracovní atmosféra, ovzduší důvěry posluchače k učiteli i k sobě navzájem, partnerský vztah učitele a posluchače při zachování vedoucí úlohy učitele, rozvíjení představivosti, zdůraznění estetických prvků ve výuce, využívání především orálních forem práce s důrazem na aktivní komunikativnost...

Literatura:

- 1 KULIČ, V.: Člověk, učení, automat. SPN, Praha 1984, s. 33
- 2 Informace je zpracována na základě přednášky **Účast evropského informačního střediska pro další vzdělávání učitelů na programech UNESCO** přednesené na konferenci Elektronizace ve výchově a vzdělávání, konané ve dnech 4. - 7. září 1989 v Praze.
- 3 **INSTEP**: In-service Training of Educational Personnel. INSTEP pracuje v angličtině, ruštině a češtině.
- 4 **INED**: International Network of Educational Information
- 5 **IBE**: International Bureau of Education
- 6 **UNESBIB**: UNESCO Bibliography
- 7 **CEPES**: Centre Européen pour l'Enseignement Supérieur
- 8 **CODIESEE**: Programme of Co-operation in Research and Development of Educational Innovation in South and South-East Europe
- 9 **PLUTO**: Programme to link Universities and Teaching Organizations
- 10 **EARN**: European Academic Research Network
- 11 Informace byly získány v průběhu praktického zaměstnání na **Semináři vysokoškolské pedagogiky pro učitele cizích jazyků ve společném základu VŠ studia**, který se uskutečnil podle §3, odst. 2 směrnice č. 8 MŠ CSR č. j. 17852/83-31 O dalším zvyšování kvalifikace učitelů vysokých škol. Seminář organizoval Ústav rozvoje vysokých škol ČR.

Plukovník gšt. Ing. Jan D u d a

ZKUŠENOSTI Z VÝSTAVBY LOGISTIKY AČR

Problematika výstavby logistiky naší armády přináší prakticky denně řadu otázek ze všech stupňů velení. V povědomí široké vojenské veřejnosti se pojem „logistika“ sice už vžil, ale v převážné většině není zatím obsah činností vykonávaných logistickými systémy přesně pochopen. Organizační struktura a působnost jednotlivých prvků logistiky byla již ve Vojenských rozhledech popsána (č. 6/1993). Následující článek se zabývá těmi problémy, které při zavádění systému logistiky do armády vznikají.

* * *

V současné době jsou v AČR realizovány postupné kroky ve výstavbě logistických struktur. Úspěšně byla dokončena reorganizace dosavadních systémů zabezpečení na vrcholové úrovni řízení armády (ministerstvo obrany a generální štáb), kde na bázi Hlavní správy vyzbrojování a technického zabezpečení, Hlavního týlu a Hlavní ubytovací a stavební správy byl vybudován úsek náměstka ministra obrany (odbory v přímé podřízenosti MNO, Hlavní úřad MTZ - zde společně s finančními strukturami) a zejména pak **štáb logistiky** (na úrovni GŠ), jako institut řízení, výstavby a rozvoje armádní logistiky.

Bez podstatných problémů se podařilo vybudovat **velitelství logistiky**. Vyžadovalo to pochopitelně enormní úsilí všech zainteresovaných pracovníků a nemalý podíl na splnění tohoto nelehkého úkolu mělo i pochopení a dobrá spolupráce s veliteli jednotlivých operačních stupňů. V současné době bylo ukončeno přepodřízení všech logistických útvarů a zařízení pod toto velitelství a jsou vytvořeny základní podmínky pro plnohodnotné zahájení činností, které má velitelství logistiky ve prospěch vojsk zabezpečovat.

Dnem 1. ledna 1994 byly vytvořeny logistické struktury v rámci výstavby velitelství sboru taktického letectva a sboru PVO. Obdobně k 1. dubnu 1994 zahájily svou činnost správy logistiky u 1. a 2. armádního sboru. Činnost těchto složek je zatím poznamenána některými personálními problémy (nedoplněnost, odborná připravenost k výkonu nově zavedených logistických funkcí), ale vcelku lze konstatovat připravenost těchto prvků plánování a řízení logistické podpory ve své podřízenosti.

V souvislosti s výstavbou 2. mechanizované brigády byla zahájena výstavba logistiky na vojskovém stupni. Reorganizace dosavadních struktur všestranného zabezpečení divize na logistický systém brigády s sebou přináší pochopitelně řadu problémů. Poznatky z výstavby této struktury u velitelství 2. mechanizované brigády odhalily některé nejasnosti v organizačních otázkách zejména pak ve stanovení působnosti orgánů logistiky na tomto stupni. Dodatečnou úpravou tabulek počtů a pomocí funkcionářů logistiky 2. mb ze stupně inspektora logistiky GŠ a Vojenského velitelství Západ se podařilo dosáhnout uspokojivého rozběhu činnosti orgánů logistiky této brigády. Získané zkušenosti byly využity při návrhu organizačních struktur ostatních brigád s důrazem na strukturu orgánů logistiky.

V rámci 2. mb byl vytvořen nový logistický útvar - **prapor zabezpečení**. Dosavadní zkušenosti z činnosti praporu svědčí o tom, že jeho navržená organizační struktura zajišťuje plnění stanovených úkolů. Ve velmi krátké době se podařilo sladit činnost týlových a technických částí útvaru (funkcionářů i jednotek) a vytvořit kompaktní logistický celek. Největší zásluhu na tom má velmi odpovědný a iniciativní přístup hlavních funkcionářů 2. praporu zabezpečení a jejich neformální snaha a zájem na splnění úkolu reorganizace. Poznatky ukazují, že stěžejním problémem při výstavbě těchto útvarů je ustanovit včas hlavní funkcionáře a vytvořit jim zejména časové podmínky pro reorganizaci.

Čtyři oblasti zavádění logistiky

Výstavba logistiky AČR neprobíhá samozřejmě bez problémů. Můžeme však konstatovat, že se jedná o problémy, které doprovázejí jakékoliv změny, a proto nelze předpokládat, že by se vyhnuly právě nám. Navíc je potřebné připomenout, že samotná příprava reorganizace systému zabezpečení probíhala ve značném časovém tlaku a nebylo tudíž možné dostatečně detailně analyzovat a rozpracovat všechny navrhované změny. Z těchto důvodů se předpokládalo od samého začátku, že bude nezbytné provádět postupně určité korekce na základě získaných zkušeností z výstavby.

Problémy zavádění logistiky v AČR lze rozčlenit do oblasti organizační, materiální, personální a normativní.

V organizační oblasti vidíme jako zásadní problém skutečnost, že v době transformace vojsk, kdy musí systém zabezpečení realizovat celou řadu náročných úkolů spojených s materiálním zabezpečením organizačních změn, je zároveň i tento zabezpečovací systém reorganizován a musí tudíž řešit problémy značného nárůstu materiálních požadavků při současném snižování vlastních počtů (útvarů i osob). Je to situace zcela atypická oproti získaným zkušenostem z prováděných reorganizací v jiných armádách, kdy redukce a reorganizace zabezpečovacích systémů probíhá až po provedené reorganizaci vojsk. To přináší pochopitelně celou řadu těžkostí, které se promítají do všech činností systému zabezpečení. Tento fakt uvádíme víceméně pro pochopení a ne jako obhajobu, protože sami cítíme potřebu uskutečnit reorganizaci zabezpečovacího systému v co nejkratší době.

Změny v působnosti vytvářených orgánů logistiky na všech stupních velení budou vyžadovat určité časové období pro sladění činnosti a vytvoření součinnostních vazeb. To se týká i vazeb mezi úsekem náměstka ministra obrany a štábem logistiky GŠ, kde se ukazuje potřeba přehodnocení stávajících kompetencí s cílem vyloučit duplicity a dát do souladu organizační strukturu s odpovědností za výkon činností při zabezpečování potřeb armády.

Na základě získaných zkušeností předpokládáme postupné provedení i některých změn v působnostech. Tyto změny se budou týkat všech stupňů bez rozdílu a budou vždy reagovat na dosaženou úroveň transformace armády.

② **V materiální oblasti** se koncentruje nejvíce problémů. Lze je rozdělit do dvou skupin: na problémy spojené s „přeorganizací“ materiálního zabezpečení AČR a problémy materiálního zabezpečení reorganizace vojsk.

V rámci změn v systému materiálního zabezpečení je nejdůležitějším úkolem přechod na jednotný systém evidence materiálu v AČR. S tím souvisí výstavba evidenčních a účetních pracovišť, jejich vybavení výpočetní technikou a převedením ruční evidence na strojovou. Projekt pro jednotnou evidenci materiálu, který zohledňuje požadavky na evidenci ve všech materiálových třídách je postupně distribuován podle požadavků jednotlivých velitelství. Plánem MTZ pro rok 1994 byly vyčleněny dostatečné finanční prostředky pro zajištění nákupu výpočetní techniky pro vytvářená evidenční pracoviště. Jakmile budou splněna potřebná organizační opatření spojená s centrálním nákupem materiálu bude nakoupená výpočetní technika předávána jednotlivým útvarům cestou správ logistiky svazů. Na tomto místě je potřebné zdůraznit, že tato technika je určena v prvním pořadí výlučně pro evidenční a účetní pracoviště. Potřeba urychleného přechodu na strojové vedení evidence vyplývá mimo jiné i z plánovaného zavedení podvojného účetnictví v podmínkách rezortu ministerstva obrany.

Přechod na jednotný projekt evidence materiálu souvisí s požadavkem úprav stávajících projektů, které v jednotlivých materiálových třídách zajišťují zásobování útvarů. Řadu těchto projektů bude nutné zatím provozovat souběžně s projektem jednotné evidence. K tomu je ovšem třeba zabezpečit jednotnou databázovou charakteristiku pro slučitelnost jednotlivých projektů.

Druhou oblast problémů tvoří materiální zabezpečení reorganizace vojsk. V souladu s metodikou plánování a realizace reorganizačních změn v AČR mají držitelé limitu osob, tzn. funkcionáři, kteří jsou kompetentní plánovat reorganizační změny v AČR provést materiální bilanci vlastních navrhovaných změn. Štáb logistiky po provedeném posouzení těchto bilanci provede přerozdělení materiálu mezi jednotlivými držiteli limitu. Nadbytečný materiál navrhne k odsunu do ústředních skladů, zajištění chybějícího materiálu je zohledněno MTZ.

Časový harmonogram transformace AČR neumožnil objektivně dodržení tohoto postupu. Materiální část tabulek počtů útvarů vytvářených nebo reorganizovaných v roce 1994 byla posuzována pouze z věcného obsahu. Z důvodu neprovedené bilance materiálu nebylo možné realizovat i početní posouzení. Lze proto předpokládat, že mohou nastat případy, kdy nebudou zcela pokryty plánované tabulkové počty materiálu. Zásoby tabulkového materiálu ve skladech velitelství

logistiky jsou značně omezené a bez dodatečného nákupu nebudou ve většině případů pokrýt požadavky útvarů. Přijatá opatření plánování reorganizačních změn v roce 1995 by měla uvedený problém vyloučit.

Nemalým problémem v souvislosti s redukcí útvarů a snižováním počtů osob je otázka přidělování do materiální péče. Stanovené počty jednotlivých držitelů limitu byly direktivně sníženy, a to některé z nich vedlo k tomu, že snížení počtů realizovali zrušením zabezpečovacích prvků svých útvarů. Takto hospodářsky nesamostatné útvary musí být pochopitelně přiděleny do materiální péče útvaru, který hospodářsky samostatným je. Držitel limitu, který navrhoval samostatný hospodářský útvar, jej pochopitelně navrhoval v rozsahu zabezpečení úkolů pro vlastní potřeby a nezohledňoval požadavky na zabezpečení jiných útvarů ostatních držitelů limitu osob (pokud se ovšem mezi sebou nedohodli jinak). Na základě nařízení o přidělení do materiální péče, který většinou vychází z dislokace zainteresovaných útvarů může docházet k tomu, že požadavky na zabezpečení hospodářsky nesamostatných útvarů přesahují možnosti zabezpečujících jednotek. Jediným řešením tohoto problému je vzájemný dohovor mezi držiteli limitu při výstavbě svých útvarů tak, aby navržená struktura zabezpečující jednotky v dané lokalitě byla schopna zajišťovat potřeby i dalších útvarů. Schválená metodika pro výstavbu v roce 1995 tuto povinnost všem držitelům limitu ukládá.

③ Stěžejním problémem v **personální práci** je příprava nově plánovaných a v armádě zavedených logistických odborností. Jedná se zejména o ČVO 126, ve které se kumulují současné otázky technického, týlového a částečně ubytovacího zabezpečení. Příprava odborníků v tohoto ČVO bude zahájena ve školním roce 1994.

K překlenutí období přípravy a výchovy nových logistických odborností budou organizovány kvalifikační kurzy 1. a 2. stupně. Jejich cílem je rozšířit znalosti funkcionářů, kteří pracovali doposud v technických funkcích, o týlovou problematiku a naopak. Kurzy v trvání čtyř týdnů budou organizovány pro taktický i operační stupeň. První tři běhy kurzů se uskuteční v měsících duben až červen.

Systémové změny, které zavedení logistiky přináší, vyžadují od většiny funkcionářů logistiky změnit zaběhnutý styl i obsah práce. V současném období reorganizace logistiky to bude vyžadovat aktivní přístup, iniciativu a schopnost nést odpovědnost za přijatá rozhodnutí ze strany jednotlivých řídicích pracovníků logistiky na všech stupních velení. To spolu s potřebou profesní přípravy, ale i samopřípravy bude klást značné požadavky na výkon funkce a lze předpokládat, že ne všichni pracovníci, kteří pracují v současné době v některém ze systému zabezpečení, budou ochotni se těmto zvýšeným nárokům přizpůsobit. V tomto směru bude potřebné rozvinout všemi řídicími pracovníky logistiky širokou agitační kampaň a individuálně řešit tuto citlivou otázku. Očekáváme v tomto směru i podporu velitelů orgánů. Jsme si vědomi toho, že zejména dosavadní technické a zvláště pak týlové profese nacházejí v civilním sektoru rozsáhlé uplatnění, často s výhodnějším finančním oceněním. To může vést hlavně mladší vojáky z povolání ke snaze odejít z armády, což je v protikladu s naším záměrem postavit personálně logistiku na mladých, perspektivních pracovnících.

4 Jak jsme již zdůraznili, zavedení logistiky do armády představuje přechod od dosavadních systémů zabezpečení, které přetrvávaly v naší armádě řadu desítek let, ke zcela novému integrovanému systému. Mimo rozsáhlých organizačních změn je proto potřebné změnit veškeré **normativní akty** (předpisy, služební pomůcky atd.). Ve většině případů se jedná o tak značné systémové změny, že úpravy normativních aktů nelze řešit prostou novelizací, ale bude potřebné připravit a vydat je zcela nově. Těžiště této činnosti spočívá především na štábu logistiky GŠ, v některých případech ve vazbě na úsek náměstka ministra obrany, který je nositelem odpovědnosti zejména za stanovení zásad hospodaření s materiálem v resortu ministerstva obrany a za celou oblast finanční a stavební ubytovací služby.

Rozsah prací spojených s novelizací byt jen těch nejdůležitějších normativních aktů je tak značný, že v současné době, kdy je hlavní úsilí štábu logistiky zaměřeno na problematiku výstavby logistických struktur v armádě a zabezpečení transformace vojsk, nejsme schopni provést potřebné normativní úpravy tak rychle, jak by bylo nepochybně potřebné. V tomto směru žádáme o pochopení. Na základě zpracovaného harmonogramu novelizace normativních aktů budeme postupně nosné předpisy upravovat tak, aby do konce první etapy transformace armády (do konce roku 1995) byly ve vojscích předpisy, které odpovídají strukturám budované logistiky AČR.

Výstavba informační podpory

Rozhodujícím problémem výstavby logistiky AČR je výstavba jeho informační podpory, která je pro správnou funkčnost logistiky doslova životně důležitá. Zejména z důvodů zprůhlednění finančních nákladů na zabezpečení armády a sledování efektivnosti všech výdajů je potřebné jak ve fázi plánování, tak i při zajišťování činností spojených s poskytováním služeb a materiálním zabezpečením mít k dispozici značný rozsah informací. Získání těchto informací by měl umožnit budovaný informační systém logistiky (ISL).

Jsme si vědomi toho, že výstavba automatizovaného informačního systému řízení a velení (AIS ŘV) tvoří páteř celého informačního systému armády a z toho pohledu je ISL její pevnou součástí. Skutečností je ale rovněž fakt, že v dosavadních systémech zabezpečení byla převážná většina projektů provozovaných v armádě s dopadem na denní život vojsk. Změnu struktur a podmínek v armádě je nutné provést bez zbytečného odkladu systémové změny provozovaných projektů a přizpůsobit je současným podmínkám bez narušení materiálních toků s vyloučením negativních dopadů u vojsk. Z těchto důvodů jsme urychleně přistoupili k výstavbě uvedeného ISL, který by perspektivně a komplexně řešil všechny požadavky informačního charakteru pro logistiku resortu ministerstva obrany. Pochopitelně bude zajištěna provázanost projektů ISL a AIS ŘV tak, aby byla zabezpečena výměna potřebných informací.

Setkáváme se s názorem, že ISL by měl být budován až po důkladně provedené analýze a zpracované koncepci AIS ŘV. To je řešení, které bychom rádi akceptovali i my. Bohužel v současné složité situaci, kdy jsme postaveni před problémy, jakými jsou např. zavedení podvojného účetnictví nebo PPBS do podmínek armády

s termínem do konce roku 1994, si nemůžeme dovolit čekat ani jediný den. Rovněž si myslíme, že právě zkušenosti z budování ISL bude možné využít při výstavbě AIS ŘV. Navíc pružnost budovaného ISL by měla zabezpečit kdykoliv reagovat na požadavky, které vyplynou z výstavby AIS ŘV.

Závěrem nám dovozte určitý optimismus. Zkušenosti ze zavádění logistiky do struktury AČR nás denně přesvědčují, že se jedná o opatření, které pro další perspektivu naší armády bylo nutné provést. Že to bude úkol velmi složitý, vyžadující značné úsilí všech zainteresovaných pracovníků resortu, jsme předpokládali od samého začátku. Samozřejmě, že ani tenkrát jsme nevěděli přesně, jaký rozsah změn bude potřebné provést. Na řadu těchto problémů přicházíme až v průběhu samotné realizace.

Dosavadní poznatky ukazují, že **přijatý návrh struktury logistiky AČR je životaschopný** a po jeho zavedení na všech stupních velení bude významným nástrojem velitelů a ostatních hlavních funkcionářů v celém systému efektivního zajišťování potřeb resortu jako celku a všech útvarů a zařízení AČR.

Za všechny pracovníky logistiky AČR si dovoříme vyslovit ujištění, že svou práci chceme dělat dobře k prospěchu výstavby nové armády ČR. Současně tímto děkujeme všem „logistikům“ sborů, svazků, útvarů a zařízení za vykonanou práci při zavádění logistiky a všem velitelským orgánům za pochopení a pomoc v plnění tohoto úkolu.

Plukovník Ing. Karel Janíček, CSc.

LOGISTICKÁ PODPORA ARMÁDNÍHO SBORU

Plánování a operativní řízení

Logistika armády České republiky je charakterizována jako systém řízení, plánování a optimalizace zásobování a služeb. Logistická podpora činnosti vojsk je praktická forma uplatnění logistických principů a zásad v boji a operaci a zároveň jako jeden z rozhodujících faktorů v oblasti všestranného zabezpečení boje a operace vojsk. Je definována jako souhrn velitelských, organizačních, materiálních a technických opatření prováděných vojsky, jednotkami a útvary velitelství logistiky AČR v úzké součinnosti se subjekty civilního sektoru.

Plánování a operativní řízení logistické podpory útvarů a svazků armádního sboru bude v nových podmínkách ovlivněno těmito skutečnostmi:

- metodou a metodikou práce velitele a štábu sborů a H MV AČR,
- technickou úroveň informačního systému logistiky,
- novou organizační strukturou vojsk a orgánů logistiky,
- většími požadavky na oblast prognózování, kalkulací a propočtů potřeb a služeb,
- úroveň připravenosti řídicích orgánů logistiky na všech stupních velení,
- dosaženou úroveň integrace týlového, technického a zdravotnického zabezpečení.

Při plánování logistické podpory armádního sboru je nutno vycházet z místa a úkolů armádního sboru, který může působit buď na teritoriu své dislokace, nebo částí sil, případně celý na teritoriu druhého armádního sboru.

V prvním případě je nutno předpokládat, že rozhodnutí bude přijato velitelem armádního sboru pro operační uskupení i pro teritorium společně a pak velení vlastnímu uskupení delegováno na polní velitelské stanoviště obsazené stanoveným počtem důstojníků štábu armádního sboru doplněných operační skupinou druhého armádního sboru, tj. sboru, který vybranými útvary a svazky doplňuje operační uskupení.

V druhém případě bude rozhodnutí pravděpodobně přijato odděleně pro vyčleněné síly a prostředky přecházející do sestavy operačního uskupení na teritoriu druhého sboru a samostatně pro teritorium.

Základem pro plánování logistické podpory armádního sboru (uskupení) bude „Směrnice inspektora logistiky AČR“, dále výchozí stav logistiky sboru a obsah (rozsah) úkolu armádního sboru při obraně teritoria České republiky.

Z Hlavního místa velení AČR se předpokládá určit armádnímu sboru:

- ▲ hlavní úkoly logistické podpory (obsahové, prostorové, časové),
- ▲ výši a rozložení materiálních zdrojů,
- ▲ zabezpečení službami,
- ▲ způsoby vyžadování a odběru materiálu a poskytování služeb,
- ▲ způsoby součinnosti s velitelstvím logistiky,
- ▲ systém hlášení.

Z hlediska vlastní logistické podpory armádního sboru bude mít rozhodující vliv na jeho organizaci a provádění přijatý zámysl a rozhodnutí velitele. Úkolem orgánů logistiky armádního sboru bude zhodnotit stupeň zabezpečení úkolu armádního sboru z hlediska objemového i prostorového a to na základě kalkulací a propočtů jednotlivých oblastí tj. materiální i služeb, provést porovnání svých možností a přidělených zdrojů a kapacit od IL AČR. Z těchto údajů bude třeba vyvodit závěr, a to z hlediska:

- požadavků na přidělení doplňkových zdrojů,
- prostorového a časového rozvinutí zdrojů a služeb velitelství logistiky,
- součinnosti vlastních a podpůrných sil, prostředků a zdrojů logistické podpory.

Sled a posloupnost činností při plánování logistické podpory ukazuje blokové schéma plánování logistické podpory armádního sboru na schématu č. 1.

Za uzlový bod celého procesu plánování je nutno považovat upřesnění a potvrzení požadavků orgánů logistiky armádního sboru od velitelství logistiky ACR (převážně prostorové a časové). Tato okolnost může z hlediska metodiky práce štábu armádního sboru ovlivnit časové horizonty přijatých rozhodnutí a plánování logistické podpory operace. Optimální by bylo, kdyby požadavky byly potvrzeny do přednesení informační zprávy a návrhu organizace logistické podpory veliteli. Z uvedeného vyplývá, že pro dosažení tohoto stavu je nutno vytvořit personální i technické podmínky v oblasti součinnosti mezi velitelstvími sboru a velitelstvími logistiky. Tuto úlohu mohou plnit operační skupiny velitelství logistiky vyslané k jednotlivým armádním sborům, a to buď dočasné, nebo stálé. Jejich složení a obsazení bude ovlivněno organizací logistických orgánů v nastávajícím období.

Plánování logistické podpory by mělo probíhat po dvou relativně samostatných liniích, a to:

- ◆ zabezpečení materiálem a doprava
- ◆ zabezpečení službami.

Z tohoto pohledu bude nutno vytvořit i odpovídající skupiny ze správy logistiky armádního sboru (uskupení). V současné době ovšem, kdy existují samostatně týlové a technické oddělení, je předpoklad, že v první fázi bude plánování probíhat po liniích těchto dvou subjektů a budou se hledat společné body vzájemné součinnosti a propojitelnosti. Tato úloha pravděpodobně připadne organizačnímu oddělení, které bude plnit funkci obdobnou štábu VTZ nebo týlu, tak jak byly v minulé organizační struktuře.

Základním dokumentem, který by měl být zpracován správou logistiky, je Plán logistické podpory armádního sboru v operaci (Plán). Na jeho tvorbě se bude podílet nejen zpráva logistiky armádního sboru, ale i operační skupina velitelství logistiky, případně operační skupiny ostatních sborů (taktického letectva a PVO). Jedná se o velice rozsáhlý dokument, který bude sestaven jak z grafického, tak i textové části. Na základě tohoto Plánu se zpracovává směrnice pro logistickou podporu armádního sboru v operaci. Z ní se budou pořizovat výpisy brigádám, přímo podřízeným útvarům a jednotkám armádního sboru. Plán logistické podpory armádního sboru v operaci by měl mít tuto skladbu:

■ Grafická část:

- nezbytné údaje o protivníkovi,
- nezbytné údaje o vlastních vojscích a jejich úkolech,
- dislokace a místa činnosti logistických sil armádního sboru,

BLOKOVÉ SCHÉMA PLÁNOVÁNÍ LOGISTICKÉ PODPORY ARMÁDNÍHO SBORU

Schéma č. 1

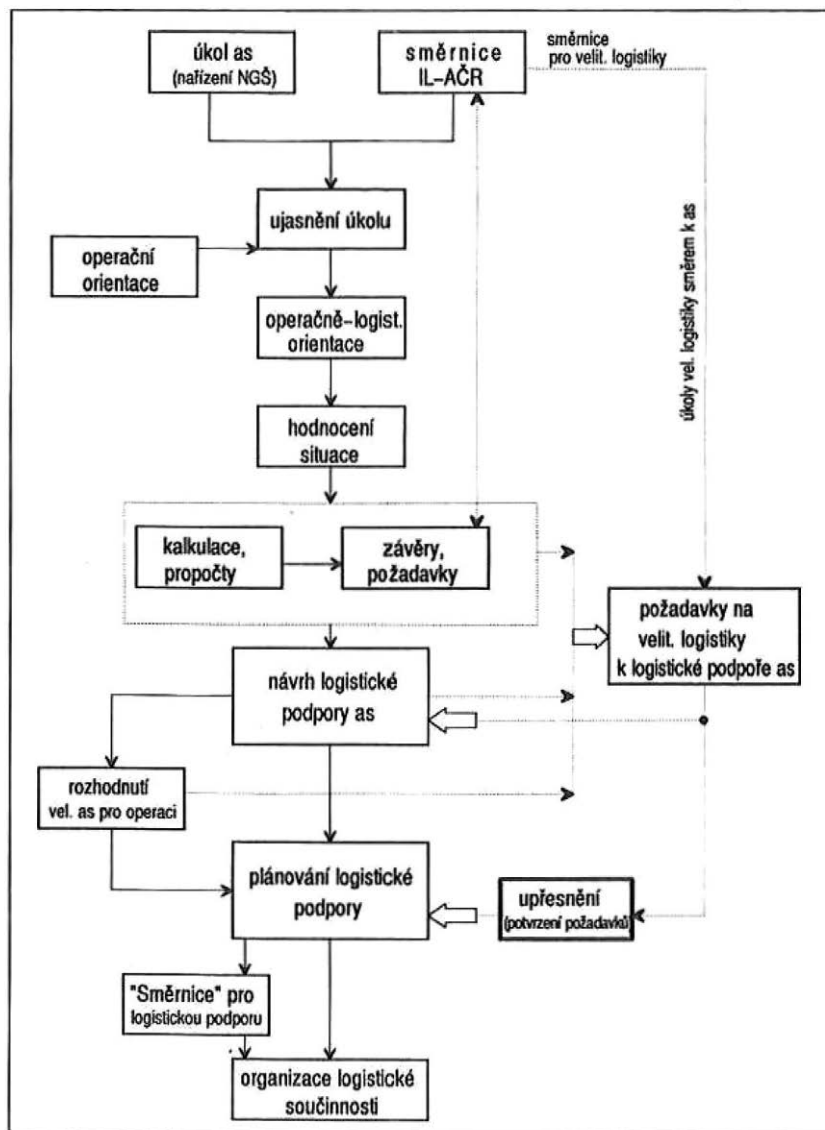

Schéma 1

- vlastní zdroje materiálních prostředků a služeb, manévr s nimi v průběhu operace,
- uskupení a místa materiálních zdrojů a služeb velitelství logistiky působící ve prospěch armádního sboru (přidělené zdroje a služby), jejich využití a použití,
- místa nevojenských zařízení logistické podpory armádního sboru,
- dopravní systém v pásmu sboru.

■ Textová část:

- hlavní úkoly logistické podpory,
- systém spojení, velení, logistického průzkumu a hlášení,
- základní kalkulační údaje a propočty pro materiální zabezpečení, dopravu a zabezpečení službami,
- rozdělení zdrojů (kapacit) materiálu včetně vody,
- normy spotřeby a další údaje.

Rozsah jednotlivých částí Plánu bude závislý na tom, jakým způsobem budou zpracovávány a jak budou na tento dokument navazovat další plánovací dokumenty správy logistiky. Bude-li přijato rozdělení plánování na část zabezpečení materiálem - doprava a část zabezpečení službami mohou být v návaznosti na tento Plán podrobně rozpracovány Plán materiálního zabezpečení a dopravy a Plán zabezpečení službami (**varianta 1, schéma č. 2**).

Druhá možnost vyplývá ze současné organizační struktury logistiky AČR, tzn. že by byly zpracovány pracovní mapy náčelníků (týl. a tech.) a operační skupiny velitelství logistiky s podrobnějším rozpracováním odpovídajících oblastí logistické podpory. Tyto dokumenty by ovšem byly „smíšené“, tzn. obsahovaly by jak zabezpečení materiálem, tak i službami podle příslušnosti a podřízenosti (**varianta 2, schéma č. 2**).

Operativní řízení logistické podpory armádního sboru v operaci představuje:

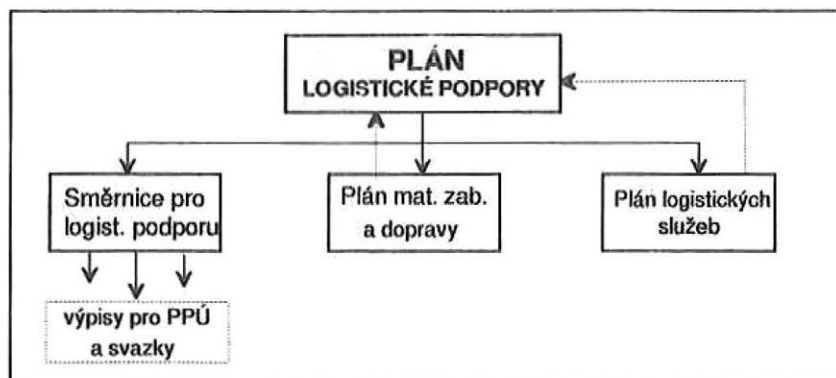
- získávání informací vševojskového charakteru a jejich vyhodnocení z hlediska úhrozy sil a prostředků logistické podpory,
- získávání, vyhodnocování a porovnání informací o plánované a skutečné spotřebě materiálních prostředků,
- vyhodnocování informací o službách a jejich stavu a schopnosti zabezpečení lidí i techniky,
- zhodnocení situace logistické podpory a přijetí (upřesnění rozhodnutí),
- vydání a předání příslušných nařízení (požadavků).

Na základě těchto skutečností řídí náčelník logistiky další činnost podřízených stupňů, a to jak uskupení vojsk, tak i teritorium (viz první varianta použití as), nebo pouze teritoria (viz druhá varianta použití as).

Sběr informací lze uskutečňovat centralizovaně cestou organizačního oddělení, které by mělo v poli vytvořit informační (případně informační a plánovací) skupinu s příslušnými přenosovými cestami a médii.

Pro operativní a včasné řešení vzniklé logistické situace vojsk se ukazuje vhodné, aby alespoň u operačního uskupení (as), které vede rozhodující bojovou činnost, byla operační skupina velitelství logistiky stále přítomna na příslušném

VARIANTA 1

VARIANTA 2

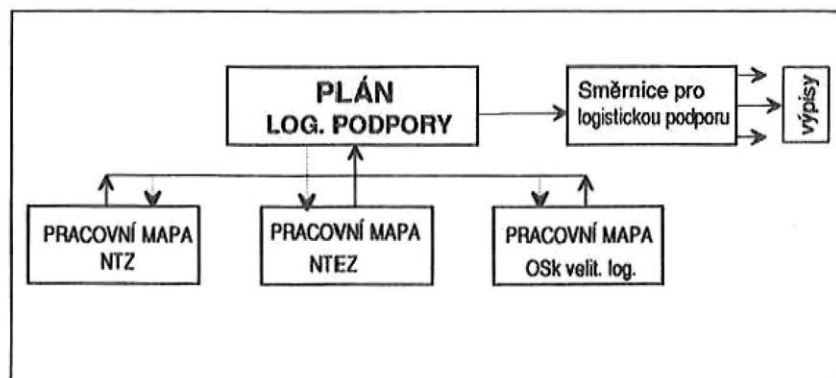

Schéma 2

místě velení tohoto uskupení (as). U ostatních sborů je možno její stálou přítomnost zvážit.

Vzhledem k tomu, že nová organizační struktura systémů zabezpečení Armády České republiky začíná postupně pronikat do systémů velení a řízení naší armády, lze předpokládat, že názory na její řízení především za branné pohotovosti státu, budou postupně tvořeny a upřesňovány na základě zpracované komplexní teorie a zvláště praxe vojsk. Z tohoto pohledu je třeba přistupovat i k tomuto článku.

Podplukovník Ing. Luděk H o d b o d', CSc.

ROZPORY MEZI ÚKOLY A ORGA- NIZAČNÍ STRUKTUROU VOJSKA ÚZEMNÍ OBRANY

V některých článcích, zveřejněných ve vojenském odborném tisku k problematice VÚO (1. - 6.) ale i v materiálech velení AČR (7., 8., 9.), podrobněji rozpracovávajících koncepci výstavby AČR do roku 1996 (10.), jsou uváděny úkoly, které by VÚO mělo nebo mohlo plnit za různých situací, tj. nejen v případě branné pohotovosti státu (při nebezpečí napadení nebo po zahájení agrese), ale i v období míru a nevojenských ohrožení. Jedná se o aktuální tematiku a následující úvahy mohou být důležitým příspěvkem k řešení problémů, které v této oblasti jsou, nebo mohou vzniknout.

* * *

▲ Mezi základní úkoly VÚO v období míru jsou v těchto materiálech zahrnovány zejména:

- příprava velitelů, štábů, vojsk, výzbroje, techniky a materiálu k použití v případě různých druhů ohrožení,
- střežení důležitých vojenských a civilních objektů,
- zabezpečování pořádku na svěřeném teritoriu v úzké součinnosti s policií.

▲ Za základní úkoly VÚO v období narůstání napětí, krizí a nevojenských ohrožení jsou považovány především:

- příprava velitelů, štábů, vojsk, výzbroje, techniky a materiálu k bojovému použití, tj. k vedení bojové činnosti při vojenském ohrožení státu,
- zvýšená ochrana důležitých objektů před možnou činností diverzních skupin protivníka těsně před nebo při případném zahájení konfliktu,
- ochrana a zajišťování pořádku na daném teritoriu, především zvýšením možností zásahu proti případným narušitelům pořádku a bezpečnosti na teritoriu,
- příprava nebo provedení mobilizačního rozvinutí VÚO,
- příprava opatření k obraně SH (příhraničního prostoru), tj. zaujímání prostorů obrany a jejich budování, kontrola a příprava objektů SLO (STO), příprava

k zatarasování prostorů na SH, případně k ničení komunikačních aj. objektů na možných směrech ohrožení ap.,

- zajišťování manévru vojsky na ohrožený směr.

▲ **Úkoly jednotek a útvarů VÚO v období konfliktu** (lokálního, regionálního) **při odrážení útoku agresora** budou závislé na vývoji situace od zahájení napadení. Polní vojsko bude odrážet vzdušné a pozemní úder agresora a to nejen v příhraničním prostoru, ale pravděpodobně i v hloubce území státu (letecké úder na důležité vojenské, hospodářské, správní a jiné objekty, pozemní jednotky a útvary protivníka pronikající na směrech do hloubky území státu, jeho vzdušné výsadky a aeromobilní jednotky vysazené k ovládnutí důležitých prostorů v příhraničním prostoru i v hloubce teritoria, diverzní skupiny k narušení činnosti polních vojsk i teritoria atd.). Značný význam bude proto mít provedení manévru hlavními silami polního vojska na ohrožené směry. V takto vzniklé situaci může VÚO plnit především následující úkoly:

- **vedení bojové činnosti při obraně** příhraničního a přilehlého prostoru (**pásma přikrytí státní hranice**), zpravidla v součinnosti s polními vojsky a letectvem (pravděpodobně nejsložitější úkol VÚO),
- **obrana důležitých vojenských a civilních objektů** před jejich napadením nebo ovládnutím vzdušnými výsadky, diverzními skupinami a proniknuvšími pozemními jednotkami protivníka,
- **obrana zajišťování pořádku** na teritoriu (7., s. 44 - 53).

Srovnání požadavků a možností

Je zřejmé, že *mezi výše uvedenými požadovanými (předpokládanými) základními úkoly vojska územní obrany a jeho možnostmi v současné (uvažované) organizační struktuře existují podstatné rozpory, pramenící zejména v nesystémovém přístupu k problematice vytváření a úkolování vojska územní obrany:*

- **problematika VÚO** (stejně jako u celého pozemního vojska) byla řešena od konce. Nejdříve byla vytvořena **organizační struktura** svazků, útvarů a jednotek, určena jejich **dislokace** (často ne podle požadavků zabezpečení obrany státu a potřeb armády, ale v závislosti na souhlasu nebo nesouhlasu představitelů státní správy a obecních zastupitelstev s rozmístěním vojenských posádek a útvarů), byly stanoveny mírové a válečné počty (s přihlédnutím k stanoveným limitům zbraní a bojové techniky) a **teprve potom** se začaly formulovat **úkoly**, jaké by měly nově vytvořené organizační celky v případě ohrožení nebo napadení státu plnit. Zvláště patrné je to právě na vojsku územní obrany, protože v jeho případě se na jedné straně mezi uvažovanými úkoly velmi často objevují i takové, které by mělo VÚO plnit **už v době míru** nebo ohrožení státu (aniž by byla respektována skutečnost, že se zatím předpokládá VÚO mírově nevytvářet) a na druhé straně úkoly, které VÚO zase vzhledem ke své výzbroji a přepravní technice není schopno plnit (viz dále),

- možné úkoly VÚO byly formulovány v době, kdy se teprve uvažovalo o jeho vzniku. Později ale nastal stav, kdy byla vytvořena určitá „unifikovaná“ organizace VÚO, aniž pravděpodobně byly konfrontovány již zformulované požadavky (úkoly) na vojsko ÚO s jeho reálnými možnostmi vyplývajících z jeho navrhované organizace a výzbroje včetně vybavení bojovou nebo dopravní technikou. Jde přitom především o **posouzení jeho palebných možností při ničení obrněných cílů protivníka a jeho manévrových možností**, zejména při vedení manévrové obrany v pásmu příkrytí SH, kdy v podstatě vůbec nejsou brány v úvahu rozdílné manévrové možnosti mechanizovaných (tankových) jednotek (útvárů) protivníka oproti pouze motorizovaným, tj. přesunovaným na NA, ale bojovou činnost v podstatě pěšky vedoucím jednotkám (útvárům) VÚO,
- zpočátku bylo a v některých materiálech dosud je uvažováno splnění některých úkolů vojskem ÚO již v míru (7.), přestože se v současné době předpokládá, že *v míru budou existovat pouze organizační prvky vytvářených brigád a vlastní VÚO bude rozvíjeno až za branné pohotovosti státu*, navíc s poměrně dlouhými lhůtami připravenosti. V této souvislosti by byla asi velmi problematická diskuse o reálnosti použití VÚO a o možné míře splnění před něj postavených úkolů (zejména v pásmu příkrytí na SH) v případě náhlého zhoršení situace a překvapivého vzniku lokálního konfliktu,
- myšlenka a požadavek zabezpečení „celoplošné“ obrany teritoria k tomu účelu vytvořeným vojskem územní obrany je v určitém rozporu se způsobem jeho zformování a zmobilizování. Místo jednotek vytvářených (rozvíjených) v předpokládaném místě (prostoru) jejich působení jsou příslušníci záloh předurčených do VÚO soustřeďováni z poměrně velké plochy teritoria do omezeného počtu posádek, v nichž je provedeno jejich zmobilizování a několikadenní bojové stmelení, přičemž teprve poté lze počítat s případným přesunem zmobilizovaných jednotek VÚO do ohrožených prostorů nebo do prostorů jejich bojového použití. To značně prodlužuje časové možnosti zásahu proti protivníkovi, zejména v pásmu příkrytí na SH, ale i proti jeho průzkumným a diverzním skupinám - tzn., že teritorium se v podstatě místo „příkrytí“ „odkryvá“.

Nutnost systémového přístupu

Systémový přístup k problematice zabezpečení obrany státu měl být ale asi jiný. Nejdříve bylo nutno analyzovat:

- **možná ohrožení** státu včetně posouzení síly ozbrojených sil možného protivníka,
- **možné způsoby** zahájení ozbrojeného (lokálního) konfliktu (jehož cílem nemusí být zničení celého státu, ale jenom např. pouze ovládnutí sporné části státního území),
- **možnosti státu** zabezpečit obranu své nedotknutelnosti a celistvosti, především ke svým ekonomickým možnostem,

- **možnosti armády** odrazit případný útok protivníka vzhledem k stanoveným limitům zbraní a bojové techniky a teprve potom na základě takovýchto a dalších podkladů stanovit úkoly jednotlivých druhů ozbrojených sil (i součástí pozemního vojska), jejich organizační strukturu, dislokaci, mírové a válečné počty i způsob jejich rozvinutí v případě ohrožení státu.

O tom, že se takto skutečně nepostupovalo, svědčí mj. to, že dosud není zformulována ani vojenská doktrína ČR ani strategie obrany státu, která pravděpodobně vojenskou doktrínu nahradí. Negativním důsledkem této nesystematičnosti je skutečnost, že i základní operační a taktické předpisy pro činnost vojsk v poli jsou v současné době zpracovávány bez vymezení strategických úkolů AČR (jak to mj. konstatovali i účastníci *vojenskoteoretické konference konané 16. 12. na 1. fakultě VU*), tzn. že v nich nelze konkrétně reagovat na koncepci obrany státu a že tak musí být zpracovány buď v obecnější podobě nebo budou muset být po přijetí strategie obrany státu upravovány.

Nedodržení uvedené posloupnosti se projevuje v tom, že se nyní řeší dilema, jak splnit úkoly obrany státu s těmi organizačními strukturami, které byly vytvořeny. Že došlo k omylům a chybám, lze ukázat právě na problematické reálnosti (nebo přímo nereálnosti) některých z uvažovaných úkolů vojska územní obrany.

Hlavní úkoly územní obrany

Jako hlavní úkoly vojska ÚO jsou v jednom z posledních materiálů (9.) uvedeny následující:

- a) pro brigády ÚO se smmpr (tj. na bázi mechanizovaných brigád):
 - překrývat státní hranici na ohroženém směru v součinnosti s polním vojskem nebo samostatně,
 - aktivizovat a využívat k obraně vybrané objekty stálého opevnění na státní hranici,
 - bránit obranné postavení (pásmo) v hloubce a na bocích hlavního uskupení polního vojska,
 - budovat postavení v hloubce obrany podle zplánovaného systému obrany (9., s. 7),
- b) pro ostatní brigády ÚO (vytvářené u VDV):
 - budovat záseky a zátarasy na pravděpodobných směrech útoku protivníka,
 - podílet se na provádění pořádkové služby k zabezpečení přesunu polního vojska při zaujímání operační sestavy a na zabezpečení přepravy vojsk přes vodní toky a po komunikacích,
 - bránit důležitá správní centra, ekonomické prostory a komunikační uzly, objekty zvláštního významu pro obranu ČR a bezpečnost obyvatelstva,
 - bránit svěřená území proti činnosti výsadek protivníka, jeho diverzních a teroristických skupin,

- chránit a udržovat spoje, komunikace, ropovody a jiné objekty významné pro obranu,
- provádět záchranné a vyprošťovací práce společně s jednotkami civilní obrany a plnit další úkoly v součinnosti s CO ČR (9., s. 6).

Rozeberu podrobněji některé z těchto uvažovaných úkolů:

■ **Přikrytí státní hranice** (obrana pásma přikrytí na státní hranici) (9., s. 7, 8., s. 15).

Jedním z hlavních důvodů, které vedly ke vzniku vojska ÚO, byl požadavek bránit jím tu část teritoria státu, na němž by byly svazky a útvary územní obrany rozmístěny. Přitom problematičnost současné organizační struktury a způsobu rozvinutí VÚO lze ukázat na způsobu plnění prvního z výše uvedených úkolů VÚO, tj. přikrytí státní hranice.

Základním problémem a současně úkolem pozemního vojska je být připraven odrazit nenadálé napadení protivníka, udržet příhraniční prostor a vytvořit podmínky pro přechod státu a ozbrojených sil na válečný stav. Proto přikrytí státní hranice patří k nejdůležitějším úkolům armády, má strategický význam a rozhodujícím způsobem ovlivňuje vývoj, průběh a trvání konfliktu. Přitom je zřejmé, že k přikrytí SH dochází zpravidla v době, kdy vlastní síly nejsou plně rozvinuty, nemají zaujatou obranu a z činnosti protivníka vyplývá bezprostřední nebezpečí ohrožení (napadení) státu. Tzn., že na přikrytí SH má vliv zejména způsob zahájení a vedení agrese protivníkem, konkrétní situace vlastních ozbrojených sil, charakter terénu a doba, kterou potřebují vyčleněné síly k přikrytí SH a hlavní síly zaujetí obrany (6., s. 65). Možnost a způsob použití VÚO při přikrytí SH budou mj. ovlivněny situací, jaká bude napadení ze strany protivníka předcházet, tj. na tom, zda k agresi dojde:

- po náhlém zhoršení situace, překvapivě,
- po období zhoršování vztahů a provedení příprav.

Rozpor mezi uvedenými požadavky na přikrytí SH a možnostmi VÚO je v případě potřeby splnit spočívá v tom, že VÚO v míru v podstatě neexistuje (nemá existovat) a má se rozvíjet až při uvádění Armády ČR do vyšších stupňů připravenosti, přičemž ale lhůty rozvinutí VÚO jsou výrazně delší než u polního vojska. To ve svém důsledku znamená, že v případě náhlého ohrožení státu se nemůže VÚO na přikrytí SH v žádném případě podílet. A tento úkol bude muset plnit částí sil polní vojsko svými mechanizovanými útvary a svazky, čímž ale dojde k jeho rozptýlení, oslabení jeho sil a možností při vlastním vedení obranného boje (operace), což je v rozporu se zásadami operačního použití AČR (8.).

Podobně rozporné důsledky na plnění úkolu přikrytí SH a obranu určené části teritoria státu má i dislokace i způsob rozvíjení VÚO v příhraniční oblasti. Povoláním záloh do omezeného počtu posádek, v nichž jsou rozvíjeny prapory a brigády ÚO v podstatě znamená, že na určitou dobu (potřebnou na přesun do posádek, vystrojení, zařazení, počáteční stmelení a přesun zpět do příhraničního prostoru), trvající řádově několik dní, jsou v podstatě síly a prostředky potřebné

k obraně příhraničního prostoru vyvedeny mimo něj, a to v době, kdy může být za určitých okolností každá ztracená hodina drahá a nenahraditelná.

Velmi důležité vzhledem k pravděpodobnému charakteru (způsobu vedení) boje v pásmu příkrytí SH (v příhraničním prostoru) s předsunutými odřady a čelními jednotkami (útvary) protivníka (jejich snaha o rychlé proniknutí na výhodných směrech, o rychlé ovládnutí přechodů přes státní hranici a o zabránění vlastním vojskům organizovaně zaujmout obranu a zabránit tak protivníkovi v rychlém pronikání do hloubky státního území atd.) jsou i **reálné bojové (zejména palebné a manévrové možnosti) jednotek a útvarů VÚO**. I v tomto případě je velmi problematické porovnávat, jak výrazně rozdílné možnosti v provádění rychlého manévru do určeného prostoru mechanizovanými (tankovými) jednotkami protivníka (vzhledem k rychlosti a průchodivosti soudobých tanků a BVP po komunikacích i terénu) s možnostmi manévru pěších jednotek VÚO na nákladních automobilech (PV3S aj.) i mnohem výraznější rozdílné palebné možnosti útočníka a obránce (lafetované zbraně tanků a BVP, PTRS, minomety proti ručním zbraním).

Vezmeme-li v úvahu předpokládané šířky prostoru obrany brigády ÚO v pásmu příkrytí SH (10 - 15 i více km) a snahu protivníka dosáhnout nejméně trojnásobné převahy zajištění úspěchu, pak nemohou na rozdílných palebných možnostech nic změnit ani tanková a mechanizovaná rota smmpr brigády ÚO (10 tanků, 10 BVP), protože budou pravděpodobně používány v druhém sledu (záloze) k přehrazování směru pronikání protivníka a **neumožňují dosáhnout hustoty ani jednoho tanku (BVP) na kilometr fronty!** Poměr sil (s využitím programu ARMIS) vzhledem k minimálním bojovým potenciálům ručních zbraní v podstatě nelze ani spočítat a je téměř absolutní v prospěch protivníka. A to nejsou uvažovány i velmi pravděpodobně **výrazné rozdíly v intenzitě a účinnosti palebné podpory letectvem a dělostřelectvem** obou stran (pochopitelně vzhledem k snaze agresora dosáhnout splnění svých cílů co nejrychleji), protože brigáda ani prapory ÚO zatím nemají ve své organizační struktuře nejen dělostřelectvo, ale ani minomety ráže 81 mm, ani protitankové zbraně typu BzK nebo přenosných či lafetovaných PTRS. K bezprostřední PVO jednotek ÚO (např. při úderech bitevních vrtulníků protivníka) mohou být opět použity pouze ruční zbraně - vzhledem k dostřelu a účinnosti lze s jejich využitím počítat pouze z hlediska psychologického působení na příslušníky vlastních jednotek, aby nepodlehli pocitu bezmocnosti.

Z výše uvedeného je zřejmé, že *příkrytí státní hranice vojskem ÚO s v současné době uvažovanou organizací by s velkou pravděpodobností nepřineslo splnění očekávaných cílů a úkolů* a znamenalo by především výrazné ztráty bránících se jednotek VÚO.

■ **Obrana postavení v hloubce a na bocích hlavních sil (9., s. 7, 8., s. 33).**

Dalším z úkolů, které jsou stavěny před VÚO, je požadavek bránit postavení (pásmo obrany) v hloubce a na bocích hlavního uskupení polního vojska. Při jeho realizaci v současné podobě VÚO opět vzniká řada problémů a rozporů:

– vzhledem k zatím uvažované výzbroji (ruční zbraně, ruční protitankové zbraně) i předpokládané nižší úrovni výcviku (s přihlédnutím k mírovému nenaplnění) je *velmi problematické počítat s použitím vojska ÚO k obraně proti útočícímu protivní-*

kovi v otevřeném terénu, byť na vedlejším směru, protože VÚO není schopno ničit obrněné cíle protivníka na dostatečnou vzdálenost (dostřel ručních PTZ je do 500 m). To na druhé straně umožňuje jednotkám protivníka s využitím bojové techniky (tanky, BVP, OT) nejdříve z bezpečné vzdálenosti zničit cíle v obranných postaveních jednotek ÚO a pak tato v podstatě beze ztrát ovládnout. Tato skutečnost je o to závažnější, že v tomto případě mohou být za určitých okolností použity k obraně těchto čar i bÚO bez smmpr, tj. bez jakékoliv bojové techniky,

– podobně jako při obraně pásma přikrytí SH vzhledem ke své dopravní technice (převážně nebo pouze NA) VÚO v podstatě není schopno včas a bez velkých ztrát bráněná postavení v případě potřeby opustit a odejít na další postavení v hloubce (viz zdůvodnění výše). Proto je jejich použití na možných směrech útoku protivníka méně vhodné a je opět spojeno s velkou pravděpodobností vzniku značných ztrát, případně i obklíčení a zajetí málo pohyblivých jednotek,

– v podstatě „jednotypové“ brigády ÚO plní bojový úkol v terénu značně rozdílného charakteru (horský, zalesněný a relativně málo zastavěný terén v příhraničním prostoru oproti málo členitému a relativně odkrytému terénu se značnou hustotou zástavby v jiných částech území státu). Tato skutečnost se ale také vůbec nepro-mítla do organizační struktury a druhů výzbroje brigád (praporů) ÚO v závislosti na jejich dislokaci a úkolech,

– bojový úkol nemusí brigáda ÚO (zvláště bÚO se smmpr) plnit v prostoru, v kterém je dislokována, ale v jiném podle potřeby polních vojsk, což je v určitém rozporu s proklamovanou zásadou bránit tu část teritoria, k níž mají příslušníci ÚO osobní vztah.

Z uvedených argumentů a konstatování je zřejmé, že i bránění obranných čar a postavení vojskem ÚO v hloubce státního území na bocích hlavního uskupení polního vojska v současné organizaci VÚO by také s velkou pravděpodobností nepřineslo splnění očekávaných cílů a úkolů a mohlo by znamenat především **výrazné ztráty bránících se jednotek VÚO**. Naopak, v případě přenesení úsilí protivníka na směry bráněné útvary ÚO by mohlo dojít k jeho rychlému proniknutí do hloubky teritoria státu, do boků a týlu hlavních sil polních vojsk a tím i k výraznému snížení pravděpodobnosti úspěšného vedení obranné operace armádním sborem (AČR) a vzhledem k velmi omezeným silám a prostředkům polního vojska v důsledku toho i k ohrožení možnosti odvrácení porážky v ozbrojeném konfliktu (konstatování velmi omezené obranné odolnosti, palebného systému a manévro-vosti vojska územní obrany viz 8., s. 14).

■ **Obrana důležitých objektů před jejich ovládnutím protivníkem (9., s. 6).**

V této souvislosti vystupuje do popředí především požadavek obrany důležitých (velkých) měst, správních a hospodářských středisek, komunikačních a jiných objektů důležitých pro zachování obranyschopnosti státu, přičemž se opět proje-vuje určitý rozpor mezi požadavkem „výzbroj VÚO musí odpovídat požadavkům soudobého boje“ (7., s. 20) a současným stavem. Domnívám se totiž, že *by orga-nizace a zejména výzbroj jednotek VÚO měla více odpovídat charakteru teritoria, v němž se předpokládá plnění bojových úkolů*. Současná výzbroj VÚO (ruční zbra-ně, ruční protitankové zbraně) sice umožňují úspěšné vedení boje v zastavěném

prostoru, ale k jeho vyšší účinnosti schází jak některé prostředky palebné podpory (granátomety, lehké minomety ap.), také ženijní síly a prostředky umožňující zatarasování ulic, prostranství, náměstí ap., i ničení objektů ztěžujících protivníkovi pronikání do hloubky bráněného objektu (města, osady ap.).

■ Vedení manévrové obrany (8., s. 16)

V souvislosti s obranou postavení (čar) v hloubce a na bocích hlavních sil polního vojska *je problematický i návrh na vytváření nového prvku bojové sestavy v brigádách územní obrany pro vedení manévrové obrany - rychlé obrněné skupiny (mobilní obrněné zálohy)*. Z jejího navrhovaného složení (rota až prapor, tanky, BVP, OT, protitankové zbraně, ženijní jednotky ap. (viz 8., s. 16) vyplývá, že **může být vytvořena pouze u brigády ÚO se smmpr.**

Z jejích navrhovaných úkolů (posílení obrany na ohroženém směru, přehrazení vzniklé mezery nebo plnění jiných úkolů vyžadujících rychlou manévrovou činnost a efektivní palebné ničení protivníka) včetně uvažovaného plnění úkolů společně s protitankovou zálohou a pohyblivým odřadem zatarasovacím (viz 8., s. 16) opět vyplývá, že *tento nově navrhovaný prvek v bojové sestavě bÚO v podstatě dubluje činnost druhého sledu nebo spíše vševojskové zálohy brigády* a to tím spíše, že lze oprávněně předpokládat, že smmpr vzhledem k jeho výrazně větší palebné síle a pohyblivosti oproti pěším praporům bude velitel brigády téměř vždy ponechávat ve druhém sledu (VšZ), aby tak měl k dispozici prvek bojové sestavy schopný rychle reagovat na vývoj situace v prostoru obrany brigády.

Uvedený příklad svědčí o tom, že místo reálného zvažování bojových možností jednotek, útvarů a svazků VÚO se projevují snahy o vytváření nových pojmů, případně prvků, aniž by ale měly reálné opodstatnění. Už samo *spojování brigády ÚO s možností velení manévrové obrany je velmi problematické*, protože k jejímu vedení nestačí pouze jeden smmpr s deseti tanky a deseti BVP. Manévrovou obranu totiž může úspěšně vést pouze svazek nebo útvar, jehož všechny prvky bojové sestavy se svou pohyblivostí a palebnou silou mohou srovnávat s jednotkami protivníka, v jehož prospěch hovoří především výrazná početní převaha na směrech útoku a iniciativa plynoucí z možnosti volby času a prostoru vedení aktivní bojové činnosti.

Další sporné a problematické úkoly

Podobě by bylo možné postupně rozebírat řadu dalších předpokládaných (uvažovaných), ale přitom velice sporných a problematických úkolů VÚO. Např.:

– jakou hodnotou (silou) vojsk ÚO bude nutno ničit vzdušné výsadky protivníka, jestliže ještě v nedávné době se kalkulovalo, že k zničení výsadku protivníka v síle roty je nutné použít minimálně trojnásobnou převahu, tj. mechanizovaný prapor (který přitom musel být zasazen velmi rychle, předpokládalo se do 30 až 40 minut po vysazení výsadku) a přitom je zcela zřejmé, že bojová hodnota pěšího praporu ÚO je mnohem nižší než mechanizovaného praporu? *Je uvedený uvažovaný úkol podložen reálnými kalkulacemi?* Jaká je pravděpodobnost úspěchu při ničení výsadku pouze ručními zbraněmi, bez možnosti jakékoliv palebné podpory

dělostřelectvem nebo alespoň minomety vzhledem k zcela reálnému posílení výsadku lehkými minomety, granátomety, přenosnými PTRS ap.? Kalkulovalo se při stanovování tohoto úkolu, do jaké hloubky a v jaké síle mohou být vysazovány vzdušné výsadky protivníka v návaznosti na možné prostory činnosti jednotek a útvarů VÚO?

Podle mého názoru by v této souvislosti mohlo být úkolem jednotek (útvarů) VÚO např. obranou důležitých osad (sídlíšť) v týlu prvosledových brigád armádního sboru zabránit vysazení výsadků protivníka v jejich blízkosti, ničit je v průběhu jejich vysazování a nedovolit ovládnutí bráněných objektů výsadky protivníka.

– jakou naději provést úspěšný manévr do hloubky (např. přivedení manévrové obrany v pásmu příkrytí SH nebo na obranných čarách v hloubce teritoria) má pěší rota nebo prapor ÚO, protože organické nákladní automobily budou muset být vzhledem ke své zranitelnosti rozmístěny ve skrytech mimo opěrné body, což znamená, že při nasednutí na ně musí jednotky ÚO překonat určitou vzdálenost pěšky, když je známo, že nezbytnou podmínkou úspěchu manévru obránce je schopnost provést tento manévr rychleji než útočník?

– jakou bojovou hodnotu (bojový potenciál) má brigáda ÚO se smmpr, o níž se s velkou dávkou nadsázky tvrdí, že je postavena na bázi mechanizované brigády a může tudíž plnit obranné úkoly při boji s jednotkami a útvary protivníka, byť na vedlejších směrech? Kolik obrněných cílů je schopna zničit, aniž by sama neztratila bojeschopnost, tzn. neztratila více než 40 - 50 procent z 10 tanků a 10 BVP?

– jakou část VÚO odčerpá plnění úkolů, jakými jsou např. provádění pořádkové služby při provádění přesunů na teritorium, ochrana a udržování spojů, komunikací, ropovodů a jiných objektů významných pro obranu nebo provádění záchranných a vyprošťovacích prací společně s jednotkami civilní obrany a kolik sil pak zůstane k vlastní obraně teritoria, střežení a ochraně důležitých objektů a ničení výsadků protivníka?

– jak organizovat velení vojskům ÚO - v síti velitele armádního sboru spolu s ostatními mb, nebo v síti náčelníka VDV? Jak bude v takovém případě udržována součinnost mezi mb a BÚO působícími (plnícími obranné aj. úkoly) na stejném teritoriu?

Podrobnější analýza výše uvedených otázek a problémů přesahuje možný rozsah článku, ale z porovnání naznačených problémů a stávajících (uvažované) organizační struktury vojska ÚO je zřejmé, že úkoly byly vojsku územní obrany stanovovány formálně, s určitým přihlédnutím k potřebám polního vojska, ale bez reálného posouzení skutečných bojových možností jednotek a útvarů VÚO je splnit za cenu přijatelných ztrát a při zachování vlastní bojeschopnosti pro plnění dalších bojových úkolů - pochybuji, že by se uvažovalo o „jednorázovém použití“ jednotek a útvarů VÚO.

Literatura:

- (1) Sládeček, M., Štěpánek, K.: Jaká by měla být armáda České republiky? Vojenské rozhledy č. 2/93, MO Praha.

- (2) **Zachariáš, M.:** Armáda České republiky a hlavní směry její výstavby. Vojenské rozhledy č. 3/93, MO Praha
- (3) **Martiňák, M.:** Teritoriální síly. Vojenské rozhledy č. 4/93, MO Praha.
- (4) **Antušák, E.:** Zásady výstavby a použití vojsk územní obrany. Vojenské rozhledy č. 4/93, MO Praha.
- (5) **Novotný, K.:** Teritoriální vojsko v systému obrany státu, Vojenské rozhledy č. 7/93, MO Praha.
- (6) **Vlasák, J.:** Možné použití vojska územní obrany. Vojenské rozhledy č. 9/93, MO Praha.
- (7) **Kolektiv:** Sborník podkladových materiálů k řešení problematiky vojska územní obrany. ISS, Brno 1993.
- (8) **Místo, úloha a úkoly armádního sboru za branné pohotovosti státu a v obranné operaci AČR.** Přednáška čj. 08062/2, GŠ AČR/operační odbor, Praha listopad 1993.
- (9) **Místo, úloha a zásady bojového použití brigád územní obrany v nové organizační struktuře AČR.** Přednáška MO AČR, Praha říjen 1993.
- (10) **Koncepce výstavby armády ČR do roku 1996.** Vojenské rozhledy č. 7/93, MO Praha.

Plukovník Ing. Vladimír Karaffa, CSc.

POTŘEBUJE LOGISTIKA TEORII?

Dnem 1. 10. 1993 je logistika v Armádě České republiky skutečností. O opodstatněnosti začlenění tohoto integrovaného systému zabezpečení do činnosti naší armády je stále mnoho dohadů. Jsou dva extrémní proudy názorů. Jeden požaduje převzít logistický systém zabezpečení některého státu NATO „na klíč“, druhý tvrdí, že máme své tradice a zkušenosti a je zbytečné na předchozím stavu cokoliv měnit. Tito oponenti nacházejí argumenty ve stále vzrůstajících potížích, které proces transformace bývalého týlového, technického a dalších druhů zabezpečení na systém logistiky provází.

Není cílem příspěvku polemizovat s různými názory a dokazovat, zda logistika je nebo není tím zázračným všelékem na řešení potíží, které naše armáda při své výstavbě má. Problém spočívá v tom, že hodně kritiků je právě v řadách lidí, kteří v systému logistiky pracují a je nutno si přiznat, že se z jejich strany zpravidla nejedná o kritiku konstruktivní. Vyvstává tedy otázka, jak budovat systém, o jehož správné funkci nejsou přesvědčeni právě ti, kteří jej budují. Je iluzorní se domnívat, že to dokáže poměrně úzká skupina hlavních funkcionářů armády a inspektorátu logistiky pouze silou svých funkcí.

Podle mého názoru je logistika řešením řady problémů spojených jak s efektivností využívání všech prostředků AČR, tak při její integraci do NATO. Každému je jasné, že nový systém nevzniká „na zelené louce“ ale „za plného provozu“. Život armády nelze ani na chvíli zastavit a tak je zřejmé, že transformace systému zabezpečení se bude nezbytně setkávat i s problémy. Jak však přesvědčit lidi, kterých se to týká o tom, že problémy jsou skutečně nevyhnutelné a že jsou pouze dočasné? Jak jim vysvětlit, že systém, na jehož budování se podílí, je životaschopný a je skutečně tím optimálním řešením.

Myslím si, že nám chybí teorie, která bude předcházet praktickým krokům. Teorie logistiky je značně dynamická. S různými problémy zápasí i armády států, které systém logistiky využívají dlouhá léta. Jednou z příčin je automatizovaný informační systém, který se vyvíjí až překotně a nabídka specializovaných firem v této oblasti převyšuje možnosti potenciálních uživatelů.

Jedním z principů logistiky je, že **přísně vychází z konkrétních podmínek zabezpečovaného systému.** To znamená, že *model logistiky jedné armády nemůže být totožný s logistikou jiné armády.* Porovnáme-li například logistiku armády USA a Bundeswehru, zjistíme značné odlišnosti. To je i důvod, proč má předpokládaný cílový model logistiky AČR svá specifika a nemůže být prostou kopií modelu např. armády USA, jak to mnozí požadují.

Tvrdím-li, že pro logistiku AČR chybí teorie a mnohé praktické kroky jsou vykročením do neznáma, mám pro to dostatek argumentů. Mohu připustit názor, že s výstavbou logistiky nemá nikdo v naší armádě zkušenosti, a proto jsou omyly zákonité. Nemohu však souhlasit s tím, že nad teorií logistiky „se bude bádát“ až bude systém fungovat a bude pro to více času.

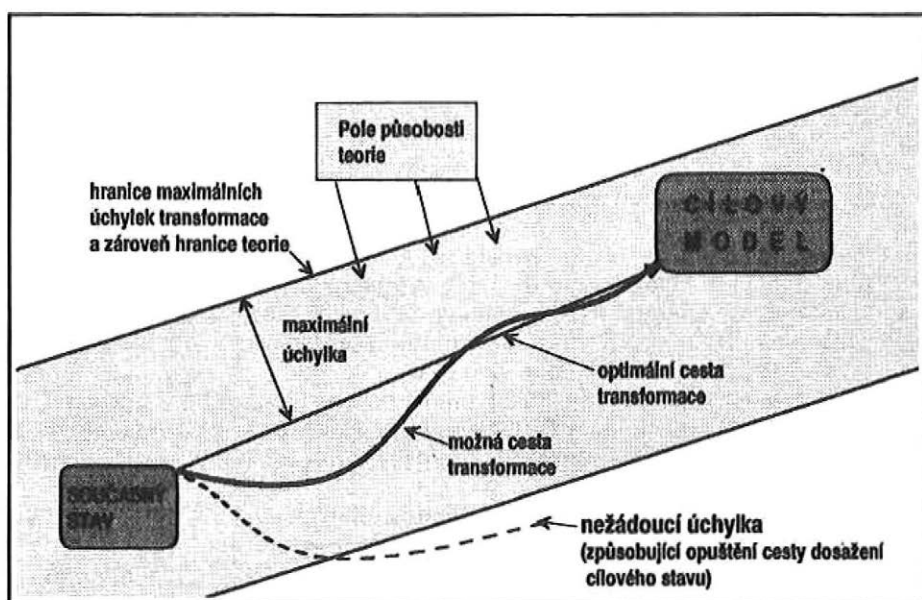
Před vojenským školstvím stojí úkol zahájit přípravu funkcionářů a výkonných orgánů logistiky všech stupňů. Přestože na Vojenské akademii v Brně již začínají první kurzy, jejich učitelé stojí téměř před neřešitelnými problémy, co jejich účastníky učít.

Ze zahraničních zdrojů do ČR pravidelně dochází dostatek časopisů. Využívat je možno zejména specializovaný časopis *Army Logistician*, a časopisy se širším zaměřením, jako *Military Review*, *Army*, *Wehrtechnik*, *Schweizer Soldat*, *Armée et Défense* nebo *Infantry*. Pro teorii logistiky je možno vyjít z učebních fondů zpracovaných na Vysoké škole ekonomické v Praze (případně v Bratislavě) a strojní fakulty VUT v Brně. Zkušený učitel je schopen využít teorii operačního výzkumu a spojit ji s řešením konkrétních problémů zabezpečení činnosti útvarů a svazků. Hodně napoví i články mj. Dr. R. Smolíka, CSc. ve vojenském služebním časopisu *EL* (nyní *Armádní logistika*). Při troše snahy se dá obsah výuky vypracovat i z výroků a článků čelných představitelů naší armády. Je však zřejmé, že to je jen východisko z nouze, které umožňuje pouze přežít nejbližší období.

V Ústavu vojenských vědeckých informací nebo Vojenské akademii v Brně není jediná zahraniční monografie o logistice, zejména o logistice vojenské. Je to způsobeno mimo jiné i tím, že tyto publikace nikdo cílevědomě nevyžaduje. Jistě zde velkou roli hraje i jazyková bariéra funkcionářů a bohužel i vědecko-pedagogických pracovníků.

Řada příslušníků naší armády byla v minulých letech vyslána do různých škol a kurzů v SRN, USA a dalších státech. Doposud, až na ojedinělé výjimky, jsem nečetl žádný významnější materiál, ve kterém by někdo z nich popsal principy logistiky země, ve které studoval a uvedl možnou aplikaci do našich podmínek. Jednou z příčin může být i skutečnost, že se může jednat o odborníky, kteří s logistikou nemají mnoho společného nebo získané jazykové znalosti využívají pro lukrativnější činnosti, než je služba v AČR.

Účelem teorie je získat dostatečný odstup od denních problémů, které jsou dnes největší, ale může se ukázat, že za rok mohou být nepodstatné a že zastiňovaly problémy daleko závažnější. Vztah teorie a praxe lze obecně vyjádřit - viz. obr.

Obr.

Z obr. je zřejmé, že v rámci teorie musí ležet cílový model a stejně tak i cesta transformace. Není možné vypracovat cílový model, není-li zřejmé, že nebude ležet mimo stanovené hranice. Pak zákonitě i cesta k němu vedoucí povede mimo ně.

Někdo může namítnout, že je to plané teoretizování. Pak mohu položit otázky:

- zda je nezpochybnitelně zřejmé, že kroky, které podnikáme při výstavbě logistiky, jsou důsledně promyšlené a nejsou to kroky způsobující nenávratnou úchylnu na cestě k cílovému stavu,
- zda je ujasněný cílový model; jestliže ano, zda leží tam, kde jej chceme mít,
- zda je všem funkcionářům podle svých oblastí a kompetencí jasný cíl, cesta jak jej lze dosáhnout a pravidla, kterými se mohou řídit.

Obávám se, že na žádnou z otázek nelze jednoznačně odpovědět kladně. Proto nelze ani nic vyčítat funkcionářům a výkonným orgánům útvarů a svazků, kteří stále kladou otázky, co to vlastně ta logistika je, k čemu je dobrá, jaký je vlastně rozdíl mezi původním systémem zabezpečení a logistikou. Často jim neumí odpovědět ani jejich nadřízení...

Připustíme-li, že vytvoření teorie logistiky je nezbytností, pak vidím jako potřebné řešit následující opatření:

- vyslat odborníky v oblasti logistiky ke stážím a studijním pobytům v logistických systémech a na vědecko-pedagogických pracovištích v SRN, USA i jiných armád států NATO (případně dalších),
- provést analýzu teorie logistiky v zahraničí, navázat kontakt s předními teoretiky a aplikací získaných poznatků do našich podmínek je zevšeobecnit cestou vojenských škol, publikací a vojensko-odborných časopisů,
- vypracovat obecnou teorii logistiky, ve které mimo jiné postihnout vazby vojenské logistiky na ostatní subsystémy makrologistické struktury a stejně tak na ekonomiku obrany a další ekonomicko-vědní obory,
- formou vědeckých úkolů zahájit řešení jednotlivých problémů, jako podkladů pro dopřeshňování cílového modelu logistiky:
 - zásady činnosti logistiky v míru v rámci „systému plánování, programování, rozpočtování“,
 - legislativní předpoklady pro optimální funkci logistiky v míru, ve stavu ohrožení a ve válečném stavu,
 - zásady činnosti logistiky ve stavu ohrožení a ve válečném stavu, a další,
- provést plošné proškolení všech funkcionářů i výkonných orgánů v obecných zásadách logistiky a poskytnout jim tak patřičný odstup při řešení každodenních úkolů a další.

Je zřejmé, že vypracovat jakoukoliv teoretickou základnu je proces dlouhodobý a nikdy neukončený. Platí to i pro logistiku, která je v našich podmínkách něčím doposud neznámým a pro někoho i tajuplným. Vypracování teorie logistiky a její prosazení do vědomí specialistů, širší vojenské, případně civilní veřejnosti, je podle mého názoru nezbytným předpokladem úspěšné transformace původního systému zabezpečení na systém logistiky.

O ARMÁDĚ V OTEVŘENÉ SPOLEČNOSTI

Filozofické zamyšlení

J. P. Sartre v jedné ze svých prací napsal, že rysem dnešní doby je, že nerozumí sama sobě. Je to snad způsobeno hektičností času, v němž žijeme, a jenž nás vhání do stále nových a nových situací, takže „není čas“ zastavit a ohlédnout se, přehlédnout cestu, již jsme ušli, zjistit, kam jí míříme a zda směr, který jsme nabrali, zodpovídá tomu, v čem se oplatí žít.

Nerozumíme-li však dobře, nerozumíme sobě. Nerozumíme běhu našeho života. Zalézáme do „dopat“ pozic, názorů, pohledů, preferovaných provozem všedního dne, a optikou svých časem zabsolutizovaných pravd, nahlížíme na svět. Kouskujeme jej, osekáváme jeho údy a zpracováváme je v materiál, odpovídající našemu vkusu. Avšak skutečný svět přesahuje obzor „doupěte“. Jedinou cestou, která zůstává otevřena, je cesta z „doupěte“. Cesta, na níž je nutno vystavit se a čelit komplikacím.

Těchto několik úvah úvodem nebylo vyřčeno náhodou. Velmi úzce se váží k problému, o kterém chci promluvit. Totiž o problému některých hesel, pod nimiž se provádí změny současného českého vojenství - o *profesionalizaci a humanizaci armády*.

V nedávné době nebylo téměř jediného článku o armádě či z armádního prostředí, v němž by tak či onak tato slova nebyla přítomna. Na jedné straně uvedenou skutečnost přijímám s určitým uspokojením jako doklad toho, že se něco pozitivního děje, že se rozvíjí hladina vojenského života a sleduje směr k vyrovnaní s hladinami současného vyššího vojenského standardu. Na druhé straně se však jen těžko zbavuji pocitu *inflace obou pojmů, jejich banalizace, zjednodušujícího a zjednotřahujícího pochopení a dokonce toho, že se jich užívá k zakrytí a legitimizaci dějů, majících vůči nim zcela opačné vyústění*.

Není mým záměrem rozpitvát tento můj (avšak nejen můj) dojem. Spíše bych chtěl několika úvahami přispět k projasnění pozitivního obsahu obou zmíněných pojmů. Nejdrívě tedy k profesionalizaci.

Samotné slovo profesionalizace nás svádí chápat jej jako proces formování těch kvalit, které se úzce váží k výkonu profese, k efektivitě těch činností, které jsou danou profesí pokrývány. K vojenské profesi takto patří suma odborných

dovedností, zabezpečujících požadovaný efekt při minimalizaci nákladů k jeho dosažení, dále pak kázeň, jisté morální bojové kvality. K nim je pak přidávána „nestrannost“, někde (viz komentář 26. čísla A-reportu s názvem „Armáda v otevřené společnosti“) podbarvovaná prostinkým heslem „Sloužím“ Jana Lucemburského. Tímto „přídavkem“ se ovšem kruh požadavků uzavírá a armáda je jím vykazována do mezí autarkního života, zaobírajícího se sama sebou, nestranného a netknutého ničím co je mimo; do „doupěte“, vymezeného ryze technokratickými Pravdami vojenství, jejichž hodnota je vyměřena výhradně připraveností k „nestranné“ Službě.

Lze však heslo slavného středověkého panovníka a dobrodruha znovu vetkat do brokátu a nechat jej vlát nad armádou moderní, tj. otevřené společnosti?

Připomeňme si slova nositele Nobelovy ceny za literaturu A. Canettiho o dříve neslýchaném prolínání privátních a veřejných dějů. Ty tam jsou doby, kdy problém armády byl privátním problémem vládce a kdy se její působení jen zřídka a omezeně dotklo běhu života lidí. Války sice stály neúměrně mnoho životů, ale zpravidla jen najatých žoldnéřů. Dopady na životy ostatních se zpravidla redukovaly na to, budou-li poddanými toho či jiného feudála.

Dějiny však směřují k celostnosti, propojenosti a vnitřní závislosti dříve samostatně stojících celků. Události přestávají mít charakter intimních záležitostí, dotýkajících se jen úzkého okruhu lidí, a stávají se - více či méně vědomě - záležitostmi všech. Vojenství, armáda a války již nejsou dílčí epizodou, nýbrž hlubokým zářezem do dějin, které se staly světovými, hluboce sestupují do sféry individuálního žití: hrozba globálního konfliktu stejně jako regionálně omezená válka v bývalé Jugoslávii.

A dále. Může vojenství ve světě, jenž si žádá pozice dospělého, nadále zůstat zpola infantilní - fyzicky sice dorostlé, rozumově a mravně však nesvéprávné? Je dnes únosná pozice nevinné, neodpovědné instituce lidí, nezátížená než svými technologickými normami a příkazem zvenčí? Je dobré v dnešním světě, v němž roste potřeba a role subjektivity, programově formovat vojenství jako sféru odborníků, vědoucích vždy JAK odvést svou práci a nikdy se neptajících PROČ? Lidí schopných jen být k dispozici - lhotejno komu a lhotejno k čemu? Jsem přesvědčen, že nikoliv. Z takové instituce dýchá chlad odcizení, neosobnosti, chlad stroje.

Vojenství má ve své podstatě hluboce zakořeněný lidský, individuálně existenciální rozměr. Ten nestojí jen vedle vojensko-odborného a politického, v jedné řadě s nimi. Je zásadnější a k němu oba musí směřovat. Z něj musí vyrůstat ono „sloužím“ jako služba ne ideologii, ne jedné výlučně se tvářící politice, ale člověku.

Chceme-li tedy armádu budovat jako profesionální, musíme do oné „profesionality“ zahrnout i něco více. Nevidět ji pouze jako zaklesnutost lidského ducha do liter předpisů a norem a zahlcenost jimi. Nevidět ji ovšem ani jako bezbřehý altruismus, rozplývající se v jakémsi abstraktním ideálu lidství. Je odpovědnou pozicí člověka vědomého nejen JAK, ale i PROČ, schopného překročit práh svého pohodlného „doupěte“ a vidět svou činnost v horizontu „úcty k životu“ (A. Schweitzer), k člověku, k druhému a k sobě samému.

Tu dospíváme k bodu, v němž **profesionalita splývá s humanizací vojenství**. Humanizace, je-li spatřována v kontextu s vidinou armády technokratů, stává se jen čímisi z vně nanuceným, nepatřičným a nesystémovým, něčím, co si žádá doba, ale co pomine, jakmile jen trochu povolí tlak vnějších motivů. Pak vyšumí, zanechávajíc za sebou rozpačitý dojem z narychlo slepených opatření, jen míjejících skutečné problémy armády.

Jde-li o armádu v otevřené společnosti, musí jít o armádu, která je sama otevřená, neuzavírající se v alibistickém a nanejvýš pohodlném světě v ničem pevně nezakotvené služebnosti. Jde o armádu skutečně odpovědných lidí, majících prostor pro svá rozhodnutí a schopných unést jejich tíhu, byť by byla sebevíc „kacířská“. Humanizace pojatá ve smyslu docelení člověka jako tvora odpovědného, vystaveného „útoků“ okolností, schopného unést zátěž své existence, vojenské i lidské zároveň, a obstát v ní jako člověk. Tedy **humanizace ne ve smyslu přemýšlení o tom, jak odlehčit vojáku, ale spíše naopak, jak rozšířit prostor pro jeho lidskou seberealizaci, angažovanost**. Taková humanizace je naléhavou potřebou doby a terénem, jehož vývratěmi se teprve lze dobrat k profesionálovi, vážícího si sama sebe a vysluhujícímu si úctu lidí.

Nahlédnout na „věc“ z tohoto zorného úhlu předpokládá vyjít z „doupěte“ konjunkturálně honorované předpojatosti, doznívajícího černobílého a věčné absolutizujícího myšlení, a vzít svět konečně reálněji - v jeho mnohoznačnosti, nezavršenosti, stupňující se komplikovanosti, nesnášející se s zjednodušujícími a přímočarými řešeními, totiž v jeho lidské skutečnosti.

V ZÁJMU BEZPEČNOSTI EVROPY

PARTNERSTVÍ PRO MÍR

Rámcový politický dokument, jímž se Česká republika v pořadí jako 11. země bývalého sovětského bloku připojila k projektu Partnerství pro mír, byl podepsán v Bruselu 10. března 1994. Samotný projekt, který bude fungovat pod záštitou Rady NATO¹, byl schválen na vrcholné schůzce (summitu) Severoatlantické aliance v lednu 1994. Vlastní projekt partnerství není ještě detailně propracován, ale předpokládá se, že včetně rozpočtů bude projekt ze strany Aliance hotov nejpozději do konce prvního čtvrtletí.

V současné době se členové pracovní skupiny Ministerstva obrany a Ministerstva zahraničí České republiky zabývají konkrétním obsahem partnerství, které bude podstatně větší, než je nynější aktivita v rámci Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC)².

* * *

Na bruselském summitu bylo pregnančně konstatováno, že akt *připojení se k Partnerství pro mír představuje výlučně politickou a nikoliv právní závaznost*. V konečném důsledku to může pro jednotlivý signatářský stát znamenat možnost kdykoli vystoupit z partnerství a asi také oprávněnost Aliance rozhodnout o vypovězení partnera, jestliže zásadně poruší základní principy, na nichž je Partnerství pro mír postaveno.

● Proces připojení se budoucí partnerské země znamená nejdříve podepsat na vrchním velitelství NATO Partnerství pro mír - **Rámcový dokument**. Nebylo přesně stanoveno, kdo jej má signovat. Vzhledem k tomu, že byl ale schválen na summitu Aliance, předpokládá se účast nejvyšších státních či vládních představitelů.

● Jako druhý krok bylo stanoveno předložení tzv. **Prezentačního dokumentu**, ve kterém budou uvedeny konkrétní politické a vojenské záměry partnera, jimiž chce přispět k realizaci Partnerství pro mír. Samozřejmě NATO také požaduje, aby obsahoval základní údaje o vojenském potenciálu země a perspektivách rozvoje ozbrojených sil, jenž by zabezpečil potřebnou kompatibilitu s atlantickými armádami.

Na základě Prezentačních dokumentů potom hodlá vrchní velitelství NATO vypracovat **všeobecný pracovní plán**, který bude obsahovat nabídku širokého spektra konkrétních partnerských aktivit.

Vyvrcholením fáze připojení se k Partnerství pro mír je vyhotovení konkrétního **individuálního pracovního plánu** spolupráce jednotlivého partnera se Severoatlantickou aliancí.

Míra pomoci NATO signatářům rámcového dokumentu při zpracování žadatelských a vstupních plánů je závislá především na jejich zájmu a potřebě. Generální tajemník NATO M. Wörner v této souvislosti upozornil také na to, *aby individuální pracovní plány již neobsahovaly opatření, jež jsou náplní činnosti Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC).*

Vedení NATO také stanovilo **jednací fóra**, nezbytná pro činnost Partnerství pro mír.

Politické porady, tj. zasedání Rady NATO a zástupců ostatních signatářů partnerství bude rámovat NACC. *Ti partneři, kteří ale nebudou jejími členy, získají vzhledem k ní statut pozorovatele*, ovšem s rozhodovacím právem v otázkách Partnerství pro mír a naopak. Fórum Rady NATO/NACC bude jednat o všeobecných politických záležitostech a problémech. Prioritu bude mít ovšem Rada NATO, jež může mj. iniciovat tzv. schůzku 16 + 1, tj. rozhovor zástupců zemí Aliance s jednotlivým partnerem, v jehož průběhu budou zhodnoceny jeho kooperující aktivity a přínos pro Partnerství pro mír. Rada NATO také disponuje právem shromáždit signatáře partnerství, např. v zájmu cvičení nebo jiných specifických aktivit.

Pracovní fóra budou zabezpečovat **Politicko-vojenský řídicí výbor NATO** pro Partnerství pro mír, **Vojenský výbor** (na koordinačních setkáních) a **koordinační skupina** partnerství.

Prvně jmenovaný výbor bude ponejvíce fungovat na úrovni 16 + 1. Jeho hlavním úkolem bude přezkoumávat a upřesňovat Individuální pracovní plány, jejich nezbytnost a potřebnost. V rámci NACC/Partnerství pro mír má zajišťovat jejich transparentnost a recipocitu. Zvláštní postavení má mít na tomto fóru ad hoc skupina koordinace pro udržování míru mezi členy Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) a státy se statutem pozorovatele.

Úkolem Vojenského výboru NATO (nejvyšší vojenský orgán Aliance) na koordinačních setkáních se signatáři Partnerství pro mír je zajišťování multilaterálních a individuálních konkrétních otázek vojenské povahy.

Styční důstojníci účastnických států soustředění v koordinační skupině budou pod vedením Rady NATO plánovat vojenská opatření nutná k realizaci programů partnerství, v mnohém závislých na konkrétním vývoji situace v Evropě a možnostech signatářů.

Jaký je autentický text dokumentu?

O Partnerství pro mír toho bylo napsáno v našem tisku mnoho. Reakce jsou většinou pozitivní, **cílem nás všech je ekonomická stabilita a prosperita, která je nemyslitelná bez vojenské bezpečnosti a politické stability**; nesouhlasných vystoupení a projevů bylo zatím zanedbatelně málo. Redakce Vojenských rozhledů

uveřejňuje v téměř nezkrácené podobě rámcový dokument Partnerství pro mír, který vydala tisková služba NATO v Bruselu, takže každý čtenář má možnost seznámit se s tím, o čem v Partnerství pro mír jde a jaké má cíle, a tak si udělat svůj vlastní úsudek.

Rámcový dokument Partnerství pro mír (zkrácený výtah)

● Partnerství je ustanovené jako vyjádření společného přesvědčení, že stabilita a bezpečnost v evro-atlantickém prostoru může být dosažena jen prostřednictvím spolupráce a společné činnosti. Ochrana a upevňování základních lidských práv, zachovávání svobody, práva a míru prostřednictvím demokracie, to jsou základní hodnoty sdílené Partnerstvím. Připojením se k Partnerství si členské státy Severoatlantické aliance a další země, které podepsaly tento dokument připomínají, že se zavázaly k ochraně demokratických společností, jejich svobody od nátlaku a zastrasování, a k dodržování principů mezinárodního práva. Opětovně potvrzují svůj závazek v dobré vůli plnit závazky vyplývající z Charty OSN a principů dokumentu lidských práv, zvláště zdržet se hrozby nebo použití síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti jakékoli země, respektovat existující hranice a řešit spory mírovými prostředky.

● Země, které podepsaly tento dokument, budou spolupracovat s Organizací severoatlantické smlouvy, sledující tyto cíle:

1. Budou pomáhat transparentnosti při vojenském plánování a procesu vytváření rozpočtu.
2. Zaručovat demokratickou kontrolu ozbrojených sil.
3. Udržovat možnost a připravenost zúčastnit se operací pod záštitou OSN nebo KBSE.
4. Rozvíjet kooperativní vojenské vztahy s NATO za účelem společného plánování, výcviku a cvičení s cílem přispět k posílení svých schopností realizovat mise na poli mírových operací, pátracích a záchranných, stejně jako humanitárních operací a dalších, které mohou být schválené.
5. Dlouhodobě rozvíjet síly, které budou lépe připravené operovat s armádami členů Atlantické aliance.

● Při přípravě a realizaci individuálních programů Partnerství smí každá níže podepsaná země, na své vlastní náklady a se souhlasem Aliance, a v případě potřeby i příslušných belgických úřadů, vytvořit svůj vlastní styčný úřad v sídle NATO v Bruselu. Taktéž dá k dispozici lidi, prostředky a zařízení potřebné a vhodné pro realizaci dohodnutého programu Partnerství pro mír. NATO jim bude pomáhat, když to bude vhodné, při formulování a naplňování jejich individuálních programů Partnerství.

● Níže podepsané státy přijímají následující:

1. Ty, které předpokládají účast na úkolech uvedených v bodě č. 4 se budou, když to bude vhodné, zúčastňovat příslušných cvičení NATO.

2. Budou financovat svou vlastní účast na aktivitách Partnerství a budou i jinak společně nést stále vyšší náklady cvičení, kterých se zúčastní.
3. Mohou vyslat, po příslušné dohodě, do Koordinačního oddělení Partnerství v Mons (v Belgii) stále styčné důstojníky, kteří by pod záštitou Severoatlantické rady realizovali vojenské plánování potřebné pro naplňování programů Partnerství.
4. Země, které se budou zúčastňovat plánování a vojenských cvičení budou mít přístup k určitým technickým informacím NATO, potřebným pro interoperabilitu.
5. Při zachovávání opatření KBSE o obranném plánování, níže podepsané země a státy NATO si budou vyměňovat informace o krocích, které byly nebo jsou přijímané s cílem zvýšit transparentnost v obranném plánování a vytváření rozpočtu s cílem zajistit demokratickou kontrolu ozbrojených sil.

● Dodržující své závazky s cílem tohoto Partnerství pro mír členské státy Severoatlantické aliance budou:

1. Rozvíjet společně s dalšími níže podepsanými zeměmi plánovací proces a výzkum, s cílem vytvořit základnu pro identifikování a vyhodnocování možností, které by mohly být dány v dané chvíli k dispozici pro mnohonárodní výcvik, cvičení a operace společně se silami Aliance.
2. Upevňovat vojenskou a politickou koordinaci v sídle NATO za účelem vypracování směrnice, odpovídající partnerským aktivitám s ostatními níže podepsanými zeměmi, včetně plánování, výcviku a vypracování doktríny.

● NATO bude konzultovat s kterýmkoli aktivním účastníkem Partnerství, když tento partner bude cítit přímé ohrožení své územní celistvosti, politické nezávislosti či bezpečnosti.

Nové vytváření bloků a další dělení Evropy?

V čem vlastně spočívá nabídka spolupráce Partnerství pro mír? Znamená to snad, že stabilita evropského kontinentu bude výsledkem spolupráce dvou velmocí (Ruska a Ameriky) rozkládajících se mimo samu Evropu? Že náš světadíl přestává být místem jejich možného střetnutí, ale zájmově zůstává mezi nimi rozdělený?

Ani jedno, ani druhé. Samozřejmě, program Partnerství pro mír je prvním krokem do NATO, jakýmsi předstupněm členství, protože pro nikoho by nebylo užitečné, kdyby se Aliance najednou rozšířila o více než deset zemí. **Konečným cílem není přijetí určitých států do NATO, ale bezpečnost a stabilita v Evropě.** Ze zklidňovací návštěvy amerického prezidenta Billa Clintona v Moskvě vyplynulo, že Rusko i Amerika budou napříště v zájmu bezpečnosti Evropy spolu spolupracovat, nikoliv dělit Evropu na sféry svého vlivu. Rozšiřování NATO nemá být tedy chápáno jako spouštění nové železné opony, a především ne jako snaha o izolaci Ruska.

NATO má být otevřeno všem zemím, které uspějí v demokratické a hospodářské transformaci a budou se podílet na **upevňování a rozšiřování evropského pásma demokratických hodnot.** Jinými slovy, zúčastnit se jej může každý, kdo sdílí shodné hodnoty se západním světem. Potenciální partneři nemohou být

omezování jen na tzv. visegrádskou skupinu (V-4), ale je třeba brát také v úvahu i zájem pobaltských republik, Rumunska, Bulharska nebo Slovinska.

Je to projekt umožňující velmi širokou spolupráci a který je koncipován jako **dynamický proces vzájemné adaptace jak NATO, tak případných zájemců vstupu do Aliance**. Počítá se s velmi hlubokou politickou i vojenskou kooperací, se společným plánováním a vojenskými cvičeními. Nejde jen o aspekt vojenské spolupráce, ale i spolupráci ekonomickou, jako jednoho ze dvou základů této iniciativy. Nejde jen o to získat pro malou zemi mezinárodní bezpečnostní záruky, ale **být zároveň spolutvůrcem evropského dění**.

V první fázi příprav nabízel program partnerství v zásadě jen společná cvičení a možnosti některých dalších aktivit spolu s NATO. To, co nakonec schválil bruselský summit NATO (10. ledna 1994) a v Praze tlumočil prezident Clinton, nabízí mnohem více.

Program totiž skýtá závažnou nabídku především politické spolupráce. Schválený dokument obsahuje podrobnou definici hodnotového základu, na kterém je partnerství založeno. Byl to pražský summit, který přispěl k vyjasnění tohoto principu: **Bezpečnostní spolupráci je třeba řešit na bilaterální bázi, tedy každá země se Severoatlantickou aliancí zvlášť - právě proto, aby nevznikalo nebezpečí alternativních bloků**. Také americký ministr zahraničí Christopher nenechal nikoho na pochybách, že regionální spolupráce je sice důležitá věc, ale spolupráce v bezpečnostní oblasti musí spočívat na dvoustranných vztazích států s NATO.

Jaké jsou konkrétní kroky naší účasti na projektu Partnerství pro mír?

Projekt Partnerství pro mír zároveň vhodně časově zapadá do transformace české armády, která by letos měla dále pokračovat. Tvoří se nové bojové řády, pravidla výcviku, nové systémy velení, a to vše tak, aby byla dosažena relativně vysoká kompatibilita s NATO. **Solidně vycvičená, na demokratických základech vybudovaná armáda, je tím nejlepším vkladem, který můžeme v přiblížování i v budoucím členství NATO přinést.**

Pochopitelně, spolupráce s NATO bude něco stát. Partnerství pro mír předpokládá, že noví partneři budou postupně stejně jako západní země nést i finanční tíži partnerství (stejně jako eventuálního budoucího členství). V počátečním období by ale náklady partnerství neměly převýšit finanční částky, které Česká republika vynakládá na své členství například v institucích OSN.

Základem české účasti v projektu Partnerství pro mír má být český prapor UNPROFOR a nyní budovaná brigáda rychlého nasazení v počtu 3 500 lidí.

Armáda České republiky připravuje kurz pro vojenské experty, kteří nás budou zastupovat v NATO. V první řadě bychom měli mít podle plánu ve velení NATO svého styčného důstojníka. Časem se počítá i s přibližně 15-20 zástupci ČR v jeho jednotlivých výborech a institucích ve věku mezi 25 až 40 lety, kteří by měli být jazykově vybaveni, a kterým bude poskytnut půlroční kurz, zaměřený nejen na jazyky, ale i na základní znalosti mezinárodního práva a organizaci NATO.

Spolupráci s armádami demokratických států zahájila Česká republika s předstihem. Již loni bylo plánováno společné cvičení českých jednotek s francouzskou

rotou a letos v březnu se zúčastnilo asi 40 nizozemských vojáků společného vojenského cvičení s českými vojáky z jednotky rychlého nasazení v prostoru Bole-tice nedaleko Českého Krumlova. Ovšem s účastí našich vojenských jednotek na společných cvičeních spolu s armádami jiných států budou možná jisté legislativní problémy.

Ministerstvo obrany zkoumá, zda Ústava České republiky vůbec umožňuje vyslání malých vojenských jednotek za hranice českého státu na cvičení bez souhlasu českého parlamentu. Totéž se týká samozřejmě i cvičení příslušníků cizích armád na území České republiky.

Čl. 43 Ústavy praví: „Vyslat ozbrojené síly mimo území ČR lze jen se souhlasem obou komor.“ Vzhledem k tomu, že Senát zatím nebyl ustaven, zřejmě by posta-čoval pouze souhlas Sněmovny. Také článek 39 mluví o možnosti dislokace cizích vojsk v České republice, k níž je třeba souhlasu nadpoloviční většiny senátorů.

Podle vyjádření předsedy zahraničního výboru Sněmovny J. Payneho (ODS) nelze vyslání vojenských jednotek do ciziny v rámci partnerství chápat jako bojové akce, a proto k tomu není zapotřebí souhlasu parlamentu. Parlament by měl dávat souhlas k vyslání vojáků pouze do bojových akcí v zahraničí, nikoli na cvičení.

Armáda ČR již letos na cvičení NATO?

Vrchní velitel spojeneckých ozbrojených sil NATO pro střední Evropu armádní generál Hennig von Ondarza při návštěvě Prahy v lednu 1994 jednal s ministrem obrany A. Baudyšem a náčelníkem Generálního štábu Armády ČR gene-rálmajorem Ing. Jiřím Nekvasilem o společných programech armád NATO a české armády, jako jsou např. zmíněná společná cvičení a účast na mírových operacích. Takováto cvičení si vyžádají určité náklady, bude proto lepší začít u menších jedno-tek pěchoty, kde se dá zároveň dobře **vyzkoušet koordinace spojení a velení**. Naši důstojníci by se tak mohli velmi brzy účastnit cvičení NATO, a to nejen jako pouzí pozorovatelé, ale již jako jejich přímí účastníci.

Z projevu prezidenta Billa Clintona

Závěrem bychom chtěli uveřejnit část projevu, který pronesl americký prezident Bill Clinton v lednu 1994 na zasedání NATO v Bruselu, který ve výstižné zkratce charakterizuje cíle, smysl a zásady jak americké zahraniční politiky a Seve-roatlantické aliance, tak Partnerství pro mír:

„Proč bychom měli rýsovat novou hranici napříč Evropou, jen trochu dále na východ? Proč bychom nyní měli dělat něco, co by předem uzavíralo to nejlepší pro budoucnost Evropy? Nejlepší budoucností je demokratické Rusko, oddané bezpečnosti všech svých evropských sousedů. Nejlepší budoucností je demokra-tická Ukrajina, demokratické vlády v každém z nových nezávislých států bývalého Sovětského svazu, všechny oddané spolupráci na trhu, společné bezpečnosti a demokratickým ideálům.

Tvrdím, že Partnerství pro mír je tím nejlepším ze všech řešení. Umožňuje nám připravovat se a pracovat pro rozšíření NATO, až další země budou schopny splňo-

vat všechny závazky, které NATO klade. Umožňuje nám uskutečňovat je takovým způsobem, který dává čas zapojit Rusko a také i ty státy bývalého Sovětského svazu, které zatím zůstávaly během všech debat téměř nepovšimnuty, a to takovým způsobem, který nechává otevřenou budoucnost Evropy, která se naprosto odděluje od té destruktivní minulosti, kterou jsme znali.(...)

Konečně, abychom uspěli při přípravě Partnerství pro mír každý z nás musí ochotně vzít na sebe určité povinnosti. To nesmí být jen gesto. Je to fórum - a není to jenom pouhé fórum. Partnerství pro mír je také vojenská a bezpečnostní iniciativa, shodná s tím proč bylo zřízeno a čeho mělo dosáhnout NATO. Musíme si realisticky uvědomit, že **rozšiřování našeho členství bude znamenat také rozšiřování závazků**, které musí být doprovázeny vojenskou strategií a příslušnými postoji. Přibírání nových členů nevyžaduje jen seriózní rozhodnutí, ale i seriózní zdroje. Dnes nejsou tyto zdroje velké, ale nicméně, jak mi řekl generální tajemník dnes ráno, musí být k dispozici, aby byly brány vážně našimi spojenci a přáteli, kteří budou žádat o přijetí.(...)

Tři dny poté, co byla podepsána Severoatlantická smlouva, významný americký komentátor Walter Lippman prorocky napsal: Pakt bude připomínán ještě dlouho poté, kdy podmínky, které jej vyvolaly nebudou hlavním problémem lidstva. Neboť smlouva uznává a vyhláší zájmy společnosti, které jsou mnohem starší než konflikt se Sovětským svazem, a ať se stane cokoli, tyto zájmy přežijí.

Tato porada prokázala, že měl pravdu. Sovětský svaz již neexistuje, ale naše zájmové společenství přetrvává. Nyní je jen na nás vybudovat novou bezpečnost pro lidi v 21. století."

Použité zkratky a termíny:

- ¹ Rada NATO je nejvyšším orgánem Aliance, který s konečnou platností rozhoduje o všech zásadních otázkách politické a vojenské linie organizace a s nimi spojených aktivitách.
- ² NACC (North Atlantic Cooperation Council) byla ustavena na summitu v Římě v listopadu 1991. V současné době ji tvoří členské státy NATO a dalších 22 států Evropy. Spolupráce mezi bývalými protivníky zahrnuje projednávání takových otázek, jako je např. plánování obrany, demokratické koncepce kontroly ozbrojených sil, vztahy mezi civilním a vojenským sektorem, konverze zbrojní výroby atd. Předmětem společného zájmu jsou rovněž programy tzv. třetí dimenze NATO, což znamená spolupráci v oblastech vědy a ekologie.

-RED-

SYSTÉM AKVIZICE A LOGISTICKÉ PODPORY

Jeho zavádění s využitím počítačů v armádě USA

Řešení a zavádění programu uceleného unifikovaného automatizovaného systému akvizice a logistické podpory s využitím počítačů - **CALS (Computer-Aided Acquisition and Logistic Support)** do armády USA sleduje dosáhnout úsporná opatření modernizací a efektivním sjednocováním s co největší standardizací a automatizací postupně všech složek integrované logistické podpory **ILS (Integrated Logistic Support)**. Jde v prvních fázích o zachycení a zaregistrování všech potřebných informací o složitých zbraňových systémech (zařízeních) do digitálních databází - od projektů přes akvizici, výrobu, užívání, údržbu včetně zásobování až po vyřazení.

Cílem programu CALS v prvních fázích jsou zejména oblasti informační technologie (IT):

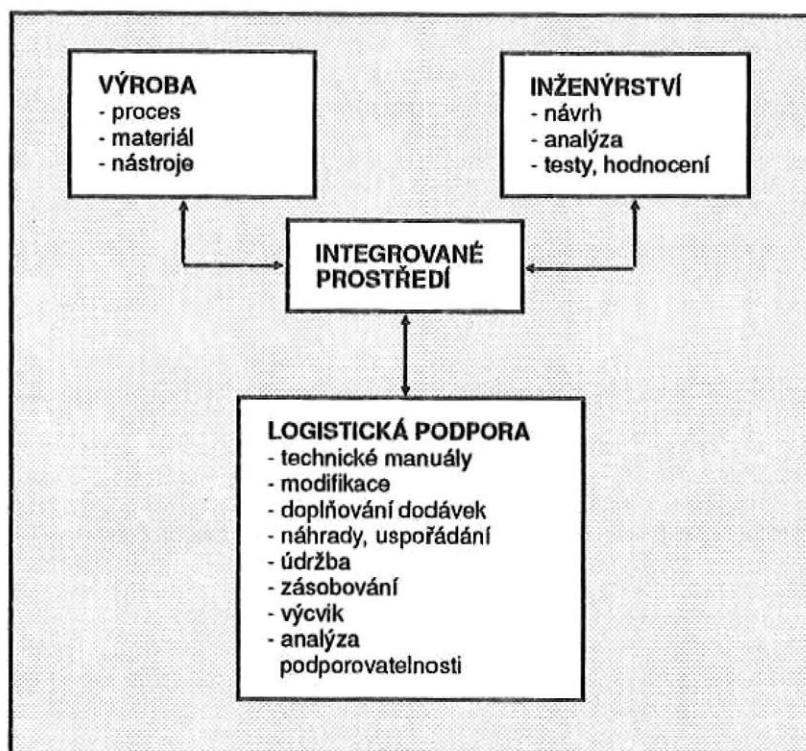
- standardizace elektronického toku dat, textových souborů, grafik, manuálů a další dokumentace včetně katalogů v digitální formě
- vytvoření společně sdílené elektronické databáze umožňující přístup k potřebným informacím ze strany projektantů, vývojářů, výrobců i uživatelů.

V dalších fázích je z hlediska ILS nutné řešit například oblasti sjednocování a standardizace testovacích technologií (TT), které jsou nezbytné nejen pro efektivní údržbu a opravy zbraňových systémů, ale i zkvalitňování jejich pohotovosti.

CALS, společná iniciativa ministerstva obrany USA a dodavatelů ze zbrojního průmyslu, je odvozována z řady norem, které postupně formalizují strukturu potřebné dokumentace spojené se zbraňovými systémy v kontraktech americké vlády na zbrojní dodávky. CALS je budován tak, aby také všem zásobovacím orgánům umožnil vytvářet dokumentaci stejnou formou, včetně úpravy dokumentů, struktury, obsahu a určených logistických komunikačních kódů. Cílem použití technologie CALS v oblasti zásobování je umožnit shromažďování digitálních informací na všech a ze všech stupňů zásobovacího řetězce. Každý zásobovací orgán (stupeň) má předávat zákazníkovi (adresátovi) informace pro použití v dalším stupni programu. Na konci řetězce se z dokumentů od všech subdodavatelů vytvoří souhrn digitálních informací. Předpokládá se, že CALS ušetří při širším zavedení čas a peníze. Jsou uváděny odhady úspor 10 miliard dolarů během

několika roků [1], zlepšení přístupu k informacím jak ze strany ministerstva obrany, tak dodavatelů a možnost snadnější úpravy zásobovací dokumentace při modifikacích a modernizacích. Obecné schéma cílů integrovaného modelu pro CALS je uvedeno podle [1, 8] na obr. 1.

Integrovaný model pro cíle CALS (podle [1.8])

Obr. 1

Historie CALSu je také příkladem řešení pokusů průmyslu a armády zvládnout a nahradit obrovské množství dokumentů a informací s pomocí počítačové techniky. Zahájení realizace CALS po roce 1985 přineslo poznatek, že databáze vytvořené pro logistickou podporu mohou být obohaceny o zpětnou vazbu umožňující realizovat kvalitnější akviziční požadavky.

K zabezpečení správné funkce CALS se vyžaduje:

- dodávání zpracovaných informací o výrobcích v digitální formě, a to z hlediska jejich projektu, konstrukce, provozu a zásobování náhradními díly dodavatelem zbraňových systémů
- zpřístupnění informací o dodávaných zbraňových systémech odběratelům a uživatelům podle odpovídajících kompetencí

Existují filosofie CALS vlastně podle [4] říká: „Jakmile máme všechny informace ohledně projektu, spolehlivosti a údržby, víme také, co je potřebné zabezpečit během celého životního cyklu zbraňového systému včetně zásobování. Prezentační dat je rozhodující, digitální uchovávání informací o novém prostředku je důležité pro snadné vyhledávání dat a jejich prezentaci.“

Ministerstvo obrany USA věnuje náležitou pozornost otázkám zavádění a realizace technologií pro CALS již od počátku jeho vzniku. Již v roce 1986 vytvořilo z dvaceti průmyslových sdružení Řídící skupinu průmyslu pro CALS. První snahou Pentagonu bylo prosadit CALS do pozemního vojska, a to zde se dvěma hlavními elementy:

1. propojitelnost do všech datových bází včetně bází užívaných akvizičními pracovníky,
2. řízení dat pro analýzu údržby v depech a logistickou podporu včetně zásobování.

Hlavní funkční elementy pro CALS znázorňuje model architektury pro otevřené prostředí CALS navržený v pozemním vojsku (Army), tzv. ACALS, na obr. 2 (podle [1]).

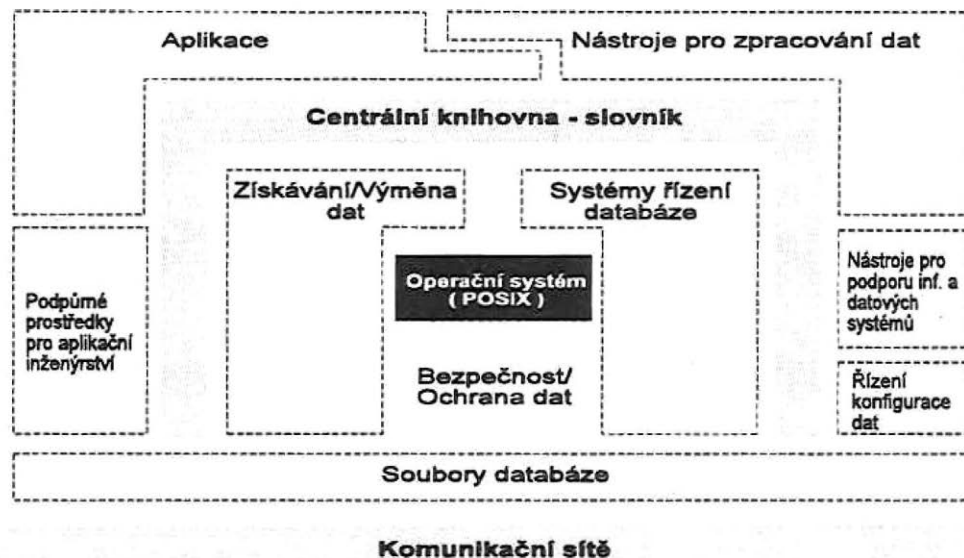
CALS má velký vliv na trh, dochází k integraci zájmů firem zabezpečujících dodávky pro armádu. K tomu účelu jsou vytvářeny podpůrné normy pro podnikovou integraci v digitálním prostředí s řešením legální a utajovací bezpečnosti dat pomocí adekvátních technik, včetně zavádění moderních přístupových kódů. Vliv technologií CALS se posléze promítne i do celosvětového obchodu se zbraněmi. V tvrdé konkurenci bude mít v první řadě úspěch ten dodavatel, který bude uplatňovat systém CALS. **Přechod celé řady zbrojařských firem na CALS**, i přes jeho vysoké počáteční pořizovací náklady, se jeví jako příležitost projevit svou progresivnost a konkurenceschopnost a schopnost managementu prosadit se v těžkých podmínkách konkurence světového zbrojního průmyslu. Zavádění CALS přispívá pro urychlování projektů a dodávek, jejich zlevnění a k dalšímu prohloubení řízení kvality výroby dodávek pro potřeby ozbrojených sil.

Zavádění CALS není jenom záležitostí USA a jeho ministerstva obrany, v současné době již získává internacionální charakter. Příkladem je jeho využívání a zavádění ve Velké Británii a dalších státech NATO. Velkým tlakem pro realizaci tohoto programu je skutečnost, že **žádná firma, která nebude napojena na CALS, nebude výhledově po roce 1995 získávat zakázky od ozbrojených sil USA i dalších členů NATO**. Nově vyvíjené a do armády zaváděné složité zbraňové systémy budou muset v plné míře využívat standardů CALS. Zastánci CALS tvrdí, že jeho prospěch se projeví také u dodavatelů. Sníží se doba zavedení výroby, náklady na výrobu a životní cyklus výrobku. Bude zkrácena doba od nových

Otevřená architektura pro CALS pozemního vojska USA

Politika - Praxe - Procedury

Rozhraní mezi člověkem a strojem

Poznámka: POSIX - Portable Operating System Interface UNIX Standards

Obr. 2

konceptů, projektů a výroby až po rozšíření na trhu a to při zvýšené kvalitě výrobků. Filosofie CALSu nebyla a není vždy přijímána právě ochotně, ale o výhodách nemohou být již nadále pochybnosti. Vzhledem k již ověřeným výsledkům konečný termín pro přechod na CALS tlačí na dodavatele ministerstva obrany a ti dnes navíc pocítují obavy ze zmenšujících se trhů. Existuje názor, že více firem, které chtějí prodávat ministerstvu obrany USA, přejde na digitální systém výměny dat v nejbližší době. Předpokládá se, že po roce 1995 bude mít CALS vytvořenou potřebnou digitální databázi přístupnou všem dodavatelům a uživatelům od ministerstva obrany USA až do stupně jednotka, a to jak v mírových tak i válečných podmínkách. **Pravděpodobné je následné uplatnění CALS v NATO.** K tomu bude nutno vytvořit mezinárodní normy, zabezpečující pokrytí všech aspektů výměny dat pro počítačem podporovaný návrh, konstrukci a výrobu nových složitých zbraňových systémů a také jejich podpůrných systémů - prostě ILS. Přitom je nutno odstranit různost dnes existujících zbytečných specifik a neekonomických duplicít, což je též cílem CALSu.

Pro technologie CALS byla vytvořena a je dotvářena v první a druhé fázi řada standardů jejichž základní přehled je uveden v **tabulce**.

Do standardizačního procesu jsou postupně zapojovány vojenské, civilní, národní i mezinárodní celosvětové standardizační organizace.

Hlavní standardy tvořící výchozí základ technologií CALSu

Tabulka

MIL-STD-1840	Automated Interchange of Technical Information (elektronická výměna technických dat o výrobku)
MIL-M-28001A	Markup Requirements and Style Specification for Text Exchange and Output (- norma ISO 8879 - textové soubory - SGML - Standard Generalized Markup Language - specifikuje automatické publikování technických příruček v jazyce SOL)
MIL-STD-1388-2A/2B	Logistics Support Analysis/Record (LSAR) (analýza a dokumentování logistické podpory)
MIL-D-28000	Digital Representation for Communicating Product Data (- norma ANSI Y14, 26M - technické ilustrace IGES - Initial Graphics Exchange Specification)
MIL-R-28002	Raster Graphics Representation in Binary Format (- norma CCITT Gp4 - International Consultative Committee for Telegraphy, Group 4 - rastrové grafiky)
MIL-D-28003	Application Profile for Delivering Illustrations Using Computer Graphics Metafile - CGM (- norma ISO 8632 - vektorové grafiky)

Při realizaci programu CALS se přihlíží k požadavkům modelu součinnosti otevřených systémů, vypracovaného Mezinárodní organizací pro standardizaci

(ISO). V rámci tohoto modelu má být vytvořen komplex informačních technologií, který má usnadnit organizační a technickou slučitelnost a propojitelnost velkého počtu specializovaných počítačů do jednotného počítačového systému. Přechod na uvedený model umožní společné využívání souborů aplikačních programů, bází dat, příslušných rozhraní pro uživatele, výměnu dat aj.

Standardizace procesu výměny informací kladně ovlivní efektivnost práce firem, které budou moci udržovat přímé a efektivnější kontakty s ministerstvem obrany. Zvýší se úroveň spolehlivosti, opravitelnosti a udržitelnosti zbraní a usnadní se jejich bojové používání a údržba. Předpokládá se také podstatné urychlení procesu vývoje nových zbraňových systémů.

Zavedení systémů automatizované výměny informací podstatně zvýší i konkurenceschopnost amerického průmyslu v důsledku zlepšení technicko-ekonomických charakteristik výroby a důslednějšího uspokojování požadavků uživatelů. Přispěje k odstranění různých informačních a organizačních bariér mezi Pentagonem a průmyslovými firmami, mezi dodavateli a subdodavateli i ve vnitřní organizaci firem. Umožní zvýšit efektivnost finanční kontroly činnosti firem a snížit náklady na vývoj zbraňových systémů.

Pro oblast testovacích technologií (TT), standardizovatelných testovacích technologií (STT), které jsou nezbytnou součástí moderního integrovaného systému logistické podpory složitých zbraní a systémů a nezbytnou součástí ILS (viz. již např. předchůdce MIL-STD-1388-1A/1B), je novým účinným katalyzátorem vznik **JCMO (Joint CALS Management Office)**. JCMO je novým společným řídicím orgánem pro urychlení dalšího rozvoje CALS. Vznikl koncem roku 1990 jako společná instituce pro pozemní vojsko (Army), námořnictvo (Navy) a letectvo (Air Force) armády USA [1]. Je tu předpoklad, že v rámci JCMO tak dojde i k potřebnému sjednocení a standardizaci automatizovatelných testovacích technologií uvedených druhů vojsk. Jde o již existující a používané systémy MATE (Modular Atomic Test Equipment - AF), IFTE (Intermediate and Field Test Equipment - A) a CASS (Consolidated Automated Support System - N) [9, 10].

Cílem příspěvku bylo poskytnout úvodní podněty a informace o rozsáhlém systému CALS, který je zatím zaměřen hlavně do oblasti informační technologie. Další rozvoj CALS a zejména vznik JCMO jistě urychlí také úplnější řešení standardizované automatizace všech nezbytných složek ILS (včetně STT).

Pro CALS jsou v USA uvažována a již i realizována rozsáhlá zabezpečení v oblasti kvalifikace vojenského i civilního řídicího i výkonného personálu včetně zapojení vojenské akademie USA [8].

Literatura:

- [1] Rowe, J.: Core Standards Herald CALS Implementation. Defense Electronic, č. 2/91
- [2] Bickers, Ch.: Getting Closer to CALS. Jane's Defence Weekly, č. 16/92
- [3] Warham, Ch.: Catching the wave. Jane's Defence Weekly, č. 23/92
- [4] Galloway, L.: The CALS vision takes off. Jane's Defence Weekly, č. 12
- [5] Bickers, Ch.: Keeping in line with CALS. Jane's Defence Weekly, č. 17/1991
- [6] Boatman, J.: At the cutting edge. Jane's Defence Weekly, č. 17/91
- [7] Red. článek: Spotlight on CALS. Internationale wehrrevue, č. 3/91
- [8] O'Neal, S. A.: CALS: Enabling Process Improvement. Signal, č. 9/89

- [9] Rybák, V.: Konsolidace automatizovaných měřících systémů v armádě. Vědecký seminář „Metrologie a měření“ VA Brno 1992
- [10] Rybák, V.: Konsolidace automatizovaných testovacích systémů v armádě. Experimentální referát vyžádaný katedrou K-4 VA, VA Brno 1993

VOJENSKÉ DIMENZE NĚMECKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

Nejen od nasazení německých pěšáků v Somálsku straší část veřejnosti militarizace německé zahraniční politiky. Také parlamentní opozice ve Spolkovém sněmu varovala před nebezpečím takové militarizace. Vláda to odbyla jako nesmysl. Co militaristického má být na tom, když němečtí vojáci připravují v Somálsku pitnou vodu?

Pod nadpisem „Plnění mezinárodních povinností“ se ale v posledních měsících v SRN diskutovalo téměř výlučně o použití Bundeswehru. O německé odpovědnosti při realizaci závěrů z Ria nebo o německé úloze na shromáždění skupiny hospodářsky nejsilnějších států - G 7 - se vůbec nedeбатovalo. Tento rozpor je alespoň znakem toho, že pro politicky odpovědné činitele má otázka budoucích úkolů Bundeswehru ústřední význam.

Slovo militarizace, které používá opozice, přitom přímo sugeruje, že vláda doslova dychtí po vojenském osvědčení a chce Bundeswehr pokud možno ještě dnes poslat do všech koutů světa. Volání po armádě je přirozené také reflexem v myšlení politiků na odstranění četných násilných konfliktů po skončení studené války. Tak politik CDU Hauser, zabývající se obranou, žádá světovou policii OSN, která má odstrašovat již jen svou existencí.

Nikoli teprve od války v Perském zálivu se zahraničně-politické rozhovory točí okolo pojmu německého „zapomenutí na moc“. Zhroucení bipolárního poválečného uspořádání a znovusjednocení opět oživilo představu, že Německo má hrát ve světové politice vedoucí roli. Uskutečnění této ambice je těsně spjata s tím již nyní se zřící historicky podmíněné německé zdrženlivosti v otázkách zahraniční a vojenské politiky. Na ochotu zúčastnit se s vojáky mezinárodních akcí - at'

už jakéhokoli druhu - se pohlíží jako na chybějící klíč politiky, která má Německu umožnit silně mluvit v koncertu velkých.

Zdá se, že se splní odkaz F. J. Strausse, který kdysi žádal, aby „Německo vystoupilo ze stínu dějin“. V této perspektivě se dosud prováděné německé sebeomezení a zdrženlivost nově interpretuje jako čtyřicetiletá zvláštní německá cesta, která dnes dospěla ke svému konci. „Patříme znovu do rodiny,“ řekl velitel německých jednotek v Somálsku při příjezdu do Mogadiša.

K aktivnímu utváření mezinárodního prostředí je podle konzervativního světového názoru zapotřebí pořádkových sil, které se mohou opřít o převahu ozbrojených sil. Na tom se nic nezměnilo ani po konci konfliktu Východ-Západ. Naopak: „Ve světě existují jen dvě měny: Hospodářská síla a vojenská síla k jejímu prosazení.“

Je zajímavé si přečíst, co řekl generální inspektor Klaus Naumann, autor tohoto výroku a jeden z proroků nynějších změn v zahraniční politice již 27. února 1989 při projevu v Hamburku o vztahu moci a armády: „Je to německé hodnocení úlohy vojenské moci, co tak ohromně ztěžuje naši situaci v Alianci. Státy, které mají z tradice a zdravě vyrostlý vztah k moci, vidí budoucnost vojenské síly v globálním pohledu mnohem střízlivěji, mnohem objektivněji než my. V této srůstající Evropě, která vzniká v na sobě závislém světě, a která vždy, při každé své činnosti musí brát ohled na globální kontext, je třeba moci uplatňovat sílu ve všech fasetách. V důsledku našeho trčení z historické zkušenosti v patosu usmíření a míru máme problémy vypořádat se s legitimním použitím protisíly. Tak jsme my Němci zcela izolováni od západní Aliance. (...) Dokud tento rozpor nepřekonáme a nebudeme se moci hlásit k použití vojenské síly, budeme ve srůstající Evropě hrát podřadnou úlohu, ztratíme schopnost politickou a schopnost jednat.“ To bylo před válkou v Perském zálivu. Příznak toho, že jde o víc než o překonání traumatu z války s Irákem u několika německých vojáků, kteří se tehdy cítili označení za ulejšky.

Směrnice pro obrannou politiku z listopadu 1992 razily pojem, který přesně určuje rámec budoucí úlohy Německa v zahraniční a vojenské politice: **Německo musí v budoucnu jednat „jako kontinentální střední mocnost s globálními zájmy“.**

Schopnost vedení války a vojenských intervencí přitom slouží jako ústřední průkaz statutu: Jen tak může „nové Německo“ zaujmout na mezinárodním poli místo, odpovídající jeho hospodářské síle. Aby propůjčilo svým globálním zájmům váhu, musí se Německo orientovat na rámec zahraniční politiky velmocí. V této souvislosti je jasné, že vláda a konzervativní tisk dali přímou spojnici mezi akcí Bundeswehru v Somálsku a usilované místo Německa v Radě bezpečnosti.

Při nástupní návštěvě ve Washingtonu v únoru 1993 hovořil ministr obrany Rühle o tom, že Spolková republika chce v budoucnu „hrát v NATO klíčovou úlohu“. Předpokladem toho podle ministra je, že Německo bude plnit své „mezinárodní závazky. Proto se *Bundeswehr musí osvobodit ze svého ústavněpolitického svázání*, aby byly možné vojenské akce mimo oblast NATO“.

Volker Rühle při svém nástupu položil velký důraz na vnitropolitickou dimenzi nové ambiciózní zahraniční politiky. Jde o to postupně překonat německou „kulturu zdrženlivosti“. Sem se zařazuje celá debata vlády o úkolech Bundeswehru a postupné rozšiřování činnosti Bundeswehru. Ty konflikty, v nichž přichází do hry

armáda, byly vládou instrumentalizovány, aby došlo krok za krokem k přiblížení se k cíli německé „normality“.

Hamburský vojenský analytik Reinhard Mutz přesně shrnuje: „V zásadě válkyschopné, to znamená z okovů právního a politického omezení použití svých ozbrojených sil výlučně k obraně, osvobozené Německo je cíl... **Nikdo nechce poslat vojáky do války pro národní dobovačné a potlačovatelské cíle. Ale neměli bychom v současné situaci stát mimo.**“

Podle zprávy Naumanna/Stoltenberga k novému zaměření Bundeswehru z ledna 1992 *je zachování svobodného světového obchodu a přístupu ke strategickým surovinám definováno jako základní německý bezpečnostní zájem.*

Z uvedeného tedy plyne, že:

a) Více nebo méně otevřeně se přemýšlí o vojenském zajištění stávajícího rozdělení zdrojů ve světě. Vojenský nástroj by byl pak rychle po ruce, kdyby došlo ke krizovému narušení statutu quo. Hrozí upuštění od civilního řešení konfliktů.

b) To platí tím více, čím více takové definice zájmů legitimují silné a vysoce účinné ozbrojené síly. Vojáci a zbrojní průmysl tedy zůstávají silnou lobby, a budou tlačit na to, aby drahé „nástroje bezpečnosti“ také byly popřípadě použity.

c) S re-legitimací armády jsou současně vázány značné finanční prostředky, kterých by bylo naléhavě třeba na mírové vyrovnání zájmu. Stávající, na armádu fixovaná zahraniční politika proto jen zosťhuje potenciály konfliktů, místo aby je zmírňovala.

V následujícím mají být zkoumány hranice zde popsaného vývoje a blíže osvětleny vojenské důsledky.

Nové stanovení německých bezpečnostních zájmů

V důsledku společenských změn ve střední a východní Evropě a rozpuštění obávané nepřátelské Varšavské smlouvy stála Spolková republika - stejně jako celá západní vojenská aliance - před úkolem nově definovat své bezpečnostně politické cíle. Šlo konečně o společenskou legitimaci udržování stále ještě rozsáhlého vojenského aparátu. Musela být zodpovězena otázka, kdo tedy ohrožuje německý blahobyt. Spolkové vládě trvalo dlouho, než vyjmenovala bezpečnostní zájmy Spolkové republiky a odpovídající hrozby.

Teprve od listopadu 1992 závazné obranné politické směrnice Bundeswehru spojují úředně a neúředně pronesené názory. Z části v těsné návaznosti na dokumenty NATO se němečtí obranní stratégové pokoušejí zodpovědět otázku čím a do jaké míry je německá bezpečnost konkrétně ohrožena. Zájemcům nabízená odpověď může zprvu překvapit, neboť zní: „Pro Německo je existenční ohrožení studené války nezvratně překonáno“. A na jiném místě: „Zásadně zlepšená bezpečnostně politická situace ve střední Evropě zvláštním způsobem ozřejmuje kvalitu proměny, ke které v Evropě došlo. Nezvratně základní proměny propůjčují procesu trvalou základnu: Sjednocení Německa a rozpuštění proti sobě stojících vojenských paktů.“

Tímto popisem bezpečnostně politické situace Německa je podle názoru pracovníků spolkového ministerstva obrany (SMO) postižena jen malá část celkové situace. **Nová devíza zní** - tak jak to politikové praktikovali již po léta, i když zcela

jinak - **myslet a jednat globálně** (přitom ale nesmí být zanedbáván evropský prostor).

Tím je SMO také v souladu s odpovídajícími závěry NATO, které ve svých bezpečnostně politických prohlášeních poukazuje, že na bezpečnost Aliance je třeba pohlížet v globálních souvislostech. Nehovoří se o aktuálních nebo konkrétních hrozbách, ale o *mnohotvárných rizikách*, která se podle svého účinku dělí na bezprostřední a potenciální.

Mezi *bezprostřední rizika* se přirozeně pod vlivem války v bývalé Jugoslávii a některých následnických státech bývalého Sovětského svazu počítá bezpečnostně politická situace ve východní, východní střední a jižní Evropě. Neboť podle názoru plánovačů obrany na SMO se nesmí přehlédnout, že vývoj ve státech rozpuštěné Varšavské smlouvy přes mnohé povzbudivé začátky ještě v sobě skrývá nejistoty, což zvláštním způsobem platí o některých následnických státech Sovětského svazu - zde především pro Rusko a Ukrajinu - a co má vzhledem k jejich vojenské síle odpovídající význam.

K možným ohniskům krizí, které podle západních spojenců v sobě skrývají bezprostřední rizika, patří *nejen státy v prostoru východní Evropy a bývalého SSSR, ale i ty na tzv. jižní periferii Evropy*. V této souvislosti se opětovně poukazuje na údajně nový rozměr bezpečnostně politického prostředí států NATO. Zde zřejmě mají vojenští plánovači na zřeteli politický vývoj v těchto zemích, i nebezpečí z šíření zbraní hromadného ničení, přerušení dodávek životně důležitých zdrojů a teroristických a sabotážních akcí.

Pohled NATO a Spolkové republiky se ze středoevropského prostoru obrátil do zeměpisných oblastí mimo vlastní území Aliance. Byl-li v době konfrontace Východ - Západ potenciál ohrožení ještě popsán velice konkrétně, nyní nastupuje katalog nejasných hrozeb, jimž se připisuje obranně politická závažnost. Na tomto pozadí **získává také akční pole mimo Evropu** - v neposlední řadě vlivem zkušeností z války v Perském zálivu proti Iráku - **z pohledu států Aliance včetně Spolkové republiky stále na významu**.

Ke stanoveným bezprostředním rizikům patří z německého hlediska dále jeden okruh problémů, který se nenalézal v této formě v žádném oficiálním dokumentu NATO - ani nebyl tématem v dokumentech ZEU, a ve svém důsledku znamená zcela nový rozměr bezpečnostní politiky: „Poslední oblast bezprostředních rizik tvoří útoky na bezpečnost a nedotknutelnost německých státních příslušníků nebo příslušníků spojeneckých států v zahraničí. Zde může být potřebné spektrum opatření, která by přednostně měla být realizována v mezinárodním rámci.“

Těsné spojení zahraniční a vojenské politiky

Důsledky takového politického určení jsou ale dalekosáhlé, protože tím se otevírají další možnosti nasazení německé armády v zahraničí. Připomeňme si, že na počátku 80. let Reaganova administrativa ospravedlňovala intervenci na Grenadě nutností ochrany tam žijících amerických občanek a občanů - s „nahodilým“ vedlejším efektem, že mohla být zbavena moci úřadující a neoblíbená (socialistická) vláda.

Definice tzv. potenciálních rizik spojuje oblasti úkolů zahraniční a obranné, popř. vojenské politiky. Tak SMO s odvoláním na vzájemnou závislost států definuje: „Každá forma mezinárodní destabilizace ovlivňuje sociální a hospodářský pokrok, narušuje možnosti vývoje, uvádí do chodu migrační pohyby, ničí zdroje, podporuje procesy radikalizace a připravenost k násilí. Dojde-li k takovýmto chybným vývojem, působí vlivy i na vysoce rozvinuté společnosti. Při celkové negativním průběhu vývoje může tato souvislost nabýt i vojenský rozměr.“

Tím původně pozitivní „rozšířený pojem bezpečnosti“ získává silně negativní tendenci, protože *k vojensko politicky relevantním prvkům se počítá i vývoj, patřící vlastně akčnímu poli zahraniční a zahraničně hospodářské politiky*. Platilo-li použití ozbrojených sil dosud jako ultima ratio, musí se na základě popsaného rozboru rizik dojít k závěru, že práh byl postaven velice nízko. Zvláště zřetelné je to v již citovaném dokumentu NATO z roku 1991, kde se uvádí, že jde o to „zabránit každému pokusu o donucení nebo zastrašení a zajistit, aby vojenský útok nesměl být ani v **nejmenším** možnosti, slibující úspěch“. Tím je také dán cíl konkrétního vojenského plánování. Aby se zaručeně zabránilo „každému pokusu“ o nátlak a zastrašování a byla záruka, že vojenský útok - k němuž se již počítají i akty teroru a sabotáže - neměl ani v nejmenším vyhlídku na úspěch, musí být vybudovány odpovídající potenciály ozbrojených sil a vybaveny výzbrojí, aby se mohly co nejlépe vypořádat s pociťovanými riziky směrem z jižní Evropy i mimo ni.

Rozšířeno, popř. změněno bylo také spektrum německých bezpečnostních zájmů. Je nakonec pro charakterizaci rizik určující a jeho stanovení také obsahuje důsledky pozorovaných bezpečnostně politických úloh. Také v této oblasti vykonali zástupci armády obsáhlou práci předem. Již zmíněný doklad Naumannův předurčil rámec, v němž mají být formulovány německé bezpečnostní zájmy. Jestliže se partneři v NATO v roce 1991 zcela všeobecně dohodli na tom, že k základním zájmům Aliance patří zaručení svobody a bezpečnosti, pak plánovači SMO byli již velice konkrétní, protože bylo konstatováno: „Při položení širokého pojmu bezpečnosti mohou být bezpečnostní zájmy pro potřebu vojensko politického hodnocení situace definovány následovně:

- Prevence, potlačování a ukončení konfliktů všeho druhu, které mohou ovlivnit nedotknutelnost a stabilitu Německa.
- Podpora a zajištění celosvětové politické, hospodářské, vojenské a ekologické stability.
- Zachování svobodného světového obchodu a přístupu ke strategickým surovinám.“

Pod novým spolkovým ministrem obrany to bylo v o osm měsíců později vydané směrnicí pro obrannou politiku formulováno opatrněji. Šlo o uhlazení třecích míst. Chtít potlačovat a ukončovat krize a konflikty všeho druhu bylo trochu moc, od tohoto dodatku bylo upuštěno. Obsáhlý cíl „podpory a zajištění celosvětové politické, hospodářské, vojenské a ekologické stability“ byl také formulován poněkud skromněji. Nová verze rovněž umožňuje široký akční rádius. Nakonec byl k zájmu na zachování svobodného světového obchodu a přístupu ke strategickým suro-

vinám připojen dodatek „v rámci spravedlivého uspořádání světového hospodářství“.

Politikové vládní koalice, zabývající se zahraniční a obrannou politikou, usilují o co možná nejrychlejší překonání jimi nově objevené zvláštní úlohy Německa v západní alianci. Německo má mít podle nich možnost jednat tak volně a nesvázaně jako ostatní partnerské státy. Tento politický cíl nachází svůj výraz také ve směrnících pro obrannou politiku.

Tak vedle ujišťování, že německé spojenecké závazky jsou podstatným vztažným bodem vojensko politického hodnocení, **poprvé se v úředním dokumentu určuje, že bezpečnostní zájmy Německa se mohou lišit od zájmů spojenců.** „Přes zásadní shodu se nebudou bezpečnostní zájmy Německa v každém jednotlivé případě kryt se zájmy spojenců. Národní zájmy jsou proto také výchozím bodem bezpečnostní politiky suverénního státu.“

Tento výrok je významný, protože v souvislosti s požadavkem na nasazení Bundeswehru v rámci mírových opatření se obecně poukazuje na to, že Německo se v rámci svých „mezinárodních závazků“ nesmí se svou politikou singularizovat. Spolu s „kamarády z Francie a Norska“ musí Německo v případě potřeby mít u nohy pušku.

Nová orientace Bundeswehru, jeho přestavba, se zařazuje do nového určení úlohy vojenských aliancí NATO a ZEU po skončení konfliktu Východ - Západ. Zde se v posledních třech letech nastavily nebo byly uvedeny do pohybu vojensko strategické a zbrojné politické výhybky.

-RED-

(Podle Blätter für deutsche und internationale Politik 10/1993)

Podplukovník doc. Ing. Jiří G a j d o š í k , CSc.

ELEKTRONIKA VE FINSKÉ ARMÁDĚ

Výroba elektronických zařízení pro finskou armádu představuje proces velmi podobný jako v mnoha jiných armádách ve světě. Řešení tohoto problému v budoucnosti je závislé na specifických politických, ekonomických a technických faktorech ovlivňujících vývoj a výrobní programy ve Finsku. Vzhledem k tomu, že mnohé z těchto faktorů se stávají platnými i pro naše podmínky, je vhodné, aby se

čtenářská veřejnost seznámila se způsobem řešení takového problému v tomto „malém“ evropském státě.

Vojenská zařízení byla ve Finsku tradičně zajišťována z domácí výroby a v nezbytném množství rovněž ze západních zemí či zemí východního bloku. Většina elektronických zařízení však byla ze západního trhu pro jejich dokonalejší technologii, spolehlivost a z odolnosti pro vojenské využití.

Po roce 1980 finská ekonomika zaznamenala rychlý rozvoj, což vytvořilo vhodné podmínky pro modernizaci armády. Zvyšující se vojenský rozpočet umožnil realizaci nových výrobních programů. Finská armáda se zaměřila na modernizaci protivzdušných systémů, spojovacích zařízení, pobřežních dělostřeleckých zbraní, systémů C³ a rovněž na nové vybavení pro pěší vojsko.

Za účelem přezbrojení 11 brigád vznikly velké výrobní programy, které si vyžádaly značné finanční náklady. Další změnu představuje vytvoření výzbrojní správy od ledna roku 1993. Centralizace orgánů vyzbrojování sleduje zvýšení odpovědnosti za údržbu v průběhu celého cyklu životnosti zařízení.

V posledních dvou letech využila finská armáda další možnosti, a to odkoupení značného množství zásob vojenského materiálu armády bývalé NDR. (V prvním pololetí roku 1993 dodala SRN do Finska 93 tanků T-72M, 4 mostní a vyprošťovací tanky T-55, 48 samohybných houfnic 152 mm a neupřesněný počet pásových OT MT-1B a raketometů.)

V následujících letech se předpokládá modernizace těchto zbraní vybavením západními elektronickými systémy, lasery, systémy velení a řízení (C²), spojovacími prostředky a zařízeními pro noční vidění.

Tyto programy zvýší úroveň vojenských zařízení za nižších finančních nákladů než v případě vlastního vývoje a výroby zcela nových elektronických zařízení.

■ Elektronický průmysl ve Finsku

Elektronický průmysl se ve Finsku soustřeďuje na produkci uživatelského zboží a komunikačních systémů. Podíl elektronického průmyslu na výrobě vojenských zařízení je malý a je zaměřen především na dodávky domácímu trhu. Dílčí aktivitou působí na exportním trhu. Příkladem je chemický detektor M 90, který byl používán v průběhu války v Perském zálivu.

Nákup vojenské techniky na domácím trhu je mnohem častější než vývoj na základě požadavků, protože značná část finské výroby je zajišťována zahraničními společnostmi. Většina těchto výrobních činností je představována instalací nebo integrací zařízení do větších celků. Jedním z příkladů je aktivita firmy RAUMA OCEANICS, která zabezpečuje instalaci protivzdušného systému - CROTALE NG.

Další oblastí výrobních aktivit je výroba speciálních krytů a kontejnerů pro elektronická zařízení, odolných proti vlivu elektromagnetického impulzu, např. při použití jaderných zbraní. Hlavním garantem v této oblasti je firma ELESCO, což je jeden ze subdodavatelů švédské firmy ERICSSON RADAR ELECTRONICS (ERE), výrobce diferenciálního trychtýřového radaru GIRAFFE 100 pro finské válečné loďstvo k pozorování vzdušného prostoru a mořského pobřeží. Dalším subdodavatelem na tento program je společnost GENTRONEC, která vyrábí stožáry a dodává část elektrické instalace.

■ Strategické spojení

Finská armáda využívá pro národní strategické velení telekomunikační síť. Podobně jako v mnoha jiných zemích není tato součástí veřejné telekomunikační sítě, ale představuje autonomní systém. Je plně digitální, má několik paralelních traktů, zajišťujících spolehlivost a zálohování pro případ technické poruchy nebo nepřátelské činnosti. Síť je plně chráněna proti účinku elektromagnetického impulsu, přenosové trakty jsou utajeny.

Kapacita traktů je do 140 Mbit . s⁻¹, většina provozu je v datovém modu, obdobně jako přenosy v civilních sítích. Hlavními přenosovými prostředky jsou radioreléové spoje a optické kabely. Síť rovněž obsahuje paketovou spojovací síť X-25.

Pro zvýšení výkonu se v budoucnosti předpokládá převedení některých systémů s malou přenosovou kapacitou do vysoce výkonných modulů systému. Další zdokonalení představuje větší využívání optických kabelů a vývoj skupinových utajovacích zařízení. Utajení dat je a nadále bude záležitostí národní výroby, v důsledku požadavku na ryze národní utajovací systém.

V současnosti síť strategického spojení představuje složitý neustále se vyvíjející komplex. Většina technologií je schválena k užívání podle požadavků na zařízení daných komerčními normami CCITT. V blízké budoucnosti bude zkoušena technologie synchronní digitální hierarchie s cílem případné integrace do systému. Užití komerční technologie vedlo ke snížení nákladů, stejně jako využití jednoduchých a snadno vyrobitelných rozhraní pro vstup do civilních sítí a zařízení tam, kde to bylo možné. Současným problémem je slučitelnost systému EUROCOM se systémem vojenské strategické sítě na úrovni traktů. Tento problém je řešen finskými výzkumnými a projekčními institucemi. Prototyp již byl vyvinut a sériová výroba bude připravena ve velmi blízké budoucnosti.

■ Taktická spojovací síť YVI II

Velení finské armády rozhodlo objednat pět taktických spojovacích systémů (YVI II) pro stupeň brigády. Tyto systémy budou zařazeny do výzbroje na počátku roku 1996. Dále byly podepsány kontrakty pro výběr 3 až 6 systémů, které mají být zavedeny ještě před rokem 2000. Taktické systémy budou instalovány do terénních vozidel, obrněných velitelsko-štábních vozidel a kontejnerových návěsů.

Na základě zkušeností z provozu současných taktických sítí a požadavků uživatelů (systému velení) byly definovány požadavky, které musí taktický spojovací systém splňovat:

- a) **Mobilita** - systém musí mít vysokou mobilitu, krátkou dobu rozvinování základních stanic a spojovacích uzlů. Kromě toho, musí poskytovat služby mobilním účastníkům.
- b) **Spolehlivost** - systém musí být navržen tak, aby umožňoval změny ve struktuře propojení vozidel, aniž by byla snížena spolehlivost poskytování služeb. K tomu bude mít mřížková síť modulární strukturu a vícevrstvé zálohování.

- c) **Rychlý a flexibilní přenos dat** - přenos dat bude dvojího charakteru - přepojování paketů a okruhů. Přenos dat bude použitelný jak pro stacionární, tak pro mobilní účastníky.
- d) **Spojení se současnými systémy** - systém musí umožňovat spojení s existujícími strategickými, veřejnými telekomunikačními a taktickými sítěmi i sítěmi s přepojováním zpráv.

Na brigádní úrovni má spojovací systém šest spojovacích uzlů. Spojovací uzel představuje funkční jednotku, složenou ze tří vozidel. Každé vozidlo má vstupní přepojovač, dvě radioreléové stanice, koncové zařízení optického spojení a řídicí jednotku. Zařízení vozidel umožňuje provoz v rámci spojovacího uzlu nebo i samostatně.

Funkčně sdružuje YVI II několik podsystémů. Jsou to:

- * Digitální automatický spojovací systém pro obvodové spojení hovoru a dat. Analogoví, digitální a datoví účastníci mohou být připojeni přímo k EUROCOM přepojovači s delta modulací.
- * X-25 paketový přepojovač pro paketové přepojování dat. Konfigurace a inicializace paketové sítě je zajištěna automaticky po vzájemném propojení vozidel. Fyzické spojení mezi paketovými přepojovači je předem zabezpečeno proti chybám a umožňuje spojení s vysoce kapacitními multislotovými přepojovači.
- * Supervizor systém - řídicí systém pro síťové a účastnické řízení. Třívrstvý řídicí systém využívá digitální model terénu pro síťové plánování a výpočty kvality spojů. Řídicí počítače jsou propojeny s paketovými přepojovači sítě.
- * Přenosový systém pro spojení mezi spojovacími uzly i vnitřní spojení na spojovacím uzlu je radioreléový a optický. Radioreléové spojení pracuje v pásmu NATO BAND 3 a může být dálkově řízeno.
- * Mobilní taktické rádiové sítě - zabezpečují přístup z bojových rádiových sítí do taktické sítě. Na brigádní úrovni bude šest základnových stanic.
- * Rozhraní analogové bojové rádiové sítě - zabezpečuje propojení analogové rádiové sítě s taktickou sítí. Je zabudováno do digitálních polních telefonů.
- * Systém přepojování zpráv - je tvořen přepojovačem zpráv a datovým terminálem.

■ Taktická síť s přepojováním zpráv

Od roku 1984 jsou ve finské armádě zavedeny datové terminály v plném rozsahu taktického spojení. Zařízení jsou vybavena účinnými metodami pro komunikaci po rádiových spojích v podmínkách radioelektronického boje. Užívají výkonné vysílače, datové utajovače a retranslační mezistanice.

Původně tento program zahrnoval pouze ruční terminály, avšak na základě požadavku na větší výkon byla vyvinuta zařízení přepojující datové zprávy, mající kapacu-

citu pro současné řízení až 16 různých přenosových linek. Kontrakční smlouvy pro dodávání této řady zařízení jsou do roku 1995.

■ Rádiové spojení nové generace

Finská armáda zahájila proces přezbrojování polního rádiového spojení již v roce 1986. Tyto prostředky v současné době již nevyhovují požadavkům na vedení boje v nových podmínkách. Především nemají dostatečně zabezpečenou ochranu před průzkumem a rušením. Výsledkem posledních rozhodnutí byla výroba rádiových stanic pod označením PRC-1077 z firmy TRANSWORLD, jež mají tyto vlastnosti vylepšeny. Byla zahájena jednání o výrobě včetně stanovení postupu při zavádění do armády.

■ CROTALE NG

Dalším z programů výrazného zdokonalení vlastností vojenské techniky je CROTALE NG, představující komplexní elektronický protivzdušný systém.

CROTALE NG je protivzdušný systém umožňující průzkum a ničení pozemních a nízkoletících cílů. Je vybaven radary, TV kamerami, infračervenými lokalizery, elektronickými displeji, infračervenými vyhledávacími cíli i komunikačními zařízeními a tvoří ucelený logický systém. CROTALE NG byl ve Finsku zdokonalen, jeho výroba byla zahájena v roce 1993. Na instalaci se plně podílí domácí průmysl. Systém je zabudováván do vozidel finské výroby SISU.

■ Servis a údržba

Údržba nových, vysoce složitých a náročných elektronických zařízení, představuje pro finskou armádu zvláště důležitý a obtížný moment. Tyto nové elektronické systémy jsou představovány integrací programových a technických prvků a odráží se v nových požadavcích na speciální znalosti a dovednosti specializované údržby. Tyto se dále odrážejí ve vyšších požadavcích na přípravu výcvik vojenských specialistů.

Snižování počtů v armádě se projevilo ve Finsku v tom, že byly omezeny nebo zcela zrušeny některé činnosti v armádě. To se týká právě možností zabezpečit servis a údržbu uvedených elektronických komplexů vlastními, tj. armádními prostředky. Bylo rozhodnuto, že servis nově vyrobených elektronických komplexů, např. uvedeného CROTALE NG, bude zabezpečován komerčními servisními zařízeními.

Tato situace se odrazila v nových aktivitách některých průmyslových odvětví, majících návaznost na zbrojní výrobu. Nedostatek velkých výrobních programů vede k tomu, že průmyslová sféra musí vyhledávat a vyvíjet aktivity pro obchodní činnost tam, kde je to možné, a odvětví zbrojní výroby nepochybně tyto aktivity umožňuje. Komerční zabezpečení je nyní zvažováno nejen z hlediska údržby a oprav vojenských elektronických zařízení, ale z hlediska zabezpečení celého životního cyklu, tj. vývoje, výroby i provozní údržby zařízení.

Cílem článku nebylo vyjmenovat všechny směry rozvoje a využití elektroniky ve finské armádě, ale pouze ukázat, že podobně jako v naší armádě, tak i v zahraničí je rozvoj úrovně vojenských systémů velmi závislý na vnějších faktorech, na úrovni průmyslových, zejména elektronických odvětví, na rozhodování vlády, na výši rozpočtu na zbrojení atd.

Úmyslně jsem uvedl rozvoj elektroniky v armádě menšího evropského státu, aby si mohl čtenář sám porovnat tuto úroveň s rozvojem komunikačních systémů u nás. Konkrétní údaje, jako počty a termíny nemusí již v současnosti být zcela přesné, protože byly použity z roku 1993.

Literatura:

Juusti, J., Nash, T.: Electronics in the Finnish Army, Military Technology, A Special Supplement for MILINF 1993.

Plukovník Ing. Pavol Belica, CSc.

Ohlédnutí za INVEX COMPUTER '93

Na základě rozhodnutí ministra obrany se AČR zúčastnila výstavy INVEX COMPUTER '93 v době 19.-22. 10. 1993 v Brně. V expozici ministerstva obrany „Rozvoj informačních technologií v armádě“, se vývojová, výpočetní a projektová pracoviště automatizace velení vojskům, vojenských vysokých škol a výzkumná pracoviště, poprvé představila odborné veřejnosti v této oblasti komplexně.

Česká armáda v expozici „Rozvoj informačních technologií“ v pavilonu Y vystavovala celkem 26 exponátů, jejichž vystavovatelé a názvy byly:

■ **Hlavní úřad civilní ochrany:**

- vyznamňovací a svolávací zařízení ZUZANA,

■ **Meziresortní komise ministerstev armády a dopravy pro řízení letového provozu:**

- oblastní systém řízení letového provozu,
- letištní systém zabezpečení,
- bezradarové sledování,

■ **Vojenská akademie Brno:**

- multimediální geografický informační systém - MAGIS,
- adaptibilní informační systém VLRZ a ústavů,
- model bojové činnosti pro taktický stupeň velení - MBČ,
- frekvenční analýza srdečního tepu,
- přepočet dvoubranových parametrů,
- návrh frekvenčních filtrů,

■ **Vojenský zeměpisný ústav:**

- vojenský geografický informační systém,
- digitální ekvivalent vojenského geografického vyhodnocení území ČR,
- báze dat geografického názvosloví,
- vyhledávací a podpůrný prostředek pro prodej map,

■ **Vojenský zkušební ústav pozemního vojska 010 Vyškov:**

- elektromagnetická kompatibilita v praxi,
- akustický lokátor,
- souprava pro přenos TV signálu,
- automatizovaný dispečerský systém - DISPEČER,

■ **Výzkumný letecký ústav 030 - Kbely:**

- technologická linka na výrobu datových kazet s náletovými situacemi pro zařízení MRASS,

■ **Výzkumný elektronický ústav 060 Praha:**

- radioreleový komplex - TEMPO,
- svolávací a vyrozumívací zařízení - OZVĚNA,
- radiostanice - RADMILA,
- systém technických a technologických prvků - AUTOR,

■ **Vývojové a projektové středisko AVV:**

- úlohy pro štábní pracoviště,
- operativní plánování a AIS útvaru,
- modelování signálového prostředí (MoSiP) a simulace jeho využití.

Účast jednotlivých armádních pracovišť, výběr exponátů, návrh celkové koncepce a scénáře expozice, obsah prezentací a ukázek a odborný průběh expozice byl připraven, zajištěn a odborně řízen odborem automatizace a informatizace GŠ ve spolupráci s Vojenskou akademií Brno (odpovědní pracovníci plk. Ing. Pavel Belica, CSc., plk. Ing. Antonín Vogeltanz, plk. prof. Ing. Václav Jindra, CSc.). Kromě pavilonu Y vystavovala AČR také na volné ploše A. Zde byly předváděny ukázky techniky a výcviku letectva, protivzdušné obrany, spojovacího vojska a pozemního vojska.

Organizační přípravu celé expozice řídil organizační štáb v čele s ředitelem genmjr. Ing. Františkem Váňou z MO ČR a mjr. Ing. Jan Papež z 6. SATA PV, 20. mech. divize Karlovy Vary. K materiální podpoře a celkovému zabezpečení

významně přispěly 20. mech. divize Karlovy Vary, Vojenská akademie Brno a Vysoká vojenská škola pozemního vojska Vyškov.

Předmětem ukázek odborných expozic byly tvůrčí aplikace známých postupů, rozvinutí dodavatelsky zajišťovaného aplikačního programového vybavení do specifických podmínek činnosti a života vojsk i zcela nové unikátní aplikace, vyvinuté na pracovištích AČR. V době přípravy na výstavu nebyla všechna pracoviště dostatečně vybavena odpovídající technikou a technologií, a proto řada dobrých nápadů a úspěšných aplikací (např. geografický informační systém VZÚ, multimediální geografický informační systém VAB a další) byly předváděny na zapůjčených prostředcích spolupracujících civilních firem díky jejich sponzorské činnosti. Jednalo ze zejména o firmy ICL, INTERGRAPH, NEC, FALCO, JUSTIN, SOFRAM, T-SOFT, MULTIMEDIA COMPUTER, DELTAX, AGROWARE a VLRZ-Praha.

V průběhu výstavních dnů (19. 10.-22. 10.) navštívilo expozici v pavilónu „Y“ průměrně 1200 návštěvníků denně, kteří se zajímali o konkrétní exponáty.

Výstavu v expozici „Rozvoj informačních technologií“ navštívili i představitelé politického života, z nichž za nejvýznamnějšího lze považovat místopředsedu branného a bezpečnostního výboru parlamentu poslance Tomáše Fejřara, jenž ocenil práci specializovaných pracovišť armády i potřebu rozvoje automatizace a informatizace v armádě s cílem zvýšit efektivnost a účinnost plnění funkcí armády. Projevil značný zájem zejména o specificky vojenské aplikace a unikátní řešení zejména geografického informačního systému (VZÚ), plánování, štábní pracoviště a modelování bojové činnosti vojsk (VPS AVV), multimediální geografický informační systém (VAB) a o automatizovaný systém řízení letového provozu (MKŘLP). *Vyjádřil názor, že by bylo vhodné uvedené aplikace a řešení, živě předvést poslancům formou ukázky přímo v parlamentu.*

Expozici navštívili rovněž vysocí armádní představitelé jako 1. NMO PhDr. Jiří Pospíšil, delegace náčelníka GŠ, odborů a úseků MO a GŠ, druhů vojsk a služeb. V hodnocení převládalo na jedné straně uspokojení s dosaženou odbornou úrovní a kvalitou řešení předváděných produktů, na druhé straně nespokojenost s jejich pomalým zaváděním k vojskům a štábům. Postěžovali si na nedostatečný stav technického a programového vybavení u jednotek a štábů, které jsou podmínkou využití vyvinutých aplikací.

O expozici projevily značný zájem civilní firmy a organizace, zabývající se dodávkami, prodejem a nákupem základního i aplikačního programového vybavení a programových systémů v monouživatelských, multiuživatelských, lokálních i síťových verzích (dále software), technického a technologického vybavení, doplňkových zařízení, pojistných, záložních a ochranných systémů a prvků pro realizaci datových komunikací a výstavbu počítačových sítí apod. (dále hardware). Celkem navštívilo expozici nebo bylo s vedoucími odbornými pracovníky expozice po dobu trvání výstavy v odborném kontaktu více než 120 pracovníků 38 odborných firem a odborného tisku.

Zástupci firem vyjádřili uznání nad dosaženými výsledky výzkumných, vývojových a projektových pracovišť AČR a v řadě případů i potěšení nad skutečností, že jsou realizovány s využitím produktů jejich firem. Jednoznačně vyjádřili zájem o další spolupráci a ochotu i zájem o dodávky svých nejlepších produktů pro armá-

du, včetně těch, které donedávna nebo doposud podléhají omezením COCOM (supervýkonné servery a technologie, strategické programové vybavení apod.).

Radu dalších jednání a kontaktů, zejména komerčního charakteru uskutečnila obchodní skupina HÚ MTZ pod vedením ing. Martina Fialky.

Za jednoznačně pozitivní, podle ohlasu běžných návštěvníků i oficiálních návštěv, lze považovat úspěšnou prezentaci úsilí armády při rozvoji automatizace a informatizace a racionalizaci systému velení a řízení a dosažené výsledky, které jsou srovnatelné nebo lepší než u řady i renomovaných firem. Specializované firmy mají proto zájem o spolupráci s armádními specialisty.

Vysoce pozitivním rysem bylo i úsilí všech účastníků expozice „Rozvoj informačních technologií“ o precizní, komplexní a vysoce odborné předvedení exponátů a produktů i o **reprezentaci armády před veřejností jako odborně vysoce kvalifikovaného a potenciálně perspektivního partnera.**

AČR se výrazně podílela na organizaci a přípravě soutěže amatérských uživatelů výpočetní techniky, která byla zaměřena na programovací jazyky, databázové systémy a počítačovou grafiku. Soutěž připravila VA Brno, katedra vojenských počítačů ve spolupráci s BVV a. s.. Soutěž se setkala s širokým ohlasem u veřejnosti.

Expozice „Mezirezortní komise pro řízení letového provozu“ byla přihlášena do soutěže o „Křišťálový disk“ se svým exponátem „Automatizovaný systém řízení letového provozu“. I když exponát toto ocenění nedostal, jednalo se o systém, který ve své podstatě neměl na výstavě konkurenta. O tento exponát projevovali zájem především odborníci ze zahraničí.

Kromě úspěchů se projevíly také nedostatky, mezi ně lze počítat:

- *nižší pozornost věnovaná odborné stránce expozice, ze strany velení štábu celé expozice AČR na výstavě INVEX COMPUTER '93, zejména upřednostňováním ryze vojenské stránky (výcviku a ukázek vojenské techniky a organizace života vojsk), která příliš nezapadala do celkového pojetí „počítačové výstavy“.*
- *vlivem pozdního rozhodnutí o účasti AČR na výstavě nebylo možno v dostatečném předstihu rozvinout informační a propagační aktivity a tím s největší pravděpodobností expozice automatizovaného systému řízení letového provozu nezískala nejvyšší ocenění „Křišťálový disk“, který jí podle mínění mnohých (i příslušníků odborné poroty) právem náležel. Uvedené ocenění bude velmi obtížné získat v příštím roce vzhledem k tomu, že „Křišťálový disk“ se uděluje za exponáty vystavované poprvé.*

Celkový závěr:

Účast odborných pracovišť AČR na výstavě INVEX COMPUTER '93 byla úspěšná díky kvalitě předvedených produktů i díky vysokému pracovnímu nasazení specialistů AČR při přípravě i vlastním průběhu výstavy. Nedostatky, plynoucí z neplánované přípravy je možno odstranit včasnou a předem organizovanou přípravou na příští ročník výstavy. Expozice AČR a účast odborných pracovišť byly významné pro prezentaci dosaženého stavu v oblasti automatizace a informatizace v AČR.

Co do budoucnosti?

Obsahem plánu pro rok 1994 je také účast AČR na výstavách a veletrzích. Podle tohoto plánu se AČR mimo jiné opět zúčastní výstavy informačních technologií INVEX - COMPUTER '94 ve dnech 18.-21. října.

Cílem účasti AČR na této výstavě bude:

- a) Prezentace a popularizace používaných informačních technologií v AČR při řešení automatizovaných informačních systémů zabezpečujících život vojsk.
- b) Iniciování zájmu mladých lidí o službu vojáka z povolání v AČR.
- c) Poskytnout informace dodavatelům informačních technologií o potřebách AČR v této oblasti.

Počítáme opět s účastí alespoň dosavadních vystavovatelů. Obsahové zaměření by mělo sledovat:

- *prezentaci výstavby automatizovaných informačních systémů používaných v resortu MO,*
- *ukázky nabídek speciálních aplikací z oblasti letectva, výzkumné a vývojové základny, vojenského školství,*
- *zpracování grafických informací,*
- *ukázky modelování.*

Odbornými garanty expozice AČR v oblasti informačních technologií jsou navrženy Odbor automatizace a informatizace GŠ a Centrum řízení informačního systému MO. Výkonnou část bude zabezpečovat Vývojové a projektové středisko AVV.

PhDr. Jan Gebhart

OBJEKT ZÁJMU - POLSKO

Vojáci a druhý čs. odboj – z dějin zpravodajství

Československo-polské vztahy se po celé období existence první republiky, a to jak v oblasti politické, diplomatické, tak i vojenské, nevyznačovaly ideálním souzněním. Na polské straně stále žily neuspokojené reminiscence na spor o Těšínsko z let 1918-1920, na straně československé byl kritizován sanační polský režim a svou negativní roli sehrálo také polské ultimátum na odstoupení českého Těšínska, uplatněné v kritických zářijových dnech roku 1938.

Naprosto odlišné podmínky vnesly do vzájemných vztahů teprve nacistická okupace a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava i stoupající napětí v polsko-německých vztazích. V Praze zrušili Poláci své vyslanectví již 20. března 1939, avšak nikoli jen jako výraz jednoznačného diplomatického uznání německého protektorátu, protože současně povýšili dosavadní konzulát na úroveň konzulátu generálního, jenž také řídil činnost dalšího konzulátu v Moravské Ostravě. Záhy se ukazovalo, že tento krok umožňoval polským diplomatům rozšiřovat kontakty nejen na oficiální půdě s vedoucími činiteli okupační i protektorátní správy, ale také - a to mělo nezanedbatelnou hodnotu - s čelnými představiteli tvořícího se odbojového hnutí v protektorátu. Přestože se u nich stále ještě projevovaly jisté negativistické stereotypy ve vztahu k české společnosti, postupem doby se přece jen zvýrazňovaly určité změny v jejich postojích.

V tehdejší, prozatím „mírové“ Evropě získalo pro obyvatele protektorátu území Polska nebývalý význam v souvislosti s jevem, který je typický pro dobu okupace země cizím státem, totiž s emigrací. Stačil pouhý pohled na politickou mapu, aby bylo zřejmé kam, kterým směrem a do které země mohou vést cesty ohrožených českých politických osob, Židů a zbytků německé antifašistické emigrace, která do té doby ještě pobývala na území Čech, Moravy i Slovenska. Právě do Polska směřovaly po 15. březnu 1939 desítky a stovky uprchlíků, aby našly možnost záchrany a první útočiště před pronásledováním. Mnozí z nich ovšem nehledali jen osobní záchranu, ale přecházeli hranice s přesvědčením a odhodláním zapojit se do československé zahraniční akce buď politické, anebo vojenské.

Abyste bylo možné načrtnout alespoň základní obrysy podmínek a možností, které čekaly na tyto emigranty, je třeba nejprve objasnit, jaké postavení měla v Polsku čs. diplomatická zastoupení a jaký byl vztah polských úřadů k emigrační vlně. Československé vyslanectví ve Varšavě patřilo mezi onu menšinu čs. zastu-

pitelských úřadů, které se nakonec nedostaly po 15. březnu 1939 do rukou Němců, přestože mělo být podle příkazu z Prahy zrušeno a předáno.

Došlo k tomu za krajně komplikované situace. Dosavadní vyslanec dr. Juraj Slávik ještě před okupací napsal ministru zahraničí F. Chvalkovskému do Prahy dopis, v němž protestoval proti zaměření zahraniční politiky druhé republiky a uvažoval o svém odchodu „tam, kde může volně a plně pracovat pro ideály, kterými žil a kterým sloužil.“ Již 14. března, tedy v den ustavení samostatného Slovenského státu, hovořil J. Slávik před zaměstnanci vyslanectví o své abdikaci z úřadu, začal agendu předávat legačnímu radovi F. Procházce a připravoval se na cestu do USA. Druhý den obdrželo varšavské vyslanectví Chvalkovského příkaz a budovu měli převzít Němci. Německý vyslanec o to také požádal polského ministra zahraničí Józefa Becka, který však zaujal poněkud zdrženlivý postoj a prohlásil, že budovu nemůže vydat bez souhlasu vyslance Slávika. Na druhé straně ovšem neměly polské vládnoucí kruhy zájem na komplikacích ve vztahu k Německu. Na německý požadavek reagoval Slávik snahou zajistit u polských úřadů, aby vyslanectví bylo alespoň tolerované, když už jej Poláci neuznávali *de iure*, a budova nebyla Němcům předána. To se po značných peripetích, a zejména po zákroku velvyslance Velké Británie, která poskytla v té době Polsku záruky v případě napadení, přece jen podařilo. Na sklonku března pak odejel Slávik oficiálně na dovolenou do USA a do Varšavy se vrátil až počátkem července 1939. Po dobu jeho nepřítomnosti vedl úřad *chargé d'affaires* dr. J. Zedtwitz.

Mimo to v Polsku fungovaly konzuláty v Gdyni, Krakově a ve Lvově, na Volyni existoval v Českém Kvasilově honorární konzulát. Z nich bezesbýtku odmítl německé požadavky na předání pouze přednosta krakovského konzulátu V. Znojemský a naopak se dopisem dr. Benešovi „dával k dispozici pro potřeby zahraniční akce“.

Přes uvedené potíže tedy nadále mohly fungovat na polském území dva čs. úřady: vyslanectví ve Varšavě, kde mimo zmíněného *chargé d'affaires* působili vojenský atašé plk. Prokop Kumpošt a jeho zástupce mjr. Fritscher, tiskový atašé J. Hejret, na krakovském konzulátě vyřizovali agendu konzul V. Znojemský a vice-konzul V. Henzel. Polská tolerance jejich značně labilní existence umožňovala, aby se tyto úřady stávaly důležitými záchytnými body, kolem nichž se přes komplikované podmínky postupně seskupovala čs. emigrace a dařilo se organizovat čs. zahraniční akci.

Zpočátku měly odchody za hranice z protektorátu více spontánní a živelný charakter. Až postupem doby je začala organizovat formující se odbojová centra za pomoci skupin převaděčů na hranici mezi Polskem a protektorátním územím. Od dubna 1939 se příliv emigrantů stále zvětšoval. Jejich převážnou část začínali tvořit příslušníci bývalé čs. armády, vojáci různých hodností, specializací a také různých politických názorů i věku. Všichni však odcházeli s odhodláním postavit se co nejdříve proti nepříteli se zbraní v ruce. Vývoj situace nasvědčoval, ačkoli na ni nahlíželi ještě do jaře 1939 odpovědní polští politici odlišně, že to bude právě Polsko, které se v nejbližší době dostane se vší pravděpodobností do válečného konfliktu s Německem. A také tento názor, obecně rozšířený v protektorátu, podstatně ovlivňoval rozhodnutí jakým směrem odejít do emigrace.

Početná skupina emigrujících vojáků z povolání i záložníků přicházela do Polska s ideou vytvořit organizovanou čs. vojenskou jednotku, tak jako se podařilo v letech první světové války zformovat v zahraničí čs. legie. Na vybudování čs. vojska v zahraničí měly zájem jak utvářející se zahraniční odboj, tak vznikající odbojová centra na domácí půdě. Kurýrní spojení, které existovalo mezi Polskem a domovem, umožňovalo časem koordinovat odsun vojáků do zahraničí a zároveň mohli být domov informován o problémech uprchlíků v Polsku. Zejména představitelé domácí vojenské odbojové organizace Obrana národa (ON) měli zájem na dobře organizované a bojeschopné vojenské jednotce v zahraničí. Proto zkoušeli oficiální i neoficiální cesty, jak dosáhnout zlepšení přechodů po „zelené hranici“ do Polska a snažili se urychleně zlepšit jejich organizaci, předpoklady a podmínky.

V tomto směru vyvíjeli iniciativu především vedoucí činitelé ústředního velení ON. Jak je zřejmé ze zprávy, kterou odeslal koncem dubna 1939 poslední polský vojenský atašé v Praze pplk. Bronislav Noel náčelníkovi 2. (zpravodajského) oddělení hlavního štábu polské armády gen. Józefu Smoleńskému, kontaktoval ho ve druhé polovině dubna 1939 gen. Josef Bílý. Požadoval na něm odpovědi na otázky, které vznesl při předchozím setkání. Týkaly se stanoviska polských úřadů k případům přechodů čs. vojáků přes polské hranice po eventuálním vypuknutí německo-polské války. Generál Bílý si byl přitom vědom momentálního napětí v polsko-německých vztazích a chápal, že nemůže od nich obdržet jednoznačnou odpověď. Ke své žádosti dodal, že kdyby se dostalo polské vojsko v době války na území Čech a Moravy, našlo by tam českou vojenskou organizaci, která by mu byla ve všem nápomocna. Podle vyjádření gen. Bílého, jak psal pplk. Noel, se tato organizace tvoří, buduje a má již v současné době kolem dvou tisíc členů a on sám patří k direktoriu, které řídí proces její výstavby. V centru zájmu gen. Bílého ovšem byly otázky spojené s možnostmi přechodů do Polska, a proto se dotazoval, zda mohou čs. důstojníci, kteří by v brzké době překročili polské hranice a okamžitě odejeli do Anglie, počítat pro sebe s koncesemi polských úřadů a zda nebudou vráceni do protektorátu. Pplk. Noel nemohl dát přesnou odpověď, ale jako osobní názor zdůraznil, že přes benevolenci polských úřadů se musí počítat s možností návratu nežádoucích elementů z polského území. Proto v této souvislosti gen. Bílý chtěl od pplk. Noela, aby doručil bývalému čs. vojenskému atašé ve Varšavě plk. Kumpoštovi dopis, v němž ho Bílý žádal, aby zmíněnou žádost přednesl na hlavním štábu polské armády a v případě pozitivní domluvy aby spolupracoval při této kontrole s polskými orgány.

V závěru své zprávy pro Varšavu konstatoval pplk. Noel, že zmíněné návrhy a vznesené otázky gen. Bílého považuje za upřímné a eventualita provokace se mu nezdála pravděpodobná. Nicméně se domníval, že organizace, v jejímž čele údajně gen. Bílý stojí, by měla být důkladně prověřena také z jiných pramenů.

Iniciativa gen. Bílého, hlavního činitele ústředního velení vojenské ilegální organizace ON, představovala nedvojsmyslnou nabídku ke spolupráci, podmíněnou daným dobovým stavem. Jak o této, tak i o dalších podobných aktivitách české rezistence měla polská strana zprávy i z dalších pramenů. Pocházely například z pera vedoucího generálního konzulátu Zygmunta Hladkého, který patřil k dobrým znalcům čs. poměrů, protože pracoval ve funkci vyslaneckého rady v Praze již od

roku 1932. Ten informoval Varšavu v pravidelných diplomatických relacích a jejich obsah dokládal, že se autor vyznal v politických a společenských poměrech protektorátu a disponoval mnoha zdroji zpráv z oficiálních, ale také ilegálních pramenů. Už v průběhu dubna a května 1939 dospěl Z. Hladký k závěru, že rezistenční schopnost a odhodlání širokých vrstev české společnosti k odporu proti okupaci nezadržitelně stoupají.

Signály a podněty ke spolupráci mezi vojáky, vysílané z Prahy do Varšavy, ovšem nebyly ojedinělé. Zájem o užší kontakty, podmíněné existencí stále narůstající emigrace z protektorátu do Polska, která se měla stát základním jádrem předpokládaných čs. zahraničních vojenských jednotek, projevovali také zástupci čs. vojenských emigračních kruhů. V dané době jara 1939 prosazovali neaktivněji ale také prozatím osamoceně jejich interest zpravodajští důstojníci 2. oddělení hlavního štábu bývalé čs. armády v čele s plk. Františkem Moravcem, kteří těsně před okupací a vytvořením Protektorátu Čechy a Morava odletěli do Velké Británie.

Právě na poli zpravodajství se dalo navazovat na některé lepší a plodnější stránky spolupráce z minulých let, jinak zatížené rozdíly v politice obou států a postupem jejich vlád. Není například bez zajímavosti, že přes přístřeší vzájemných vztahů na přelomu let 1938/1939, ponechávali čs. zpravodajci relativně velký prostor pro činnost polského ofenzivního zpravodajství na čs. teritoriu, zaměřeného proti Německu.

O činnosti Poláků byli čs. zpravodajci poměrně dobře informováni, zejména když zjistili, že v rámci pražského polského vyslanectví pracuje několik úředníků, pověřených vyhledáváním vhodných typů mezi německými emigranty v Československu, kteří měli pracovat pro Polsko. Pokud se podařilo někoho z jejich řad skutečně získat, odjížděl na zpravodajský výcvik do Varšavy a poté byl „vyslán do terénu“. Čs. zpravodajci také zevrubně znali průběh schůzky již nasazených spolupracovníků, kterou uspořádal v Praze ve dnech 25. až 27. února 1939 polský vojenský zpravodajec, vystupující pod jménem Ostarzewski. Seznámil své agenty s novými směrnicemi a úkoly v jejich činnosti. Především se měli snažit získávat své spolupracovníky s trvalým bydlištěm na německém území, kteří by dodávali zprávy vojenského i politického charakteru. Dále měli agenti získávat v Německu vhodné osoby protinacistického smýšlení, jež by byly ochotny provádět sabotážní a diverzní akce v důležitých objektech a zařízeních různého druhu (průmysl, doprava, telekomunikace, správa). Kromě toho se měli podílet na vyhledávání naprosto spolehlivých osob, které by převzaly radiostanice a udržovaly v chodu radiospojení, a také těch, které by tyto radiostanice přepravovaly do Německa. Mimořádný zájem měli Poláci na zprávách o průjezdech německých vojenských transportů přes čs. území, zejména na trati Bohumín-Moravská Ostrava-Přerov-Vídeň.

Během schůzky, jak se dozvěděli čs. zpravodajci od svých agentů v polské síti, zdůraznil Ostarzewski, aby „*agenti v žádném případě nezískávali a neshromažďovali zprávy o Československu, protože polská ofenzíva nemá zájem na těchto zprávách a chce se vystríhat každého konfliktu v tomto směru s Československem*“. Bez významu zajisté nebylo ani Ostarzewského hodnocení celkové situace. Poznamenal, že dříve nebo později počítá Polsko s válkou s Německem a přestože bude Česko-Slovensko „*plně ve vleku Německa*“, předpokládal, že

„Češi hromadně opustí vlast a budou bojovat po boku Polska a západních mocností jako za světové války“ (tj. první - pozn. aut.).

V nové situaci jara 1939 tedy bylo na co navazovat, ale změněné podmínky ji spíše komplikovaly, než aby ji usnadňovaly. Poláci pochopitelně nechtěli zřetelnější podporou čs. zahraniční akce či dokonce povolením budovat na svém území cizí vojenské jednotky zhoršovat postupně více a více napjatější německo-polské vztahy, na druhé straně ovšem zcela nemínili zahodit příležitost, kterou jim nabízel vznikající čs. odboj na polském území. Polské úřady po určitém období váhavé zdrženlivosti přece jenom postupovaly vůči uprchlíkům z protektorátu šetrněji, vydaly pokyny pohraničnickům, aby emigranty nevraceli, ale odesílali je na konzulát do Krakova. Projevoval se však pouze tlak polských vojenských kruhů, které se zajímaly o zprávy z protektorátu, nikoli změna v oficiální politice polské vlády.

A právě v těchto okamžicích převzala iniciativu vojenská skupina zpravodajců plk. Moravce v Londýně. Tam se již 16. dubna 1939 ustavil pod vedením Jana Masaryka Československý národní výbor, jehož práce se Moravec aktivně zúčastňoval a který také měl dávat satisfakci jeho iniciativám. Již delší dobu docházely do Londýna, a především na adresu plk. Moravce, požadavky jak emigrantů z Polska, tak od ilegálních organizací (v prvé řadě od ON), aby jednak byl do Polska vyslán zástupce a informoval o stavu zahraničního odboje v Londýně a Paříži, a jednak aby předal směrnice pro činnost v Polsku a v protektorátu.

Na základě návrhu plk. Moravce a po projednání v londýnském Československém národním výboru byl počátkem května 1939 vyslán do Varšavy mjr. Josef Bartík, bývalý šéf defenzivní sekce 2. oddělení čs. armády (pobýval tam od 9. do 14. května). Dostal za úkol projednat v Polsku všechny naléhavé otázky a současně měl zaznamenat *„na místě názory a žádosti, které se s ohledem na přímý styk s domovem daleko konkrétněji rýsují nežli je tomu v Londýně a v Paříži a které vyžadují urychleného uspořádání a vyřešení“*. Kromě toho vzal s sebou mjr. Bartík i osobní dopis plk. Moravce představiteli polské zpravodajské služby plk. J. Smoleńskému.

V průběhu varšavských jednání mezi mjr. Bartíkem, jehož povětšinou doprovázel plk. Kumpošt, s představiteli 2. oddělení polského hlavního štábu, se neobracel Bartík na své polské kolegy s prázdnými rukama. Navíc plk. Moravec, který ho určil místo původně vybraného pplk. O. Tichého pro tato sondážní a delikátní jednání svým zmocněncem, dobře věděl, že Poláci již o Bartíkově činnosti vědí z předchozích kontaktů.

Polským zpravodajcům předložil mjr. Bartík návrhy, které ze snadno pochopitelných důvodů daleko přesahovaly běžné nabídky ke spolupráci. Zřejmě nejceněnější byl příslib předávání dokumentace a materiálů o německé armádě včetně poznatků, které čs. zpravodajci získali v průběhu předchozích měsíců. Bartík dále nabízel zprostředkování spolupráce s odbojem v protektorátu, a zejména se skupinou bývalých profesionálních kolegů (tzv. konšelů - špkt. F. Fárek, špkt. A. Longa, špkt. A. Čáslavka), dokonce i s částí vlastní čs. zpravodajské sítě na území Německa. Podle jeho názoru měla spolupráce s odbojem v protektorátě zahrnovat dvě složky: jednak informace o síle, množství a speciálně o pohybech

německých vojsk dislokovaných na Moravě a v Čechách, jednak přípravu a provádění sabotážní a diverzní činnosti proti okupační moci po celém území protektorátu.

Nabídky pochopitelně doprovázely i požadavky vůči polské straně. Vycházely ovšem z předpokladu, že v brzké době dojde k válečnému konfliktu s Německem a že tento konflikt začne německým úderem proti Polsku. V tomto případě, jak sdělil mjr. Bartík, by se chtěli čs. vojáci zúčastnit boje proti Němcům se zbraní v ruce po boku nebo v rámci polské armády. Proto by měl polský hlavní štáb umožnit a vymoci na politických svoleních formování čs. vojenského legiónu, který by prozatím z konspiračních důvodů vypadal navenek jako pracovní tábor. Ovšem veleli by v něm důstojníci, kteří by řídili v táboře vojenský výcvik.

J. Bartík se obracel na polské kolegy ještě s dalšími požadavky. Čs. vojáci (důstojníci, poddůstojníci, letečtí, dělostřelečtí, tankoví specialisté) měli být podle názoru Londýna zařazeni přímo do polské armády a to do doby, než bude možné vytvořit větší čs. jednotku. V souvislosti s tím ovšem měly polské úřady umožnit uprchlíkům přechod hranic bez rizika nuceného návratu a dovolit jim shromažďovat se na přechodném místě, kde by se dalo provést jejich zařazení podle specializace. Konečně měla polská vojenská místa dovolit, aby byla ve Varšavě zřízena čs. radiostanice, která by udržovala spojení s pražským ústředním velením ON a dále s Paříží, Londýnem a Bukurešťí, kde měli čs. zpravodajci své zahraniční rezidentury. Problémy čs. politické emigrace v Polsku zůstaly při těchto jednáních zatím stranou, ale objevil se požadavek, zda by mohlo být z Polska zahájeno rozhlasové vysílání, určené posluchačům v protektorátu a na Slovensku.

V případě kladné odezvy na nabídku a souhlasu s přednesenými požadavky, předpokládala čs. strana, že do Polska přijede vyšší čs. důstojník, formálně uzavře úmluvu a dojedná potřebné detaily. Mjr. Bartík dále polské partnery informoval, že v protektorátu bude řídit přechody do Polska specializovaná vojenská tzv. exportní složka ON, která je a bude v kontaktu se zahraničím. Jako důkaz dobré vůle pak předal plk. Smolenskému řadu zpravodajských poznatků (zprávy ze severního Německa, Gdaňska, ze Slovenska, přehled o organizaci Abwehrstelle v Praze a zejména informace o zpravodajské spolupráci Německa s jinými státy, o německých přípravách proti Polsku a zpravodajské organizaci pracující na polském území). Poláky zvláště zaujala německy vytištěná tajná instrukce pro sabotážní a diverzní činnost německých menšin na dosud neokupovaných územích (tedy pátých kolon) jež měla vstoupit v platnost v případě války. Tento materiál, obsahující jak organizační, tak technické detaily k použití destrukčních prostředků i pokyny pro ničení elektrických rozvodných a telekomunikačních sítí, neměli polští zpravodajci zatím vůbec k dispozici. Podobně si mohla polská strana ověřit, nakolik byla oprávněná a přesná Bartíkova informace o tom, že Němci již znají polskou diplomatickou šifru a že je proto její další používání nebezpečné (konkrétní doklady pak získalo polské 2. oddělení na přelomu června a července 1939).

O návrzích a požadavcích čs. strany neprodleně informoval plk. Smolenski náčelníka hlavního štábu polské armády gen. Stachiewiczze. Ten souhlasil se spoluprací s čs. londýnskou zpravodajskou skupinou, ale logicky vyžadoval maximální diskretnost i uvnitř samotného 2. oddělení. Na straně druhé ovšem

neakceptoval vznesené návrhy a požadavky zcela. S nemalými výhradami souhlasil s instalací radiostanice čs. varšavské rezidentury a ve velmi důležité otázce přechodů čs. vojenských osob na polské území navrhoval, aby byl jejich počet omezen zhruba na tři stovky měsíčně. Prozatím nadále odmítal možnost povolit organizování čs. vojenských jednotek v Polsku a také neodsouhlasil návrh, aby byli do řad polské armády přijímáni čs. vojenští specialisté. Návrhy čs. strany, které přednesl mjr. Bartík, se tak v dané době zúžily vlastně jen na zpravodajskou spolupráci.

Čs. vojákům i politikům nezbývalo v této fázi nic jiného, než aby přijali opatrnické a polovičaté, i když pochopitelné závěry, ale s rozhodnutím nepovolit formovat čs. vojsko v Polsku se nehodlali smířit. Ještě před zahájením první Bartíkovy polské mise poslal plk. Moravec dopis plk. Kumpoštovi a mjr. Fritscherovi, kteří vlastně tvořili varšavskou rezidenturu Moravcovy londýnské skupiny. Informoval je o nastávající cestě mjr. Bartíka a zdůrazňoval: „*Polsko považuji za teritorium velmi důležité a neudělám chybu, použiju-li v daném případě přímo superlativu, neboť sousedí bezprostředně s vlastí a bude tu tudíž možnost přímého styku s domovem. Z tohoto důvodu je nutno, aby tento styk byl bezpečně zajištěn a v patřičné míře organizován.*“ Moravec si velmi dobře uvědomoval, že nejdůležitější bude „ochota Polska a jeho úřadů“, a proto také byly nabídky čs. zpravodajců tak vstřícné a široké. Zároveň však neopoměl sdělit Kumpoštovi a Fritscherovi, že probíhají jednání s Francií a Velkou Británií o možnostech přesunu emigrujících bývalých čs. vojáků na Západ.

Za několik dnů po Bartíkově návratu do Londýna se sešla porada Československého národního výboru ve Velké Británii. Za předsednictví Jana Masaryka se jí zúčastnili legační rada vyslanectví Karel Lisický, za Československý klub v Londýně G. Bečvář, jako člen výboru, dále zpravodajci plk. Moravec a škpt. V. Sláma. Pozván byl mjr. Bartík, aby výbor zevrubně informoval o své cestě do Polska. Nejprve hovořil o situaci čs. vyslanectví ve Varšavě. Podle jeho názoru „*velmi dobře hájí naše zájmy a společně s konzulátem v Krakově se stará o čs. vojáky a uprchlíky, kteří přicházejí houfně do Polska.*“

Bartík dále upozorňoval, že však čs. zastupitelským úřadům chybějí finanční prostředky a všichni pociťují nedostatek zpráv o situaci v centrech čs. zahraniční akce. Proto také ani Varšava, ani Krakov „neví, jak má informovat a usměrňovat naši činnost v Polsku a jak zodpovídat zásadní vzkazy z vlasti.“ Logicky nepovažoval za vhodné a žádoucí sdělovat tomuto politickému grémiu všechny detaily z jednání s představiteli polské zpravodajské služby, a proto se vyjadřoval jen všeobecně o obsahu svých rozhovorů s představiteli polské armády. Konstatoval, že v dohodě s nimi byla vyřešena otázka ubytování čs. vojáků a všech, kteří budou emigrovat do Polska, dále otázka uznávání cestovních pasů a především problém usnadnění přechodu polských hranic.

O vyjádření polských úředních činitelů referoval Bartík, zdá se až příliš optimisticky. Uvedl tehdy, jak vyplývá z dochovaného záznamu: „*Výslovně prohlásili, že všemi silami přispějí ke zdolávání překážek, jež se nám vyskytnou, musíme však uznat jejich obtížnou zahraniční situaci a věci zařizovat tak, aby jim nevznikaly potíže ze strany německých úřadů.*“ Jak dále řekl mjr. Bartík, poznal z průběhu rozho-

vorů, že Poláci „činnost našeho zahraničního odboje velmi podrobně sledují a kladli důraz na to, aby náš odboj stál v úzkém kontaktu s domovem... spoléhají na naši spolupráci a podporu čs. národa doma a žádají proto, abychom pro tento okamžik náš národ doma dobře připravili“.

Na jednání Československého národního výboru se také v širší míře objevila i podrobnější hodnocení čs. politiky a jejích představitelů v březnu 1939 polskými oficiálními místy, jak ji shrnul Bartíkův záznam o situaci „čs. věci“. Poláci velmi nepříznivě komentovali rozkaz gen. J. Syrového o předání výzbroje Němcům a dotazovali se, zda ministr zahraničí Česko-Slovenska dr. Chvalkovský věděl o chystané okupaci, a proč čs. vláda v posledních okamžicích, kdy byl ještě čas, nedala pokyn vojsku, aby alespoň zčásti odešlo do Polska. Vyslovili také podiv nad tím, že byla chystaná okupace utajena před obyvatelstvem, neboť se nedá předpokládat, že by čs. vojenské zpravodajství nevědělo o přípravách k okupaci, když sami Poláci prý měli o tom „dostatek zpráv“. Podle jejich sdělení je prý polská veřejnost velmi zaujata proti prezidentovi E. Háchovi a ostatním vládním činitelům za postup v posledních tragických okamžicích. Také tisk se prý stále vrací ke všemu, co předcházelo nedůstojné okupaci. Možná přímo varující bylo konstatování polských partnerů, že někteří politici v Polsku využívají problematických a pro ně nepochopitelných postojů protektorátní vlády k vlastním účelům a dokumentují jimi, že Československo nemělo a nemá schopné politiky a státníky.

Právě tito polští politikové či politické strany se potom stavějí proti obnově Československa v jeho historických hranicích po válce, se kterou prý ale podle názoru vojáků Polsko plně počítá, poněvadž by Československo „nemohlo uspokojivě vyřešit otázku německé menšiny v Čechách a na Moravě, kde by vzniklo nové ohnisko německé iredenty, které by v budoucnu představovalo opět nebezpečí pro Polskou republiku“. Přestože prý jsou tyto názory v menšině, mohly by postupem času neblaze ovlivňovat britskou i francouzskou politiku, a proto by jim mělo čs. vedení v zahraničí vhodnou a účinnou propagandou oponovat. A nikoli náhodou, jak je prý polským vojenským představitelům známo, považuje čs. emigrace v Polsku jejich dosavadní aktivitu za nedostatečnou, neúčinnou a často i málo věcnou.

Kritika do řad čs. zahraničního odboje byla v mnohém směru oprávněná. Dokládaly to nejen tehdejší rozpory o jeho vedení mezi dr. E. Benešem a bývalým čs. vyslancem ve Francii dr. Š. Osuským, ale také „čerstvé“ zprávy z domova, které do Londýna přivezl Bartík, protože „do Polska přicházejí denně kurýři a poslové z vlasti, kteří doručují nejen důležité zprávy, ale přinášejí také vzkazy a stesky organizací a význačných skupin, které doma pracují v ilegalitě za nejtěžších podmínek“. Obsah těchto „vzkazů a stesků“ pak shrnul Bartík slovy: „Národ doma je odhodlán přinést všechny oběti. Nechce však znát žádné politické ambice a žádné vůdce, kteří by své politické osobní kariéry dávali přednost před skutečným prospěchem národa. Národ bude žádat účty od všech, kteří se zúčastnili doma nebo za hranicemi osvobozovací akce.“ Jak dále uvedl Bartík, převládá názor, že je „povinností každého pracovat pro zájem vlasti a nikdo nemá práva vylučovat některého jednotlivce nebo skupiny, které chtějí v tomto smyslu pracovat. Nechce znát

v zahraničním odboji směrů pravých nebo levých a zanášení politiky těchto směrů do zahraničního odboje, a proto musí být ustaveno jeho jednotné politické vedení“.

Také plk. F. Moravec se po Bartíkově referátu v Londýně vyjádřil k tomuto problému nadobytě jasně a současně naznačoval, že nemohou být opomíjeny také jeho představy a možnosti. Tehdy prohlásil: „Něco není v pořádku v naší akci. Budu v této věci jednat, i když nebudu nikým pověřen. Budu jednat jako člověk, který chce něco dělat a chce to dělat dobře jako účastník prvního odboje, jako představitel vojenské skupiny... jako vojenský faktor, který dostává z domova žádosti a důrazné pokyny, aby do roztržtosti naší akce zasáhl. Beru si k tomu legitimaci jako člověk nepolitický, nezátížený ani minulostí, ani ideologií různých politických táborů... Když se podniká nějaká akce, jsme už jako vojáci zvyklí, aby tu byla nějaká hlava, která všechno řídí a které se všechno podřídí.“ Usnesení z londýnské rady Československého národního výboru v květnu 1939 pak zplnomocnilo „vojenskou zahraniční skupinu, vedenou plk. Moravcem, aby pro spolupráci odboje zahraničního a odboje doma zařídila vše potřebné“.

V centru zájmu čs. zpravodajců proto nadále zůstávalo Polsko. Počátkem června 1939 přijel mjr. Bartík znovu do Varšavy, tentokrát na delší dobu. Přivázel s sebou osobní dopis plk. Moravce přímo pro gen. W. Stachiewicze. V něm Moravec kvitoval s potěšením dosavadní polskou pomoc, avšak zároveň znovu zazněl požadavek, aby přece jen kompetentní polská místa souhlasila s vytvořením čs. legiону a s přijímáním čs. specialistů do polské armády.

Mezitím se však vnitřní poměry čs. emigrace v Polsku dále zkomplikovaly. Dne 26. května 1939 přijel do Varšavy arm. generál Lev Prchala a začal pretendovat na vůdčí postavení mezi čs. emigrací. Nepostrádal politickou ambicióznost (předtím zastával ministerskou funkci v autonomní podkarpatoruské vládě Česko-Slovenska) a také nepředpokládal, že bude mít vzhledem k nejvyšší vojenské hodnosti mezi ostatními důstojníky patřičnou konkurenci. A navíc se těšil podpoře oficiálních polských vojenských kruhů, s náčelníkem hlavního štábu gen. Stachiewiczem se osobně znal z doby společných studií na Vysoké válečné škole v Paříži v letech 1921 až 1923. Ve svém úsilí řídit čs. akci v Polsku se spojil především s bývalým ligistickým poslancem F. Schwarzem a bývalým šéfredaktorem novin agrární strany Venkov F. Kahánkem, o němž bylo všeobecně známo, že je emisárem R. Berana.

Rozhárané poměry čs. emigrace v Polsku a zejména ve Varšavě pozitivně ovlivnil až příjezd gen. Sergeje Ingra, který z příkazu domácí vojenské ilegální organizace ON a se souhlasem zahraničí překročil 21. června 1939 hranice. Politické a kompetenční spory Ingrovým a také Bartíkovým zásahem zdaleka nedoznály, ovšem alespoň se je do jisté míry podařilo stabilizovat. Vylicení jejich průběhu, dosahu a řešení se však poněkud vymyká danému tématu. Pozice gen. Prchaly byla u oficiálních polských vojenských míst poněkud narušena, ale zdaleka ji nelze označit až do vypuknutí války v září 1939 za zcela podloženou.

Ani za této rozjítřené atmosféry však nepřestávala činnost varšavské zpravodajské rezidentury plk. Kumpošta a naopak její aktivita dostávala zřetelné kontury. Orientovala se na spolupráci s polskými zpravodajci ze samostatného referátu „Západ“, který přes kompetenční spory ve 2. oddělení hlavního štábu polské armá-

dy udržoval spojení nejen s čs. zpravodajci, ale i s dalšími čs. vojenskými osobami. Poláci umožnili po dohodě instalaci a provoz radiostanice v budově bývalého čs. vyslanectví ve Varšavě a také kurýrní spojení s protektorátem na polské pasy. Polské 2. oddělení kromě toho zorganizovalo v součinnosti s pohraniční stráží a železničáři nejprve čtyři a zanedlouho šest přechodů na „zelené hranici“. Na jih Polska byl vyslán mjr. B. Gorgelwski z referátu „Západ“, aby koordinoval a organizoval přechody čs. vojáků a se čtyřčlennou skupinou prováděl nutnou defenzívu.

Po svém příjezdu do Varšavy navrhl mjr. Bartík reorganizaci rezidentury, aby mohla efektivně plnit předpokládané úkoly. Měla mít tři důstojníky (řídící orgán, důstojník pro agenturu a důstojník pro šifry), jednoho pracovníka pro administrativu a pro kurýrní spojení k polskému hlavnímu štábu a dva radiomechaniky pro obsluhu stanic. Kromě toho měla rezidentura disponovat i dvěma exponenty pro pohraniční síť na Těšínsku a na polsko-slovenské hranici. Mjr. Bartík uvažoval dokonce o vlastním propagačním důstojníkovi, který by spolupracoval s Poláky a tiskovým atašé Hejretem. Jeho plány šly ještě dále, když plánoval místo důstojníka, jenž by se věnoval studiu a přípravě všech otázek, souvisejících s případným nasazením čs. vojska na východní frontě ve spolupráci s vojenskými misemi spojeneckých států v Polsku. Do oblasti jeho činnosti také měla spadat příprava mobilizace čs. občanů jak v Polsku, tak i na okupovaném území vlasti, evakuační otázky a příprava vojenského obsazování ČSR v souvislosti s jeho osvobozováním. Tyto plány však již pro nedostatek času a vypuknutí války zůstaly jen na papíře.

Plk. Stefan Mayer, který řídil ofenzivní zpravodajství polského 2. oddělení, tlumočil 19. června 1939 na schůzce s mjr. Bartíkem návrh na těsnější vzájemnou zpravodajskou spolupráci, která se týkala čs. předsunuté agentury v Krakově, Katovicích a v Těšíně. Poláci předpokládali, že převezmou důstojníky těchto agentur a formálně je přeřadí do vlastní zpravodajské služby. Svou nabídku zdůvodňovali tím, že by se mohli volně pohybovat v polském pohraničí a navíc by byli vybaveni pravomocemi jako polští zpravodajci. Vše mělo být řízeno pověřeným čs. důstojníkem, který by udržoval styk a spolupracoval s tamními polskými zpravodajci. Mayerův návrh bezesporu spadl do svého druhu vstřícných kroků a jeho motivací byla zjevná snaha a výrazný zájem na zintenzivnění zpravodajského propojení Polska s protektorátem.

Všechna tato opatření umožnila, aby docházely z protektorátu do Polska zprávy, informující o dislokaci a činnosti wehrmachtu, Abwehru, SD a dalších německých úřadů, o rozsahu a druhu válečné výroby v plzeňské Škodovce a dalších zbrojních závodů nebo také o plánech připravovaných útoků či jenom náladách mezi německými vojáky na území Čech a Moravy. Do Polska přicházely zprávy různými cestami jednak po linkách vcelku pravidelně fungujícího spojení (zejména zásluhou průvodců lůžkových vozů na trati Praha-Varšava A. Führbachera a J. Zemana, později známého pod krycím jménem Černý Turek) a jednak prostřednictvím emigrantů, kteří bývali po přechodu podrobeni informativnímu výslechu anebo přímo přinášeli zprávy z pověření ilegálních organizací a skupin.

Na přelomu června a července 1939 projevila polská strana přání urychleně dobudovat čs. sabotážní skupinu v Polsku, která by řídila - pochopitelně v plném souladu s polskými zájmy - koordinaci akcí na území protektorátu a byla v přímém

spojení s tzv. cukrářskou (sabotážní a diverzní) složkou ústředního velení ON. To již pilně připravovalo v této době plány na zapojení této složky do akce. Nepředpokládaly se ovšem ojedinělé a demonstrativní sabotážní či diverzní akty, ale vycházelo se z předpokladů, že dojde v souvislosti s vypuknutím války k revoltě a konečným cílem bude osvobození okupovaného území Čech a Moravy, včetně Sudet. Proto byla z vojenskostrategického hlediska plánů přirozená a žádoucí koordinace s Polskem a mjr. Bartík navrhoval ve své informaci plk. Moravcovi, aby byla s Poláky uzavřena písemná dohoda, jež by přesně stanovovala podmínky vzájemné spolupráce na tomto případně sporném poli.

Rozsáhlejší plány, které v oblasti zpravodajství navrhovala jedna i druhá strana, zůstávaly mnohdy spíše ve stadiu pouhých návrhů a záměrů, než aby se přikročilo k jejich všestrannému naplňování. Určité praktické vstřícné kroky v rámci postavení čs. vojáků se přece jenom stávaly postupně realitou. Do těch je třeba zahrnout především nabídku pro čs. vojenské specialisty - letce, dělostřelce, protiletadlovce, telegrafisty - vstoupit do smluvního poměru s polskou armádou a zejména konečně souhlas polské vlády ze 3. srpna 1939 k organizování čs. legií v Polsku.

Na základě dochovaných dokumentů je možné udělat si alespoň základní obraz o rozsahu zpravodajské spolupráce. Přestože nejsou ve zprávách 2. oddělení hlavního štábu polské armády uváděny z pochopitelných důvodů agenturní zdroje, prakticky v každé jsou informace, dotýkající se pohybu a postavení německých vojenských jednotek na území protektorátu a Slovenska. V poslední ze zpráv z 30. srpna 1939 zabírají konkrétní údaje ze Slovenska, z Čech a Moravy dokonce několik tiskových stran. Nicméně v době, kdy se podařilo překonat překážky a obtíže, a v krátkém časovém úseku léta roku 1939 efektivně rozvíjet zpravodajskou spolupráci, již bylo prakticky pozdě. 1. září 1939 zahájilo Německo polní tažení na Polsko a jejich drtící bleskový útok již neumožnil plně využít odhodlání čs. vojáků bojovat společně s Poláky proti německým vojskům.

Použité prameny a literatura:

Materiály z fondů Vojenského historického archivu Praha, Státního ústředního archivu Praha, Archivu Ministerstva vnitra ČR Praha a dokumentačního oddělení Wojskowego Instytutu Historycznego Warszawa.

Kuplinski, J.: Polsko-Czechosłowackie kontakty wojskowe od wiosny 1938 do jesieni 1939 roku. Gdansk 1977.

Křen, J.: Do emigrace, Praha 1963.

Tomaszewski, J.: Protektorat Czech i Moraw w dokumentach polskiej służby zagranicznej. In.: Teki archiwalne 19, Warszawa-Łódź 1982.

Przygotowania niemieckie do agresji na Polskę w 1939r. W świetle sprawozdań Oddziału Sztabu Głównego WP. Dokumenty zebrali a opracowali M. Cieplewicz, M. Zgórnjak, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.

Divizní generál in memoriam Jaroslav ČIHÁK - ZNAMENÁČEK

* 24. července 1891 Kratonohy (okres Hradec Králové)

† 30. dubna 1944 Londýn

Dne 30. dubna 1944 zemřel v Londýně po delší nemoci brigádní generál Jaroslav Čihák (za druhé světové války používal krycí příjmení Znamenáček) ve věku dvaapadesáti let.

Když ukončil gymnázium, absolvoval kurz obchodní akademie a stal se bankovním úředníkem. Začal také studovat na Vysoké báňské akademii v Příbrami, ale po ukončení dvou semestrů nastoupil službu v rakousko-uherské armádě jako jednoroční dobrovolník. Školu pro výchovu záložních důstojníků absolvoval v Českých Budějovicích a krátce po vyhlášení první světové války pak zákopnický kurz v Praze a také v Budapešti.

Byl přidělen k 88. pěšímu pluku na východní frontu, kde byl v hodnosti poručíka 5. září 1916 u Hnilce zajat ruskou armádou. V táboře v Samaře se přihlásil do československých legií a 19. července 1917 byl zapsán do seznamu 6. československého střeleckého pluku. Po ukončení důstojnického kurzu v Borispolu nastoupil jako velitel 2. úderné roty 1. československého úderného praporu. Účastnil se potom všech bojů šestého pluku s bolševickými vojsky (u Omska, Tatarské, Tjumeni, Kunguru, Jekatěrinburgu, Irkutsku a Bajkalských tunelech), ochranných bojů na sibiřské magistrále v oblasti Ščeglovka.

Major Čihák se přepravil během dubna a května 1920 na lodi *President Grant* do vlasti. V době likvidace 1. úderného praporu v Turnově a unifikace s 6. hraničářským praporem v Domažlicích se rozhodl stát se důstojníkem z povolání. Koncem roku byl major Čihák ustanoven velitelem horského pěšího praporu 9 ve Spišské Bělé, který se následně přemístil do Staré Lubovně a vzápětí pak do Podolinců. Na konci svého působení u této jednotky byl vyslán do horského kurzu do Francie (Grenoble).

Také jeho další určení znamenalo službu na Slovensku. Krátce po svém povýšení na podplukovníka ho totiž ustanovili velitelem horského praporu v Ružomberku, avšak už v roce 1926 nastoupil jako učitel taktiky pěchoty na Válečné škole v Praze. Po třech letech následovalo nejen povýšení do hodnosti plukovníka, ale i ustanovení zástupcem pěšího pluku 28 v Praze. Současně však dále přednášel taktiku pěchoty na velitelské škole.

Na podzim 1931 pak převzal funkci velitele pěšího pluku 45 v Chustu na Podkarpatské Rusi. V této době se ovšem podílel jako člen komise ministerstva národní obrany na zpracování služebního předpisu pro pěchotu P - I - 1. Svě nesporné teoretické i praktické zkušenosti potom od října 1935 zúročil v Pěchotním učilišti v Milovicích. Nejdříve jako zástupce velitele a rok poté převzal funkci samotného velitele.

Za mobilizace v září 1938 brigádní generál (od 1. ledna 1939) Čihák působil jako velitel pěší divize na východním Slovensku, kde mu připadl smutný úkol odevzdání města Košic maďarské armádě. Za vzornou organizaci bezpečnostní služby při předání města mu velitel VI. sboru vyslovil pochvalné uznání.

Po 15. březnu 1939 se logicky zapojil do domácího odboje, a to v rámci významné odbojové organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). V jeho čele stáli ředitel hospodářské revize brněnské Zbrojovky ing. Jaroslav Fukátko, profesor Vojtěch Čížek a generál Čihák, který v něm zastupoval vojáky, respektive udržoval spojení s Obranou národa. PVVZ obstarával peníze z fondů Zbrojovky pro odboj - především pro zmíněnou Obranu národa, ale i zahraniční odboj. Dále zbraně z produkce Zbrojovky, spojení s cizinou cestami zahraničního obchodu a zahraničních zástupců Zbrojovky i zajištění dopravy uprchlíků, především vojáků do Polska a dále na Západ. Odbojový vklad tohoto organizačního jádra byl nesmírný a nezůstal takto omezen. Zatýkáním vedoucích činitelů v listopadu 1939 až únoru 1940 bylo první vedení PVVZ decimováno. Generál Čihák se tehdy ukrýval v Modřanech u rodiny Fousových a odtud odešel do zahraničí.

Po příchodu do Francie se stal velitelem pěchoty 1. československé divize a zúčastnil se bojů s prvním a druhým plukem na frontě. Za tuto činnost mu ministr národní obrany, divizní generál Sergej Ingr, udělil Československý válečný kříž 1939 s tím, že „jako velitel divizní pěchoty 1. československé divize řídil ústup československých pluků z Marny, Seiny a Loiry na jih a nedbaje osobního nebezpečí vyvedl úspěšně oba pluky z nebezpečí obklíčení. Čestně splnil uložené úkoly při krytí ústupu hroutící se francouzské armády a vyvedl svěřeně mu pluky ze zmatku a zajistil jejich odsun z fronty pro evakuaci do Anglie“.

Ve Velké Británii zastával nejdříve funkci náčelníka štábu ministra národní obrany, později pak předsedy Kárného výboru u ministerstva národní obrany a při obnovení Československého červeného kříže se stal jeho prvním úřadujícím předsedou. Tehdy se velmi zasadil o zřízení Fondu československých obětí gestapa. Když byla ustanovena Státní rada, jmenoval prezident republiky Dr. E. Beneš generála Čiháka pro jeho činnost v domácím odboji a v zahraničí členem tohoto sboru. Jeho další činnost výrazně ovlivnila nemoc, které nakonec podlehl v londýnské nemocnici...

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Ing. Milan Štembera, CSc. Partnerství pro mír (K některým jeho aspektům)	3
Plukovník doc. Ing. Jiří Strnáděk, CSc. Státní (národní) zájmy v oblasti bezpečnosti	8
Plukovník Ing. František Valach, CSc. Vliv současné situace na bezpečnostní politiku státu	15
Plukovník Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. Potřebuje armáda rozvíjet vlastní vědeckou činnost?	27
Podplukovník Ing. Josef Janošec, CSc. Systém obrany státu (K problematice jeho výzkumu)	37
Podplukovník Dr. Petr Rožňák Zplnomocněnec ozbrojených sil SRN v kosodélníku politických sil (Pokračování z minulého čísla)	44

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Podplukovník gšt. Ing. Richard Janderka Přikrytí státní hranice	52
Podplukovník doc. Ing. Josef Šiller, CSc. Peripetie protivzdušné obrany	57
Typologie vojenských činností	64

VOJENSKÉ ŠKOLSTVÍ

Plukovník doc. Ing. Stanislav Schorm, CSc. Vzdělávání důstojníků v demokratických státech (Závěry analýzy)	75
Plukovník doc. Ing. Jaroslav Komárek, CSc. Příprava velitelů a štábů AČR na Partnerství pro mír	86
Dvacet čtyři hodin West Pointu (Skutečnost očima českého studenta)	92

LOGISTIKA

Plukovník gšt. Ing. Jan Duda Zkušenosti z výstavby logistiky AČR	104
Plukovník Ing. Karel Janíček, CSc. Logistická podpora armádního sboru (Plánování a operativní řízení)	109

NÁZORY ČTENÁŘŮ, POLEMIKA

Podplukovník Ing. Luděk Hodboť, CSc. Rozpory mezi úkoly a organizační strukturou vojska územní obrany	115
Plukovník Ing. Vladimír Karařfa, CSc. Potřebuje logistika teorii?	124
Podplukovník Ing. Viktor Závodník O armádě v otevřené společnosti (Filozofické zamyšlení)	128

INFORMACE

V zájmu bezpečnosti Evropy: Partnerství pro mír	131
Podplukovník Ing. Josef Šmondrk, major Ing. Petr Sazeček Systém akvizice a logistické podpory (Jeho zavádění s využitím počítačů v armádě USA)	138
Vojenské dimenze německé zahraniční politiky	144
Podplukovník doc. Ing. Jiří Gajdošík, CSc. Elektronika ve finské armádě	149
Plukovník Ing. Pavol Belica, CSc. Ohlédnutí za INVEX COMPUTER '93	154

Z HISTORIE

PhDr. Jan Gebhart

Objekt zájmu - Polsko

(Vojáci a druhý čs. odboj - z dějin zpravodajství)

159

PERSONÁLIE

Divizní generál in memoriam Jaroslav Čihák - Znamenáček

171

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 Dejvice

Umístění redakce: Rooseveltova 23, Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (330) 44 209,
Jaroslav Furmánek (redaktor) (330) 44 209,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka) (330) 44 209.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. gšt. Ing. Jan Duda, plk. Ing. Karel Eminger, plk. Ing. Miloslav Fikar, pplk. Ing. Miroslav Franta, Ing. Josef Fučík, Ing. Pavel Jégl, Dr. Jiří Kroboth, genmjr. Ing. Karel Kuba, genmjr. Ing. Josef Loučka, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., pplk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.
Ročník III. (XXXV). Toto číslo bylo dáno do tisku 25. 2. 1994. MKČR 6059, MIČ 47751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**